

Vatra veche

8

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul II, nr. 8(20), august 2010 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) *Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 *Redactor-șef fondator Romulus Guga* VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Biserica de lemn din Lăpușna, Mureș, 1779

Antologie *Vatra veche*

Unde sunt cei care nu mai sunt?

*Întrebat-am vântul, zburătorul,
Bidiviu pe care-aleargă norul
Către-albastre margini de pământ:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?*

*Zis-a vântul: Aripile lor
Mă doboară nevăzute-n zbor.*

*Întrebat-am luminata ciocârlie,
Candelă ce legănă-n tărie
Undelemnul cântecului sfânt:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?*

*Zis-a ciocârlia: S-au ascuns
În lumina celui nepătruns.*

*Întrebat-am bufnița cu ochiul sferic,
Oarba care vede-n întuneric
Taine necuprinse de cuvânt:
Unde sunt cei care nu mai sunt?
Unde sunt cei care nu mai sunt?*

*Zis-a bufnița: Când va cădea
Marele-ntuneric, vei vedea.*

NICHIFOR CRAINIC

Vatra veche dialog cu Fănuș Neagu

SUMAR

8/2010

Antologie „Vatra veche”: Nichifor Crainic, „Unde sunt cei care nu mai sunt?”/1

Vatra veche dialog cu Fănuș Neagu, de Nicolae Băciut/3

Postbelic, postdecembrișt (III), de Dumitru Hurubă/5

Cultură și umanism, de George Popa/6

Noi catete, infinitesimale, despre Modelul Noica, de Teodor I. Moldovan /10

Un mic tratat despre o mare carte (Valentin Marica), de Elena M. Cîmpan/11

Ocean întors. I. Peltz – 30 de ani de eternitate, de Rodica Lăzărescu /12

Poezie feminină transilvană din secolul al XIX-lea: Lucreția Suci, de Maria Vaida/16

Bovarisism și oblomovism. Reacții adverse burghezie, de Mihaela Bălan/18

Cronica literară. Un debut remarcabil (Bogdan Niga), de A.I. Brumaru/20

Pelerinajele visului (Ioan Tudor), de A.I. Brumaru/21

Dialoguri despre Steinhardt (Călin Emilian Cira), de Menuț Maximinian/22

Șansa Poeziei (Darie Duncan), de Elena M. Cîmpan/23

Grigore Avram în *Contra răului din noi*, de Vasile V. Filip/24

Vremea sintagmelor (Menuț Maximinian), de Melania Cuc/27

“Coasta-ți sfârtecă se deschide în mine” (Iulian Dămăcuș), de Alexandru Jurcan/28

Calitatea de martor (Ioana Stuparu), de Ion C. Ștefan/28

Jurnalul de la Lăpușna (Melania Cuc), de Menuț Maximinian/29

Omul decor (Gelu Vlașin), de Menuț Maximinian/30

Dumnezeul unei lumi mărunte (Mircea Buta), de Menuț Maximinian/30

Petale lirice (antologie) de Melania Cuc/31

Sihuri ca un curcubeu (Ilie Marinescu), de Octavian Curpaș/32

Filtre . Tema pentru acasă (Nicolae Dabija), de Vasile Fluturel/33

Beția de timp (Eugen Evu), de Adrian Botez/34

Vatra veche dialog cu Aura Christi, de Lucia Dărămuș/35

Poeme de Mihai Botez/39

Pilda valorilor, de Darie Duncan/40

Amintirea unui prieten: Nicolae Benea, de Iulian Dămăcuș/40

Poeme de Mariana Păndaru/41

Vatra veche dialog cu Dorel Cosma, de Elena M. Cîmpan/42

Poeme de Ovidiu Pojar/44

Starea prozei. Bărbatul la 40 ani, de Ștefan Doru Dăncuș/45

Dulce harababură. Cum ar fi să fac un filmuleț despre

Fondane, de Cleopatra Lorințiu/47

Documentele continuității. Ctitorii, de Mirela Corina Chindea/49

Calea de acces, interviu cu PS Siluan, de Mirela Corina Chindea/51

Bisericile de lemn, dincolo de timp și vreme, de Nicolae Băciut/53

Schimbarea la față, de Nicolae Gheorghe Șincan/54

Spinoasa problemă a aromânilor (V), de Adrian Botez/55

Poetica imaginii în ceremonialul de trecere, IV, de Luminița Țaran/58

Diaspora. Interviuri cu Ioan Miclău, Australia, de Adrian Botez/60

Poeme de Anicxa Facina/64

Apropiere de Franța provincială, de Adrian Țion/65

Ce-am căutat în Australia, de George Anca/67

Poeme de Cornelia Jinga Hetrea/70

Second hand, de Gabriela Căluțiu Sonnenberg/71

Comunicarea în presa on line..., de Ionela van Rees-Zota/73

Un român în India. File de jurnal (IV), de Ovidiu Ivancu/74

Școala. Interviuri cu prof. dr. Gheorghe Moldoveanu, de Rodica Lăzărescu/76

Vatra veche dialog cu Iulia Scutaru Cristea, de Rogac raia/78

Poeme de Ana Zegrean/83

Literatură și film. Coline arhaice și drumuri de sare, de Alexandru Jurcan/83

Curier. De la „Vatra” veche la noua „Vatra veche”/84

De la Comunicare la marea balmăjeală, de Nicolae Bălașa/86

Asterisc. De ce „Vatra veche”, de Nicolae Băciut/87

Proza. Executantul, de Valeriu Iordan Popescu/88

Număr ilustrat cu fotografii ale unor biserici de lemn din județul Mureș, ale valorilor de patrimoniu pe care acestea le adăpostesc, din lucrarea „Dicționar de monumente biserici de lemn”, de Nicolae Băciut, Editura Nico, 2010.

Foto: Biserica de lemn Sf.Arh. Mihai și Gavril, sec. XVIII, Chețani, Mureș

Vatra veche dialog

cu Fănuș Neagu

„Scriitorii autentici au asigurat, prin memoria colectivă, istoria acestei țări. Au asigurat ideea de destin”

-Maestre Fănuș Neagu, literatura română a acestui început de mileniu a fost supusă unui lanț de provocări și încercări. A fost deturnat destinul literaturii române de criza pe care o traversează societatea românească?

-Dacă ar fi să fac un joc de cuvinte, literatura română e provocată de provocatori. Dar literatura e provocată de ideea de viață, de ideea de destin și de ideea de națiune. Provocatorii sunt plătiți de diverse grupuri de afară, din exterior, iar înăuntru primesc bani pe căi ocolite. Eu spun, fără să repet lucrurile dinainte, care nu sunt o glumă, ci reprezintă un adevăr, că literatura română, la ora actuală, își trăiește dezvoltarea firească, după ce a întâmpinat mari piedici, puse de elite autodenumite elite, oameni școlarizați ca derbedei înafară și ca mari antiromâni tot înafară țării și apoi înfiați de toate guvernele care s-au succedat după 1989. Cred că literatura română face față astăzi unei duble provocări: una – să-și urmeze firul istoric al dezvoltării sale firești, și a doua – să respingă aceste ticăloșii, care vin să ne stranguleze destinul. Noi suntem oameni puși într-o răspântie tragică. Scriitorii autentici, de la cei tineri până la cei mai în vârstă, au asigurat, prin memoria colectivă, istoria acestei țări. Au asigurat ideea de destin. Cei care împiedică dezvoltarea României, sub toate aspectele, nu numai cultural-literar, social, sunt niște oameni bine remunerați, care vin dintr-un trecut

detestabil, acela al vendetismului, fără nicio teamă, dintr-un detestabil depozit al moșierilor troglodiți care au împușcat țărani la 1907, al burgheziei detestabile care au vândut România și au strangulat-o prin toate speculațiile ei, și dintr-o ticăloșie externă de plătiți să facă jocul periculos al unor țări care ne vor subjugate lor, nu numai ca mentalitate, dar mai ales ca zestre economică. Nu sunt un comunist. Sunt însă un om de stânga și urăsc tot ceea ce cumularzii de azi fac și depozitează în cămărilor lor, ca obuze împotriva națiunii române. Toate bogățiile acumulate prin furt și ticăloșie sunt bombe împotriva poporului român, cu toate naționalitățile care-l compun, vorbesc de etniile maghiară, germană, rromă. Bănuiala mea este că noi trecem printr-o criză acută de demnitate, n-avem curajul de a spune că suntem o țară furată, suntem o țară dirijată. N-ar fi prima oară, nici ultima oară. De-a lungul destinului nostru, am trăit atâtea înfruntări și atâtea neciopli, încât mi-e și silă să le mai numesc. Suntem în continuare o țară furată și dirijată. Iar cei care se pretind intelectuali de spiță dreaptă în România și se cred predestinați să ne conducă spre viitorul de ei, chipurile, inițiat, nu ne pot înșela. Cel puțin pe mine. Sunt oameni plătiți ca să ne ducă pe un drum așa-zis al dreptății. Eu cred în destinul poporului român, dacă poporul român va mai avea vreodată țărani autentici și clasă muncitoare autentică. Deocamdată, tot ceea ce reprezintă o formulă tragică – clasă muncitoare (ierțați-mi cacofonia, semicacofonia!) și țărănime muncitoare, s-a diluat într-o clasă de semidocti, de paparude și de milogi. Termen foarte dur. Intelectualii, optzeci la sută, dacă nu 92%, au trădat. Țara Românească e pe marginea unei prăpastii cu două tăisuri: stânga sau dreapta? M-aș situa nu ca un diriguitor al oamenilor, spre ce să-i îndrept. Nu știu spre ce să-i îndrept. I-aș face să aleagă altă potecă, nu între stânga și dreapta, ci să se uite în vechea noastră carte de dor și de muncă, vechea noastră carte de neam autentic al Câmpiei Române și al Carpaților, să se uite în cartea noastră de străjeri ai creștinătății și să aleagă între

noi, oamenii care slujesc ideea de bine, și ticăloșii care promit marele rai, dincolo de așteptările noastre. Cred că intelectualitatea așa numită de frunte, care s-a situat cu bani dinafară în fruntea istoriei noastre contemporane, este trădătoare.

Ca un intelectual autentic, în vârstă și de bună credință, sper că poporul meu, poporul nostru, român, cu toate naționalitățile, va înțelege că toți intelectualii școliți, dincolo de ape albastre sau dincolo de fluvii răsăritene sau apusene, vor numai să fie bogați și să hălăduiască în marile localuri de petrecere ale Apusului. Mi-e dor de revoluționari de la '48 și chiar mai dinainte, de la 1821. Nu mi-e dor de Revoluția din Octombrie, dar parcă mi-e dor de o revoluție autentică, nu ca aceea de la 1989, dar una foarte dură, care să-i îndepărteze pe toți – pe toți nu-i va putea niciodată – ticăloșii moderni.

- Ce șanse mai are scriitorul român într-o astfel de lume? Mai poate supraviețui literatura?

-Are o lume fascinantă pe care s-o observe și despre care să scrie. Acum rămâne să aibă și puțin noroc la bani, ca să-și creeze o independență a scrisului. Dacă înainte se putea scrie ca lefegiu, astăzi e imposibil. Îmi pare rău pentru scriitorul român în care eu cred, și cred că vor veni după noi genii autentice, e vorba de scriitorul român care n-are bani să-și susțină visul, un vis, un sprijin real, un vis fără arborele autentic nu poate exista. Nu pot înmuguri ramurile fără trunchiul cu mari rădăcini, mari valențe, adâncite în pământul natal.

- Fiindcă suntem în locul de unde a pornit spre istoria noastră celebrul testament văcărescian „Las vouă moștenire/ Creșterea limbei românești/ Ș-a patriei cinstire”, nu pot să nu vă întreb care e moștenirea pe care a lăsat-o Fănuș Neagu pentru „Creșterea limbei românești/ Ș-a patriei cinstire”?

-Dragostea pentru cuvânt și sper că ideea că noi vom fi cei care cultivăm cuvântul totdeauna aproape de inima neamului. Înafara de asta, superba și enorma frunză care se zbate pe fiecare arbore, cuvântul dor.

- Vorbeați astăzi despre, într-un fel, incapacitatea acestei generații de a avea dezvoltare și libertatea de a comunica. Ce îi lipsește acestei generații pentru a se putea comunica, pentru a-i putea fi perceput mesajul?

-Deocamdată, îi lipsește timpul, trandafirul și distanța dintre insultă și glorie, care poate să dureze trei – patru – cinci vieți sau trei – patru – cinci veacuri. Dar există o distanță între trandafir și regina nopții, care se cheamă zi, clipă și gloria muncii.

- Ați scris proză, teatru, ați făcut publicistică. În ce fel s-au susținut, cele trei genuri? Care pe care a ajutat?

- Pe mine m-a ajutat foarte mult pictura, civilizația ochiului, din păcate, prea puțin muzica, pentru că sunt un afon, și dragostea nețărmurită pentru împerecherea cuvintelor. Jocul acesta magic al culegerii cuvintelor din marii scriitori ai lumii și ai neamului și al azvârlirii lor peste un val, peste un vis, peste un arbore, peste o creangă de lună.

- V-ați implicat în gazetărie, la toate nivelele. Ce înseamnă pentru un scriitor să aibă direcția unei publicații?

- Înseamnă să se lepede de ea la timp. Eu am întârziat de multe ori în jurnalistică și asta din cauză că eram sărac. Aș dori tuturor scriitorilor autentici din această țară, poeți, prozatori, dramaturgi, critici, să întârzie cât mai puțin în jurnalistică, însemnând să întârzie cât mai puțin ca publicist în această meserie. Dar să citească în fiecare zi douăzeci de ziare, pentru că vor găsi acolo cândva, nu se știe când, într-o zi, într-o clipă, mari subiecte pentru răsăritul de mâine al României.

- Ați avut, o vreme, direcția celui mai important teatru din România, Teatrul Național din București. Ce ați fi vrut să împliniți în acest Teatru, dar nu ați reușit să duceți la capăt?

- N-am reușit să împlinesc, întrucât timpul s-a dovedit a fi și scurt, montarea unei piese desăure Eminescu sau a unor piese închipuite la opera lui Eminescu. Ar fi constituit ideea de vrajă a vieții mele.

- Cum priviți spre trecutul dv., cu mănie? - ca să invoc titlul unei piese celebre a lui John Osborne.

- Cu încântare. Privesc spre tot ce a fost în această țară cu încântare și cu mare strângere de inimă pentru clipele de cumpănă. Cred că trecutul nostru ne îndreptățește să avem o speranță, nu o speranță, o bogăție, un evantai de speranță pentru viitor. Sunt ferm convinși că cei ce vor fi după noi vor fi de o mie de ori mai deștepți și mai înțelepți.

- Sunteți un prozator care și-a verificat vocația prieteniei. Care au fost marii dv. prieteni?

- Toți colegii mei de generație, chiar și cei tineri, iar dintre cei vârstnici așa spune, în totalitate, și pentru că au străbătut atâtea decenii tragice, încât simt și acum cum sângele lor curge pe marginea istoriei. Au însângeraț cu visul lor și cu tragedia lor această viață a poporului român, dar au umplut-o și cu speranță. Noi suntem toți care am izbutit câte ceva, adevărul lor, iar adevărul nostru vor fi copiii de mâine.

- Ați avut modele literare?

- Sigur că da. Din România, Sadoveanu, Voiculescu, Istrati, G. M. Zamfirescu, practic, toți clasicii români, vorbesc dintre prozatori, iar din literatura lumii

aș spune că nu am timp să-i enumăr, începând cu literatura franceză, cu cea anglo-saxonă.

Am uitat, trebuia să încep cu literatura rusă. Nu există mari clasici ai lumii pe care să nu-i invidiez. Plâng de mâine că nu cunosc toate limbile în care au scris mari scriitori. M-aș fi bucurat enorm, dacă-aș fi stat în iatacul inimii lor, citindu-i în limbile în care au scris. Din păcate, am traversat o epocă foarte stupidă, în care am învățat numai două limbi străine. Ar fi trebuit să știu, să vorbesc curent, vreo zece limbi străine. Chiar nu mi-ar fi stricat să vorbesc vreo cincisprezece, pentru că, dacă m-aș mai naște o dată, ceea ce nu se va întâmpla, te asigur, m-aș dedica meseriei de filolog, care urmărește trecerea unui cuvânt prin douăzeci de limbi. Ce aventură stranie și fabuloasă, aventura unei mari culturi, trecerea unui cuvânt din antichitate până în literaturile moderne. Cine poate să facă asta trebuie să fie un om bogat nu numai sufletește, bogat și de acasă, cu aurul familiei, pentru că este o aventură gratuită, dar de-o măreție fără de seamă.

- Ați trecut și prin experiența Școlii de literatură. E posibilă o școală de literatură, se pot învăța tainele creației într-o școală?

- Eu mărturisesc că fără Școala de literatură n-aș fi fost Fănuș Neagu de astăzi.

Acolo am avut marea revelație a culturii, marea revelație a literaturii și acolo am audiat și mari profesori. Se povestesc multe despre Școala de literatură, dar acolo, țin să vă spun că i-am auzit prima oară pe Mihail Sadoveanu, George Călinescu și Tudor Vianu. Cred că ajunge ca destin să te simți mândru.

- Sunteți unul dintre scriitorii care au fost fascinați de sport. Nu sunt foarte mulți scriitori care să aibă fascinația

sportului. De unde vine ea la dumneavoastră?

- Vreau să vă spun foarte sincer: fascinație au avut și Eugen Barbu și Mirodan și Radu Cosașu și Teodor Mazilu. Această fascinație a venit dintr-o dorință absolut fermecătoare și omenească: am vrut să călătoresc. Pe acele vremuri, nu se putea călători decât ca ziarist sportiv. Și-atunci m-am dedicat ziaristicii sportive și am făcut-o timp de patruzeci de ani. Dar țin să precizez că după primii doi – trei ani am înțeles că fascinant e să faci din cronică sportivă cronică limbii. Eu am făcut mai mult cronică limbii decât cronică sportivă, crezând că prin acest mijloc de comunicare fac un mare serviciu limbii române. Mulțumesc lui Dumnezeu că patruzeci de ani am putut să slujesc limba română prin sport. Am o regală pornire de a saluta pe toți sportivii și pe toți lingviștii.

- Pentru că am invocat cuvintele testamentare ale lui Ienăchiță Văcărescu, vă propun să încheiem testamentar: ce testament literar lasă Fănuș Neagu viitorimii?

- Întâi că vreau să mai trăiesc. Prin urmare nu vreau să-mi fac încă testamentul.

Dar dacă ar fi să fie, ferească Domnul, cândva, sigur că va fi, aș lăsa oamenilor următoarele cuvinte: ascultați șuietul brazilor, freamătul paltinilor, mirosiți floarea de salcâm și fiți atenți când vuitește Dunărea, când bate vântul, când tună și, mai ales, când inima oamenilor plânge. Să nu vă fie rușine de oamenii care plâng, pentru că inima vorbește mai mult decât gândul.

NICOLAE BĂCIUȚ

Foto:

-Târgoviște, 29 septembrie 2006, la Concursul de poezie "Moștenirea Văcăreștilor". (sus)

-21 mai 2010, la Grădișteea, la casa natală a scriitorului cu prof. Nicu Negoită (jos)

POSTBELIC – POSTDECEMBRIST... (III)

În contextul celor spuse anterior, să mai ținem seama și că, începând cu ultimii ani ai „obsedantului...”, cu toată cenzura comunistă, doar în decurs de zece ani – 1957-1967 – au debutat și s-au afirmat apoi scriitori de certă valoare. Enumerarea / nominalizarea de mai înainte nu necesită alte comentarii. Cred. Deși, să nu uităm că, între 1956-1961,

studenți precum Paul Goma, Alexandru Ivasiuc, Alexandru Mihalcea sunt arestați și închiși, soartă pe care au împărtășit-o și unii membri ai cunoscutului "Cerc literar de la Sibiu": Ion Negoitescu, Nicolae Balotă, Ion Desideriu Sârbu, dar și Teohar Mihadaș sau Adrian Marino – deveniți mai târziu nume rezonante și de referință în scrisul românesc, sau Constantin Noica (*Povestiri despre om și Rugați-vă pentru fratele Alexandru*), Dinu Pillat (*Așteptând ceasul de apoi*). În context, se integrează perfect și scriitori din exil precum: Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia ș.a., iar mai târziu, N.Steinhardt (*Jurnalul fericirii*), Al.Paleologu (*Sfidarea memoriei*) ș.a.

Nu e locul aici și nici spațiul nu-mi permite, însă, telegrafic vorbind, trebuie să subliniez că, începând cu „anul tezelor”, în România se desfășoară o adevărată campanie împotriva creației literare-artistice cu tendință de a evada de sub „ocrotirea” ideologiei materialist-dialectice. Astfel, piesa „Revizorul”, de N.V.Gogol, regizată de Lucian Pintilie și pusă în scenă la București (1972), este interzisă, ca și filmul „De ce trag clopotele, Mitică?” (1981), al aceluiași regizor, stabilit cu mult timp înainte în străinătate. În anul 1975, scriitorului Teohar Mihadaș (deținut politic între 1949-1956), i se interzice publicarea și difuzarea volumului „Memoriile unui deținut politic”, considerat total ostil sistemului, cartea sa apărând în 1990 cu titlul „Pe muntele Ebal”. Într-o situație oarecum similară s-au aflat scriitori ca: Dumitru Țepeneag, Paul Goma, Ion Vianu ș.a., care au devenit dizidenți pentru a se putea exprima liber... În intervalul aceluiași deceniu (1970-1980), respectiv în anul 1977, persoane necunoscute o agresează pe Monica Lovinescu chiar în fața locuinței sale din Paris, pentru că acorda sprijin scriitorilor-dizidenți, prin intermediul postului de Radio „Europa Liberă”; 1980 este anul plecării din țară a scriitorilor Oana Orlea (deținută politic 1952-1954), Ion Caraion, poet, fost deținut politic, iar 2 ani mai târziu (1982), este interzisă apariția romanului „Miceli”, de Alexandru Papilian, în același an având loc și scandalul sub genericul „Meditația transcendentală” – o adevărată agresiune împotriva intelectualilor... La începutul anului 1983 (ianuarie), este interzis de către cenzură filmul „Glissando” al regizorului Mircea Daneliuc, an în care, pentru că l-a „apărat” pe Eminescu de antisemitismul de care-l acuzase rabinul Moses Rosen, poetului Corneliu Vadim Tudor i se

interzice publicarea volumului „Saturnalii” și nu a mai avut drept de semnătură în presa literară timp de cinci luni. Să mai semnez plecarea din țară a lui William Totok, Richard Wagner), a scriitoarei Herta Müller ș.a., Dorin Tudoran, Bujor Nedelcovici, sau puși sub interdicție scriitori precum: Constanța Buzea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Emil Hurezeanu, Mihai Stănescu, membru UAP... Poetei Ileana Mălăncioiu, i se refuză publicarea unui articol "cu conținut interpretabil", fiindcă volumul ei „Urcarea muntelui” (1985), pusese mari probleme cenzurii, înainte de apariție. În ziua de 30 august 1988, poetei Ana Blandiana i se interzice de a mai publica, iar cărțile sale sunt scoase din biblioteci, în fața casei sale fiind plasată o mașină de supraveghere. Anul 1988 poate fi considerat anul de vârf în ceea ce privește activitatea cenzurii după „Tezele din iulie 1971”, dacă avem în vedere că volumelor: „Corpuri de iluminat” de Stelian Tănase, „Aștept provincia” de Smaranda Cosmin, „Poezii”, de Ioana Ieronim, dar și cu mari intervenții cenzurale volumele: „Drumul cenușii”, de Augustin Buzura, „Semnul ochiului” de Petre Sălcudeanu, „Scaunul singurătății”, de Fănuș Neagu, „Căderea în lume” de Constantin Țoiu și „Clopotul scufundat” de Livius Ciocârlie, li s-a interzis tipărirea din motive de-acum bine cunoscute..

Vrând-nevrând, mă văd nevoit să repet: în toată perioada postbelică, literatura română a avut parte de apariții scriitoricești dintre cele mai interesante, chiar dacă reducem totul la cantitate. Autori lansați puternic în arena literară, fie prin celebra și, s-a dovedit, cam inutila Școală de literatură „Mihai Eminescu”, fie pe căi politico-ideologice, au fost, multă vreme etichetați drept cei care acopereau în mod fericit plaja largă a creației literar-artistice. Artistice, fiindcă includ aici și pe artiștii plastici oglindind în tablourile lor momente din construcția socialismului, mergându-se astfel până la picturi-portrete ale cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu. Problema este că mulți, foarte mulți dintre aceștia – scriitori sau artiști plastici – au fost pierduți pe drumul istoriei literare, în timp ce opera lor nu mai prezintă importanță decât ca fapt divers. Evident, noi vorbim aici despre scriitori și opere literare... Și, ca să nu mai lungim povestea, iată argumente indubitabile pe baza cărora pot spune: dacă au existat autori care, prin opera lor, și-au consolidat poziția de creatori responsabili în fața actului de cultură, a cititorilor și a istoriei literare, alții au dispărut fără să lase în urmă, nu vreun regret oricât de insignifiant, ci nimic. Misiunea cea mai complexă și mai complicată a avut-o Cronos, care a trebuit să cearnă valorile prin propriul său sistem cenzural – cel mai sigur. Voi lua în calcul doar o parte din mulțimea de apariții editoriale ale perioadei 1980-1989 – cca 240 de titluri, pentru ca însuși cititorul acestor rânduri să-și poată da seama, iar ceva mai încolo să și poată compara...

DUMITRU HURUBĂ

**Foto: Interior, Biserica de lemn
Culpiu, Mureș, sec. XIX**

Umanism și cultură

Farmecul culturii este cel mai mare farmec.
Eminescu

Termenul de „umanism” - *cultura animi* - a fost utilizat pentru prima oară de Cicero. Pentru el exista „omul uman”, - *homo humanus* - adică romanul educat, și omul barbar - *homo barbarus* - needucat în spiritul noțiunii de „*virtus romana*”, care trebuia să constituie modul de

gândire și viață al întregii omeniri.

Noțiunea de umanism a fost restrânsă într-o vreme pentru a defini spiritul Renașterii, când, odată cu întoarcerea la izvoarele culturii grecești antice, are loc plasarea din nou a omului în miezul universului. Pe de altă parte, datorită faptului că noțiunea a apărut la romani, Heidegger considera că acesta este un motiv pentru a afirma că primul umanism aparține Romei. În realitate, fiecare epocă și-a creat „umanismul” ei, adică *un mod de a afirma ființa umană în lume*.

Astfel, într-o primă formă, cultura proumană apare încă din paleolitic. Pictura rupestră - frescele de la Altamira, Lascaux etc. - constituie o remarcabilă viziune și capacitate artistică de promovare și eliberare umană, în sens de delimitare în raport cu universul prin transformarea peșterilor într-un sanctuar, un spațiu „sacru” asumat, smuls haosului din jur, devenit un microcosmos omenesc, un *centrum mundi humanum*. Desenele abstractizante decantau existența spre a putea fi înșușită magic. Arhaicul reușea astfel să creeze o primă treaptă în sușul ajungerii omului la afirmarea de sine.

Egiptenii au creat un umanism de o puternică originalitate și forță spirituală, în sensul că omul se considera de aceeași natură cu divinitatea. Viața pământească nu era decât o pregătire pentru întoarcerea în dumnezeirea originară. Aspirația cerească era exprimată prin supradimensionările din creațiile artistice - piramidele, templele, coloșii statuari - la care se adaugă expresia transfigurată a faraonilor, model imaginile reginei Nefertiti, soția faraonului Akhnaton, - cel care instituie primul monism religios, și astfel prima mare revoluție spirituală. Conștiința că este consubstanțial cu Re, zeul soare, îi crea egipteanului acea responsabilitate cosmică, unică în istoria spiritualității, și anume, de a cultiva în cursul vieții terestre *infinițudinea marilor valori*, - bine, adevăr, frumos, dreptate, simțire, măiestrie - și, pe revers, de a nega *infinițudinea antivalorilor*, astfel că, după moarte, în fața lui Osiris, decedatul se declara *curat* prin celebra „declarație de inocență” (Cartea morților, ieșirea la lumină; detalii: G. Popa, *Meditații asupra liricii universale*, Ed. Timpul, 2007).

Dacă egiptenii credeau că omul este răsfrângerea divinității pe pământ și patria sa este cerească, în schimb, grecii au considerat că zeii sunt răsfrângeri ale omului pe Olimp, pentru că „omul este măsura tuturor lucrurilor” - afirma Protagoras; iar zeii nu sunt decât făpturi împrumutând modelul fizic al omului și având aceleași păcate, doar că sunt nemuritori. Omul, înțeles ca rațiune, ca lumină a minții, centreează material și spiritual universul văzut și nevăzut. În timp ce cultura egipteană a avut drept caracteristică definitorie *sublimul*, grecilor a aparținut cultura *frumosului* - prin descoperirea și aplicarea în sculptură și arhitectură a formulei matematice - „secțiunea de aur” - model al reprezentării corpului omenesc în arta statuară rămas inimitabil. Fapt fundamental, grecii au creat filozofia cu ramurile ei, precum și genurile literare, deci toate disciplinele pe care noi le numim astăzi „umanistice”. Era cuvântul rațiunii iluminate adevărul formulat de Aristotel - „*Poezia este mai adevărată și mai elevată decât istoria*” - afirmație care proclamă o dată pentru totdeauna rolul omului în univers, și anume, de a trăi poetic, idee ce va fi reluată, între alții, de Hölderlin și de Eminescu, acesta definind Grecia antică „*Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii*”. Și amintim că Platon vorbea de Apollo pythianul ca fiind instructorul întregii umanități.

Creștinismul creează un nou model de umanism, de promovare a omului în lume, întemeiat pe iubire, pe egalitatea dintre oameni și fraternizarea universală sub veghea unui

Dumnezeu unic, idee ce venea de la Zarathustra, împrumutată apoi de evrei. Creștinul este un om pe care destinul l-a solidarizat cu ceilalți semenii prin păcatul adamitic, de unde negarea trupului, a materiei ca fiind o citadelă a păcatului, iar lumea - o vale a plângerii. Omul se poate mântui printr-o viață morală petrecută în frica de Dumnezeu.

După un mileniu de confuzie și convulsii care au caracterizat Evul Mediu, când omul era subordonat unui dublu despotism - religios (mai precis, sacerdotal) și social, are loc reacția: apare Renașterea care, afirmă Joseph Buchardt, a însemnat, redescoperirea omului, ființă centrând din nou universul, alături de redescoperirea lumii și a frumuseții naturii - mutație petrecută sub influența gândirii lui Platon și Aristotel. Apare *individualismul*. Omul nu se mai confundă cu divinitatea și nici cu natura, ci i se conferă demnitatea de a fi el însuși. Noua concepție despre

măreția omului a dus la acea explozie renaștărească de genii, nemaîntrecută ulterior la o asemenea amploare și profunzime.

Sub inducția spiritualității antice Elade, Renașterea a fost un pisc foarte luminos în istoria spiritului. Ea face hotăr între ceața Evului Mediu și deșingolada axiologică a lumii moderne, - evoluție inițiată în acel timp de încrederea omului că poate domina natura, devenită noneu, și o poate exploata în folosul său, idee care ar fi rămas benefică dacă, în evoluția istoriei, ar fi fost controlată de conștiința morală. Personalitatea cea mai complexă și cel mai vizionar creator al Renașterii, Leonardo da Vinci, a anticipat în profețiile sale antiumanismul epocii noastre, consecință a perversității ulterioare a individualismului, devenit egolatrie distructivă a naturii și a propriilor valori spirituale.

→

Foto: Biserica de lemn din Băița, Mureș, 1723

Având în vedere condiția sa, a străinătății într-o lume pe care nu o cunoaște, o ființare impusă de hazardul mănuit de liniile energetice incontrollabile ale firii, omul încearcă, pe de o parte, să răspundă la întrebările : „*de unde venim, ce suntem și unde ne ducem?*” – titlul tabloului testamentar al lui Paul Gauguin, iar pe de altă parte, aspiră să se dezrobească de diversele servituți la care îl supune condiția sa destinală ; să-și creeze un sens al său, un antidestin.

Și ce înseamnă să fii liber ?

Libertatea înseamnă să ai posibilitatea ca, în scurtul răgaz pe care natura ni l-a rezervat în istoria eternității, să ne putem bucura de tot ceea ce ne oferă propria alcătuire, natura, societatea, precum și de ceea ce ne dăruiește creativitatea umană.

Așa cum afirma Pico della Mirandola, omul este unica ființă la care existența precede esența. Ca atare, omul se face făcând, își autocreează esența în ceea ce înfăptuiește. Or, pentru a fi creatoare, pentru ca omul să-și instituie prezența în ființare, fapta sa trebuie să fie împlinită în armonie cu societatea și natura. „Omul nu este om. El devine om grație echipamentului său sociocultural”, scria Erasmus. Iar Husserl : „Cultura este lupta umanității de a se înțelege pe sine”.

*

În cea mai simplă definiție, umanism - realizarea lui *homo significans* - înseamnă promovarea *valorică* a entității umane în univers. Înseamnă dezvoltarea posibilităților de care dispune ființa umană pentru satisfacerea cât mai deplină a celor două năzuințe fundamentale - *autocunoașterea* și *eliberarea spirituală*. Religia, morala, artele, filozofia, științele constituie domeniile de afirmare și dezvoltare ale celor două aspirații.

Ca atare, definitoriu pentru noțiunea de umanism este *axiologicul* : acesta presupune un ansamblu de idei și activități al căror scop este *promovarea personalității umane și a existenței în general, efectuată sub semnul valorilor spirituale*. Și dat fiind că sistemul axiologic, sfera valorilor umane este incorporată în opere esențiale, umanismul implică formarea caracterelor prin modelarea înfăptuită de cultură. Hegel afirma: „Atâta realitate și putere are un individ, câtă cultură posedă.”

Friedrich Schiller considera că umanismul reunește frumosul cu binele – *kalokagathia* vechilor greci. Acesta este unicul capabil să impulsioneze la modul ideal nu numai omul, ci și comunitatea. El credea că educația estetică, bazată pe însușirea valorilor culturale, constituie modalitatea cea mai eficientă pentru a conduce individul și societatea către libertatea spirituală. Educarea sub semnul frumosului și al sublimului este cea care dă aripi sentimentului celui mai înalt – iubirea - și așa se poate atinge armonia și fericirea universale – idee culminând cu *Oda bucuriei*, preluată de Beethoven în Simfonia A IX-a. Marc Aureliu afirma: „Când omul încearcă să se ridice prin cultură, o apropiere aproape cerească ia naștere între doi oameni, oricât de departe ar fi unul de altul”.

Cultura însumează totalitatea perspectivelor vizionare pe care omenirea le-a produs și le posedă la un moment dat în a transvalua existența umană la o cât mai ridicată treaptă spirituală. Umanitatea este un imens efort al experiențelor corului inteligențelor lumii în căutarea unui orizont cât mai aproape de absolut, trecând mereu prin noi sisteme de înțelegere și noi soluții, noi modele de a reevalua viața omului, viața cosmică.

Pe acest drum suitor, cultura are, pe de o parte, funcție informativă, ne face cunoscută istoria și geografia spirituală a umanității; pe de altă parte, mai importantă încă, este funcția formativă, funcția *etică*. „Cultura formează caracterul”, afirma

Kant. Operele culturale sunt oglinzi în care aflăm ceea ce ar trebui să fim și ne induc o spiritualizare din ce în ce mai elevată. Eminescu formula îndemnul: „*Citește, citește mereu, creierul tău va deveni un laborator de idei și imagini din care vei întocmi înțelesul și filosofia vieții*”. Lectura pasionată a diverselor arte și a sistemelor de gândire a intrat în crezul elevatului umanism al operei eminesciene.

Pentru înțelegerea creațiilor din diversele domenii, este necesară cultură plurivalentă. S-a spus că specialiștii devin savanți ignoranți.

Procesul fragmentar de a gândi este marele pericol de a nu înțelege noțiunea de *om total*, de care vorbea încă Hipocrate - fizic și psihic, idee care venea de la traci Zalmoxis.

De pildă, fără cultură religioasă și mitologică, nu poate fi înțeleasă arta, în primul rând a Renașterii. Fără cultură filozofică, nu vom pătrunde sensul profund al clarobscurului din tablourile lui Leonardo da Vinci și Rembrandt, nici muzica lui Beethoven și nici lirica eminesciană. Fără a cunoaște *Divina Comedia* și *Florile răului* nu putem descifra universul sculptural al lui Auguste Rodin, fără exercițiul înalt al gândirii rămânem în afara sensurilor complexului brâncușian de la Tg. Jiu, unde se află istoria în piatră a aventurii omului în lume. Noica afirma despre Eminescu: „Căci tocmai extraordinara adâncire în cultură a poetului i-a făcut cu puțință lirica”.

Dar - de subliniat - nu orice cultură, ci ea trebuie să fie selectivă. *Cultura este suma graiurilor celor aleși*. Ne adresăm lor, nu este timp pentru opere nesemnificative. Marile idei, marile călăuze se găsesc numai pe creste.

Un proverb japonez afirmă : „Cultura este ceea ce rămâne după ce ai uitat tot ceea ce ai învățat.” Ce rămâne după experiențele spirituale trăind creațiile de vârf ale omenirii ? Rămâne modelajul care dă distincție sufletului, noblețe faptei, aripi intelectului; îți oferă deschidere spre lume - altfel te apropii de ceilalți, altfel simți sublimul naturii și percepi mesajul capodoperelor. Vezi dincolo de ce vezi.

Cultura educă ochiul ca să vedem frumosul, urechea să percepem inefabilul, inima pentru a vibra simpatetic. „Cultura este un alt soare pentru oamenii instruiți”, afirma Heraclit. „Cultura este izvorul întregii vieți spirituale, scria Eminescu, ...este educarea inteligenței... Lipsa de cultură este egală cu lipsa de moralitate”. Cultura, releva Kant, oferă posibilitatea universală a comunicării, fapt care sporește plăcerea pe care o resimțim individual receptând operele de artă.

Prin operele culturii, omul își creează libertatea spirituală. Cultura umanistă te redă propriei interiorități, îți conferă noblețe și detașare aristocrată. Dintre creațiile omului, muzica este cea mai umanizantă și mai eliberatoare. De pildă, muzica lui Beethoven poate fi considerată cea mai completă „umanistic”, în sensul stabilirii acordului sublim al omului cu lumea și viața, de care vorbea Hölderlin : Simfonia V-a stabilește acordul dintre om și destinul său, Simfonia VI-a armonizează omul cu natura, iar a IX-a cu întreaga omenire. Beethoven afirma „Muzica este o revelație mai înaltă decât toată înțelepciunea și filozofia... Muzica face să izbucnească focul spiritului oamenilor”.

În *Untergang des Abendlandes* - Apusul Occidentului, Oswald Spengler constata că, pe măsură ce o civilizație se dezvoltă, ea se sterilizează spiritual, cultura decade până la pigmeizare și perversitate. Acest fenomen a fost relevat mai de demult de Eminescu în *Memento mori*, definind modernitatea - „*E apus de zeitate, ș'asfințire de idei*”. Așa se face că în epoca noastră zborul cosmic a luat locul zborului spiritual.

→

Foto: Biserica de lemn Săcalu de Pădure, Mureș, 1809

Fetișismul banului și al consumului, fetișismul sexului, inflația divertismentului de moment, - au avut drept rezultat amputarea viziunii cosmice, a răspunderii spirituale a omului față de el însuși.

Bântuie un duh malefic al tăgădei și profanării ducând la criza generalizată a valorilor, desacralizarea lumii, *désenchantement du monde*, dezumanizarea. „Nimeni soarele n-oprește să apuie-n murgul serii,/ Nimeni Dumnezeu s-apuie de pe cerul cugetării”, adăuga vizionar Eminescu. În presă, pe sticlă, „împărații goi” ai lui Andersen se lasă denigrator cu toată greutatea opacității lor mintale asupra unor valori superlative, între altele, balada *Mioriței* și opera eminesciană. S-a vorbit despre „idioti savanți”. *Idiotes* în limba greacă, *idiota* în latină - însemnează „ignorant” în opoziție cu *papaideumenos* - „om cultivat”. Lipsa de cultură se traduce întotdeauna prin lipsă de discernământ. *Apaideusia* semnifică incultură.

Ieșirea din marasm, calea vindecării nu poate fi decât una : *refacerea drumului către semnificativ, către elevație, către valoric*. După ce a devenit prada propriului său absurd, trebuie să urmeze recucerirea omului de către sine însuși. Este necesar să aflăm un sens în nonsensul aparent al existenței, un ideal care înalță, luminează și purifică, și nu negări oarbe care coboară, întunecă, întinează, glorificând în mod morbid și bezmetic moartea reală sau moartea vie.

Omul nivelat, omul care a devenit funcționarul docil al automatismelor de fiecare zi, trebuie schimbat într-o ființă care încearcă să-și semnifice superior fiecare act, depășind realitatea umiltoare pentru spirit. Căci, scria Pindar: "muritorilor le sunt date zile nemuritoare". iar Hegel - "realitatea are duminicile sale".

Adevărul absolut nu poate fi atins. Atunci trebuie să ne construim propriul nostru adevăr - un adevăr al responsabilității față de propria șansă de a exista, față de ceilalți, față de natura care ne-a creat. Este falsă libertate să faci ce-ți comandă sforile inconștientului și sforile străzii.

Omul a evadat din propria sa identitate, a adoptat *nu-ul* ca atitudine față de viață și univers - *nu-ul* care se află în infern, afirmă Eckhart - și vrea să anuleze toate valorile, odată cu autoeliminarea sa de pe tabloul pictorului. Antiumanismul artei actuale reflectă incertitudinea, deruta, imposibilitatea omului de a se mai înțelege pe sine, de a se accepta, consecință a unei epoci când răul - esență a omului, în opinia lui Shakespeare și a lui Eminescu, a ajuns la cote paroxistice; sau/și poate că, în evoluția, sa omul a ajuns la plictisul tragic de sine, - astfel că „Ne precipităm într-o cădere continuă”, afirma Nietzsche, iar Eminescu „Poate că în vâi de haos ne-am pierdut demult, demult” (*Memento mori*).

Dar e în firea lucrurilor ca însăși căderea să se transforme în energia în-toarcerii pe creste. În în-cercarea de a regăsi calea regală către demnitatea cos-mică a omului, cunoașterea deschiderilor umanistice ale diverselor culturi este esențială.

Este nevoie de o adevărată revoluție culturală pozitivă care să ne conducă la refundamentarea sistemului axiologic. În acest sens, sub semnul valorilor marii culturi, se cere revizuirea direcțiilor care au condus, de milenii sau de un secol, umanitatea în această parte a lumii, și al căror eșec trebuie recunoscut și asumat.

Astfel, este creștinismul „umanism integral”, așa cum afirmă Jacques Maritain ? Un lucru

deosebit de important, constă în aceea că Iisus a renunțat la ideea unui Dumnezeu particular, exclusiv al unui popor, ca Iahve-Elohim al iudeilor - și, dimpotrivă, el a adoptat ideea unui Dumnezeu unic pentru toate popoarele. Omul actual se întreabă însă cum au fost posibil ca în numele lui Iisus și a universalei iubiri creștine, să aibă loc uciderile repetate, precum războaiele religioase, inchiziția, noaptea Hughenoților, exterminarea templierilor, arderea pe rug a unor mari valori ale inteligenței umane etc.? Există un Dumnezeu al crimei ?

Pe de altă parte, o problemă capitală este următoarea : creștinismul a preluat un mit din Vechiul Testament, cel adamitic, și astfel l-a umilit pe om, pe toată veșnicia, făcându-l încă înainte de naștere vinovat de un păcat pe care nu el l-a comis, și anume, un păcat imaginat de o anumită cultură între multe altele. Acest episod biblic umilește de asemenea ideea de Dumnezeu, amputându-i absolutul prin introducerea spiritului răului care domină lumea. Preceptele morale și sacrificiul lui Iisus Hristos, care a introdus iubirea universală în lume, așa cum celălalt sacrificat, Socrate, introdusese rațiunea - sunt de o extraordinară frumusețe. Pentru orice om rațional însă, nu poate fi în mod real umanistă o doctrină care neagă viața, considerând-o vinovată, impură din veșnicie în veșnicie, negare întreținută de spaima miticului „păcat originar”.

Așa se face că spirite precum Goethe, Novalis, Hegel, Nietzsche - au găsit superioară umanistic filozofia lui Spinoza, care proclamă codumnezeirea omului. În viziunea lui Hegel, spinozismul este „un eter sublim al substanței unice universale în care gândirea trebuie să se scalde înainte de a sui încă mai departe”. Autorul *Luceafărului*, care afirma că „Dumnezeu nu este în cer și pe pământ, el este în inima noastră”, a fost atras și el de frumusețea morală a panteismului gânditorului olandez, așa cum a fost fascinat și de panteismul din gândirea hindusă. De altfel, se uită faptul că, așa precum aflăm din Evanghelia după Ioan, în una din predicile sale, Iisus afirmă „Eu am spus : sunteți Dumnezei” (Ioan, 10,24). Aserțiunea lui Eminescu - „*Eu e Dumnezeu*” (ms. 2262, f. 2v) - este coincidentă cu afirmația lui Iisus. Și Giordano Bruno, în viziunea căruia Eminescu intenționa să modifice radical finalul *Luceafărului*, scria: „Totul este în tot... toate, particule din unitatea divină, din Dumnezeu”. Astfel, în acord cu aceste postulate, Eminescu proclamă pandumnezeirea a tot ce există: lumea este o *teofanie în reciprocitate* - Dumnezeu se manifestă în om, omul se arată în Dumnezeu.

Eminescu a fost atras și de altitudinea ideatică a budismului, acesta din urmă punând în centrul preocupărilor omului „suferința și suprimarea suferinței”, și nu o presupusă vină urmată de un blestem etern al neamului omenesc. De asemenea, în contrast cu legenda biblică, în care omul este pedepsit pentru că a mușcat din „mărul cunoașterii”, în budism păcatul capital al omului este *avidyā* - ignoranța : ignorăm faptul că avem un fals

eu - „*micul eu*”, de care vorbea Eminescu - și că mântuirea sinelui constă în imperativul etic al iubirii universale.

Seamănă mai curând a glumă de neînțeles afirmația lui Henri Lefebvre care consideră că „marxismul este umanism”, idee geamănă sartrismului, care clama că „marxismul este adevărata filozofie a timpului nostru”, iar „un anticomunist este un câine”.

→

Foto: Biserica de lemn de la Culpui, Mureș, sec. XIX

Atari afirmații distorsionează atât noțiunea de umanism, cât și de intelectual.

În schimb, interesantă apare ideea de umanism în concepția lui Martin Heidegger. Într-o amplă „*Scrisoare despre umanism*”, acesta combate ideea curentă de umanism și pune sub semnul întrebării umanismul creștin, reducându-l la ideea de mântuire, precum și umanismul revendicat de marxism și existențialism. Pentru gânditorul german, adevăratul umanism este a înțelege că omul este om în măsura în care îi apare limpede destinul său și anume : fragment din infinita Ființă - *Sein* -, aceasta îl aruncă în lume, (*Da-Sein*), astfel că omul este cel care ec-sistă (*der Ek-sistierende*), adică se află în starea de deschidere către ființă. Scopul „aruncării” este ca omul „să ia în grijă ființa”. Acesta este sensul existenței sale. A gândi acest adevăr al ființei înseamnă „a gândi *humanitas* a lui *homo humanus*”. Astfel, „ceea ce contează este *humanitas* în slujba adevărului ființei, dar fără umanism în sensul lui metafizic”. Situându-se în deschiderea-luminatoare către ființă, și încredințându-i-se rolul de „păstor al ființei”, omul își împlinește în același timp și *onticitatea* și *teleologia etică*.

Heidegger reafirmă un adevăr de totdeauna, și anume, că omul ajunge la „prezența prezenței sale” în artă - în poezie în primul rând, deoarece casa omului este limbajul. Totodată, omul este cel care mântuiește *poetic* Ființa de ascunderea ei ca adevăr ultim. Acesta este rolul nostru umanist.

Viziunea lui Heidegger despre umanism ca afirmare de către om a ontologicului în univers, este mai curând mistică și poetică. Se află aici, concepția platoniciană cu raport răsturnat : omul nu este un arhetip decăzut din lumea Ideilor eterne și încearcă întoarcerea în spațiul hiperborean al Ființării Supreme, idee împrumutată și de creștinism - ci, dimpotrivă, este salvatorul a însăși ființării ca atare.

Or, pentru a atinge un nivel cât mai aproape de plenitudinea esenței sale, omul – afirmă Heidegger, trebuie să se adape la izvoarele spiritualității universale. Atât timp cât omul nu este cultivat, el este în situația „unui arbore sau a unei stânci care *sunt, dar nu există*”. Esența ființării omului este gândirea, conștiința de sine, iar în cultură omul își află deschiderea „iluminatoare” către existență, către autenticitatea și demnitatea sa. Creațiile artistice, muzica înainte de toate, înaripează această evadare care ne face să transcendem condiția noastră ontică – finitudinea. În eseu *Originea operei de artă*, filozoful din Freiburg afirmă: „Existențialul în totalitatea sa, lume și pământ parvin la ecloziunea adevărului lor în opera de artă... *Și orice operă de artă este în mod esențial poem*”. Sub influența decisivă a liricii lui Hölderlin, care a determinat comutarea radicală a gândirii lui Heidegger, acesta reia afirmațiile autorului *Imnurilor* : „poetii creează ceea ce durează”, și „numai poetic merită omul să trăiască pe pământ”. Hölderlin credea că în viitor religia, filozofia și științele vor dispărea și că *religia poeziei* va fi unica activitate spirituală a omului.

Concepția lui Heidegger despre om și noțiunea de umanism este interesantă. În creuzetul ei au intrat - alături de poezia lui Hölderlin - gândirea lui Platon și Spinoza, precum și creația lui Rilke. El acordă omului rolul central în univers, în sensul că asigură instituirea

prezenței în ființare a propriei entități precum și a lumii, fapt care are loc cu ajutorul spiritualității culturii.

La rândul său, Edmund Husserl, în conferința *Criza umanității europene și filozofia*, constatând decăderea Occidentului - „națiunile europene sunt bolnave” - amintește că Europa culturală a luat naștere în Grecia secolelor VII și VI î. Cr. Acea cultură s-a concretizat într-o știință a vieții întregii lumi, pe care au numit-o „îubire de înțelepciune”, o știință universală a idealității spirituale. Pierdută fiind cheia înțelegerii spiritualității grecești, este pierdută conștiința identității omului – și de aici, criza culturii, criza umanismului. Dar criza morală a Europei actuale nu se datorește numai pierderii contactului cu filozofia de viață a vechii Elade, ci pierderii spiritualității în jurul căreia și prin care se instituie diversele etape ale istoriei omului în drumul său „de la finitudine spre polul infinității”. Europa s-a născut dintr-un mediu paradigmatic al spiritualității, iar oboseala ei de azi trebuie vindecată prin spiritualitate. „*Căci numai spiritul este nemuritor*”, afirmă Husserl. Iar sediul spiritului se află în cultură. Ea poate schimba *le désenchantement du monde* în *ré-enchantement*.

Desigur, nu neapărat un umanism teoretizat într-un sistem doctrinar este de adoptat, ci acea atitudine etică recomandată de Kant : „*acționează în așa fel încât înfăptuirile tale să devină model moral universal*”. Aceasta este adevărata personalitate a omului, adaugă autorul *Criticii rațiunii practice*. „Omul este în adevăr destul nesfânt, dar umanitatea din persoana lui trebuie să fie sfântă”.

Modulat de aleasă cultură, acest umanism nu este o filozofie abstractă, ci acea „îubire de înțelepciune”, înțeleasă ca vibrație și faptă proumane de fiecare zi - față de ceilalți, față de natură, față de noi înșine. Acesta este rolul unei antropologii veritabile, - a științei despre om și destinul său în lume.

GEORGE POPA

Foto: Biserica de lemn de la Lăpușna, Mureș interior, 1779 (N. Băciuț, părintele Arsenie)(sus) Biserica de lemn de la Chețani, Mureș, sec. XVIII (jos)

NOI CATETE, INFINITESIMALE, ÎNTRU MODELUL NOICA

În prima sa carte, "Mathesis sau bucuriile simple", Noica afirma, în primul capitol – „Despre culturile de tip geometric”: „...tot universul, ca și orișice parte a lui, pot fi înglobate într-o expresie de forma $f(x,y,z)$.” Dintru început, putem imagina, asocia ascutimea, profunzimea spiritului lui Noica unui triunghi tinzând întru infinit variabila sa geometrie a spiritului, astfel ca să rânduiască noi, nebănuite coordonate ale Ființei românești. Cred că orice lucrare despre Noica este tributară, se înscrie și ea, mai mult sau mai puțin, în această matrice. Eu cred că noi catete, poate o înfinitate de noi catete - rânduite perechi și însumate fiecare la pătrat, vor da seama spațiului, timpului, spiritualității românești și nu numai, despre puterea la pătrat cel puțin, a Modelului Cultural Noica. Acesta este și titlul a două volume, citite recent de mine și apărute la Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2009, alcătuite de Marin Diaconu, pe care vi le recomand sincer spre lectură. Între copertile ei, 47 de oameni care l-au cunoscut pe Noica, vremuiesc, într-un spațiu de 600 de pagini, despre omul, filosoful Noica, dându-ne un portret-mărturie caleidoscopic, obiectiv dar și subiectiv al acestuia. În mod cert, merită să cunoașteți, să dimensionați prin lectura lor ceva din puterea pătratului ipotenuzei spirituale noiciene.

Afirm și aici că o criză economică urmează unei crize spirituale întrucât așa s-a petrecut istoria mereu dar, mai mult, crizele ipostaziate economic-social sau moral se originează în criza dată de lipsa modelelor axiologice autentice. Paradoxal, noi, românii, nu ducem lipsa în timp a unor modele, ele există, dar din nefericire nu-și găsesc încă locul cuvenit, de pildă, într-o mass-media robită consumerismului kitsch și intereselor meschin - conjuncturale în care până și sarea sau sărurile naturale, autentice, sunt mixate agresiv cu cele mai nocive E-uri, B-uri etc., personalitățile-model sunt eliminate nociv de vedete impostoare iar rostitori-rânduitori și vizionari autentici sunt uzurpați mediatic de către falși profeți de tot soiul !

Totuși, modelele autentice precum Noica dăinuiesc mereu, întrucât filosofii sunt cu adevărat sarea pământului. "Voi sunteți sarea pământului. Dar dacă sarea își pierde gustul, prin ce își va căpăta iarăși puterea de a săra? Atunci nu mai este bună la nimic decât să fie lepădată afară și călcată în picioare de oameni" - Matei 5,13. Noica îndeosebi și ucenicii săi apoi, au sorbit din izvoarele imemorabile, curate ale învățăturilor și filosofiei creștine. Acesta e un adevăr dincolo de cuvinte, de diverse opinii locale care-i vedeau pe unii schismatici, catari în sânul culturii care, totuși, ca necuprinsă cultură îi și ne cuprinde pe toți, întrucât, poate, cultura ne include pe toți ca o generoasă mamă a Timpului ...

Eminescu vedea filosofarea „ca un fuior, din care toarcem firul timpului, văzând numai astfel ce conține. Din nefericire, atât torsul cât și fuiorul țin întruna. Cine poate privi fuiorul abstrăgând de la tors are predispoziție filosofică”. Filosof este cine poate ieși din răul timpului trecător, real, spre a se petrece în timpul-timpii transcendentali ai intuiției apriorice kantiene.

Asta e, după Noica, "beatitudinea filosofului", să te situezi dincolo de vremeire, spre a-i contempla curgerea...

În cartea *Modelul Cultural Noica*, pentru mine, cel puțin patru au fost mărturisitorii remarcăți și anume domnii Alexandru Surdu, Eugen Simion, A.I.Brumaru și Stan V.Cristea. Acesta din urmă prezintă în facsimil actul de naștere al lui Noica, cu precizarea aflării originalului în arhiva primăriei Vitănești, Teleorman și, aparent sec, menționea datei nașterii, 11 iulie, stil

vechi - 24 iulie, stil nou. Menționea unei duble date a nașterii este cred eu doar partea vizibilă a ființării ulterioare a lui Noica, scufundată în oceanul cunoașterii, a filosofării...Stranie dar și pilduitoare această naștere și ființare sub două calendare sau calendare, a lui Noica și a generației sale, deopotrivă damnate și revalorizate prin Blaga, Vulcănescu, Eliade, Cioran și alții ,care au avut puterea lăuntrică de a evada din și de a fi dincolo de vremeire...

Dionisie Exiguul sau cel Smerit, sau cel Mic, cca.475-540 după Hristos, a fost creatorul calendarului erei creștine, numită și era dionisiană. Calendarul său, recunoscut și adoptat de lumea creștină, conținea o eroare, neclarificată nici azi, de circa patru ani, nefiind cunoscută exact data nașterii Mântuitorului Hristos. Sfântul Augustin afirma că dacă era întrebat ce este timpul știe totul dar dacă i se cere să și răspundă nu știe nimic. Sfântul Dionisie, călugăr și cărturar străromân

din Eparhia Tomisului, NEȘTIIND A ȘTIUT și a dat lumii creștine un calendar, o vremeire, o rânduială creștină. După circa 1500 de ani de la întemeierea calendarului creștinătății, un alt model cultural major de sorginte străbună apare treptat în cultura română, înfruntând tenace vitregiile altor vremi...Așa cum o afirmă d-l Eugen Simion, Noica o face cu „Dorința de a construi ceva durabil într-o istorie imposibilă, în fine, ambiția prizonierului de a-și învinge, prin lucrările spiritului, temnicherii, torționarii, imposibilul...”

Mai e de remarcat, cred eu, că, așa cum cu peste 1600 de ani în urmă, un alt călugăr cărturar străromân, Ioan Casian, cca 360-433 d.H., a fondat școala uceniciei în duh, punând temei spiritual și RÂNDUIALĂ, faptic, primelor mănăstiri din Occidentul creștin, lângă Marsilia de azi, Noica în contemporaneitate reușea să facă o școală nouă de ucenicie în spiritul filosofării, la Păltiniș, conștient probabil de spusele Mântuitorului- din Matei 5,14 :”Voi sunteți lumina lumii. O cetate așezată pe un munte nu poate să rămână ascunsă.”

În cartea *Modelul Cultural Noica*, domnul A.I.Brumaru, filosof și minunat om de spirit, născut între gorunii dăltuiți măiestru în porțile maramureșene, a urcat și el pe munte spre cetatea de lumină a Păltinuşului, împărtășindu-se direct sau epistolar din izvorul Noica, prin poarta cunoașterii filosofiei, și, îl cităm: ”Multele, se pare, scrisori pe care le-a adresat cu generozitate,...fac parte din același “mit propriu”. Încearcă și așa să deschidă o poartă, ”să se obțină problema”, pentru că doar astfel ești cu ponoasele și toate zădărniciile ori isprăvirile, în timpul gândirii...”

În Brașovul nostru, Scheiul este rânduit la fel și cu adevărat ca o cetate așezată pe un munte, unde a răsărit dintru tiparniță, lumina scrisului românesc. Distinsul academician Alexandru Surdu, întru lumina străbunului blazon scheian, în studiul domniei sale “Întru început a fost rostirea”, ne dă seama, în mod inedit despre spiritul sistemului și al cunoașterii filosofice noiciene în lucrarea sus citată, ca și în cartea sa „Comentarii la rostirea filosofică”, editată recent la editura Kron Art din Brașov. Cităm selectiv din studiul domniei sale:”...rostire ca

termen fundamental al investigației se referă, fără a folosi cuvântul Biblie, la primul verset din Evanghelia după Ioan. Mai departe ne spune inedit că: ”Întru început a fost rostirea conține cheia întregii concepții despre rostirea filosofică românească, cheie pe care n-au avut-o predecesorii săi sau pe care n-au folosit-o...”.

Modelul cultural al lui Noica devine spre finele vieții sale un adevărat Model Cultural European, publicat în germană sub titlul “De dignitate Europae”, în 1988, la Kriterion și în 1992 la Humanitas, ca ultima carte scrisă de Noica, incluzând eseuri publicate între 1986 și 1987. Eu cred că Noica presimțea, vizionar, un destin european al modelului cultural românesc într-o viitoare Europă unită. Argumentul este că în 1986 țările vest-europene adoptă Actul unic european care avea să fie actul fondator al viitoarei Uniuni Europene, iar Noica a înțeles atunci în mod cert, profund și vizionar, și aceste semnificații pe plan european. Nu intru în detaliile ultimei sale cărți, însă arăt că în cuprinsul ei Noica trece cultura europeană, de la naștere până în contemporaneitate, prin matricea structurilor semantice, mitologice, axiologice și gnoseologice ale propriei viziuni novatoare, îndeosebi prin palierele sintactice și morfologice ale limbajului și comunicării-cuminecării. Cultura europeană este, după Noica, o cultură ce nu se încheie și pentru că mai are șansa de a recupera cultura bizantină de după Conciliul de la Niceea; ”...va trebui să opunem timpului cronologic de care Spengler face atât de mult caz pentru cultură, cu timpul accelerației, am spune timpul kairocității...” Ce este kairosul? „...el este dezmințirea timpului uniform, unul care ne ajută să înțelegem timpul el însuși și totodată timpul culturii...” Așa cum „mersul este o serie de căderi evitate” și viața e o serie de oportunități puse în valoare sau ratate. După Bergson - de astă dată citat de Prigogine, în ultima carte noiceană amintită aici – „timpul înseamnă invenție sau atunci nu reprezintă nimic...” În continuare, Noica traduce la fel de novator principiile termodinamice din perspectiva kairocității, prin:

1. Trecerea de la nu se poate câștiga sau principiul conservării la nu putem decât câștiga, trecând în timpul creației.

2. Trecerea de la pierdem sigur sau principiul entropiei la nu avem nimic de pierdut.

3. Trecerea de la nu se poate ieși din joc la merită să încercăm.

Citez iarăși din Noica: “Într-un veac în care există atâtea specialiști ai morții culturilor și ai sfârșitului celei europene, ar fi poate potrivit să ne gândim la miraculoasa ei naștere. Și atunci, specialiștilor morții...le-am putea spune pur și simplu: Totul nu e încă spus. Să așteptăm kairosul următor.”

Cred că și aceste profetice viziuni îl îndreptătesc pe academicianul Al. Surdu să afirme cu teme în studiul sus-citat din *Modelul Noica*: „...despre Noica nu mai putem zice că era, ci trebuie să spunem că a fost și chiar că nu se știe dacă va mai fi vreodată un altul care să-i fie de-o potrivă, adică să ne spună Da sau Ba”.

Personal, închei cu o întrebare: Dacă viitorul nostru - inclusiv european - nu va mai fi să fie ce ar fi fost să fie, nu ne rămâne poate decât speranța unei șanse, a unui kairos în care va fi să fie... Că este așa, adaug eu, o dovedește și ultima carte a lui Noica. Iar ultima propoziție poate și trebuie să fie pentru oameni de minunatul calibrul intelectual și filosofic al domnului Al. Surdu, noul început pentru kairosul următor. Poate într-o școală filosofică sub străbunul, nobilul blazon șcheian...

CONF.UNIV. DR. TEODOR I.MOLDOVAN

(comunicare la primul Simposion Național „Constantin Noica”, Brașov, 2009

Brașov, 16 oct. 2009.

Asterisc

UN MIC TRATAT DESPRE O MARE CARTE

Ne aflăm într-un fabulos carusel, vestit ca uriașa roată din Prater-ul vienez. Literatura. Se-nvârt, ne-nvârtim, când suntem jos vrem să fim sus, când admirăm de la înălțime ne ia cu rău de zădărnice. Toate se-nvârt: timp, om, cuvânt. În felul lor, în mintea noastră. Din mișcare se nasc forme. Din forme se aleg valori. Precum filmul, și literatura bate viața.

O nouă carte este minunea din a șaptea zi. Când lumea e gata. Cu ultima pagină se-nchide o etapă. Pentru câtă vreme? Cât tace scriitorul, fără să...scrie? Iar și iar, ca un Sisif, re-face lumea.

Valentin Marica întrunește atributele unui creator care așează cuvintele la locul potrivit, le mângâie cu blândețe/ asprime paterne, le face să vorbească, îi adună pe oameni și le dă un rost/ o cale, îi face să cânte, prin dialog, nu cedează în fața vreunui prag, merge mai departe, crede în ceea ce gândește, vindecă prin rostire, calmează furtuna, topește înghețul.

Dacă ne-am reprezenta literatura prin linii, cărțile lui Valentin Marica ar fi raze. În centru s-ar găsi un magnet, un numitor comun, scriitorul, care nu uită care îi este menirea: aceea de-a spori, cu fiecare carte, ca mâinile mamei care frământă aluatul, bobul de grâu, altfel căzut la pământ.

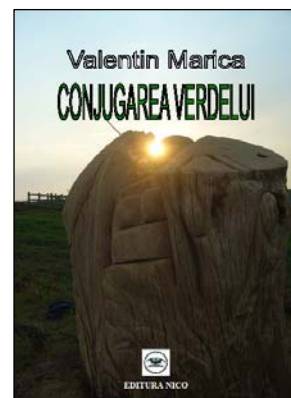
„Conjugarea verdelui”, Editura Nico, 2010, este o carte-archivă. Aici sunt depozitate, cu grijă față de posteritate, mărturii de credință care au marcat destinul ultimilor ani. Valentin Marica afirmă în debutul cărții că „de ani buni, în emisiunile Studioului Regional de Radio Târgu-Mureș și în cele ale României Cultural, a prezentat (...) reportaje, însemnări, tablete, comentarii, cronici literare sau de artă plastică, eseuri din imensa actualitate culturală” și că volumul „Conjugarea verdelui” răstoarnă „muntele radiofonic pe tăvile de argint ale cuvântului scris; pentru că verba manent...”

Lectura acestei cărți oferă bucuria de-a re-asculta discuri care se învârt în multe pagini. De aceea, poate, vocea scriitorului se aude și când acesta nu mai vorbește.

Titlul face trimitere la activitatea reporterului de radio, care nu pierde nimic din ceea ce este viu, verde. Dar, „a conjuga”, adică a epuiza toate formele posibile, are și varianta reflexivă „a se conjuga”, cu sensul de „a se potrivi cu ceva”. Cu ce s-ar potrivi cartea lui Valentin Marica? Cu o vastă orchestră, unde fiecare nume își găsește locul cuvenit, în armonie cu melodia generală.

A enumera vocile cărții (nu, nu ale nopții, ci ale luminii, ale verdelui) ar însemna să ne-ntoarcem la note. Dar, după ce știm deja cântecul, nu mai folosim portativul, decât pentru a mai trage cu ochiul la el. La fel și conjugarea. Are legile ei, cu rădăcini, cu desinențe, cu excepții. Cine a intrat în „Conjugarea...” lui Valentin Marica se poate considera norocos. E ca și cum ar face parte dintr-un Tratat, cu sigiliu pe sute de ani.

ELENA M. CÎMPAN

I. PELTZ - 30 DE ANI DE ETERNITATE

Romanul romancierului I. Peltz ar putea începe asemenea *Moromeșilor* lui Marin Preda: timpul a avut răbdare cu omul.

Născut în ultimul an al veacului al XIX-lea, speculându-și înzestrarea nativă pentru pamflet și manifestându-se de foarte de timpuriu în presa vremii, din care a știut să facă o adevărată rampă de lansare pentru cariera literară, convins că singura posibilitate de a-și depăși condiția de copil al ghetoului, în lipsa unei solide pregătiri școlare și profesionale, este scrisul, de al cărui demon se simte stăpânit din fragedă copilărie, scriitorul s-a dezvoltat odată cu însuși romanul românesc, s-a afirmat deplin simultan cu acesta, a cunoscut împliniri și eșecuri, și a trecut în mai dreapta lume din ceruri, în 1980, cu puțin înainte ca ultima sa carte să dea mărturie de împăcarea finală a unui suflet zbuciumat:

„Și totuși... totuși poate că am pus și eu o cărămidă, poate am fost și eu un constructor anonim, poate că totuși în urma mea rămâne ceva, nu doar o umbră”.¹⁾

Intrat în conștiința publicului – și, din păcate, și a criticii – ca autor a două romane, I. Peltz este părintele unei vaste creații epice, care are ca punct de pornire anul 1928 (romanul *Viața cu haz și fără a numitului Stan*, premiat îndată după apariție de Societatea Scriitorilor Români, condusă de Liviu Rebreanu) și ca punct final anul 1980 (romanul *Treceri și petreceri*, apărut imediat după „petrecerea” scriitorului în tărâmul umbrelor). Este un drum lung, cu inerente suișuri și coborâșuri, care corespunde însuși drumului către sine al romanului românesc.

Punctul de vârf al destinului său literar – și aici soarta a fost generoasă cu el – îl reprezintă *anul de aur al romanului românesc*: 1933. Toate studiile dedicate anului literar 1933 includ, în lista de realizări, numele lui I. Peltz: fie cu romanul *Calea Văcărești*, apărut în decembrie²⁾ – Pompiliu Constantinescu și G. Călinescu, fie cu romanul *Amor încuiat*, care văzuse lumina tiparului cu câteva luni înainte – Paul Cornea –, fie cu amândouă – Șerban Cioculescu.

Deși își propusese să scrie nici mai mult nici mai puțin decât o sută trei (!) romane, deși în permanență anunța o nouă apariție și chiar semna contracte cu diverse edituri sau lua câte un avans de la Teatrul Barașeum, Peltz nu a realizat

„decât” șaisprezece romane propriu-zise. Aceștia li se adaugă trei volume de nuvele și schițe umoristice, patru volume de evocări, două de poeme în proză, patru nuvele, precum și câteva piese de teatru (dintre care una, *Veninul*, reprezentată prin 1919³⁾, iar alta – dramatizare a romanului *Calea Văcărești* – jucată de colectivul Teatrului

Barașeum începând cu decembrie 1942).⁴⁾

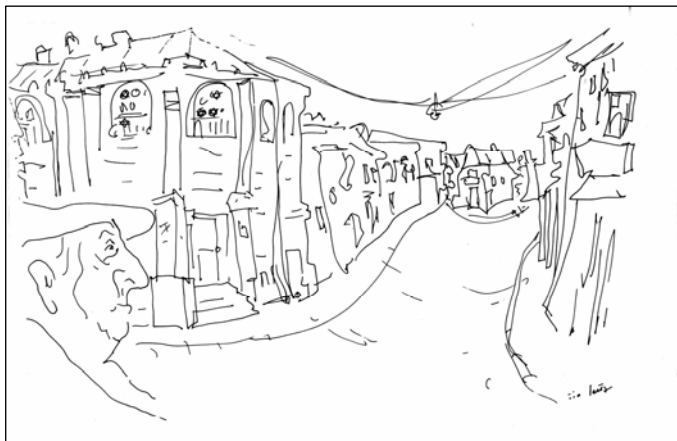
Pentru a încheia acest sumar portret al scriitorului, trebuie amintite aici cele douăzeci și două de traduceri (realizate singur sau în colaborare) apărute în perioade de „regres” ale scriitorului (fie că – urmare a evenimentelor politice din țară – lui I. Peltz i se retrage dreptul de a publica, fie că „filonul” creativ se subțiază), precum și numeroasele conferințe publice sau radiofonice ținute de-a lungul anilor.

Din 1916 până în ultimele momente ale vieții, cu întreruperi impuse de vicisitudinile vremurilor (prigoana legionară, legile antisemite, arestarea din 1950 – *accidentul biografic* după expresia scriitorului), I. Peltz este o prezență activă, permanentă în peisajul literar românesc, semnând recenzii, cronici dramatice, evocări, schițe și romane, traduceri, totdeauna cu numele său, în cel mai rău caz doar cu inițialele. A fost, și prin această opțiune, modul său de a rămâne „el însuși”, chiar dacă erau vremuri când adoptarea unui alt nume, autohton, ar fi fost benefică pentru evreul I. Peltz.

Această fidelitate, manifestată încă din anii de început, l-a făcut pe E. Lovinescu să exclame: „Trebuie să recunosc că Peltz a biruit și cu numele și cu literatura sa. Sunt mai bine de cincisprezece ani de când mă trudesc să-l vâr în apele ortodoxe ale unui nume cu rezonanță bisericească sau cronicărească; toate considerațiile mele de strategie literară și asupra puterii de sugestie a numelui în opinia publică s-au lovit, fie de o inerție fatalistă ce nu se lasă surprinsă, fie de dârza rezistență a unei conștiințe sigură de a birui sub auspiciile oricărui nume.

– *Ce importanță are dacă mă cheamă Peltz și scriu ca Balzac, îmi răspundea el atunci cu o încredere în sine, pe care o salva de ridicol bonomia lui ușor ironică.*

– Mă rog, pe d. Peltz îl mai cheamă și Balzac? - m-a întrebat săptămâna trecută lucrătorul tipografiei noastre comune.

Am bănuit imediat că omul își stabilea noua sa identitate și în alte părți decât în cercurile literare.

– Apoi ce era să fac? - îmi răspunse Peltz întrebându-l. Îl chemă într-o zi pe Ghiță la telefon.

– Alo, cine-i acolo?

– Peltz.

– Vă salut, domnule Peretz.

– Nu Peretz, domnule, ci Balzac.

– Da? Vă salut, domnule Balzac.

Cred de altminteri că nici nu l-am mințit. Nu semăn eu cu Balzac și la chip și la talent? Sunt gras și numai oamenii grași au talent, încheie el cu o cordialitate, căreia i se îngăduie orice.”⁵⁾

Așadar: Îi plăcea să se prezinte singur: *Eu sunt Balzac al II-lea și deși păstra o figură serioasă, un surâs imperceptibil îi flutura pe chip, îi pălpăia în ochi, un surâs care dezarma orice reacție, orice împotrivire sau ironie.*⁶⁾

*Gascon simpatic*⁷⁾, omul e rotund, jovial, optimist, flecar și umorist; împărtășie simpatie; nu crezi în ce spune, pentru că are aerul să nu creadă nici el, deși, în fond, e convins...⁸⁾

Cu toate că se bucură de reputația unui neîntrecut campion al divinității Bachus – susține Camil Baltazar – nu mi-a fost dat nicicând să-l văd în ceea ce se cheamă „stare de ebrietate”. [...] Persoana lui e echilibrată, cumpănită, oareșcum sfătoasă la vorbă, ca tot omul deprins să vorbească în și pentru lume și îndeobște în mulțime.⁹⁾

Cunoscuții susțin că avea o ciudată sonoritate a glasului. Își scutura când și când părul bogat ca o coamă de leu și te privea direct în ochi cu un fel de mirare hazlie.¹⁰⁾

Calitatea deosebită a glasului i-a impresionat pe contemporani: *Fără să aibă spirit oratoric, posedă o însușire de a repeta cu elocvență și a întări cu elocvență o frază, un gând, o idee. La aceasta îl ajută un organ plăcut auzului și perfect difuzor.*¹¹⁾

A rămas în memoria celor care l-au cunoscut ca un strălucit conferențiar, care putea vorbi câteva ore în șir, fără să-și arunce privirea pe vreo ciornă. Avea un glas de tribun și obiceiul de a-și presăra frazele cu anecdote...¹²⁾ În ciuda anilor ce se scurgeau implacabil, nu îmbătrânea. Își păstra același mers ușor legănat, același zâmbet ironic, aceeași voce sonoră, ușor guturală, aceeași credință nestrămutată în frumusețea vieții. [...] Optimist chiar în cele mai aspre încercări ale vieții, curajos, tenace, vesel... [...] Însăși fiica sa, pictorița Tia Peltz, afirma, ori de câte ori evoca figura tatălui ei, că acesta s-a născut bătrân și a murit copil, metaforizând astfel nealterarea sufletească a scriitorului, cu toate încercările dramatice la care a fost supus.

În preajma a 70 de ani, timpul a săpat pe obrajii scriitorului cute, i-a adâncit șanțurile.¹³⁾

Ajuns la vârsta psalmistului, omul nu era deloc trist: prietenos, volubil, vizitat de nostalgii ușoare, sigur pe el fără trufie, folosind cu naturalețe formule pompoase (strălucitul poet cutare, genialul prozator cutare), dăruindu-le inele de aur cu pietre rare în stilul criticii generației lui Nichita Stănescu, stil pe care însă fostul redactor al *Literatorului* nu de la contemporani îl preluase, ci direct de la Macedonski.¹⁴⁾

Chiar cu câteva săptămâni înainte de petrecerea în lumea umbrelor, cufundat adânc într-un fotoliu, făcea

eforturi spre a vorbi, epuizarea fiind ireversibilă. Numai privirea și zâmbetul, complice cu câte o vorbă de duh, încercau să înfrunte suferința măcinătoare.¹⁵⁾

Dintre apropiații lui, nu puțini sunt cei care au sesizat natura duală a lui Peltz și au exprimat acest lucru sub diverse formulări. Pentru unii, Peltz este asemenea unui erou bernsteinian, surprins între două conflicte: exterior unul, celălalt interior.¹⁶⁾ Cicerone Theodorescu vede cum îi vine să rădă cu un ochi și cu unul să plângă.¹⁷⁾

Al. Raicu, omagiindu-l la optzeci de ani, constata că omul vesel, exuberant chiar, în permanență pus pe șotii, se dedublează în operă,¹⁸⁾ în vreme ce Camil Baltazar se declara contrariat și recunoștea că *făptura umană* [a lui Peltz] are ceva care mă respinge. [...] Există o deosebire fundamentală între insul care își pune probleme de conștiință, între pesimistul zugrav al destinelor tragice, ale personajelor suferind de mizerie și boală și omul de pe stradă, un om cu zâmbetul pe buze, pornit spre glumă, uneori flecar și iubitor de calambururi, mucalit, amator de farsă, ba adeseori el însuși farsor.¹⁹⁾

Urzit parcă dintr-un ghem de contradicții, Peltz părea a-l întrece chiar pe Ianus cel cu două fețe! Cu o înclinație nativă către pamflet, pe care și-o explica drept caracteristică a rasei (evident dublată de ucenicia în preajma lui Cocea și de admirația pentru Arghezi), altoită pe un fond excesiv liric, omul era bonom, jovial, flecar, ironic-mușcător, împărștiind vorbe de duh și iradiind bună-dispoziție, dar și pătruns de toate durerile lumii, suferind, aproape fizic, de suferințele celor din jur, îndurerat până la lacrimi de durerile altora. Personaj nelipsit al cafenelei bucureștene, mânuia farsa ca armă de luptă. Era, în același timp, delegat al mahalalei, capabil să-și dea, fără să stea pe gânduri, paltonul confratelui năpăstuit. Era ironic până la răutate cu prostia fudulă și bun până la prostie cu dezmoștenirii soartei.

Dacă nu se afla la redacție (la una sau la mai multe dintre zecile prin care a trecut), dacă nu era la masa de lucru din casa de pe str. Traian, îl găseai la cafenea. După lungi ore petrecute în fața șvarțului, ore presărate cu vorbe de duh, pus pe glume, scriitorul nu se dezmințe:

– A... Plata! face mirat d. Peltz către chelnerul uitat de o jumătate de oră. Dar **sinonime**... nu mai faceți? îl întreabă d. Peltz foarte serios pe omul cu șervetul alb.

– Facem... cum nu!... dar numai duminică.

– Cum? Numai duminică? ... dar la „Corso” le face în fiecare zi.

– Ei... „Corso”!...²⁰⁾

Cel mai adesea, era la Capșa, cafeneaua de numele căreia se leagă atâtea întâmplări evocate, printre alții, de Bogdan Amaru: *Acum, Peltz e prozator de frunte, adolescenții îl supranumesc Balzac. Romancierul nostru l-a întrecut pe grăsului Honore și iată cum: Peltz are vreo zece secretari, recrutați dintre vagabonzii și negustorii de nasturi, ambulanți, de pe Calea Văcărești.*

Sunt foști camarazi de mizerie, de pe vremea când și Peltz era un vagabond, vânzător de piuneze și nasturi. Printre aceștia, are un diplomat – fost vânzător de ace de siguranță; un secretar financiar, fost mardeiaș – și un secretar literar, fost lipitor de afișe cinematografice. Legătura dintre romancier și personalitățile culturale, adică scrisorile de natură platonice, le duce lipitorul de afișe. La oamenii politici, Peltz trimite pe mardeiaș, un oarecare Aristide Baroți, grec de origine, individ solid și cu o falcă bandajată, pentru că s-a încăierat cu vardiștii, pe când era trimis de romancier într-o misiune diplomatică. Însă, pe lângă droaia de secretari-vagabonzi, care trăiesc de pe urma prozatorului, Peltz mai e de o generozitate incredibilă. Trei sferturi din ambulanții bucureșteni au primit cadou, de la scriitor, cravate, ciorapi, pălării, ghețe sau cămăși. Odată s-a dezbrăcat de pardesiu și l-a dăruit unui tânăr.²¹⁾ Portarul de la librăria Alcalay – și câți alți portari! – are cravate și ciorapi donați de Peltz.²²⁾

Generozitatea lui Peltz, prilej de ironie pentru unii cunoscuți, dar mai ales de numeroase neplăceri conjugale, nu reprezintă semnul unui orgoliu nemăsurat de om înstărit. Nu știu câți dintre contemporani au înțeles că Peltz, dăruind nimicuri, cumpărând de la ambulanți obiecte, inutile de altfel, încerca să ajute niște oameni aflați în situația disperată în care fusese și el, nu cu mulți ani în urmă. Atât îi stătea în puteri să facă și nu ezita niciun moment când era vorba să sară în ajutorul cuiva.

Recunoscut drept *delegat al mahalalei* de toți umiliții și mânăniții ce-și îndreptau pașii și speranțele către locuința din strada Traian, Peltz a trăit el însuși toate tristețile și rarele bucurii, toate amărăciunile și nădejile oamenilor din cartier până la totală identificare cu cartierul întreg. Oamenii îi băteau la ușă, împinși de cine știe ce necazuri, Peltz îi asculta, calmul său liniștea, vorbele și surâsul său încurajau, întăreau inimile, – și, dacă era cazul, scria și câte o jalbă și, la rândul-i, se ducea să bată la ușa autorității. Umorul și farmecul personal facilitaseră gazetarului și scriitorului stabilirea multor relații, printre acestea și cu înalți funcționari de care depindea libertatea cetățeanului. Unora dintre aceștia, cu veleități literare, Peltz le „pieptăna” producțiile – schițe, articole, „opere” dramatice. Grație unor asemenea legături, Peltz izbutea, adesea, să înlăture câte un necaz. Dar, tot din cauza acestor relații, cunoscute, s-a ținut în jurul său pânza unor șușoteli, a unor suspiciuni, ba chiar a unor acuzații, prea puțini vrând să priceapă că Peltz, utilizând raporturile sale de prietenie cu oamenii autorității dădea doar o mână de ajutor celor ce îl solicitau.²³⁾

Popularitatea omului Peltz, care o întrece, în epocă, pe cea a operei, se explică – după opinia lui Camil Baltazar – prin aceea că simpatia pe care o proiectează romancierul asupra eroilor săi, în scrierile sale, omul o practică militant în viața de fiecare zi, față de semenii săi. N-am pomenit ins mai sociabil și mai camarad, în sensul

obiectiv al cuvântului, față de omul din mulțime ca Peltz.²⁴⁾

Tata avea un suflet ne-ma-po-me-nit! – își amintește

Tia Peltz în ultimul său interviu, acordat revistei **Formula AS**, cu doar două zile înainte de moarte. Nu voia să supere pe nimeni. Țin minte, erau două frizerii pe strada Traian. Și tata se bărbiera o zi la unul, o zi la celălalt... Îl pândeau din ușă patronii frizeriilor ăstora...Nu cumva să încurce zilele...²⁵⁾

În redacțiile ziarelor, la *Capșa*, la *Petrică* ori în casa de pe strada Traian, Peltz risipea, cu dărnicie, vorbe de duh, povestea cu umor sec, glumea sau pune la cale farse, de dragul amuzamentului și pentru sancționarea prostiei și a ignoranței, de pe urma cărora unii trăiau atât de bine.²⁶⁾

Acestor vorbe de duh li s-a spus, încă din timpul vieții scriitorului, *peltzisme*, și au circulat, adevărat folclor literar, prin mediile scriitoricești ori gazetărești, stârnind pretutindeni hazul general. Ieronim Șerbu le definea drept amestec de gasconadă, de poză, de inocentă farsă, ale

căror victime nu-i purtau ură, căci umorul scriitorului era blajin și nu rănea.²⁷⁾

Cel mai adesea, *peltzisme*le vizează prostia și sunt neiertătoare.

Se pare că multe dintre farsele pomenite de cei care evocă anii de glorie ai cafenelei *Capșa* îl au ca autor pe I. Peltz, inclusiv celebrul titlu de articol, sugerat unui gazetar incult, *Centenarul de trei sute de ani al marelui poet latin Cervantes*.

Alături de cafenea, cenaclul lui Lovinescu reprezintă locul unde personalitatea debordantă a lui Peltz subjugă auditoriul.

Peltz spune o drăcovenie. Are o mutră gravă, de parcă s-ar spovedi călăului care-l va ghilotina în clipa următoare. Așa vorbește Peltz. Totdeauna înflăcărat și trist. Prin asta, snoava devine și mai fermecătoare.²⁸⁾

Tot la *Sburătorul*, după lectura romanului *Calea Văcărești*, toată asistența recunoaște că e vorba de o operă puțin obișnuită. Mai ales, lectura acestei cărți impresionează profund, pentru că Peltz citește ca nimeni altul. Toată deznădejdea și mizeria umană din *Calea Văcărești* te pătrunde cu încetul, te înfioară, pentru că glasul baritonat al lui Peltz o evocă, o cheamă cu sonorități de orgă și bemolări de durere frântă în pumni. Glasul lui Peltz e făcut să cante durerea, să spuie suferința chiar când glumește. Omul acesta pe care nu-l cunosc destul, trebuie să fi venit pe lume cu mizeria în brațe, călare pe un car funebru. Nu știu. Se poate să mă înșel. Totuși, numai în *Maidanul cu dragoste* durerea vine din măruntaiele pământului și ale cerului, ca apa sau ca lumina.²⁹⁾

Care este adevărata esență a lui Peltz? Desigur, opera – răspundem, bazându-ne nu doar pe declarațiile autorului sau ale Tiei Peltz.³⁰⁾

Chipul adevărat al artistului se dezvăluie în operă; în viață, el poartă doar niște măști. Nu-l judecați după

măștile lui! [s. n.] – cerea fiica scriitorului într-o discuție cu Dorel Dorian.³¹⁾

Bonomul, jovialul, farsorul își dezvăluie adevărata identitate în operă. Pe chipul clovnului, strălucește și intrigă lacrima durerii.

Căci I. Peltz face parte dintre acei care *râd în aparență*. *Sufletul lor însă tremură și plânge*.³²⁾

RODICA LĂZĂRESCU

NOTE

1) I. Peltz, *Treceri și petreceri*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 147.

2) Romanul *Calea Văcărești* a apărut la sfârșitul anului 1933, iar unii dintre critici, considerând că un an literar se încheie în septembrie, în bilanțul anului respectiv nu au mai luat în seamă aparițiile editoriale de după această lună. Este regretabilă însă menționarea anului 1934 ca an de apariție a romanului într-o lucrare de pretenții *Dicționarului cronologic. Literatura română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

3) În lucrarea *Amintiri din viața literară*, Editura Cartea Românească, București, 1974, p. 23, Peltz scrie: „Aveam optsprezece ani când mi s-a jucat o piesă *Veninul*. [...] Țin minte că Marcel Enescu, binecunoscutul actor al Teatrului Național... a excelat într-un rol principal. Succes de interpretare a avut și Armand Pascal... precum și o foarte tânără, Florentina Cîricleanu...” Pornind de la această afirmație, istoria literară a acreditat informația conform căreia piesa a fost jucată pe scena

Naționalului bucureștean. (Este, spre exemplu, cazul lui Dorel Dorian, care menționează acest lucru în evocarea *Foc în Calea Văcărești*.) Trebuie precizat că o autoritate în materie, e vorba de Ioan Massoff, nu menționează în lucrările sale prezența lui Peltz, ca autor, în repertoriul Teatrului Național. În ceea ce privește textul acestei piese, Peltz susține că l-ar fi publicat în „Revista pentru toți”. Aici au apărut, într-adevăr, piesele *Crima și Ediție specială*, nu și *Veninul*. În schimb, pe coperta a doua a romanului *Vadul fetelor*, apărut la Editura Forum în anul 1949, sunt prezentate lucrările autorului, printre ele figurând *Înveninării, piesă în trei acte reprezentată la Teatrul Modern*.

4) În privința pieselor sale de teatru, cele de tinerețe au fost publicate în „Revista pentru toți” (*Crima și Ediție specială*, iar după informațiile oferite de Peltz și *Veninul*, dar care nu se regăsește în amintita publicație), în timp ce adaptarea *Calea Văcărești* (reprezentată la Teatrul Barașeum), precum și *Flo-Flo sau Fundătura dracului* s-au păstrat în arhiva Tiei Peltz, alături de un scenariu radiofonic (*Aur și sânge*) și de unul de film (*Leonard*) scris împreună cu Isaiia Răcăciuni.

În evocarea *Foc în Calea Văcărești*, Dorel Dorian reproduce în facsimil o cerere, datată 18 iunie 1964 și adresată conducerii Teatrului Evreiesc de Stat, prin care Peltz solicită un avans din viitoarele sale drepturi de autor pentru piesa *Fundătura dracului*, pe care se angajează să o predea la 1 septembrie. În comentariul ce însoțește acest document, Dorel Dorian precizează că „piesa nu a fost terminată, dacă a fost începută vreodată...” Îndoiala privind această lucrare este spulberată de prezența manuscrisului în arhiva Tiei Peltz.

Ar mai fi de semnalat faptul că *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (Editura Albatros, 2000) menționează volumul de proză scurtă, din 1963, *Până într-o zi*. Acest titlu nu este inclus în nicio altă lucrare referitoare la I. Peltz, și nici în lista operelor sale, întocmită de autor, în posesia căreia suntem.

În același *Dicționar*, apare volumul *Meșterul Viață* ca fiind publicat în anul 1919. În lista lucrărilor lui I. Peltz, se menționează *Meșterul Viață – Editura Literatură 1918*. Este un truc al scriitorului de a spori numărul lucrărilor publicate, așa cum, în aceeași listă, menționează cele trei piese de teatru ca fiind publicate la Editura „Revista pentru toți”. De

fapt, a publicat în revista „Literatură”, chiar în primul număr al ultimei serii, cel din 29 iunie 1918, *Meșterul Viață, un capitol de roman*.

De asemenea, în amintitul dicționar, figurează romanul *Țoapele* (1936). E drept că Peltz, conform obiceiului, anunțase în presa vremii titlul viitorului său roman. Chiar Em. Oancea, într-un interviu din „Gazeta” (nr. 821, 2 decembrie 1936), îl număra printre viitoarele apariții ale Editurii „Universala” Alcala, numindu-l „o carte de-a dreptul savuroasă”. Cu toate acestea, romanul nu a văzut niciodată lumina tiparului.

5) E. Lovinescu, *Cântărețul „tristeții” sale și a altora: I. Peltz*, în *Memorii, III. Portrete și scene din viața literară*, Editura Adevarul, [1937], p. 37-43, republicat în *Scrieri*, vol. 2, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1972, p. 409-413.

6) Ieronim Șerbu, *Balzac al II-lea*, în vol. *Vitrina cu amintiri*, Editura Cartea Românească, București, 1973, pp. 106-109.

7) E. Lovinescu, în *Sburătorul. Agende literare*, vol. III, Ed. Minerva, Buc., 1998, p. 180.

8) E. Lovinescu, *Cântărețul „tristeții” sale și a altora: I. Peltz*, în *Memorii, III. Portrete și scene din viața literară*, Editura Adevarul, [1937], pp. 37-43, republicat în *Scrieri*, vol. 2, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1972, pp. 409-413.

9) Camil Baltazar, *Un romancier social*, în vol. *Scriitor și om*, Casa Școalelor, București, 1946, pp. 109-110.

10) Al. Raicu, *Peltz, urzitorul de tristeți...*, în *Luminile oglinzilor*, Editura Minerva, București, 1974, pp. 122-131.

11) Camil Baltazar, loc. cit., p. 109.

12) Isaiia Răcăciuni, *Amintiri*, Editura pentru literatură, București, 1967.

13) Florin Mugur, *Stăpânul casei*, în *Viața românească*, nr. 33, octombrie 1980 cit.

14) idem

15) M. Rudich, *Peltz (delegat al mahalalei)*, în *Izvoare. Revistă literară a asociației scriitorilor israelieni de limbă română*, Tel-Aviv, nr. 10, noiembrie 1981, p. 17.

16) V. B., *De vorbă cu d-l I. Peltz, autorul noului roman De-a bușile*, în *Rampa*, anul XIX, nr. 5666, 29 noiembrie 1936, p. 1.

17) Cicerone Theodorescu, *Cu I. Peltz pe Calea Văcărești*, în *Reporter*, an I, nr. 3, 20 decembrie 1933.

18) Al. Raicu, *Peltz la 80 de ani*, în *Tribuna României*, nr. 153, martie 1979.

19) Camil Baltazar, art. cit., p. 109.

20) I. Podeanu, *Douăzeci de minute cu d. I. Peltz*, în *Rampa*, XVII, nr. 5001, 14 septembrie 1934, p. 1.

21) Dacă dăm crezare spuselor Tiei Peltz, tânărul care a beneficiat de paltonul romanicerului a fost chiar Bogdan Amaru. Întâmplarea a fost relatată și de D. St. Rădulescu, în evocarea *10 ani la „Sburătorul”*, publicată în 1991 în revista *Luceafărul*, de unde a fost preluată de Alexandru Mironid în *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. II, 1997, pp. 135-136.

22) Bogdan Amaru, *Capșa – Cafenea cu genii și tutun*, în *Vremea*, Paști, 1935, pp. 14; 25.

23) M. Rudich, art. cit.

24) C. Baltazar, art. cit., p. 108.

25) *Adio, Tia Peltz*, interviu de Silvia Kerim, în *Formula AS*, anul IX, nr. 353, martie 1999, p. 3.

26) M. Rudich, art. cit.

27) Ieronim Șerbu, art. cit.

28) Bogdan Amaru, *Colivia cu „Sburători”*, în *Vremea*, nr. 366, 2 decembrie 1934, pp. 9-10.

29) idem

30) v. Al. Raicu, *Peltz, urzitorul de tristeți...*, în *Luminile oglinzilor*, Editura Minerva, București, 1974.

31) Dorel Dorian, *Foc în Calea Văcărești. Evocare dramatică după viața și opera lui I. Peltz*, Editura Universal Dalsi, București, 1999, p. 5: *Peltz cel adevărat e în cărți*.

32) I. Peltz, *Rasa martirilor*, în *Lumea evreei*, nr. 1, 19 ianuarie 1919, p. 14.

Lucreția Suciu

(3 septembrie 1859 - 5 martie 1900)

Poeta Lucreția Suciu, fiica Mariei (fostă Bosco, fiică de preot) și a lui Petru Suciu s-a născut în 3 septembrie 1859 în Oradea, cartierul Velența, conform documentului referitor la nașterea ei: foaia cu nr. 62 din Matricula Botezaților.¹ Mama ei, Maria Bosco-Suciu, o femeie de o frumusețe excepțională,² a fost una dintre poetele care au colaborat la revista „Familia” pe vremea lui Iosif Vulcan, deschizând seria liricii feminine de dincoace de Carpați: Maria Cioban, Maria Cunțan, Elena Farago, Elena din Ardeal (Simțion), Viora din Bihor (Ciordaș), Ecaterina Pitiș, Lucreția Suciu. „Sătenii știau că versurile Lucreției Suciu erau întunecatele cristalizări cu zgârcite răsfângeri de lumină ale unei vieți înviforate de tragedii familiare. Viața ei chinuită ce se zbătea într-o siluetă fragilă, roasă de germenii tuberculozei, gingășia și manierele ei, i-au împletit o legendară aureolă în satul său Ucriș și în tot județul”³.

Urmează școala primară la Institutul Ursulinelor din Oradea, obținând calificativul *Foarte bine* la absolvirea clasei a V-a, iar la Limba și literatura germană a avut calificativul *Excepțional*, fiind ajutată acasă chiar de mama ei în aprofundarea literaturii germane, fapt ce îi va influența creația lirică. În muzica din liedurile lui Uhland, Heine, Lenau și profunda simțire eminesciană se concentrează furtuna și zbuciumul vieții tinerei fete. În casa familiei din Oradea, Maria Bosco organiza adevărate sedințe de cenaclu literar la care participau: Mihai Pârvu, Septimiu Albini, Gh. Bogdan-Duică, George Coșbuc, Isaia Bosco (văr din frate al Mariei) ș.a. Din 1885, familia Suciu s-a retras la Ucriș, unde tatăl și fiica trăiesc mai mult singuri, deoarece Maria Suciu stătea la sora ei din Tăut, preoteasa Bejan, iar în 1891 a fost internată într-un spital de alienați din Budapesta, unde a și murit din cauza unei boli de nervi, ca o consecință a morții accidentale a lui Petre Bujor (ucis din greșeală cu un baston cu mâner de argint de către Isaia Bosco, pe când apăra onoarea verișoarei sale, pe seama căreia se spusese o glumă licențioasă), a certurilor familiale și „a severității excesive a soțului ei”⁴.

Lucreția Suciu debutează în revista „Familia” din 1884, nr.28 din 8/ 20 iulie cu poezia intitulată *Suvenir*, iar mai târziu va fi primită chiar în paginile „Convorbirilor literare” și ale „Tribunei”, unde l-a avut ca mentor pe Gh. Bogdan-Duică, ce devine nașul literar al poetei. Acesta îi duce la Sibiu un manuscris cu 67 de poezii, care va fi

publicat în 1889 (anul morții lui Eminescu) sub titlul *Versuri*.

Lucreția Suciu s-a logodit cu căpitanul român A. din armata austro-ungară, un aventurier încrunțat, care după 7 ani desface logodna, probabil din cauza firii sale de Don Juan sau din pricina mamei Lucreției. Desfacerea logodnei era privită ca un lucru grav în vremea respectivă și lasă urme adânci în inima tinerei fete. Suferința își găsește expresia în versurile aproape perfecte pe care tânăra le publică nu doar în „Familia”, dar și în „Convorbiri literare”. Întâmplarea face ca în 1890 scriitorul și jurnalistul german W. Rudow, doctor în filosofie, să scrie o istorie a literaturii române moderne, iar prietenul său Gh. Bogdan-Duică îi spune că lucrarea ar fi incompletă fără numele talentatei Lucreția Suciu. Pentru a obține datele necesare, W. Rudow demarează o corespondență literară între el și Lucreția. Cucerit de farmecul și inteligența tinerei, care semăna la frumusețe cu mama ei,

acesta o cere de soție, iar cei doi se vor căsători în 11 oct. 1891. Părintele Lucreției, Petre Suciu, nu era încântat de faptul că fiica lui s-a măritat cu un străin. Tânăra apreciază însă afecțiunea delicată a lui Rudow, „un om înalt, spătos și cu umblet legănat.”⁵ Cu toate acestea, Lucreția Suciu nu era fericită, fiind obsedată de umbrele trecutului și de boala tuberculozei de care suferea, astfel că după căsătorie ea n-a mai scris niciun vers de dragoste, sufletul sensibil fiindu-i întunecat de întâmplările vieții. Fragilitatea Lucreției a determinat-o pe Ana Rudow, cumnata ei, să se mute la Ucriș pentru a oferi Lucreției un sprijin. Familia se mută apoi la Oradea din 1896, pe strada Peța, azi Cuza Vodă, nr. 237.

În anul 1897, Lucreția și soțul ei scot revista „Foaia literară”, care nu rezistă greutăților materiale și redacționale, dar mai ales atacurilor din cauza cetățeniei lui Rudow, decât un an. Cu o adevărată conduită aristocratică, Lucreția își apără soțul atunci când acesta e atacat de revista umoristică „Vulturul”: „orice s-ar scrie în această foaie nu mă alterează, dar mă revoltă când trebuie să citesc că un domn care a colaborat la Foaia literară” din o dușmănie nemotivată față de Rudow și prin urmare și față de mine, se pune umăr la umăr cu redactorul acestei foi să ne tragă pe sfoară”⁶. Soțul ei moare în 16 aprilie 1899, iar la un an după acesta moare și Lucreția Suciu, răpusă de bacilul koch, în 5 martie 1900, fiind înmormântată în cimitirul Rulikovsky din Oradea.

La împlinirea a 100 de ani de la moartea poetei, criticul literar Mircea Popa aprecia: „Alături de Iosif Vulcan și Miron Pompiliu, ea rămâne cea mai autentică voce lirică a literaturii transilvănene din această perioadă, dovadă că scrisul său răspunde unor comandamente reale ale epocii. Intimismul transilvănean dobândește în ea un interpret de frunte, pe care noi, acum, la 100 de ani de la moartea poetei suntem datori să-l restituim cititorilor de astăzi cu toate calitățile și neîmplinirile lui.”⁷

¹ Teodor Neș, *Oameni din Bihor 1848- 1918*, Oradea, Tipografia Diecezană, 1937, p. 268.

² *Ibidem*, pp. 263-267.

³ *Ibidem*, p. 268.

⁴ *Ibidem*, pp. 255- 266.

⁵ Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, Tipografia Diecezană, 1937, p. 271.

⁶ *Ibidem*, p. 272.

⁷ Mircea Popa, *Poeta bihoreană Lucreția Suciu*, în „Familia română”, nr. 3-4, 2002, p. 60.

După debutul din 1884 din „*Familia*”, Lucreția Suciu devine o colaboratoare frecventă în publicația lui Vulcan, deoarece era o persoană cu o vastă cultură europeană, cunoscătoare a limbilor germană, franceză și maghiară, fapt pentru care este inițiatoarea unei campanii de traduceri din aceste limbi, dar și a valorificării și culegerii de folclor bihorean. Cu prilejul unei vizite făcută familiei Suciu în 1889 la Ucriș, G. Bogdan-Duică va culege un bogat material folcloric numărând 250 de texte, la care se adaugă și cele 50 dăruite de tânăra Lucreția. Mentorul ei spiritual, criticul îi urmărește evoluția și o promovează în paginile „*Tribunei*”, unde Lucreția Suciu publică în foileton traducerea dramei *Laocoon* de Lessing. Cu o prezentare de G. Bogdan-Duică, numele acestei autoare se impune în paginile revistei de peste munți prin traduceri, la început, dar în anul 1889 poeta apare cu opt creații lirice în „*Tribuna*”, apoi în „*Foaia ilustrată*” de la Sibiu, în „*Rândunica*” și chiar în „*Convorbiri literare*”, unde este prezentată drept o „foarte cunoscută scriitoare la românii de peste munți”, despre care pomenise (de bine) și criticul Titu Maiorescu într-un articol al său.

Poeta debutează în volum cu *Versuri*, Institutul Tipografic, Sibiu, 1889, ce cuprinde 67 de poezii, volum dedicat lui Ioan Slavici. Avea 30 de ani. Versurile sale păstrează influențele poezilor romantici germani ca: Heine, Schiller, Uhland, dar și o vizibilă amprentă eminesciană, nereușind întotdeauna să se desprindă de tirania modelului. Împreună cu soțul ei, Wilhelm Rudow, pe care îl cunoscuse în 1881 la Halle în Germania, unde participă alături de G. Bogdan-Duică, Septimiu Albini și Mihai Pârnu la festivitatea sărbătoririi a 600 de ani a Universității din Halle. În anul următor, Rudow vine la Ucriș, se îndrăgostește de frumoasa româncă și se vor căsători, împotriva voinței preotului Suciu, care nu-l agreează defel pe ginerele său. Totuși, cei doi soți vor edita la Oradea „*Foaia literară*”, o revistă efemeră, cum o numea criticul Liana Cozea, din 18 aprilie - 7 noiembrie 1897. În paginile acestei publicații, Lucreția Suciu este prezentă cu proză, o nuvelă intitulată: *Logodnica contelui Stuart*. Acțiunea nuvelei pornește de la un caz real: o româncă din Valea Mare pe nume Elisabeta Gale, fiică de preot, se îndrăgostește de căpitanul Ed. Stuart din armata austro-ungară. Fata este căsătorită împotriva voinței sale cu un negustor brutal și bețiv, în timp ce contele venea și el de departe ca să-i ceară mâna. Din păcate, tânăra se stinge din viață subit, iar contele nu poate decât să depună un buchet de flori la crucea din cimitirul satului. Drama fetei este surprinsă cu mult realism, pentru că și Lucreția Suciu avusese o logodnă nefericită ce durase șapte ani, deci subiectul era ușor autobiografic.⁸

MARIA VAIDA

Foto: Biserică de lemn, (1750) Târgu-Mureș, strămutată, de la Subpădure, Mureș, în 2001

⁸ Lucreția Suciu, *Logodnica contelui Stuart*, ediție îngrijită de Florian Dudaș, în vol. *Românii din Oradea în epoca luminilor*, Ed. Muzeul Țării Crișurilor, 1996.

Maria Vaida - este absolventă a Facultății de Filologie a UBB din Cluj-Napoca, secția română-franceză; conducător științific prof. univ. dr. Ion Pop, cu teza de licență: *Poezia Constanței Buzea - studiu critic*, 1979. Doctor în Științe Filologice al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, cu distincția *Cum laude*, din 2008 cu teza *Gheorghe Pituș sau ochiul și noaptea*, coordonator prof. univ. dr. Mircea Popa; Debutul în *Pagini de ucenicie*, revista Liceului *Samuil Vulcan* din Beiuș, 1970. Colaborări la reviste culturale și literare cu articole, studii, eseuri, interviuri, cronici literare: *Artis*, *Luceafărul românesc*, *Neamul românesc*, *Iosif Vulcan*, *Gând românesc*, *Cetatea culturală*, *Observatorul cultural*, *Tribuna învățământului*, *Perspective*, *Familia*, *Prosaeculum*, *Orașul*, *Nord literar*, *Monitorul cultural*, *Cărticica românească pentru copii*, *Reflex*, *The Scientific Journal of Humanistic Studies*, *Viața românească* ș.a. A publicat studii și eseuri critice în volume colective: *Exerciții de atelier*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008; *Interdisciplinaritate*, Ed. C.C.D. Cluj-Napoca, 2002; *Valori formative acronice și contemporane în literatura pentru copii și tineri*, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006; *Evaluarea competenței de comunicare și a competenței culturale*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007; *Identitate. Cultură. Media*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2008; *Incursiuni în imaginar 3. Imaginarul religios în literatură*, Ed. Imago, Sibiu, 2009; *Texte de ultimă oră*, Ed. InfoData, Cluj, 2009, coord. Grațian Cormoș; *Șase decenii de învățământ vocațional clujean*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca 2010. Volume personale semnate: *Mircea Popa la 70 de ani. Biobibliografie*, coautor Olga Morar, Ed. Aeternitas, Alba Iulia, 2009, 261 p.; *Gheorghe Pituș sau ochiul și noaptea. Studiu monografic*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009, 367 p.; *Povara luminii*, Ed. Grinta Cluj-Napoca, 2009, 167 p. Ediție îngrijită: Ion D. Sîrbu, *Împărăția cuvântului sau Povești neterminate*, Ed. Fundației Alfa, Cluj-Napoca, 2007, *Cultură și educație în context european* (coord.), Ed. Grinta, Cluj - Napoca, 2010. Este profesoară la Liceul de Arte Plastice „Romul Ladea” din Cluj-Napoca, membră ANPRO „Ioana Em. Petrescu”, coordonator al revistei pentru elevi *Artis*, membru fondator *Amicii artis*, redactor al revistei *Gând românesc*, membră a asociației *Speculum*, membră a *Ligii Scriitorilor Români*.

BOVARISM ȘI OBLMOVISM.

REAȚII ADVERSE BURGHEZIE

Într-o societate precum cea burgheză, care alienează spiritul și îl încorsetează în convențiile sociale, omul trebuie să se limiteze la existența pragmatică, non-imaginativă a timpului burghez, întrucât orice abatere, orice exces îi va fi sever pedepsit.

Burghezia se definește ca o clasă socială de mijloc, fără aspirații, ce ar depăși condiția de “negotium” – ansamblul activităților pentru asigurarea subzistenței. Principiul vital după care se conduce este progresul material obținut prin muncă. Până și religia capătă un aspect pragmatic, pământean: burghezul înțelege relația cu divinitatea prin muncă. Etica protestantă induce subconștientului religios o sintagmă utilitară: muncii pentru a deține grația divină.

Cultura pe care o propovăduiește această clasă este o cultură de interior, unde întâlnim într-o ordine aproape geometrică o aglomerare de obiecte artizanale, bibelouri, ghivece cu flori, o scoică mare, un vas cu pânze, mobilă masivă și nelipsitul pian. Burghezul vrea să controleze exteriorul aducându-l în interior, să disciplineze natura imprevizibilă punând-o în ghiveci, să materializeze aventura la care visează, să-și etaleze nivelul cultural prin expunerea artisticului ca lux. Burghezului îi place luxul și încearcă să-și expună gustul “nobil” (cvasi- sau pseudo-nobil) prin această *expoziție* obiectuală. Însă, tot ceea ce reușește este să paraziteze arta și stilul nobil de viață, etalând kitsch-ul.

Burghezia nu poate trăi opulența aristocrației, dar nu din cauza banilor, ci tocmai din cauza constituției sale de clasă. Burghezul poate deveni bogat însă nu va deveni niciodată aristocrat. Aristocrația se consolidează prin ereditate, descendență, burghezia prin efort personal, ascendență. Farmecul aristocratic va vâna mereu sufletele încorsetate în spiritul burghez. Unele se vor putea detașa de acest avânt mistuitor și-l vor închide în ornamentica de interior. Altele, însă, se vor lăsa furate de mirosul unei vieți de desfătări, de pasiune și alint, așa cum doar romanele le-o mai zugrăveau. Un astfel de caz de alienare socială a fost excelent expus în oglinda timpului de către literatură. Gustave Flaubert a construit prin romanul “Doamna Bovary” o cronică acidă antiburgheză, basoreliefând schilodirea morală și dezumanizarea burgheziei. Flaubert, la acuzația că romanul ar fi imoral, afirmă că “Doamna Bovary” este o “carte morală, imorală este realitatea relațiilor pe care ea o reflectă” (Jules de Gaultier, 1993, p.17). Emma Bovary reprezintă prima verigă a unui lanț de inadaptați. Inadaptarea la felul burghez de viață este o consecință a mai multor factori: construcția sa sufletească, mediul în care a trăit, prejudecățile pe care a trebuit să și le însușească, cărțile de care s-a “îndrăgostit”. Caracterul ei, atât de bine creionat în lumini și umbre de Flaubert, dă naștere unei “boli” numită bovarism. O ființă bovarică este definită ca fiind o persoană cu un atrofiat simț al realității, ce se complăce în căutări himerice. Jules de Gaultier observă ca simptom major la aceste persoane “un principiu de sugestie care le determină să se conceapă deferite de ele însele”.

O altă “boală” a burgheziei poate fi numită oblmovism. Purtătorul acestui “virus” este, de asemenea, o ficțiune, de data aceasta, răsăriteană – a scriitorului rus, I. A. Gonțarov. Oblomov, protagonistul romanului cu titlu omonim, este și el un inadaptat; are și el himerele lui, însă problema lui este nuanțată diferit. Cuvintele prietenului său Stolz sunt remarcabile: “totul a început cu nepriceperea de a-ți trage singur ciorapii și s-a sfârșit cu neștiința de a trăi” (I. A. Gonțarov, 1962, p.461).

Apariția sa, dusă la limita comprehensibilului, dezinteresul total față de verbul “faber” sunt cancerul care-l va măcina lent și sigur, iar cauzele sunt multiple: mediul în care a fost crescut, educația primită, mesajele subliminale induse direct subconștientului. Mai mult decât Emma Bovary, Oblomov este o victimă a circumstanțelor și a oblmovismului.

Bovarismul s-a format ca o consecință a incongruenței dintre spiritul ușor romantic al Emmei și convențiile sociale burgheze. Fiica de țăran (mediu rural) a primit o educație aleasă la

mănăstirea ursulinelor, cunoscând astfel dansul, geografia, desenul, broderia și cântatul la pian. Depășindu-și limitele de clasă, Emma visa la o viață plină de pasiune, fast și strălucire. Prin căsătoria cu doctorul Charles Bovary, spera să cunoască și să trăiască fericirea la care visase. În scurt timp însă, nesatisfăcută, își mută speranțele dinspre soț spre un amant, crezând că în brațele vâjnoase ale unui tânăr fără obligații va trăi sentimentele pe care romanele i le dezvăluiseră. Iat-o, deci, pe doamna Bovary plănuiind escapade, visând la o viață fericită, tânjind mereu după alte himere. Spiritul ei rătăcitor o împiedica de fiecare dată să se bucure de ce are, torturând-o, împingând-o spre alte miraje, tot mai îndepărtate. Acest “Don

Quijote” feminin (*apud* Maurice Nadeau, 1975) nu va renunța niciodată la lupta cu morile de vânt ale sufletului său, găsindu-și alinare doar în gustul amar al arsenicului.

Oblomov, însă, nu cunoaște acel zbucium sufletească și se bucură că “el nu are astfel de dorinți și gânduri deșarte, că nu se vântură de colo colo, ci stă culcat aici, păstrându-și liniștea și demnitatea de om” (I. A. Gonțarov, *op.cit.*, p.23). Idealul lui de viață este liniștea unei vieți fără griji, fără furtuni, o viață domestică pe care *ar vrea* s-o trăiască. Problema lui este că el nu ajunge niciodată să-și vadă visul realitate. Și, asemeni Emmei, se sperie de cum întrevede posibilitatea prefacerii lui în realitate. Se simte bine doar stând culcat (poziția lui normală) și lăsându-și imaginația să zboare: *ce bine ar fi dacă...*

Boala lui Oblomov este lenea de a trăi, nefiind învățat să trăiască, i s-a atrofiat instinctul natural de a acționa. Singurele momente de viață sunt cele smulse de Olga prin sentimentul ce mai pur al omului: iubirea. Iubirea este mobilul vital al lui Oblomov, dar și al Emmei, cu toate că efectele sunt altele. Întâlnirea cu Olga este ca un nou răsărit, ca o a doua naștere pentru Oblomov – omul care prefera să doarmă “ca să nu simtă cum trece timpul” (*ibidem*, p.420). Redevine acel Ilia din copilărie care voia să trăiască, să simtă viața în toată plenitudinea ei. Însă, dacă acum nu mai sunt mama, tata și vreo trei mătuși care să-i astâmpere avântul, există teama de a trăi cu adevărat, teama pentru “clipa în care visele vor veni în contact cu realitatea” (N. A. Dobroliubov, 1950, p.89). Oblomov recunoaște: “În viața mea n-a ars niciodată un foc, o vâpaie, nici mistuitoare, nici distrugătoare (...) viața mea a început dintr-o stingere” (I. A. Gonțarov, *op.cit.*, p.214). Nu înțelegea viața burgheză ce i se prezenta în ipocrizia prietenilor, în munca searbădă de a “scrie hârtii”, în deșertăciunea din jurul lui, ajungând astfel a crede că ori n-a “înțeles nimic din viața asta, ori chiar nu e bună de nimic” (*ibidem*, p.215). Scârbit de această lume deșartă, care și-a uitat esența umană, Oblomov mai deschide o dată ochii săi adormiți în momentul în care vede în Olga fărâma de sinceritate, de puritate și bunătate ce caracterizează ființa umană în ce are ea mai de preț. Atunci uită de halat, de nepriceputul de Zahar, urâște mizeria în care se abandonase. Își leapădă păienjenii de pe ochi, scaldându-și-l în lumina iubirii pentru Olga.

Veșnic rătăcitoare, Emma dorește să manipuleze realitatea trăgând-o în imaginarul ei bogat. Adâncindu-se prea mult în fantezie, a încurcat povestea cu realitatea; în mintea ei nu mai exista acea barieră ce distinge realul de imaginar. Astfel, drumul spre pierzanie era pavat. Zorii fericirii reale, găsită pentru un

timp în brațele celor doi amanți, o încurajează pe Emma de fiecare dată spre un comportament posesiv: "...Își repeta: "Am un amant! Un amant!", desfătându-se cu acest gând, ca și cum ar fi atins o nouă pubertate. În sfârșit, avea să guste și ea bucuriile dragostei, acea febră a fericirii la care nu mai spera" (Gustave Flaubert, 2000, p.201). Dorința de dominare se arată când îi impune lui Rodolphe să fugă cu ea într-un colț de lume unde să-și trăiască idila. Singura problemă a apărut când Rodolphe, un muritor de duzină, s-a speriat de întorsătura serioasă a lucrurilor și a plecat undeva, dar singur.

Încercând să închidă realul în imaginar prin dorința ei de a-i schimba, a-i dirija, a-i converti pe Leon sau Rodolphe în păpușile ei, reușește doar să se lovească de zidul dur al realității. Se ciocnește de două voințe la fel de reale ca a ei. Lupta pe care o poartă ea este una între realitatea în care e nevoită să trăiască și lumea ei de fantezie în care dorea să trăiască, realitatea învingând-o: "Se terminase, se gândea ea, cu toate trădările, josițiile și nenumăratele poftă care o torturau. Nu mai ura pe nimeni acum." (*ibidem*, 362).

Mica pseudo-doamnă își kitsch-iză existența pentru un strop de fericire pe care nu-l va gusta niciodată, așteptând mereu ceva ce nu venise încă. "Microbul" burghez atacă în mândria sa, iar Emma își creează eticheta – una mediocră, cu gust de kitsch.

Oblomov, în schimb, visează la moșia lui, deși nu simte nimic împotriva orașului în care trăia, el fiind mult prea preocupat cu dormitul și visatul vremurilor frumoase pentru ca să observe lumea din jurul lui, timpul sau spațiul. Se teme să ia viața în piept și să-și "repare" visul vieții luminoase și liniștite de la Oblomovka. Oblomovismul nu îngăduie nicio fărâma de voință în-ființatoare. Stolz, construit ca antidot al lui Oblomov (N. A. Dobroliubov, *op.cit.*, p.116), va reuși tot ce el nu s-a încumetat: a luat-o pe Olga de soție, a făcut din Oblomovka o moșie înfloritoare și l-a adoptat pe fiul lui pentru ca măcar acesta să trăiască ceea ce Oblomov a dormit.

Bovarismul, pe de altă parte, face din Emma o nemulțunită activă, dacă acceptăm jocul, Oblomov fiind un nemulțumit pasiv. Emma, la fel de contemplativă ca Oblomov, îndrăznește să riște. Însă riscul, negândit, pe care nu și-l poate asuma, aduce spre moarte. Aceeași încredere oarbă în oameni, le pavează drumul spre nenorocire, vădind astfel jungla în care ei nu s-au pregătit să lupte.

Societatea burgheză nu permitea excesul, ieșirea din tiparul mecanizat al cetățeanului mediu. Astfel, la fel cum natura sancționează excesul, conservând doar exemplarele foarte bine adaptate la mediu (opinia burgheză a lui Darwin în "Originea Speciilor" – 1859), tot la fel și societatea burgheză sancționează bovarismul și oblomovismul pentru a rămâne doar indivizi adaptabili ca Stolz, Homais sau Lheureux. Gradul de "normalitate" în această societate depinde de cât de mici sunt dozele de oblomovism și bovarism din individ. Cu cât ele sunt mai nesenificative, cu atât individul "supraviețuiește" mai bine. Acest reacții adverse la fenomenul burghez se pot regăsi în tipul de societate actual. Inadaptați la convenția vremii au existat și vor exista întotdeauna, indiferent de tipul de societate. Fiecare societate își are inadaptații ei. Natura imprevizibilă și incontrollabilă va naște nebuni și inadaptați, iar această instanță umană îi va sancționa de fiecare dată pentru tulburarea acelei "ordini" stabilite de ea, o ordine artificială, imperfectă.

Oblomovismul și bovarismul din noi reprezintă acea predispoziție spre visare a unei lumi ordonate după regulile noastre. Suntem Oblomov când mai rămânem în pat dimineața savurând plăcerea de a lenevi... suntem Oblomov când amânăm o acțiune doar pentru ca ea necesită efort...și suntem Emma Bovary când ne lăsăm furați de dulci himere fără a ne sprijini de realitate. De noi depinde în ce măsură ne putem realiza visurile fără ca acestea să se ciocnească de duritatea realității. Fericirea umană constă tocmai în a-ți realiza visurile și poate, mai important, în a ști unde să oprești visarea fericirii pentru a începe trăirea acesteia.

MIHAELA BĂLAN

Biserica de lemn de la Cuci, Mureș, sec. XVII - XIX

♦ Hașu, (Bălan) Mihaela (n. 1981, Făgăraș). A absolvit Liceul „Radu Negru” din Făgăraș în 1999, Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția română-engleză, în 2003, Masteratul interdisciplinar „Istoria ideilor, istoria imaginilor” din cadrul aceleiași Facultăți, secția Literatură comparată, în 2004, cu tema dizertației *Haiku. Estetica tăcerii*, pe care a și publicat-o la Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005. În prezent este doctorandă a Școlii doctorale „Studii literare” din cadrul Facultății de Litere, Cluj-Napoca, cu tema tezei „Receptarea literaturii moderne și contemporane japoneze în România (1945-2008)” sub conducerea Prof. univ. dr. Ștefan Borbély. A mai publicat articolele: *De la viața ca vis, la visul ca viață* (șamanism între magie și știință), în *Caietele Echinox*, nr.8, Cluj-Napoca, 2005; *Manipulare imaginală și corporism extrem*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, a Gazetei de Transilvania, Brașov, 2006, martie; *Autenticitate poetică în stil haiku*, în volumul „Opera lui Radu Selejan. În interpretări critice”, Ed. Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2007, pentru care a primit mențiune la secțiunea Exegeză a concursului de creație literară „Radu Selejan”, Sibiu, 2005; *Cartea – un avatar al trecutului pretehnicologic?*, în „Corespondențe”, nr.1 (3), Brașov, iunie 2008; Recenzia cărții Rodicăi Frențiu „Haruki Murakami. Jocul metaforic al lumilor alternative”, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2007, în revista „Steaua”, Cluj, nr 3, 2009; „Autismul în literatură și identitatea ființei de hârtie: problema identității, între luptă și renunțare” pe www.revistatexte.greenartline.ro/file/Features-files, accesat ianuarie 2010; În curs de publicare: interviul „A fi om de cultură în România de azi este o infracțiune – convorbiri cu Ștefan Borbély”, în „Corespondențe”, Brașov, nr. , 2010. semnează rubrica *Lumini și umbre japoneze*, a revistei *Corespondențe*, Brașov.

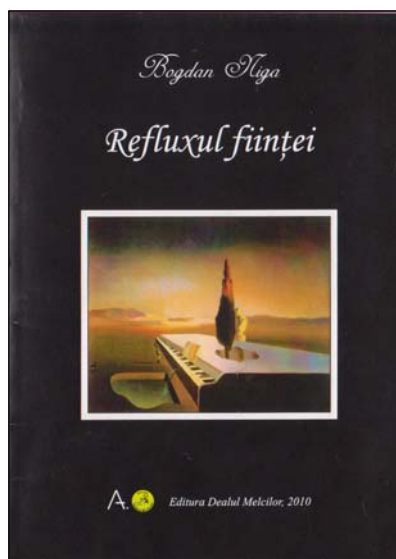
♦ În prezent este profesor de limba și literatura română la Școala Generală Bod, Brașov.

Un debut remarcabil

Ingenuitatea (și *ingeniumul*, care e calitatea naturaleții și a născocirii spontane) se manifestă, în poezie, și prin reacția la prozaizarea lirismului, firească la promoțiile 60 sau 70, dar refuzată de transmoderni, optzeciști și nouăzeciști de pildă, nu mai vorbesc de rebarbativii fracturiști, n-o îngăduie, sentimentalitatea nederomantizată le displace. Aparținând prin vârstă seriilor recente, Bogdan Niga (vezi **Refluxul ființei**, Editura Dealul Melcilor, Brașov, 2010) nu va abhora trecutul liric al înaintemer-gătorilor, socotit de către congeneri clasat și opac reluărilor creatoare, adică duhului reinvențiunii, tânărul poet, dimpotrivă, alăturându-i-se. Ca în poema **Bătăile inimii...**, o piesă remarcabilă, sugestivă, foarte frumoasă: „Bătăile inimii se auzeau/În rama aurie a oglinzii/Sub tapet, în pereți./Sunete verticale/Din pieptul unei tristeți./Conturul victimei/Era făcut din sentimente./Într-o poziție disperată./Urme de sânge nevăzute/În materia abandonată./Eu eram în spatele/Abajururilor galbene./În spațele cheii rotite/În vreo ușă./Tabloul tău ne privea./Amintirea uscată pe-o pânză.” Muzicalitatea, coducătoare de afectivitate, e menită a realiza *apropierea*, cu alte cuvinte transvazarea de sensuri, prin chemarea însă de *corespunderi*, nu în chip nemijlocit, ca să-l citez pe marele liric francez. Precum, iată, în aceste strofe cu pasul iute, ritmate topârcenian, autorul neferindu-se, aici, de mima-rea naivității de album adolescentin: „Prin copaci, pe malul crengii/Valul verde a secăt./Apele sunt desfrunzite/Îar prin iarbă s-a-nnorat;/Pe cărările albastre,/ Pe cerul bătătorit./ Calcă gândurile noastre./Sus, pământu-a-asfințit;/Felinare – albe stele./Bănci cu versul rotunjit./ Suflete perechi prin ele/Sunt iubiri ce n-au murit./ /Prin copaci, pe malul crengii/Valul verde a secăt./Apele sunt desfrunzite/Îar prin iarbă s-a-nnorat” (**Prin copaci...**). În alte poeme (cuprinsul cărții e inegal valoric, ceea ce e firesc la un volum de debut), sonorilor li se adaugă figurația

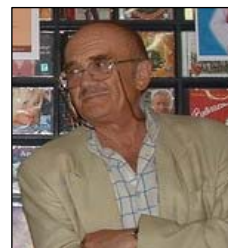
tropică, scenele sunt acum complicate deopotrivă de viziuni și obiecte, metaforele dislocând și deplasând frontierele realului. Să citim poemul **Ca-ntr-un tablou al lui Dali**, încântător în calcuri, dar pe alocuri cu ușoare neglijențe: „Ca-ntr-un tablou al lui Dali/Trăiesc în fiecare zi./Pe pânza lumii înnodeate./Între lumină și păcate./Se scurge ceasul dintr-un turn./Se scurge turnul peste drum./Și valurile de asfalt/Deasupra mea acum se sparg;/Și alte lumi cu ceruri verzi/În care noi suntem ruine./Pe mine au crescut ferestre//Îar zidul îl aplec spre tine;/ În camera chipului tău/Două tablouri negre./Și din gura decupată/Numai un șarpe se arată./Iluzie sau realitate,/Păcat sau mântuire./Cristos ia chipul tău o clipă/Spre a se răstigni în mine.”

Discursul și retrăirea lirică din cartea de debut a lui Bogdan Niga sunt, de regulă, proaspete, nu e repudiat, iată, nici duhul (post)modernității, chiar dacă ideistica, mesa-

jul sunt deja prea subliniate, înfățișând cu premeditare teza: „Valurile mâinilor/Se vărsau, odată cu mine./În aceste maluri./Pietre./Nisipul auriu al poeziei./Țipete/Materializate în pescăruși./Cerul/Sfășiat de zborul lor./Dragostea/- Un naufragiu./O furtună în care/S-au sinucis corăbii./În rest liniște./Acalmie./Metalul ancorelor/Coborâte-n suflet./Valurile mâinilor/Se vărsau, odată cu mine./În aceste maluri./Pietre./Nisipul auriu al poeziei” (**Refluxul ființei**). Abuzul conținutistic nu strică totuși, cum se vede, întregului – mai ales atunci când se ivesc (e adevărat că sporadic) acele frânturi din, cum să

zic, himericul textual, menit, în poezie, a cifra contempla-rea lucrurilor: „Stau lipit cu urechea/De un zid de cuvinte/

Și încerc să ascult/ Cântecul păsărilor altoite/Pe ramuri de vânt./Mă sprijin cu tâmpla/De întrebări./Înainte să cad:/Pe asfalt./În asfalt./Sub asfalt./Nu am trup/ Asemenea cuvintelor, /Ființa mea lichidă/ Se prelinge în pământ./Între copaci pun virgule/ Dintr-un reflex poetic./ Conjug căderea frunzei./În carnea mea găsesc un dezacord./Este târziu, /Literale cad/ Peste mine:/ T,Ă,R,Z,I,U” (**Stau lipit cu urechea**).

Conduita de ființare frenetică apare când și când, fără însă (semn bun !) de truculență – conduită totuși brevilocventă mai peste tot („Am să mă dezbrac/de noaptea aceasta,/stele neputincioase – globuri opace,/luna galbenă bolnăvicioasă./Am să mă dezbrac/ de lume./mereu fugară,/ mereu străină./Am să mă dezbrac/de mine,/ ca să îmbrac iubirea/poate doar pentru o clipă,/sau cine știe...” – **Metamorfoză**). Frecvent vitalul se ascunde, se retrage în pliuri: formele ideatice, ivite în discurs, repudiază, iată, conglomeratele organice, biografia, sevele groase, emoția consecutivă se subțiază acum până la străvezime, privilegiind planul inefabil al căutărilor în indeterminabil; o căutare de sine, aș spune, dar mai cu seamă în regiunea misterioasă și severă a esențelor deduse – imagi-narul cu ispite nesfârșite al reli-giosului, ca în acest **Psalm**, din care citez: „Iisus împarte pâinea/- Bucata de lumină./Potirul său albastru/Cu urme de piroane./Un gol imens se simte/Prefigurând iertarea/Întregii o-meniri./Ce-a fost și ce-o să vină./Toți pot intra aicea/În marea Ta iubire./Pe cap purtând cenușa/Căirii și rușinii./ Îar eu ca un lepros/Aștept o vinde-care./ Miracolul aicea i-atâta/De fi-resc./Aștept să mă învii/Chiar de-s în viață, Doamne./Mă simt doar o bucată/De marmură gravată/În tot acest imens/Și rece cimitir.”

Bogdan Niga debutează în poezia română cu gravitate și încredere.

A.I.BRUMARU

Pelerinajele visului

Publicând destul de rar, e dezinteresat va să zică de așezarea grăbită pe rafturi a edițiilor, Ioan Tudor (**Poeme în alb și negru**, Editura „Garofița Pietrii Craiului”, Zărnești, 2010) nu e totuși, ca să zică așa, și în afara actualității literare. Poet fără program, nu e ispitit irevocabil de nici una din tendințele marcate ale liricii de la noi, mișcându-se între acestea lejer, cu o inocentă nepăsare. Poezia sa nu pare însă a fi suferit de pe urma acestor benigne absențe, cartea de față, cu un titlu încă maniheist (**Poeme în alb și negru**), fiind, iată, un exemplu convingător; neîncadrarea nu-i diminuează expresivitatea, nici imaginația rafinată, fără de spontaneități neprelucrate, apoi capacitatea de a procesa liric, adică subiectiv, cotidianul. (Ca în acest **Popas**, o meditație personală, însă destul de reținută, hieratică: „În seara aceasta zgomotul/vine dintre blocurile înalte ale orașului/ciocane apocaliptice bat crud/în timpanele noastre vegetale./Numai tramvaiele galbene/se plimbă agale pa strada pustie/cu amintirile zilei acesteia/calde dorinți îmbrățișate/în tăria somnului casnic/vise de împărtaşanie./În seara aceasta zgomotul/ vine de departe/din unduirile suave ale planetelor/din gheara necuprinsului/din imensitatea clipei”).

Împărțită în secțiuni (unele purtând titluri inspirate de felul: **Jurnalul cu vise**, **Cercul penitenților** etc.), noua carte a lui Ioan Tudor cuprinde cel mai adesea rostiri pe teme variate, totdeauna grave – unele cu tăietură sprintenă, altele numai într-o tandră legănare: sunt adică descripții, peisaje mohorâte ori pastelate, așterneri poematice, când și când se ivesc replicile memorabile; sau căutătura amar critică (precum în acest consistent poem, **Ecce Homo**, pe tema nitzscheeană a lui *deus otiosus*: „În graba lor solară oamenii au uitat/veșnicia faptelor lor bune/pe care azi le demolează/Cei mai mulți au renunțat la viață/prin suicid se cred împărați sau nimfe/Iluzii deșarte, potrivnice timpuri/Zăgazuri pierdute în timpuri păgâne/nemărginirea a pus stăpânire pe viață/cad visele, cad umbrele în neant/nimicul nu mai are simțul

măsurii/iar Dumnezeu pare de piatră/În graba lor solară oamenii au uitat/veșnicia faptelor lor bune/se sugrumă unii pe alții cu veselie/profund umbra morții ne cuprinde/Iluzii deșarte, potrivnice timpuri/Zăgazuri pierdute în timpuri păgâne/nemărginirea a pus stăpânire pe viață/cad visele, cad umbrele în neant/nimicul nu mai are simțul măsurii/iar Dumnezeu pare de piatră/În graba lor solară oamenii au visat/veșnicia faptelor lor bune/se sugrumă unii pe alții cu veselie/profund umbra morții ne cuprinde/Iluzii deșarte, potrivnice timpuri/nemărginirea a pus stăpânire pe viață/nimicul se crede cel mai mare sfânt.” Îmbinarea prozaicului cu livrescul, intertextualitatea, tonul ușor probozitor, dacă nu și persiflant, îl apropie pe Ioan Tudor (de pildă în poema, remarcabilă, **Noaptea în hambarul cu vise**) de poezia postmoderniștilor români de azi, de care este atașat, din cât știu, și prin vârstă: „A doua noapte în hambarul cu vise/S-a făcut liniște/Nemărginirea a luat-o razna/printre poeziile ce urmează a fi scrise/ Și vântul care afară tăvălește spaimele/neputința de a visa/este un câine roșu bolnav de SIDA/Clonele omului de Neanderthal/s-au transformat în vampiri/A doua noapte în hambarul cu vise/s-a făcut liniște/mireasa s-a spânzurat/iar greierele nopții este pe moarte/Spiritele rebele ale dimineții nechează/iar ursitoarele împletesc nașterea ta/Viața continuă morții ca un scarabeu/iar moartea devine nemuritoare/noaptea în hambarul cu vise.” Să mai citim, tot în această ordine, și poema **Torent**, unde e vădită, în contrast cu coreligionarii, tentația ideistică: „Curios să mai scriu poezie/În iulie toate apele tremură în vâltoarea torentelor/În vâltoarea inimii și a cugetului/Tu individ anhidru care mai poți/despleti visele de certitudini/departate de nemărginirea lacrimilor/ca o ființă mi-

zeră și decăzută/o piatră râioasă în curgerea timpului/gata de sacrificiu”.

În poemele lui Ioan Tudor lipsesc de regulă decorativul, motivul idilic, poncifele seducătoare, statornic este însă aproape peste tot, de pildă, crezul creștin în indestructibilitatea creației divine: omul așezat de Dumnezeu pe pământ, dacă păstrează necurmată relația cu Făptuitorul, îndumnezeiește, fie și ca pe o scenă trecătoare, el, locul. Iată în poema **Teatru biblic**: „Ce nu știu oamenii/Când urcă sau coboară mun-tele/rătăciți în îndoiala vieții/Visul ca o arătare despre chin/viața sau moartea decantate/în destinul necurmat al facerii/Ce nu știu oamenii/despre oameni, animale și păsări/suferințe ale nemărginirii (*minunată definiție, n.n.*)/gândurile ascunse ale u-milirii/ale tragicului și comicului/de a exista pe pământ./Un teatru biblic care încă mai funcționează.”

Fiind compuse în perioade diferite (un răstimp de un deceniu), e firesc să constați că poemele volumului sunt redactate în registre diferite; le va apropia totuși ceasul de grație al inspirației, factura viziunii, nu în ultimul rând discursul: aici verslirismul și autenticismul, la limită chiar rigoarea demonstrației (aceasta îndeobște în secțiunea memorialului de călătorie, vezi, de exemplu, **Poeme asumate sau Pelerinajele visului**, o punere în pagină iscusită și originală, unde reprezentativă e po-ema de largă respirație **Gripa sau Confesiune lacustră**).

A.I.BRUMARU

Foto: Biserica de lemn Băița, Mureș, 1723, pictură interioară

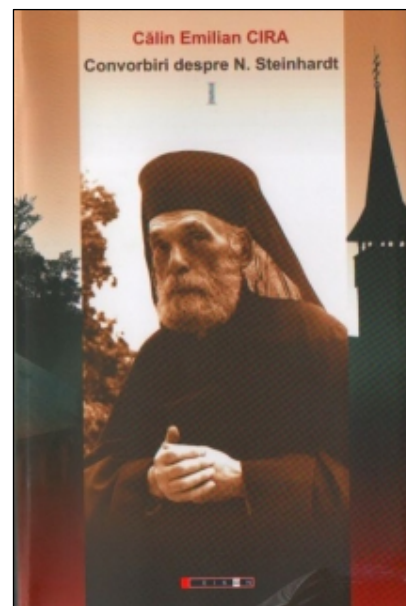
Dialoguri despre N. Steinhardt

Tânărul teolog bistrițean Călin Emilian Cira propune, prin intermediul Editurii Eikon, cu sprijinul Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud, volumul „Convorbiri despre N. Steinhardt”, în care se află la masa dialogului, într-o primă etapă, cu 23 de personalități care l-au cunoscut pe cărturarul Steinhardt. Întâlnim povești de suflet, unele dintre ele spuse pentru prima dată, întâlnim emoții, dăruire, respect pentru călugărul evreu de la Rohia. În prefața asigurată de părintele Ioan Pinte, unul dintre scriitorii apropiați ai cărturarului, care s-a ocupat apoi de opera acestuia, descoperim emoția întâlnirilor din veranda cu mușcate de la Mănăstirea Rohia, cu autorul „Jurnalului fericirii”. Primul dialog este cu arhimandritul Mina Dobzeu, cel care l-a botezat pe Steinhardt, după ce s-au cunoscut pentru prima dată în închisoare. O relatare tulburătoare: „Vreau să mor creștin, că nu știu aicea, în condițiile grele care sunt... cum voi rezista... apa viermănoasă, eu bolnav de tuberculoză intestinală”, spunea Steinhardt, care a fost botezat apoi cu apa lui Hristos. Cărturarul afirma: „Am găsit un popor liniștit, primitiv”, căruia i-a dedicat mai apoi întreaga viață, până în clipa cea din urmă, când i-a spus arhimandritului: „Tare mi-i necaz. Mă tulbură gândurile că nu m-a iertat Dumnezeu de păcatele din tinerețe”. Însă, cu siguranță este iubit de ceruri, fapt observat chiar de el însuși și relatat părintelui Dobzeu: „Cu adevărat mare este taina aceasta a botezului, altfel n-aveam starea de fericire pe care am trăit-o imediat după botez, decât că botezul este adevărat și sfintele taine sunt adevărate”. Cu toate acestea, arhimandritul Mina Dobzeu spune că nu se pune problema canonizării lui Steinhardt.

Următorul interviu este cu Virgil Bulat, care ni-l descrie ca pe un om extrem de slab, de 35-38 kg, foarte credincios, care avea post negru două zile pe săptămână. Preasfinția sa Iustinian Chira spune că se bucură că biblioteca de la Rohia a fost pe mâna sfântă de scriitor a lui Steinhardt, descriindu-ne, în același timp, venirea la Rohia, la îndemnul lui Constantin Noica. Preasfinția sa afirmă că Steinhardt nu a avut nicio influență

asupra mănăstirii, călugării nevând ce învăța de la el, însă un mare prestigiu s-a revărsat asupra lăcașului datorită prieteniei cu Noica și Paleologu, care au făcut servicii lăcașului sfânt. Însă, cu siguranță, mănăstirea a avut influență asupra lui, pentru că „L-a făcut ca să gândească mai în profunzime problemele teologice pe care le cunoștea”. Părintele Serafim Man spune că „Părintele Nicolae a avut destinul sfinților”, relatând în același timp episodul în care evreul a fost călugărit fără știrea nimănui, într-o zi de Sfântă Mărie, la miez de noapte. În același timp, spune că dacă ar fi trăit după 1989, părintele Steinhardt „Văzându-i pe aceștia cum abordează legile și cum le împlinesc, era în stare să meargă cu cârja lui și să dea în ei... Și mare lucru să nu se fi înscris într-un partid”. Ucenicul părintelui, Emanuil Rus, și-l amintește cum cânta și râdea, spunând: „Cred că și Dumnezeu râde cu bunăvoință și voi toți râdeți cu bunăvoință de mine și nu mă supăr”. Starețul Vasile Filip vorbește despre urmărirea permanentă de către Securitate, iar Virgil Ciomoș declară că nu putea fi prieten apropiat al părintelui decât cel ce participa la taina lui.

Cornel Cotuțiu își amintește de întâlnirile de la Beclean, ale Cenuclului Saeculum. La rândul lui, scriitorul Ioan Pinte spune că nu l-a ținut pe Steinhardt numai pentru el, invitând în preajma lui prieteni dragi, devotați și de încredere. Adrian Popescu este convins că numele lui Steinhardt a devenit un simbol pentru curajul politic, autenticitatea trăirii, viața ca jertfă creștină, adică iubire după exemplul Mântuitorului. La rândul lui, Aurel Podaru afirmă că întâlnirile cu Steinhardt i-au marcat profund destinul literar, iar Vasile Manea declară: „Avea o bucurie, o spontaneitate și o vioiciune a gân-

dului nemaîntâlnit”. Alexandru Vlad a văzut în personalitatea părintelui una dintre cele mai inteligente persoane, iar Ștefan Iloaie spune că teologia mărturisitoare, promovată într-o perioadă de constrângeri, este aspectul cel mai important al moștenirii. Nicolae Băciuț declară despre scriitor că „E un model și pentru partea noastră de pământ și pentru cea de cer”. Doi scriitori cu numele Nicolae, unul matur, consacrat, altul tânăr, în elanul creației, se aflau în anii 80 într-un profund dialog al sufletului. Peste timp, zecile de răspunsuri la întrebările ucenicului, zecile de scrisori păstrate cu sfințenie spre nemurire, gând cu gând, trăire cu trăire, au fost împărtășite marelui public prin intermediul volumului „N. Steinhardt - Între lumi, convorbiri cu N. Băciuț”.

O carte care conturează profilul complex al scriitorului, la care se mai adaugă pe lângă confesiunile amintite aici și cele ale lui Virgil Ciomoș, Aurel Codoban, Vasile și Doina Cormoș, Florian Razmoș, Maria Cogălniceanu, Iosif Viehmann, George Ardeleanu, Florian Roatiș, Macarie Motogna. O carte bine venită în biblioteca celor care doresc să-l cunoască pe marele scriitor și călugăr Steinhardt, prin ochii celor care i-au fost apropiați.

MENȚU MAXIMINIAN

Foto: Nicolae Băciuț și părintele Macarie, Rohia, 29 iulie 2010, la Simpozionul „N. Steinhardt”, ediția a XII-a

ȘANSA POEZIEI

Scriind despre Darie Duncan, gândul alunecă, inevitabil, spre Răzvan Duncan – tatăl, și nu este un păcat prea mare, chiar dacă se spune în franceză „comparaison n'est pas raison”. Tată și fiu se exprimă în poezie aproape la fel, ei seamănă în atmosfera creată în jurul exponatelor poetice, nu pot fi desprinși unul de altul în interpretare, țin de aceeași familie lirică, dar sunt, în același timp, și foarte diferiți. Spre deosebire de poezia lui Răzvan Duncan, cerebrală și încercată, senzuală, poezia lui Darie Duncan e mult mai tristă, dar și mai pasională, mai bătrână, parcă, invers proporțional cu specificul vârstei, ce-și găsește un argument în versurile: „M-am născut într-un secol cu miros de mobilă/ bătrânească.” E greu de spus care dintre cei doi Duncan e mai mare sau mai mic. Din fericire, sunt de nedespărțit și niciunul nu scapă de celălalt. Nici istoria literaturii de amândoi.

Volumul lui Darie Duncan, „Aprilie aseptice”, Editura Nico, 2010, vorbește despre o singură lege: „omul nu are voie să facă mai mult praf decât sfoara de care ar fi să moară”, oferind și o posibilă pedeapsă în cazul încălcării acestui precept străbun: „Când ți-ai depășit moartea în praf se cheamă că ești/ drum.” Cititorul, astfel pus în gardă, asistă parcă la un alt proces Galileo Galilei, unde nu încap jumătăți de măsură, unde omul rămâne măsură a tuturor lucrurilor și unde Darie Duncan, cu maturitate și înțelepciune, așează fiecare destin în cutia (Pandorei) lui, în patul lui Procust, transformă semnele vremii în detalii biografice, oscilează între real și ireal, ca o busolă în derivă, îndoindu-se și mărturisind: „mi-aș întreba tatăl dar nu / știe sigur dacă sunt abstract sau concret.”

La câtă poezie se scrie astăzi, e dificil de realizat ierarhii pe termen lung. Topurile se schimbă de la o săptămână la alta, chiar de la o zi la alta, și nici premiile anuale, de Uniune, de reviste, de fundații, de societăți, nu mai au valabilitatea înscrisă, ajungând să expire înainte de termenul promis. Nici nu sunt bine decernate, că alte nume proaspete și valoroase așteaptă la rând.

Pentru Darie Duncan, lucrurile par să stea foarte bine. El nu

urmărește glorie imediată, nu se grăbește decât încet, nu caută să iasă în față cu orice preț și, precum poezia din ultimul timp, „nu se impune, ci se expune”. Poetul și-a întins pe o masă de lucru toate instrumentele, procedeele, materia primă, teorii, trăiri, teme, forme, structuri, surse de inspirație și, din cunoașterea lor și din efortul de-a le uita pe fiecare, creează poezie nouă. Cu aceleași cuvinte, Darie Duncan scrie și descrie o lume nouă, neexplorată încă. Poezia lui e încifrată („prea rar ne întrebăm de ce această stare de bec când în/ moarte e atâta lumină”), e o poezie a sentimentelor proiectate în abstract („simt cum capătul ploii există”, „Vara asta se poartă singur”), o poezie ce frappează, uneori, la modul illogic („pe Iisus l-au prins într-o grădină de păr pubian”).

Intrarea în poezia lui Darie Duncan e greu de accesat. Nu oricine trece bariera de cuvinte, de imagini, mai ales de combinații dintre cele mai inedite, pe un bogat fond metaforic, cum ar fi: „volții plăcerii”, „infarcturile nisipurilor”, „tencuiala ochiului”, „himenene-nvierii”, „uretrele dunnării”, fără a avea un permis ce presupune lectură de poezie, mai ales contemporană. Fără pretenția de-a îndeplini în totalitate această condiție, așa cum ar merita, am pătruns dincolo de textul poetic, bucurându-ne de farmecul unui univers în formare, cu privilegiul de-a fi de la bun început, cu drept de-a paria, încrezători, pe un succes ce nu se va lăsa mult așteptat.

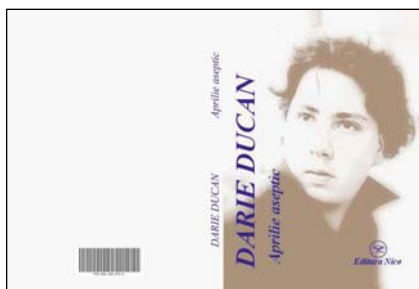
La chipul propriei poezii, Darie Duncan lucrează ca un sculptor neobosit, păstrându-i lutul ancestral, naturalul, dar aducându-i și plus de formă și culoare, accente moderne, design expresiv, ca-ntr-o înțelegere dintre sculptură, pictură și poezie. Desigur, tinerețea își cere dreptul de... autor. Poetul e temerar în exprimare, de multe ori forțează mâna cuvintelor, ar dori să spună tot dintr-odată, nerăbdător de-a scrie capodopere cu fiecare vers, dar este trădat în aceste demersuri avangarde, cu blândețe, de

o anume gingășie care îl trădează. Darie Duncan încearcă mai multe registre de exprimare, care îl prind fiecare în felul lor: e îndrăzneț, amar („ne vom ruga la un Dumnezeu al câinilor”), e puțin misogin, ca orice poet („Mai iau străzile ca altădată nu ca să te caut,/ ci ca să nu te găsec și să mă pot culca liniștit”), e nihilist și deprimat („Apropiati stăm ca două/ șine de cale ferată/ și nu putem face dragoste/ de fixismul fluentei acestei lumi”), e ludic („Calcium efervescent/ sunt eu și mă/ dizolv în tine”), e analitic, de ce nu ? („bunica mea își așază/ seară de seară medicamentele/ ca piesele de șah înainte de a le lua”), declamativ („te-aș fi îndrăgit ca pe/ un copil luat din benzinărie”), trist, mai ales trist („Sunt atât de singur în orașul ăsta/ că nici n-am cine să-mi moară:/ Dacă aud salvarea stau liniștit,/ umbra mea e mereu cu mine”).

Deocamdată, volumul „Aprilie aseptice” dă tot ce are mai bun. Încercând vecinătăți diferite, de șaizeciști, de optzeciști, de douămiiști, Darie Duncan e aproape de conturul unei direcții personale, mai mult decât de un stil. E ca un copil pentru care ursitoarele au pregătit mai multe obiecte pe o tavă strălucitoare, în cazul de față mai multe abordări poetice. Cine știe pe care va pune mâna tânărul poet și ce va alege să-i însoțească destinul literar, în mod predestinat?...

Există în poemele din „Aprilie aseptice” două simboluri fundamentale: apa („o apă de etnie bizantină”) și aerul (aerul atrage ca un magnet alt aer), surprinse ca elemente esențiale ce împletesc viață și moarte, într-o filosofie potrivit căreia „morții îi e sete de câtă apă suntem” și „mori înecat în cantitatea de apă transpirată la naștere de mama ta”. Nu știm de unde vine această relație specială a lui Darie Duncan cu moartea. Poate din contemplarea ei. Este vizibilă încercarea poetului de-a înțelege moartea, cu seninătate, cu revoltă, ca-ntr-o răzbunare pe nedreptatea ei: „Și ziua morții mi-e atât/ de știută”... „că numai a nașterii se mai poate schimba”, „Până la 9 ești cifră,/ de la 9 ești număr,/ până în luna a 9-a stai să fii,/ apoi ești direct moarte.” Poezia lui Darie Duncan e una a relațiilor paradoxale, cu moartea („cineva respiră / din moartea mea”), cu limba română („Cuvintele nu tac singure”) și a legăturilor firești cu mama, cu tata („devin atât de mult copii încât mă tem/ că nu mi-am găsit încă pe cineva să mi-i nască”), cu iubita („se aud scârțâind sânii tăi bronzăți ca niște care”), cu cer-

șetorul („Nu-mai pe străzile pe care ai cerșit s-au devalorizat/ bani așa de tare”). Tema volumului este o sumă de condiția poetului,

existența determinantă, sensul vieții, rostul rostirii și concentrează toate aceste distanțe pe care le-am ilustrat. Ne imaginăm un cerc și în mijloc e poetul ce ține în mâini ațe egale pentru punctele de pe circumferință, pentru ca cercul să nu se lase, să nu fie distrus. Grija față de aceste distanțe, toate de-un fel, nu-l lasă pe Darie Ducan să părăsească nicio clipă altarul poeziei.

Alături de apă și aer, își găsesc loc în poezia lui Darie Ducan și alte simboluri, să le numim convenționale. Acestea sunt: iodul, cutia neagră, cariul, sângele, vodca, țigla, voltul, într-o paletă largă, cu multe nuanțe. Ordonarea lor nu este o țară a criticilor statistici și exacți, dar spune ceva despre inspirația din cotidian, pentru că și Darie Ducan, aidoma colegilor tineri, folosește cotidianul, banalul, ca pe un izvor nesecat, ascultând în permanență, parcă, de acel simplu și livresc îndemn „Să nu uiți, Darie!” Și Darie nu omite niciun amănunt din trăirea zilnică fără să-l transforme în poezie. Ochii lui nu sunt la suprafața obiectelor, privirea nu se împiedică de aspect, ea caută un sens al lucrurilor, dă un sens acolo unde crede că poate schimba ceva. De aceea, de multe ori, discursul poetic al lui Darie Ducan surprinde, e ca o fugă (nu neapărat muzicală, pentru că armonia versurilor nu este la liber, este de factură interioară), dar o fugă de forme, de structuri lirice devenite șablon. Acolo unde părem convinși de ce urmează, tocmai acolo apare o deviere („Și când mor/ tot exist”), ce lasă impresia că este intenționată, artificiu, măiestrie de artist, dar e suspectă de pură naturalețe a gândirii, de specificul formulei atât de căutate, numită „altfel spus”, spre lauda poetului. Astfel, altfel prind glas la Darie Ducan, de exemplu, poemele de dragoste, atinse de eros: „Cărțile mele trec noapte/ de noapte printre sâni/ fetelor ce le citesc/ și când adorm își pun/ semn de carte aerul dintre ei”, „Am avut cândva finețe, îți găseam

un nai în orice parte a corpului,/ în orice cută de piele” sau „Tot sexul e numai mecanica fină/ dintre luciul apei cu luciul altei ape”.

Descompunerea materiei, ca procedeu simbolist, este

adoptată de Darie Ducan ca un refugiu din calea textualismului gol, ce-ar ciobi cubul perfect al poeziei: „În sâmburii de praf/ se depune praf interior”. Darie Ducan vorbește la plural, în numele unei generații de poeți „flămânzi de metafizică hohotitoare”. Aici, metafizica e descendentă din filosofia greacă, iar „hohotitoare” învâluie în mister noțiunea veche și nouă de „râsu - plânsu” ironic, dureros, sarcastic.

Delicatețea cuvintelor din domeniul filologiei – elegie, princeps, poietică, cenacul, sintaxă, sinonimii, în nuce – sunt contopite într-un dialog rece, cu un limbaj secund, medical – infarct, septicemie, perfuzie - ca și cum Darie Ducan ar fi un descendent al lui Dan Barbilian (Ion Barbu), dar care pune în evidență înainte de toate cele două aspecte ale poemului: formă și fond, aparență și esență, corpul medical sau geometric și semantismul lui nesfârșit.

„Aprilie aseptice” este un volum al tuturor posibilităților. Luna aprilie e una dintre cele mai capricioase ale anului. În limba germană se spune „April, April, er macht was er will”. Face exact ce vrea: soare, ploaie, zăpadă, vânt, cald, rece. Așa este și poezia lui Darie Ducan din acest „Aprilie...” protejat, fără microbi, fără viruși, devenit...aseptic. Nu i se poate întâmpla nimic rău. Opera(ția) a reușit. Și dacă „din acest moment ne uzăm în porecle ca să ne ținem/ numele ca pe haine bune” și dacă „ne putem mândri cu faptul că avem mormintele atât de/ aproape că și în secetă dacă fac un pas spre tine îmi/ transpiră talpa”, atunci vom folosi poemele din „Aprilie aseptice” ca pe o formulă de recunoaștere și ca pe un loc de dincolo de exprimarea fadă, unde numai poezii adevărați se întâlnesc.

ELENA M. CÎMPAN

Grigore Avram în „Contra răului din noi”

Cu cele patru volume de versuri și cele patru lucrări de specialitate (din domeniul silviculturii) anterior publicate, Grigore Avram pare a ține până acum dreaptă cumpănă între antitezele personalității sale complexe: poezie și știință, vis și rigoare inginerescă (ultima – extinsă și asupra activității sale didactice în învățământul superior), viața "de zi" și cea "de noapte". Volumul de față, *Contra răului din noi*, pare a deschide reflexivității sale un câmp nou, cel al speculației moral-filosofice, prin care autorul se așază în prelungirea unei tradiții transilvănene inaugurate de Slavici. Cele 30 de eseuri adunate sub numele mai sus amintit sunt, de fapt, tot atâtea poeme ordonate pe dimensiunea recuperării absolutului din noi, adevărați psalmi camuflați discursiv, în care Divinitatea nu e preamărită direct, ci prin perele imuabile de Bine, Frumos și Adevăr sădite în noi odată pentru totdeauna. (Simpla înșiruire a titlurilor acestor eseuri poate fi în sine relevantă, dar pentru aceasta trimit cititorul la tabla de materii, pe care cartea va include-o cu siguranță.)

Am fost tentat, în fraza anterioară parantezei, să vorbesc despre "psalmi moderni", adoptând o formulare critică consacrată în legătură cu Arghezi. Dar nu, Grigore Avram nu este nici pe departe ceea ce se înțelege îndeobște printr-un spirit modern. Dimpotrivă. Cititorul cât-de-cât familiarizat cu istoria filosofiei va fi recunoscut în trinitatea de valori mai sus amintită (Bine, Frumos și Adevăr) celebrul concept sincretic *kalokagathia*, specific filosofiei antice grecești, prearistoteliene; rezultat al unei viziuni holistice, integratoare, care refuză să judece lumea pe fragmente independente unul de celălalt.

Personalitatea lui Grigore Avram nu de aici, însă, își trage rădăcinile; ci din viziunea culturii populare tradiționale (ale cărei urme sunt încă vii și puternice în satul său natal, Maieru), prelungită prin cea creștină; toate asimilate și topite într-un suflet poetic și – deci – totalitar prin excelență. E vorba, pe scurt, de cultura pe care Iuri Lotman o numește "semantică și paradigmatică" (adică orientată vertical, spre un sens unic și spre modele personalizate), și o opune celei moderne, "sintagmatică" (orientate orizontal și bazate pe un adevăr relativ, continuu aproximat și

ajustat prin cumul de informație).⁹ Pentru Grigore Avram, Adevărul, considerat de origine divină, este unic și imuabil: "Spre deosebire de minciună, adevărul nu are decât o față: lumina. De aceea el nu poate fi niciodată relativ." El ar fi "leacul pe care-l administrăm, sub formă permanentă, sufletului otrăvit de ispită" (*Prezența adevărului*). Pentru relevanța opoziției cu modernitatea, sintagmatică și relativistă, să amintim doar părerea lui Emil Cioran (cinică, desigur - cum s-a spus - dar și un pic melancolică), conform căreia nu mai există Adevăr, ci adevăruri.

Relativismul este, de altfel, unul din caii de bătaie ai lui Grigore Avram. Termen ce survine frecvent și acuzator, el are drept antonim și alternativă - preferată de autor - absolutismul, adică adevărul revelat; pe care-l acceptăm sau respingem, dar cu care - să nu uităm - omul modern (al culturii sintagmatică) nu mai poate intra într-un autentic dialog.

Din această perspectivă, absolutist-poetică (care converge cu cea religioasă) Grigore Avram redescoperă valorile arhaice și tradiționale ale integrării insului în comunitate până la anonimat, repudiind eroismul individual (perspectiva corului de tragedie antică) în accente de o solemnitate liturgică, din păcate prea ades grevat de un metaforism baroc, care îngreunează accesul spre idei și deplină comprehensiune. Aceste valori ar fi, într-o viziune sintetică, fără pretenții de exhaustivitate, Divinitatea, Creația, Ordinea, Adevărul, Credința, Sfințenia ("singura neafectată de timp"), altruismul (în sensul anulării cvasitotale a individualismului specific lumii moderne, precum și al topirii insului în Ordine și anonimat), resemnarea (unde se poate vorbi, ca-n *Miorița*, de recuperarea sensului etimologic al cuvântului, acela de *re-semantizare*, respectiv conferire de sens acelor aspecte, aparent negative, înscrise în Ordinea dată și imuabilă). În această serie de valori intră chiar moartea, în înțelesul ei din parabola christică a grăuntelui de grâu (preluată de Dostoievski ca motto al capodoperei sale *Frații Karamazov* - v. Ioan, 12, 29), singura ce dă șansa renașterii și multiplicării seminței; iar omului - pe cea a sfințeniei și

veșniciei prin resorbție în Ființa arhetipală.

Din această perspectivă, câteva din realitățile lumii concrete sunt aproape descarnate de materialitatea și concretețea lor empirică și proiectate simbolic (în conformitate cu orientarea simbolică a oricărui segment al culturii "semantice"), ca elemente ale Ordinii divine: soarele, lumina, satul natal, biserica, legea, clipa, trecerea etc. Alte câteva își răstoarnă semnificațiile curente devenind, din adevărate valori (sau măcar repere) ale modernității - nonvalori. Am amintit mai sus relativismul, căruia trebuie să-i adăugăm decadența (înțeleasă ca înstrăinare de Ordinea inițială dată, pe care moralistul ar dori-o imuabilă), uzanța (asociată minciunii și falsității), curiozitatea intelectuală și consecința acesteia, experimentul (responsabile de păcatul originar, care - în conformitate cu viziunea biblică - ar fi aruncat omul din liniștea paradiziacă inițială în zbatere și căutare). Ba chiar, în aceeași serie ar intra și responsabilitatea umană și libertatea individuală, concepte aproape desemantizate prin proiectie în absolut, pe care autorul le manevrează nu la scară umană, ci la cea a credinței sale în ordinea originară, imuabilă, divină: "Nu are cum să fie abordată cu folos tema responsabilizării decât numai în limita în care judecata umană accesează opinii și păreri. Pentru că dincolo de această limită nu poate să existe decât ordinea universală, nealterată de apucăturile antropomorfe emanate din noi, sfințenia întruchipată complet în armonie sau vântul eclesiastic împrăștiat în nimic" (*Lipsa responsabilității*). Omului, considerat în stare de reușite

cel mult secvențiale și vremelnice, i se oferă *exemplul firului de iarbă* (titlul unuia dintre eseuri) care, călcat în mod repetat în picioare, revine mereu la verticalitate, ghidat de lumina ce-i este crez și ideal; firul *cel mic* (s.n.), pentru că cel mare își dezvoltă și trufia, și vulnerabilitatea, odată cu dimensiunile. Precum lumina, omul nealienat nu "urcă" spre victorie, ci "coboară"; pentru el, "a avea" înseamnă "a da", iar "a birui nu înseamnă a-ți crea propria ta ordine, cât a te integra în ordinea universală" (*Ce înseamnă, de fapt, a învinge?*). Iată cum Grigore Avram demolează mituri ale societății contemporane (de fapt, pentru a nu compromite semnificația inițială, nobilă, a cuvântului "mit", așa cum se întâmplă de fapt în limbajul contemporan, în cel politic mai ales, să le zicem "poncife"); în acest ultim caz - cel al "învingătorului", specific mentalității americane, pentru care locul II nu interesează și chiar nu există, pentru istorie (cu toate că însuși termenul "istorie" este folosit de obicei în contexte negative) etc.

"*Totul sau nimic*" (titlul altui eseu), este una dintre devizele pastorului Brand (din piesa omonimă a lui Henrik Ibsen), fanatic al devoțiunii mistice și erou al voinței specifice omului nordic, dar și occidental în general (căci acolo, conform unei formulări a lui Sadoveanu, este mai mult Om, pe când la noi, în Răsărit - mai mult Dumnezeu). Și ea este răsturnată de Grigore Avram, prin atribuirea ei omului contemporan, fanatic nu al Spiritului și Credinței (precum Brand), ci dimpotrivă, al "pasiunii nemăsurate a trupului și a câștigului material." E omul-fiară, care ucide mai mult decât mănâncă, căruia i se atribuie în plus "curiozitatea de a pune în fața ruletei viața întreagă, cu trecutul, prezentul și viitorul ei, uitând că în astfel de cazuri nu există câștiguri sau câștigători; există doar învinși". Acestea se întâmplă numai pentru că ne-am înstrăinat de adevărul simplu că "pentru a fi fericiți nu avem nevoie decât de înțelepciune".

Să nu uităm, însă: este vorba nu de o înțelepciune a vieții (concrete, relative), ci de una a spiritului (absolut). Căci, ca un Brand al lumii contemporane, Grigore Avram absolutizează vechea opoziție spirit (altruist) - natură (instinctuală, egoistă), vădind o tendință de anulare a individului concret, valorizat doar în măsura în care se topește în viața universală și nediferențiată, în absolut, în Dumnezeu. Altfel spus, când se anulează pe sine, când **moare**.

⁹ Iuri Lotman, *Studii de tipologie a culturii*, Editura Univers, București, 1974, passim

Curiozitatea, frica, grija zilei de mâine – trăsături inerente condiției umane – sunt de obicei demonizate, considerate responsabile de alunecarea omului dinspre spirit spre natură.

Fără maximă consecvență, însă. Iată o nuanțare cu privire la cunoaștere și experiment: "Ieșirea din Sodoma este posibilă doar dacă noi înșine vom fi mai întâi prezenți în ea. Cu toate riscurile la care ne expunem. Fără s-o cunoaștem, nu vom putea niciodată să-i apreciem dimensiunile. Dar cunoașterea ei nu înseamnă implicat trăirea ei." (*Ioan, 3:16*). Unii gânditori români de mare prestigiu dintre cele două războaie mondiale (între care L. Blaga, M. Eliade, Camil Petrescu) ar echivala, totuși, în bună măsură, cunoașterea cu trăirea. (Nu întâmplător, Șerban Cioculescu îi numește, în derâdere, "trăiriști".) "Trăirea" Sodomei ar putea fi, așadar, inevitabilă; asumarea ei, adaptarea la ea, însă - nu.

O subtilă nuanțare aduce Grigore Avram și preceptelor evanghelice privitoare la grija zilei de mâine, repudiată de Iisus prin acel liniștitor îndemn: "Ajungă zilei grija ei" (v. Luca, 12, 22-34): "Pentru că fără un minim minimorum de îngrijorare în suflete, riscăm să devenim mult mai periculoși decât animalul, al cărui comportament este dirijat exclusiv către instinct. Omul, ca ființă superioară, are nevoie de acest pericol..." (*Obnubilarea fricii*).

Oricum, este evidentă tendința autorului de a anula contradicțiile vieții concrete, inclusiv pe acelea care s-ar putea constitui în motorul însuși al vieții desfășurate. Să nu uităm că dualismul maniheist (adică acceptarea a doi creatori, unul bun și unul rău) a influențat la un moment dat (prin bogumilism) creștinismul însuși, în receptarea lui populară. Chiar dacă ulterior orientarea a fost taxată drept eretică, ea oglindea o înțelegere umană foarte suplă (dialectică) a raportului Creator-Creație, Absolut-Concret. Înțelegere față de care moralistul Grigore Avram se dezsolidarizează. El ne arată, în tot ce spune, păcatul însuși de-a exista. Care-i alternativa nu ne spune, dar se poate deduce: moartea (și sfințenia pe care aceasta o face posibilă). Viața ar avea doar menirea unei expieri prin suferință a Răului constitutiv păcatului de-a exista. Ar avea aceeași funcție ca Purgatoriul catolic: "Așadar, pentru a

scăpa de povara caracterului însăilat în rău, trebuie regăsit curajul prizonieratului pentru o perioadă echivalentă cu măsura devenirii noastre" (*Rostul trecerii*).

Modelul vieții astfel înțelese ar fi "curba închisă", care "aduce sfârșitul din nou la început" (*Ce înseamnă, de fapt, a învinge?*) De observat, și aici, că modelul arhaic, neolitic al vieții era, totuși, spirala (curba deschisă, adică - vezi ornamentica ceramică a culturii Cucuteni, de pildă). Modelul spiralei (confirmat ulterior prin structura ADN) concretizează simbolic una din cele mai tulburătoare și profunde intuiții ale omului dintotdeauna; de care G. Avram se apropie, cu un anume idealism poetic (convergent, cum ziceam, cu radicalismul teologic), care închide cercul devenirii.

În termeni biblici pusă problema, e vorba de acel imperativ veterotestamentar "Apără-te pe tine însuși", împotriva căruia Noul Testament nu protestează, dar încearcă să-l transcendă, propunându-ne să-l iubim pe aproapele "ca pe tine însuși". La scară umană, însă, problema morală de totdeauna și de pretutindeni e aceea de a transcende elementarul instinct de conservare; pe care Grigore Avram pare mai degrabă pornit a-l anula. De unde caracterul mai degrabă utopic al soluțiilor sale: "cei care au renunțat în favoarea celor care nu au, în așa fel încât să beneficieze de șanse egale la dreptul la viață" (*Ioan, 3: 16*).

Dar nu soluțiile sunt cele pe care trebuie să le reținem de la visători, poeți și sfinți; ci problemele. Ei ne arată mereu o stea spre care merită să tindem, chiar dacă știm că nu ne e dat, în intervalul hărăzit vieții noastre în trup, să o atingem vreodată. Iată de ce cartea lui G. Avram își găsește locul și rostul în climatul spiritual și moral contemporan, mai ales ca un

element de contrapondere. Când Irozii, sclavi poftelor trupesti de tot felul, au ieșit din palatele regale și au împânzit toate straturile societății, umanitatea din noi va scoate totdeauna la iveală un nou pro-roc, care să strige aparent "în pustie". Dar căruia să-i răspundă, mai curând sau mai târziu, o voce din noi înșine; care adastă ca o candelă de veghe, dar care poate deveni, la nevoie, flacără devasta-toare: "Societatea bazată exclusiv pe drepturi (ale copilului, ale minorităților, sexuale, religioase sau de altă natură) nu poate fi corectată decât implicând prim-planul referințelor la lupta cu noi înșine" (*Lupta cu noi*).

Avansată (semnificativ) în ultimul dintre cele 30 de eseuri (dar anticipată încă din titlu) soluția luptei cu noi înșine depășește atât utopismul celor ce vizează mediul social, cât și rigiditatea constrângătoare a oricărei morale exterioare, apropiindu-l încă o dată pe autor de Slavici, părintele realismului psihologic transilvan, în romanul căruia, *Din bătrâni*, găsim următorul semnificativ dialog: un bizantin, reprezentant al creștinismului etatizat, e de părere că "o stăpânire trebuie să fie în lumea aceasta"; un armean, reprezentant al creștinismului primitiv (al doctrinelor maniheice și paulichiene, dar – prin extensie - și al moralismului slavician și transilvan, în genere) îi răspunde: "Una singură, stăpânirea de sine a fiecăruia; de altă stăpânire e nevoie numai când aceasta lipsește".

Ce-i drept, ultimele decenii vădesc, chiar și-n Ardeal, o subțiere până la dispariție a culturii tradiționale a stăpânirii de sine (și "a rușinii", cum o numea concitadinul nostru Titus Wachsmann-Hogiu). Drept pentru care trebuie să ne plecăm urechea și capetele sub sfichiuirile de bici ale noilor proroci; sau poeți; sau visători.

PROF. DR. VASILE V. FILIP

Foto: Cina cea de taină" (sus) în Biserica de lemn "Sf. Treime", 1852, Urisiu de Sus, Mureș (jos)

Vremea sintagmelor

Într-o ținută grafică excelentă, datorată Editurii Karuna, cu coperta elegantă și atrăgătoare, **VREMEA SINTAGME-LOR**, cartea semnată de Menuț Maximinian e un compediu de jurnalism cultural de cea mai bună calitate, care adună în pagini o seamă de întâmplări de carte, cronici literare succinte, pe care autorul le-a scris și le-a publicat de-a lungul unui deceniu de gazetărie.

Ziarul *Răsunetul* din Bistrița a fost, e și va fi (și) o școală de literatură, un atelier literar clar, în care, în ultimul deceniu, la pagina de cultură au avut loc adevărate mutații, schimburi culturale eficiente și interesante. Tot mai mulți scriitori și-au dorit, și au putut să-și vadă semnătura în paginile ziarului sau să beneficieze de prezentarea literară a cărții pe care au publicat-o. Menuț Maximinian a reușit în timp scurt să-și facă din nume renume și să câștige încrederea și chiar prietenia multor intelectuali cu chemare spre literatură, spre cultură în general. În același timp, s-a afirmat și a devenit unul dintre cei mai cunoscuți scriitori din județ, iar pe plan național a reușit performanța de-a publica sub semnătură personală sau de a beneficia de cronici literare interesante în reviste literare de prestigiu.

Deși autorul *Vremii sintagmelor* nu și-a propus niciodată să dea cu barda în Dumnezeu sau să despice firul în patru, cronicile sale au fost primite cu seriozitate, cu emoția cuvenită dar mai ales, cu respect și încredere din partea publicului dar și a autorului. El s-a impus prin sinceritate, talent și putere de muncă.

Ca și pe raftul unei biblioteci adevărate, cărțile la care face referință Menuț Maximinian în ultima sa apariție editorială, sunt lucrări așezate în ordine strict alfabetică. Nu are favoriți, nu face concesii dar nici, la polul opus, nu incriminează. E un critic echidistant și îi lasă cititorului posibilitatea să aleaga pagina care îl interesează, aflând detalii despre cărți și autori celebri sau despre alții în devenire. Scrie cu același profesionalism despre maeștri dar și despre condeiele care au scăteiat pe cerul liric, ca o stea căzătoare, o singură dată. Excelentă mi se pare a fi și ideea prin care, în paginile de la începutul cărții, se explică într-un mod lejer, (pentru un public care nu este neapărat molipsit de „microbul” Literaturii), vorbește în termeni clari despre starea de fapt a scriitorului contemporan, a revistelor literare, a grupărilor de gen, realizându-se în acest mod o traiectorie spre „raftul” plin cu

cărțile, pe care Menuț Maximinian le-a citit și despre care a scris cu perseverența unui jurnalist care se respectă.

Bucuria de-a ține o carte nouă în mână se simte în rândurile prin care autorul își începe pledoaria pentru fiecare volum în parte. El nu desparte apele de uscat cu forța, nu face selecții și topuri după calitatea artistică. Autorul redă cu acuratețe și bun simț eșantioane din textele la care face referință, pentru ca beneficiarul, domnia sa, cititorul, să intre indirect în lumea cărții respective și, dacă îl interesează subiectul, genul și stilul literar respectiv, să caute cartea.

Unul dintre cei mai temerari scriitori din tânăra generație, Menuț Maximinian a ajuns la maturitatea scriitoricească după ce un deceniu încheiat a exersat ca un violonist cu har pe strunele unui Stradivarius. Succesul nu s-a lăsat așteptat.

El nu mai e scriitorul provincial care își laudă colegul de breaslă la o halbă de bere. El scrie cu temei, documentat și își asumă cu responsabilitatea și, aș zice eu, cu har dat de Dumnezeu, rolul de gazetar literar. Împătimit de litera scrisă, numele lui Menuț Maximinian e deja cunoscut în presa scrisă și electronică din țară și chiar din străinătate. Un punct în plus în topul cultural al unui județ cum este Bistrița-Năsăud, unde literatura de bună calitate nu mai este demult o fata morgana.

Ceea ce a adunat Menuț în cartea de față sunt materiale pe care le-am citit la timpul lor, în paginile *Răsunetului*, îmi sunt familiare. Majoritatea dintre autorii cărților consemnate în cronicile aici prezentate îmi sunt cunoscuți din ceea ce au publicat până acum. Tocmai de aceea, bucuria de-a regăsi acest buchet de cărți și autori între două coperte, sub semnătura lui Menuț Maximinian, constituie pentru mine, ca scriitor, o duminică a prieteniei

care, vrem sau nu vrem, ne leagă prin acțiunea comună.

Cu aceeași dragoste față de pagina tipărită, se face referință la autori cu vechi state în lumea literară, dar și la novicii care bat la porțile literaturii. Generozitatea și responsabilitatea, două paralele care nu credeam că se pot întâlni vreodată, aici fac casă bună. Și rezultatul nici nu putea fi altul cât timp M. Maximinian e un profesionist de primă mână, iar cele 10 cărți publicate de el până azi sunt girul că va merge mai departe cu aceeași patimă frumoasă, hărnicie intelectuală și candoarea cu care l-au înzestrat părinții, de acasă.

Monografii, proză, reportaje... sunt genuri literare la care Menuț Maximinian s-a oprit în ultima vreme. A scris ca și cum ar fi aruncat boabe de grâu în brazdă. Acum culege și roadele. Premiile, distincțiile, cuvinte frumoase de la maeștri sunt tot atâtea moduri prin care autorului i se recunoaște valoarea literară și jurnalistică.

Vremea sintagmelor e cartea unui scriitor implicat în societate, nu a unui literat închis în turnul de fildeș, de aici și apetența lui Menuț pentru munca de redacție, pentru a relaționa pe diverse paliere ale culturii și în sfera socială. El are scrisul în sânge, muncește pe pagină cu încrederea omului care are ceva de spus lumii în care, din nefericire, Cartea nu mai este considerată a fi o valoare națională.

Ceea ce face Menuț Maximinian e un act de cultură adevărată. El aduce sub lupa publică cărți care, multe dintre ele, nu ar beneficia, poate, de cronici și atenție din partea criticilor de specialitate. Deși nu își propune să radiografieze cu „unelte” unui critic literar de meserie, autorul prinde esența, lamura din fiecare carte pe care o citește, despre care scrie. O face cu luciditate, cu aplomb și siguranță de sine. Nu băjbăie și are deja un stil de prezentare, un enunț propriu și inconfundabil.

Fiecare dintre prezentările de carte cuprinse între cele două coperte sunt unicat, fragmente dintr-un puzzle care reliefează, la urma urmei, munca sisifică, zilnică, și formează laolaltă o...geografie literară indubitabilă. Cei care au beneficiat de consemnările autorului nu țin doar de județul Bistrița-Năsăud, sunt cărți și autori care fac istoria literară mai savuroasă, mai vie.

Felicitări, Menuț Maximinian, pentru *Vremea sintagmelor*, care este menită să-ți deschidă o zodie nouă, drumuri pe care cărțile tale să ajungă acolo unde le este locul, în librării și în bibliotecile țării.

MELANIA CUC

„COASTA-TI SFÂRTECATĂ SE DESCHIDEA ÎN MINE”

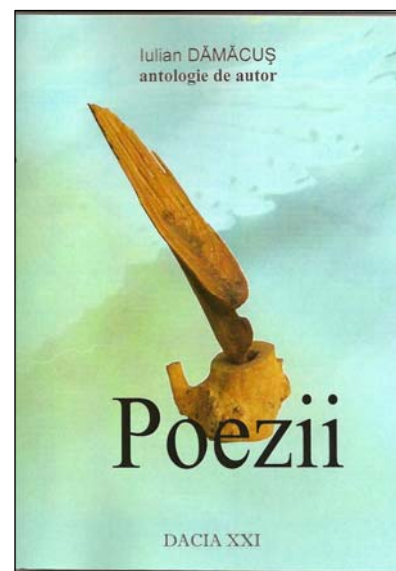
Așa se termină poemul *Toma*, după ce, înainte, sulița” venea flămândă spre mine de la frații pe care i-am slujit”. Suntem la finalul antologiei apărute la editura *Dacia XXI*, 2010, cu titlul *Poezii*, de Iulian Dămăcuș. Ilustrațiile volumului reprezintă sculpturi în lemn ale artistului plastic Simion Legian.

De ce o antologie? Din nevoia de a privi în urmă, de a reconsidera, de a șterge colbul de pe pietre prețioase. De a lupta contra uitărilor de tot felul. De a sintetiza referințe critice. Aici: Ion Mureșan, Constanța Buzea, Luigi Bambulea, Victor Sterom, Ion Roșioru, Jean Hautepierre.

Trebuia să regăsim decorul de plumb, turnurile diforme, gurile clopotelor, ceața lipicioasă, orașe potopite de arșiță, cutremur de sunete, labirinturi colorate, amintiri, icoane... Mama se pregătește să meargă la biserică. Își ia laibărul și năframa neagră, „înnoadă câțiva lei în batista mirosind a apă de colonie...”. O, tempora! E de datoria poetului să fixeze în imagini și metafore efemerul grăbit, cariat de timp. Carul cu sicriul urcă pe drumul șerpuit, spre țințir. Înapoi spre copilărie,

când „iernile erau cumplite, iar primăverile explodau în albastru și verde”. Mereu trec trenuri goale în dimineți stranii. O jună își curmă visele” într-un borcan cu șerbet”. Piciorul amputat al vecinului trece agale pe stradă. Un paseism jucăuș îi vine la îndemână poetului. Nostalgiiile se țin în locuri unde nu se întâmplă nimic. Un aer provincial, pictat în tentă simbolistă, trezește- în mod paradoxal- tristeți adânci, tulburătoare. Iulian Dămăcuș e un „incomod”, plimbându-ne între ludic, grotesc, dramatic. Fără odihnă. Necruțător chiar cu sine însuși, parodic, livresc, grav, autoironic.

Jules-Iulian știe că dorim să trăim în lumea aceasta, nu în cealaltă promisă, cochetând cu credința, în timp ce Dumnezeu ne disprețuiește pentru dorințele noastre mărunte. În poemul *Iulian*, zeii au rămas alături de poet. S-au retras în „zilele noastre de aur, să ne amintim de glorie, de bucurie”. Nu se vor despărți nici în moarte. Nu cumva aici e o *ars poetica* bine definitivată? Poate că e o alegere tranșantă. „Fiecare zeu e chipul

sufletului meu”. O polemică emoționantă asupra credințelor.

În concluzie: o antologie elegantă, necesară, revigoratoare. Rănilor poetului se transforma în lumină și se deschid în noi, cititorii împătimiti și flămânzi de poezie.

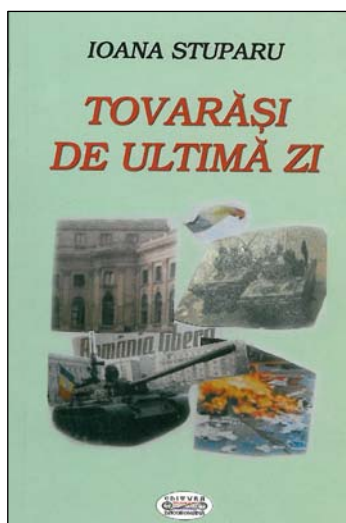
ALEXANDRU JURCAN

CALITATEA DE MARTOR

Deși au trecut douăzeci de ani de la evenimentele din decembrie 1989, iată că se mai întâlnesc autori despuși să scrie despre acele momente, pe care le-au trăit direct – în calitatea lor de martori.

Mă refer la Ioana Stuparu, autoarea unor volume de proză, reportaje, cronici literare și portrete, dintre care amintim: “Clipa de Lumină”, “Oameni de nisip”, “Grădina care s-a suit la cer” și “Cuvinte de mătase”.

Aceasta, cea de a cincea carte a sa, „Tovarăși de ultima zi”, Editura Daco-română, 2010, se individualizează nu prin tema prezentată, ci prin felul cum o abordează. O funcționară de la Fabrica de Confecții din Petrești, Marga Lupescu, face zilnic naveta de la Găești spre comuna natală a Elenei Ceaușescu, Petrești, trecând pe lângă casa părintească a acesteia, devenită un fel de muzeu, păzită de soldați. Naveta se face cu un autobuz, condus de un șofer imprudent și vesel, Nenicu, prilej pentru autoare să ne înfățișeze o serie de portrete pitorești: fete frumoase, care lucrează la mașinile de cusut, un curtezan permanent, Sorin, și chiar pe directorul fabricii – un inginer priceput, ridicat din rândul muncitorilor:

“Tovarăș comun le era timpul, în fața căruia cu toții erau egali” (pg. 25).

Înainte de evenimentele care le vor schimba destinele, acești oameni, deși îndurau unele lipsuri materiale, se fereau să discute, fiind preocupați, în primul rând de producție. “Chiar dacă se întâmplă ce se întâmplă, noi trebuie să ne vedem de lucru în continuare. Avem producție pe flux, avem contracte pe care trebuie să le onorăm. Fiindcă altfel nu avem de unde să ne luăm banii » - le explică directorul muncitorilor, imediat după izbucnirea revoluției în București și fuga Ceaușeștilor (pg. 55).

Originalitatea acestui roman, față de altele cu teme asemănătoare, este

că evenimentele din Petrești și Găești au loc la nivelul oamenilor simpli, ca o percuție directă a marilor evenimente din București. Trec și pe aici doi demnitari politici, pe care « instructorul » vrea să-i aresteze, iar când aceștia dispar îl interoghează pe șoferul mașinii. Se pune la cale schimbarea directorului care era din Scornicești, motivația fiind mai mult generală, invocată de același ipocrit “instructorul”, care se schimbasesc peste noapte din activist de partid în anticomunist: tipul de lichea cu mai multe fețe, cum, din păcate, încă se mai întâlnesc și după douăzeci de ani de la evenimentele invocate.

« Tovarăși de ultimă zi » devine un titlu simbolic, deoarece “tovarășii” se metamorfozează în domni, după ultima zi a evenimentelor descrise cu talent și mult simț de analiză psihologică de către Ioana Stuparu. « Lumea era prea sătulă de suferință. Deocamdată se trăia bucuria momentului. Gândirea în perspectivă nu-și găsea locul. Poporul român abia își câpătase libertatea » – notează cu înțelepciune autoarea.

Așteptăm de la Ioana Stuparu alte cărți care să ne încante, fiindcă are un spirit de observație și analiză deosebit și un talent care s-o ajute pe deplin.

ION C. ȘTEFAN

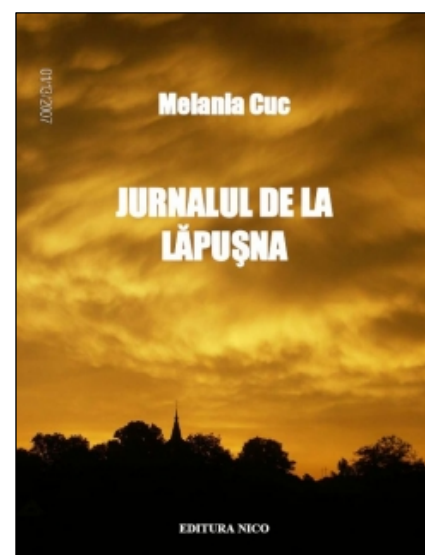
Jurnalul de la Lăpușna

Melania Cuc a trecut prin filtrul sufletului ei, probând cu succes, toate speciile literare, de la poezie la roman, de la proză la tablete șotron, de la cărți biografice la poeme în proză.

Acum, la Editura Nico, ne propune să o descoperim dintr-o altă ipostază, aceea a scriitorului care ține un jurnal. În acest caz de o săptămână. "Jurnalul de la Lăpușna" nu se vrea altceva decât un omagiu literar adus taberei de pictură de la celebrul castel, proiect inițiat de directorul Culturii mureșene, scriitorul Nicolae Băciuț. În prefață, acesta spune că Melania Cuc cântă la mai multe instrumente odată. La Lăpușna artista a pictat, a scris jurnal, a realizat emisiuni TV. Într-un cuvânt, a fost harnică precum o albină, așa cum o știm cu toții, exploatând fiecare frumusețe din jurul ei. Emoția poetică, forța narativă, capacitatea de a surprinde detaliul semnificativ, apetența pentru culoare – în toate registrele ei, toate acestea sunt descoperite în acest mirific jurnal. Un jurnal precum cel de la Păltiniș, în care Melania Cuc este și autor și personaj, având trăirile artistului și sufletul sensibil al lebedei rătăcite de pe asfaltul adaptării în sălbăciea codrilor. Jurnalul debutează pe 21 iulie 2008, ora 7, când scriitorul personaj își face bagajul pentru tabăra de pictură. Un drum care va fi parcurs cu emoții de adolescență. Din alea care fac "stomacul să tremure ca aripa unei molii". O carte spectacol în care gongul a bătut. Tabăra este în Munții Gurghiuului, "în mijlocul codrilor cu cel mai bun lemn de rezonanță, pe malul pârâului ce se prăvale sclipind de argint și solzii păstrăvilor, regele Ferdinand a ctitorit castelul de vânatoare, o reședință ce face față cu brio și azi concurenței arhitectonice, ținând spre dorințele unor veritabile dinastii regale ori, doar limitându-se poate în a constitui încă un vis al unei elite europene cu dare de mână și gust rafinat, pentru a transpune la scara de 100 la sută o construcție de acest gen, în mijlocul sihăstriei române". Aici este și mănăstirea, pe care azi o păstorește cu vrednicie tânărul părinte Arsenie. Un colț magnific în care sufletul își reîncarcă energiile pentru lupta întru credința străbunilor.

Lăpușna polarizează energiile creatoare, le pune la lucru, le îndeamnă să transceadă clipa de față, reinventează creația departe de forfota cotidianului. Aici vine și Melania cu al ei bagaj de talente și face ca totul să strălucească în jurul ei. Scriitoarea are inspirația de a scrie cu lux de amănunte despre fiecare trăire, despre albastru de Lăpușna, despre cerul aruncat ca o petală de iris peste castelul de vânatoare, despre ceața iluzorie și trandafirie. Organizatorul principal, Nicoale Băciuț, este văzut euforic, emoționat "deși nu ar recunoaște nici să-l pici cu ceară". Pasaje întregi abundă de lirismul poeziei: "Munților, pe locul unde, dacă Dumnezeu însuși ar coborî să ne ajute să ieșim teferi din mașina asta, care și-a făcut datoria aduncându-ne întregi până aici, nu mi s-ar părea o minune. Totul e taină".

Tabăra iconarilor este pitorească, cu sclipiri divine, ferestrele căpătând chipuri de sfinți. O idee ce a pornit tocmai de la Melania, icoana pe fereastra stămoșilor. Descoperim povești extraordinare, cum este cea a „lânei de aur”. Considerându-se un călăreț singuratic, Melania Cuc scapă de acest șablon în momentul în care lucrul în echipă se dovedește productiv și plăcut. Se fac planuri de concepție artistică, fomă și culoare. Se alege modelele, știțele unor iconae vechi de când lumea. Se schimbă idei și „secrete” profesionale. Marcel Naste și Călin Bogătean sunt doi dintre tinerii hărăziți cu talent și care au și o pregătire serioasă în domeniul artei. O tabără bine promovată, prin jurnaliștii care prind cu ochiul magic al camerei momente ale creației. Apoi sunt descoperite energiile dătătoare de viață: ouă de șarpe! "Mari cât buricul degetului și acoperite cu peliță gălbuie și vag transparentă".

Apoi misterul, întunericul, umbre grotești ca de monștri fără dimensiune se lungesc și se lătesc, se amestecă unele în altele își fac apariția în ceas de seară. În cămăruța odihnei, o pasăre de noapte sparge geamul cu un țipăt sfidător. "Mi se face pielea de găină pe brațe și simt mai acut lenjeria de pat, ca pe o sugativă îmbibată, stoarsă și... rece", spune scriitoarea. Apoi o nouă zi, cu soare puternic, cu greieri tăcuți și privighetori în pridvor. Moment de pictură. Apoi ploaia care tropăie cu botine lichide pe creasta cabanei. Întuneric, lumină, curent electric, miez de noapte. Apoi momente horror, care acum par comice, cu traseul prin palat, acolo unde colții ursului împaiat rânjesc prin pâcla dimineții, iar soții Ceaușescu făceau altă dată dragoste.

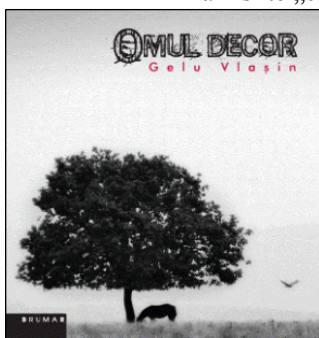
Apoi euforia întâlnirii cu artista Sorina Bloj, cu scriitorii Vasile Muste din Sighet și Romeo Soare din Tg. Mureș. Constatăm că jurnalul se oprește în momentul în care actul creației, icoana în stil Nicula, este desăvârșit. Cartea este ilustrată și cu câteva din lucrările artiștilor, pentru a ne bucura și noi de acestea. În jurnalul Melaniei la castelul de vânatoare, trecutul cu prezentul își dau mâna pașnic. O iubire pentru artă, ce este descrisă cu sufletul celui care trăiește la maxim fiecare detaliu. Întru bucuria celor care iubesc scrisul, pictura, arta...

MENUȚ MAXIMINIAN

Foto: „Icoane din fereastră”, realizate în Tabăra de pictură de la Lăpușna, iulie 2008

Omul decor

Poetul bistrițean Gelu Vlașin, stabilit de ani buni în Spania, își adună o parte din poemele din volumele „Tratat la psihiatrie”, „Poemul turn”, „Atac de panică” și „Ultima suflare” în antologia „Omul decor”, care a apărut la Editura Brumar din Timișoara. O poezie a emoțiilor, a jocului de cuvinte, observându-se așezarea în pagină, cu totul inedită, precum și feeria versurilor. Poezia din primul volum editat se constituie într-o serie de „depresii” ce culminează: „La tineretului/ noaptea târziu” unde florile gândurilor sunt purificate, iar tulburarea ochilor duce spre o lume care dansează „în ritmul radioului obosit”. Observăm un parteneriat între real și ireal, între natură și om: „în camera/ portocalelor/ uriașe/ doar aerul/ cu tine/ respiră în/ somn”. Visul este calea care accede dincolo de lumea umană, gesturile fiind surprinse în detaliu pe paginile care au „miros de nopți nedormite”. O poezie în care ne întâlnim cu amnezia psihogenă, demența presenilă, insomnia, psihoza reactivă, toate anesteziate prin cuvinte: „azi nu mai sunt plantă ornament”. Poetul este retrezit la viață, urmând să pășească în poemul turn, unde situația zberii între viață și moarte se dorește a fi ținută sub control prin aranjarea versurilor în formă dreptunghiulară. Atunci când „moartea vine/ ca o scorpie neagră” dorind să prădeze cuvintele, poetul încearcă să facă ordine „pe asfaltul din fața poemului turn” ieșind la atac cu cele mai bune gânduri. Iubita este surprinsă cu versurile mirosind a moarte: „să fiu mortul tău/ moartea mea” toate aceste imagini șocante ducând, de fapt, la dorința de a îmbrăca gândul în ipostaza luptei pentru viață: „din adâncuri/ o pasăre/ uitată/ și-a luat zborul”. Trecem printr-un atac de panică, descoperind sfârșitul lumii în momentul în care biserica se prăbușește sub cerul întunecat. Ziua apocalipsei începe la ora 6.17, continuând cu titluri-minute până la ora 00:00. Dacă la început protagonistul dorește să fie văzut ca un iubit, în atmosfera lunii albastre și

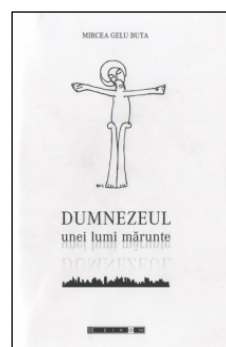
a copacilor de marmură neagră, după ce muzica se așterne peste versurile zămislite „cu săgeți cu vârful otrăvit”,

atmosfera se precipită, la telefon gândurile îmbrățișându-se erotic, ca mai apoi, „ca niște lilieci” să cadă dietetic spre lumea măruntă. Imagini flash, în care întâlnim toate insectele lumii, zbătându-se întru dorința de viață, iar salvarea vine prin făgăduința de a nu mușca din mărul „pată de culoare” ascuns în buzunarul ispitei. Cuvintele se răsucesc în fața scenariului, iar buzele care sărută „o icoană plină de carii” încearcă aducerea întru eternitate a fiecărui detaliu. La 21:01 poetul ajunge să urască „neputința/ care-și rostogolește mânia”, apoi este invocat îngerul pentru ca mai apoi „cărți/ cu scuipatul artistic/ prelins pe copertă” să fie lecturate „pe scările timpului/ ridicat printre stâlpii” care, alături de zidurile cetății, duc la apărarea cu ultima suflare a corpului. La ora 12:00, este savurată o „cafea tare/ și muzici bizare” stabilindu-se teritoriul luptei pentru ca mai apoi cortina să cadă fără un rezultat prealabil. Adică, așteptăm „ultima suflare”, ciclul de poeme în care este descrisă fiecare parte a corpului omenesc. Se începe cu mâna „care doarme/ care adoarme/ care hrănește/ mâna mea/ cea de toate zilele”, adică cu partea esențială care face ca lucrurile să prindă normalitate sub coordonarea minții: „mintea mea/ care mă minte/ care mă face/ să-mi pierd mințile”. Genunchiul stâng se apleacă spre rugăciune, ochiul drept se rostogolește spre iubire, ochiul stâng plânge dragostea, iar degetul mare apasă pe trăgaciul care închide cortina. Salvarea vine tot de la inimă, care dacă „și-ar împrăstia lacrimile/ doar astfel/ întunericul mă va ocoli”. În visul fugar, care adună toate pulseurile de trăiri, indiferent că sunt pozitive sau negative, descoperim că suntem ceea ce credem că nu suntem, adică „nisipul nesfârșitului/.../ stăpânul prăpastiei eterne”, care respiră ultima suflare întru nemurire. Sugestiv pentru acest volum este și desenul de pe copertă, „Cerule și pământul” al Andreei Baciuc. O poezie a frământărilor, a descoperirii vieții, a filozofiei existențiale.

MENUȚ MAXIMINIAN

Dumnezeul unei lumi mărunte

Doctorul Mircea Gelu Buta și-a adunat eseurile prezentate în perioada 2005 - 2008 în anumite publicații, dar și la Radio Transilvania, în volumul „Dumnezeul unei lumi mărunte”, apărut la Ed. Eikon. Cartea

structurează gândurile filozofice ale doctorului, atât pentru trup, cât mai ales pentru sufletul celor care doresc să-și stămpere setea de cunoaștere. Fiecare eseu are anumite sfaturi despre dragostea față de aproape, față de cele cerești, față de lumea care ne înconjoară. Doctorul vorbește despre cumpătare și despre echilibru și dezechilibru, despre psihologia omenească care nu ține cont decât de plăcerea inițială capabilă să ne trimită în al nouălea cer. Cumpătarea în viață apare ca o necesitate, din ea născându-se focul cel blând și bun, dătător de viață, iubirea înțeleaptă și grija față de corpul care ne ajută să ne purtăm sufletul în așa fel încât să putem simți prin el bucuria și alintul, calm al existenței. Goana după iubire reprezintă scopul esențial al existenței, care determină un anumit mod de a fi, de a simți, de a gândi și acționa. Scriitorul aduce în prim plan toleranța, ca o virtute măruntă dar necesară, în lupta dintre nevoi și dorințe, omul modern alegând de multe ori sentimentele devastatoare și situațiile care-l aleargă cu sârg. „Învață din suferințele altuia, ca să nu suferi și tu. Învață din alergarea altuia, ca să nu alergi ca el. Învață că lucrul pierdut azi nu este acela de care ai nevoie. Dar, cu siguranță, cel necesar vine la tine mâine”, spune M. G. Buta. În scrierile de față răzbate optimismul, credința, gândul că omul secolului nostru se va strădui să iubească atât frumusețea lui Dumnezeu cât și utilitatea științei. Amintirile întâmplărilor de altădată sunt aduse ca ofrandă timpului. Bistrița secolului XX abundă de frumuseți și clipe care rămân în eternitate. Merită zăbovit asupra textului „Sărbătorile Sântăi-mării”, în care M. G. Buta aduce un adevărat omagiu Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, cea care, rămânând unită cu noi, prin firea sa omenească, unită

însă și prin Fiul său, prin afecțiunea umană supremă a mamei pentru fiul ei, este solul nostru privilegiat înaintea lui Dumnezeu. Un alt text foarte bine structurat este „Un țăran autentic”, în care este descris mărișă țăranul român, prin intermediul unui demn reprezentant, badea Gheorghe din Colibița, un om înțelept, plin de har. Scriitorul dorește să păstreze spiritul unei societăți unite în credință, din toate eseurile, însemnul ce răzbate fiind acela al solidarității și toleranței, al binelui și luminii. Cartea zugrăvește și personalități literare, religioase, artistice peste paginile acesteia revărsându-se cântecul de clopot, ca o chemare aparte spre eternitate: „Viața noastră se desfășoară între clopot și potir, între sunet și tăcere, între materie și duh, între chemare și promisiune, între speranță și împlinire”. Fiind convins că sursa noului univers este umanitatea, autorul nu e de acord cu confiscarea iluziilor, cu prăpastia dintre bogați și săraci, adâncită tragic de parcă ar fi război. Răul poate fi învins prin bine, spiritul nou va pune stăpânire pe spiritul vechi, transfigurându-i și dându-i noi impulsuri de viață. Buta vorbește deschis, ca într-o confesiune în fața cititorilor, ca un remediu psihologic prin terapia cuvântului. Așa se face că aduce în fața noastră întâmplări din copilărie, adolescență, dar și de la maturitate. Ne poartă pe cărările societăților, povestindu-ne modul halucinant în care a fost contactat de Securitate în timpul studenției să devină „turnător”, lucru care nu s-a întâmplat, luptând cu morile de vânt datorită construcției solide pe care a primit-o din familie. Dintre ritualurile vieții poate mai pregnant pentru medic e cel al înmormântării, nefiind de acord cu lumea de astăzi care își înmormântează morții la întâmplare, fără ritualuri, fără cuvinte. Forța cuvântului, vorbele pline de înțelepciune, puterea credinței, rădăcinile culturale, simbolul învierii fac din cartea profesorului Mircea Gelu Buta un adevărat reper pentru stămpărarea sufletului, prăfuit în ultimul timp de gândurile negative.

MENUȚ MAXIMINIAN

Petale lirice

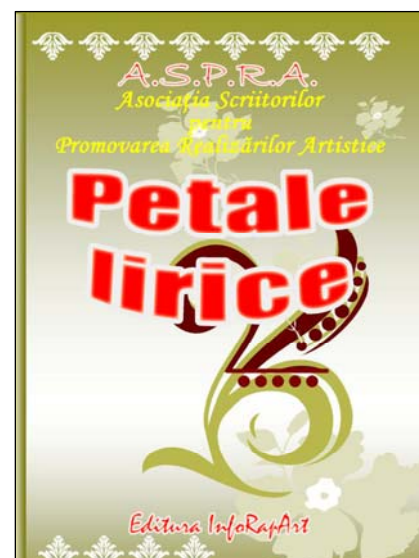
Într-o perioadă în care prețul de editare a unei cărți depășește posibilitățile financiare ale autorilor, când editurile marșează pe cartea străină, iar pe plan paralel, se înregistrează un ascendent în ceea ce privește numărul scriitorilor, - un volum colectiv are rolul de-a face cunoscute nume care deocamdată sunt vehiculate doar în cercuri restrânse.

„Petale lirice” este un astfel de demers, generos, intuind calea de propagare a valorilor, într-un proces mai amplu cu valențe ce țin de autenticitate și slujire cu patimă și chiar cu jertfă de sine, în numele Poeziei.

Există o adevărată biografie a Poemului, ca specie literară, există un destin al Poetului care nu ține cont de distanțe, medii sociale și nici de vârsta biologică a celui care a scris poezie.

Într-o afinitate perfectă, fără salturi bruște de la un nume la altul, am întâlnit în volumul de față esențe ale sintagmei. Cuvintele sunt așezate în cântecul pe care, în stil mai mult sau mai puțin clasic, modern sau chiar postmodernist, - cuvintele devin cântec, adevărul care stă la masa de duminică a Poemului. Creatorii, numele poezilor cuprinse între aceste două coperte stau ca într-un buchet de flori diferite. Flori palide de seră, flori sălbatice de câmpie, flori de lămâiță, flori din... material plastic, flori presate între filele albumului de familie, flori ...carnivore, flori de leac ; - flori ce vor face fructe și altele, poate, care vor da Poezie pentru bucurii ceva mai palpabile.

Este un amestec pitoresc de idei și de sentimente, de alăturări de personalități care, prin profesie, studiu în bibliotecă sau doar prin aplecarea mai mult sau mai puțin asupra tehnicii poetice, se diferențiază. Diferențierea este evidentă și zic eu, constituie sarea și piperul, frumusețea cărții de față. O carte document, ce va mărturisii peste vreme. O unitate de idei, stil sau abordare a subiectului ar fi chiar obositoare. Și aici, ca și la ale publicații de gen, am dat peste lest, balast care îngreunează înțe-

lesul ideii, iar stilul, stilul este hibrid, același autor cântând la două sau mai multe „partituri”. Nu este rău, cei mai mulți dintre autorii acestui volum colectiv, încă tatonează, caută forma de exprimare perfectă. Alții și-au găsit stilul, știu cine sunt. Și unii și alții au drumul Poeziei deschis.

PETALE LIRICE se naște din emoția ineditului, a unei alăturări de nume cu sonoritate literară, cu altele, care abia își fac loc în afișajul poeziei contemporane. Sunt aici, figurativ vorbind, și boboci, care abia de șoptesc la fereastra Poeziei, dar care au conștinetizat că au ceva ce trebuie spus lumii.

Sunt alte flori, cu petale involate, care au atins maturitatea poetică și care, așezate în corola creației personale, nu umbresc defel „producția”, debutanților. Avem oamenii la maturitate, filosofi și nostalgici, cu poeme enigmatice și izul vremurilor impregnate în slovă.

Eu nu sunt critic literar de meserie, sunt un Poet, un scriitor care citește cu inima tot ce îi dăruiesc colegii de sintagme.

Numai tu, cititorule, poți să-ți alegi poetul preferat. Sunt sigură că o vei face.

Mai înainte de-a mă opri asupra fiecărui poet care face parte integrantă din PETALE LIRICE, aș dori să-i felicit pe cei care au avut inițiativa editării volumului și să le doresc nopți albe, în care să... citească numai și numai poeme frumoase.

MELANIA CUC

Diaspora

Stihuri ca un curcubeu

Motto:

„De dorul primelor cuvinte/ Imaculate,
fără vină./ Recurg și eu la oseminte./ Să
pun în joc a lor lumină. („Lumină”)

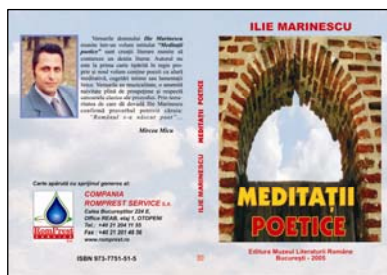
„Meditațiile poetice” ale lui Ilie Marinescu (Editura Muzeului Literaturii Române, 120 p.) se caracterizează printr-o tehnică picturală specifică. Ilie Marinescu folosește tonuri tari, culori reci, reușind să comunice perfect anumite stări sufletești, pe care le zugrăvește, conferindu-le individualitate, într-un registru în care predomină elementele romantice, amintind de stilul lui Eminescu. Astfel, „Zâmbete gnomice” poate fi considerată o ipostază modernă a „Glossei” marelui nostru Luceafăr: „De milenii iată, nimeni nu-i schimbat la-nfățișare./ Teoria darwinistă e călcată în picioare./ Poate doar maniheismul un război subtil va duce/ Binele ieșind în față se trezește la răscruce.”

Ilie Marinescu, poetul psiholog

Ilie Marinescu debutează în anul 2002 cu volumul de poezii „Maieutica iubirii”. Un an mai târziu, acesta semnează volumul de pamflete și satire „Oblovismul Sinarhiilor”, iar în 2005 un nou tom de stihuri, intitulat „Meditații Poetice”. Autorul este licențiat în management la American University „Eminescu Center”, dar și al Facultății de Sociologie și Psihologie în cadrul Universității „Spiru Haret” din București. Ilie Marinescu a urmat de asemenea, Academia de Radio și Televiziune din România, „Tudor Vornicu”, fiind colaborator la mai multe ziare și reviste, precum „Buletin de București”, „Harababura”, „Zău” sau „Șoc”. Poetul este membru în Asociația Română de Psihologie Transpersonală și în Colegiul Psihologilor din România. Ilie Marinescu a apărut în direct la diverse posturi de televiziune, printre care Kanal D, OTV, DDTV, Național TV, Cosmos TV etc., ca specialist în psihologie. Hobby-urile sale sunt filosofia, literatura, muzica, teatrul, net-ul etc.

„Furtuna se pornește, seninul iar dispare”

Departă de a cultiva o lirie a liniștii, a fericirii, Ilie Marinescu evocă „tristeți și bucurii./ Topite-n soarele amiezii./ Ascunse-n nopțile târzii” („Lacrime”). Astfel, poetul desenează în alb și negru „ore și secunde” ce „în prafuri se destramă” („Moartea clepsidrei”), „pe-o cale veșnic grea și lungă” („Lacrime”). Tabloul dezolant al acelor „valuri ostenite” din „Glossă”, paleta săracă în culori, imaginea în care „furtuna se pornește, seninul iar dispare” („Nostalgie”) vorbesc despre atitudinea

contemplativă a poetului în fața vieții. Zbuciumul său este subtil înfășurat, ascuns în această atitudine aproape paralizantă, din care viziunea senină și calmă este complet absentă.

Un colț de Rai

Prin contrast, peisajul prezentat în „Vacanță la țară” este odihnitor, lipsit de freacă și de zbuciumul lăuntric de până acum. Poetul iubește liniștea, de aceea ne spune că: „De vacarmul din orașe fug în fiecare vară/ La căsuța bătrânească, undeva pierdută-n țară./ Câtă liniște deplină este-n acest colț de Rai/ În a căruia puritate disting fiecare grai.” Îndrăgostit de liniștea rurală, romantic prin definiție, Ilie Marinescu cântă o natură feerică, în același timp clasică, în care se concretizează ca elemente caracteristice « Cîrîp de păsărele, cântec de privighetoare./ Vântul mîngîind, cu glasul, fiecare pom și floare. » (« Viața la țară »)

„Cine sunt eu?”

În „Promenadă venețiană”, poetul meditează pe tema iubirii și a fericirii. La fel ca și la Mihai Eminescu, motivul romantic al florii albastre - „Cum sunt ochii ce-i iubesc/ Ei cunosc dragostea noastră/ Ce-mi dau sensul să trăiesc” - implică senzualitate, voluptate. Floarea reprezintă efemeritatea, delicatetea, în timp ce albastrul simbolizează infinitul cosmic, aspirația. Cu o astfel de reprezentare estetică senină, expresivă și spontană, Ilie Marinescu găsește de asemenea, prilejul de a medita asupra condiției omului în general și în speță, asupra propriei condiții. Omul este trecător, de aceea poetul se întreabă: „Cine sunt eu? Eu sunt un nimeni./ Îți pasă ție dacă eu exist?/ În Univers sunt mii de puncte./ Dar punctul totdeauna este trist.” („Eu sunt nimeni”)

„Critica rațiunii pure”

Tristețea, sentimentul trecerii iremediabile a timpului, regretul filosofic, melancolia îl fac pe Ilie Marinescu să trăiască cu intensitate, în prezentul conștiinței, desfășurarea propriului destin. „Am plătit cu fericirea./ Fiecare clipă, pas./ Măsurându-mi rătăcirea./ Biologicul meu ceas.” („Troc”) De altfel, pentru poet, realitatea înseamnă „schisme.../ răspunsuri și-ntrebări/ Un conflict de mimetisme/ Ne-ncetate frământări.” („Lamentări”)

Asemenea lui Immanuel Kant, poetul critică „rațiunea pură” ce îl „pune în dileme”. („Dilemă”) Realitățile obiective ale lui Kant din „Critica rațiunii pure” (*Kritik der reinen Vernunft*) fac ca poemul „Dilemă” să fie străbătut de idei filosofice de o limpezime clasică și cu valoare gnostică. Poetul se întreabă dacă „are viața un sens, țință, sau e trecere de vreme?”, cu atât mai mult cu cât idealurile „în adâncurile firii... sunt urzite/ Parcă-s rădăcini de pom, prin pământuri răzvrătite.” („Dilemă”)

„Suflete înrobite”

În „Suflete înrobite”, Ilie Marinescu transpune în versuri idei iluministe privind concepția sa despre condiția omenească și despre sensul devenirii istorice. Într-o notă ușor agresivă, poemul prezintă o meditație filosofică asupra adevărului că avem „puterea și dreptul de-a decide/ Asupra vieții” noastre. Același poem se detașează prin atitudinea de dezamăgire pesimistă - prin excelență romantică - provenind din filosofia schopenhaueriană, concretizată într-un îndemn-chemare: „O! voi locuitori priviți bolta cerească/ Opriți-vă avântul de-a fi conduși de-o mască.”

Un „apel către rațiune”

Știind că în lume domnește nedreptatea, poetul abordează conceptele de libertate, egalitate și fraternitate în „Apel către rațiune”. „Ce religie spuneți că-i mai sus decât alta./ Când o singură forță ne veghează din Cer./ Să uităm de Azore să uităm și de Malta./ Că putem să fim liberi încă astăzi mai sper.” Fiecare om are rolul său în lume, dar ca întreg, ca omenire, „Destinul nostru este să trăim împreună./ Indiferent de rasă, de etnie, culoare” („Apel către rațiune”).

„Se naște înc-o primăvară”

Având intuiția fericirii, dar și a fragilității ființei umane, autorul înțelege că în cele din urmă, condiția omului este tristă, pentru că este repede trecător. Omul nu poate păstra, atunci când trăiește, clipa fericirii. Tema timpului aduce încă o dată, ecouri eminesciene în poezia lui Ilie Marinescu. „Am strâns în brațe timpul pribegit./ Al anilor ce-și căutau cărarea/ Și-am fost doar pentr-o clipă fericit./ În rest prietenă mi-a fost uitarea.” („Uitarea”)

De altfel, poezia lui Ilie Marinescu nu merită a fi dată uitării. Dacă „peste toate se așterne./ Tăcerea albă care cerne” („Anotimpuri”), în poemele sale „se naște înc-o primăvară” („Anotimpuri”) și trăiește speranța. De aceea, nu ne rămâne decât să îi citim „Meditațiile poetice” și să îi urmăm îndemnul: „Curcubeul priviți, are aceeași cunună./ De ne naștem în locuri diferite sub Soare.” („Apel către rațiune”) Indiferent unde ne aflăm pe Terra, vom fi îmbogățiți sufletește dacă vom contempla culorile curcubeului poetic creat de Ilie Marinescu.

OCTAVIAN CURPAȘ

Phoenix, Arizona

Tema pentru acasă

Am fost dintotdeauna de părerea că o carte bună, o carte adevărată e una care te pune la grea încercare atunci când te hotărăști să vorbești despre ea. Și de ce așa vorbi? Fiindcă, pur și simplu, această carte nu-i una obișnuită. Și de ce nu-i una obișnuită? Pentru că este nu numai o carte-document (acuzator, desigur), dar și o carte-tablou, care merită a sta ca o icoană într-un colțisor de suflet, unul cât mai ascuns, cât mai bine păzit, dar și cât mai la îndemână în același timp.

Omenirea, în genere, are memorie scurtă. Cartea lui Nicolae Dabija, cărturarul care se luptă, cum ar spune Arghezi, de o viață cu cuvintele, așezându-le în versuri și strofe, dar nu numai, cartea aceasta spuneam, își propune mai întâi să devină un miraculos mijloc de rememorare întru neuitare. Există atâtea lucruri pe care e necesar chiar să le uităm (și o facem cu toții, mai ales involuntar) pentru ca mintea, creierul nostru să poată funcționa la parametri maximi, dar sunt în același timp atâtea alte lucruri ce nu trebuie date uitării; și aceasta pentru a fi siguri că așa vom putea face ca istoria, în tragismul ei, să nu se repete.

În ceea ce privește relația noastră cu trecutul, există, în societatea contemporană, cel puțin trei direcții, după opiniile împărțite de către unii ori de către alții dintre locuitorii planetei, pentru că în era computerului și a sateliților de telecomunicații, Pământul nu mai are, nu mai poate avea dimensiunea de acum un veac sau mai multe. E vorba, desigur, despre aceia dintre semenii noștri care au forța, voința și timpul de a o face, de a medita asupra celor petrecute în trecutul mai mult sau mai puțin apropiat al propriului popor, al Europei sau al lumii.

De o parte, se situează adepții lui „trăiește în prezent”, cei care voit nu-și întorc fața spre trecut, considerându-l nu numai depășit, dar și periculos de a-l explora.

Pe de altă parte, sunt cei care exploatează trecutul excesiv și dezgroapă pentru a îngropa. Undeva la mijloc, dar în poziția cea mai importantă, cea mai sănătoasă pentru viitorul omenirii sunt lucizii, realiștii, povățuitorii în același timp, cei care încearcă să folosească istoria ca pe o mare lecție de viață. Aici se situează, cu siguranță, romancierul Nicolae Dabija, romancierul care-l

întregește în mod fericit pe poet, pe istoric, pe publicist. Din acest punct de vedere, ceea ce realizează în primul rând autorul acestei incitante cărți este lansarea unui semnal de alarmă, menit a face să nu se adeverească faptul că „somnul rațiunii naște monștri”.

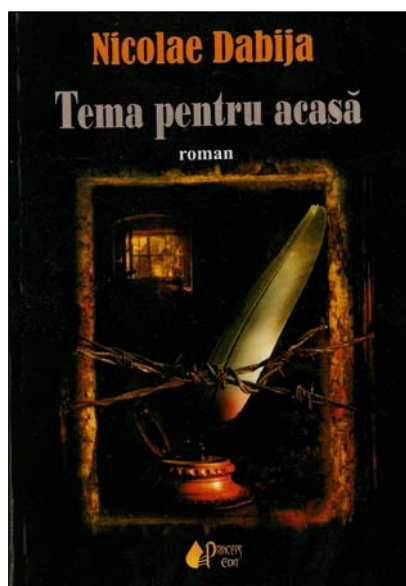
Montesquieu spunea că „Europa se va pierde din pricina războinicilor săi.” Dar iată că în această carte nu e vorba de războinici ca atare. Cei care trăiesc tragediile, ororile din această carte nu au tangență cu războiul și cu războinicii, ci sunt niște victime ale ideologiilor și doar niște victime colaterale ale războiului. Aici nu e vorba de un război în adevăratul înțeles al cuvântului, acela al confruntării dintre neamuri, popoare, tabere de state. Aici este vorba de un alt război: acela al inumanului împotriva umanului, al primitivismului împotriva normalității, al satanicului împotriva divinului, al întunericului împotriva luminii.

Ușurința cu care astăzi mai marii poezilor în parte și ai lumii (unii dintre ei) își dau mâna și iau decizii care-i privesc pe alții trebuie să dea de gândit. Roman-cierul este și de această dată pe baricade și ne dă tuturor o temă (pentru acasă, pentru la serviciu, pentru în societate, pentru în lume și de ce nu pentru în Univers, căci va veni cu siguranță și momentul întâlnirii noastre, a pământenilor, cu alte civilizații). Și nu e o temă ușoară.

Ororile prezente în carte, dimensiunea satanică a metodelor de reeducare a celor care nu conveneau regimului fac din această scriere una de excepție.

„A fi om în viață e o artă sau un des-tin?” Iată titlul temei ce li se propune elevilor din ultimul an al Liceului din Poiana basarabeană, românească de către eroul cărții, tânărul profesor Mihai Ulmu.

Le-o dă elevilor săi, dar le-o dă cititorilor în aceeași măsură. Numai că rezolvarea ei nu încapă într-un roman; odată citită ultima pagină a cărții, ea, tema, nu se epuizează.

Nicolae Dabija la o lansare de carte la Casa Pogor (Iași), în octombrie 1996, alături de poezii Horia Zilieru (Iași), Leo Butnaru (Chișinău) și acad. Constantin Ciopraga.

Rămâne ca un leitmotiv ce dăinuie dinco-lo de cuvânt, de oameni și de preocupările lor și care sună mereu, cu ecou în întregul Univers, ca un shakespearian „to be or not to be”.

Și din această temă derivă, cresc mai bine zis, și cresc frumos, mesianic aproape, alte câteva. Tema dragostei, a acelui sentiment profund uman care înaripează și-l aduce pe om în vecinătatea lui Dumnezeu, făcându-l să mute munții din loc, tema adevăratei dragoste este una esențială în această minunată carte. Apropierea de Hemigway (*Adio, arme*), ori de Marin Preda (*Cel mai iubit dintre pământeni*) nu e decât o raportare firească și nu o exagerare.

Forța trăirii la cei doi protagoniști, Maria (nume inspirat ales, chiar și dacă ne gândim doar la Fecioara Maria) și Mihai (nume de arhanghel, atât de îndrăgit la români) are dimensiuni cel puțin eminesciene. Sunt nenumărate pasajele care ar merita a fi citate.

Iată doar două dintre acestea, care se constituie în adevărate momente sacre pentru cei doi: unul de mijire a dragostei, de așteptare chinuitoare permanentă, pe când Maria îi era elevă: („Îi sorbea fiecare cuvânt. Îi admira fiecare gest. Fiecare lecție era ca o întâlnire cu dragostea.”) și altul de împlinire a sentimentului, la prima lor întâlnire în taiga: („Și atunci mâinile lor se întâlniră. Respirațiile li se confundară. Ca și bătăile de inimă. Și buzele lui Mihai se atinseră de buzele ei. Obrajii Mariei se aprinseră de parcă se aflau în preajma unui jăratic puternic. Pădurea luă foc...Și doar ei doi mai rămăseseră pe lume, contopiți într-un singur sărut.”).

Capitolele intitulate „Primul sărut” și „Nuntă în taiga” sunt magistrale, de o densitate sentimentală aparte, demnă de capodopere ale literaturii universale.

Acestea sunt doar câteva modeste considerații legate de această reușită carte, care va da de lucru nu numai cititorilor, dar și criticii.

La spartani, învingătorii la Jocurile Olimpice câștigau dreptul de a lupta în primele rânduri, alături de rege, în bătălii. Nicolae Dabija este învingătorul. A învins o dată în poezie și publicistică, fiind de departe purtătorul de stindard cel mai aprig din colțul de Țară numit astăzi Republica Moldova, a

înving prin primul său roman. Dar lupta nu s-a terminat. Mai trebuie găsit Regele (poetic vorbind) multîncercatului nostru Neam. Poate că va apărea și acesta. Trebuie să răsară Soarele și pe strada noastră!

Este mesajul pe care-l transmite autorul în finalul cărții: „*Una câte una se stinseră luminițele din acea parte a lumii, din acea țară, de pe acel continent, de pe acea planetă și de la Dumnezeu din cer se mai vedea, ca un vârf de ac, un singur sâmbure de lumină: cel din geamurile școlii din comuna Poiana (îmi fuge gândul la o altă poiană cu rezonanță cosmică din arealul românesc, Poiana Eminescu din Pădurea Scorenilor de la Strășeni), de parcă el, unicul rămăsese să mai ardă la acea oră în tot Universul.*”

Și iată și simetria cărții (așa cum îi stă bine unei capodopere): tema li s-a dat elevilor în sala de clasă de la Poiana și tot acolo se trag concluziile. „*Sâmburele de lumină*” nu putea să ardă decât acolo, în sala de clasă, sub privirile ocrotitoare ale lui Eminescu, înlocuit temporar cu portretul unui neom atotputernic în vremi trecute. Sâmburele de lumină este la datorie datorită talentului și dăruirii autorului acestui adevărat imn închinat dragostei și omeniei, care este cartea lui Nicolae Dabija.

Cu peste 10 ani în urmă, când autorul acestei cărți împlinea o jumătate de veac, am realizat în ziarul ieșean „Opinia Moldovei” o pagină pentru sărbătorit, unde scriam printre altele:

„*Suflet veșnic arzând întru nemurirea Neamului și întregirea lui firească, trudit pe ogorul vocalelor și al consoanelor limbii române, rătăcitor cavalier prin cetăți medievale moldave de vrednică aducere-aminte, cugetător însetat de absolut, mereu îndrăgostit de ritmuri și rime, poetul Nicolae Dabija stă de veghe la hotare cu pana, convins că e arma cea mai rezistentă din căi s-au inventat vreodată, confesându-se cititorului de acum și de totdeauna: „Izbuti-voi să zic ce te doare / c-un cuvânt pentru tine aparte? / Fiecare poem este o scrisoare / Pe care ți-o trimit de departe.”* (Scrisoare către cititor)

Da, de foarte departe (din Siberia gulagurilor) și în același timp de foarte aproape - din inima neostenită a autorului acestui roman, pe care cititorul adevărat nu-l poate lăsa din mână odată ce a început să-l lectureze.

Avea mare dreptate Arghezi: „*Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!*”

VASILE FLUTUREL

Nicolae Dabija *Tema pentru acasă*, Editura Princeps Edit, Iași, 2009

„BEȚIA DE TIMP”

A mai apărut un volum de versuri, semnat **EUGEN EVU**¹⁰. Ne este greu să zicem, „pe nerăsuflăte”, al câtelea... Ceea ce este important: Eugen EVU **scrie**, scrie într-una - și nu oricum, ci **oferind lecții de orfism**.

Volumul (în cele 89 de pagini ale sale) conține 59 de poeme care, de data aceasta, alcătuiesc o masă de lavă curgând continuu, iar nu poticnită în cicluri.. Totul este curgere spre „necuvântul” - Mit (**mioritico - tragic**, cum altfel?! - întru nuntirea cu uranicul deschis trancensei - supraindividualei existențe umane, întru **Kogaionul Sacru - Sinea** noiciană, ca **Munte** nuntit cu **Steaua**

Bethlechemică!) - Mit al Existenței întru Neam Metafizic Românesc, spre **muzica-viersuire**, adică, împlinire a Logos-ului Românesc (a se observa alunecarea de la conștiința multiplului „comuniune” **VOI**, la conștiința **EULUI REFLEXIV-TRANSCENS!**): „*Și leroi-ler și aina daina da/Eu ȳ-am cântat și povestit așa/Audă luna, soarele și-o stea/Audă luna, soarele și-o stea! (...) Au leroi-ler și aina daina da/Eu m-am cântat și povestit așa*” etc.(cf. **Balada la Kogaion**, p. 83).

...Poezia evuiană este o continuă „**alergare prin Sine**”, prin ipostazele Sinelui, întru Căutarea de Sine... - unele dintre aceste ipostaze fiind exhibate în Istorie-a-Ființei, altele rămânând mistice... doar intuibile (și Poetul le caută/ascunde, întru **jocul/agonia versului**, în elementarității, în „**mumele**” Pietrelor și Apelor, dar și în **Treimea/Întreita Cale Dumnezeiască**, revelată întru Mântuire!): „*Pe dealuri nu departe-n sus pe Strei/Bătrân cu Gândul, tot copil cu Starea/Caut cuibul de genunchi păscut de miei/În piatra ce desparte-n trei Cărarea*” (cf. **Am fost**, p. 7).

...Așadar, „**beția de timp**” este, de fapt, Revelația de Sine, prin evadarea din istorie și penetrarea în trans-istoria-mit/”**Poveste**”: „*Și beat de timp aștept îngenuncheat/Cu fruntea-n sanctuarul de Poveste*” (cf. idem).

...Dar orice Revelație presupune anterioritatea Științei de Sine, procesualitate a dizolvării egotismului în Sfera Androginică, **lupta lui Iacob cu Îngerul Timpului**, pentru a-i inversa/IN-VERS-A (precum Emil Botta, în poemul **Fachir** -

...ca și mult mai celebrul Ion Barbu, în poemul-artă poetică **Joc secund** - și Eugen Evu are conștiința identității luptei existențiale, pentru **Intrarea în Mit** - cu **Demersul Viersuirii/Poeziei-ca-Orfism!**) sensul zborului, spre **eternitate**: „*Vezi sferic! Ochiul gemelar/Orizontul nadir, clepsidră!* -

cântă/ Inversul timp duratelor de har/În naosul de tample te cuvântă” (cf. **Arta poetică**, p. 9). **Tâmplă și Templu, Eu și Non-Eul /Supra-Eul Divin** - „*se-ngână și-și răspund*”, din niște etimologii mistice, cu totul străine lingviștilor de meserie.

...Deci, prin Evadarea din Sinele uman, către Căutarea Supra-Eului Divin...prin **Vers**, spre **Viers** (orfismul re-armonizator al Cosmosului, întru Paradis!) - de la cărțile scrise, la : Cartea Meditată/ Imaterial - Transcensă: **Byblos!** Către Iubirea ca tângire și ocultare a

androginizării, către **Cântarea Cântărilor** (ca **descântec** contra rupturilor/alungări din Identitatea Absolută! - **starea de Nedrept/ Nedreptate** fiind tocmai **Zorii Dreptății/ Îndreptății/Îndreptării spre El-cel-Absolut - Neutral**, adică **Zori-Început** ai/al „**părții nedespărțite**”, Adam Protogonos-ul, aseic precum **Sfânta Treime!**): „*Împloră-te: în mine stai!/A căta alungare pe nedrept împărțim, dimpreună?*” (cf. **Cântarea cântărilor**, p. 47).

...**Mărgăritarul** devine, astfel, ca în basmele bătrâne ale Eurasiei, simbolul Revelației întru Iubire și, simultan, Orbire-Viziune Sacră, pentru descoperirea identității/ coincidenței Opușilor Cosmici ai Facerii (Apă-Foc): „*Și-mi podidește-n ochi mărgăritarul/ Acelei bucurii de ne-nțeles/Pe luciul apei scutură-se jarul/Amanșilor bolnavi - dumnezeiesc*” (cf. **Imortele**, p. 44). **Amantul Bolnav** este Omul care intuește Starea de **Înviere/Imortalitate întru Duh Paradisiaco - Androginic**, intuește **Hristosul din el...**

...Eugen Evu a început descântecul pentru întoarcerea **oamenilor în Om**. A Lui **Dumnezeu în Conștiința Dumnezeiască**, de dincolo de orice Limite și Creații - a **Gottheit**-ului eckhart-ian „luptător-lucrător”, în eliberatul absolut, **Gott**. Lupta cu Îngerul Timpului-Ființare, pentru Des-Ființarea Extatică. Deci, să ne retragem, pe tăcute...

...Faceți liniște! Magul Kogaionului și-a început lucrarea...Să căutăm efectele acestei lucrări, pe măsură ce ea se desfășoară în **Carte...** - să le aflăm în **Sinele/Duhul** nostru, gata de Zborul spre **Sinea Paradisiac-Neutrală!**

ADRIAN BOTEZ

¹⁰ -Eugen Evu, **Beția de timp**, Editura Realitatea Românească, Vulcan, 2010.

VATRA VECHIE DIALOG

cu **Aura Christi**

**„Când zeii văd că umanitatea
lunecă, lunecă, lunecă, ne
trimite câte un mesager...”**

Lucia Dărămuș: Dragă Aura Christi, interviul nostru fiind pe internet, voi încerca să suplinesc privirea prin cuvinte mai calde, astfel încât distanța să nu fie un impediment. Cum te-ai întâlnit cu literatura, de ce ai ales literatura?

Aura Christi: Nu știu dacă eu însămi am ales literatura sau am fost aleasă pentru a fi scriitor. Îmi plăcea, de când mă știu, să citesc. Enorm. Și acum citesc tot timpul. Iar când nu citesc, nu scriu, ascult muzică ori stau cu un vechi și bun prieten. Sau pregătesc cărțile de la Ideea Europeană și EuroPress pentru tip. Sau fac sumarele Conte(mporanul). Repet, am citit, citesc enorm. Nu orice. Nu oriunde. Iată, în acest sens, de pildă, o ciudățenie: nu sunt în stare să citesc la bibliotecă. Citesc, de obicei, culcată în patul meu, despre care Mama, ironizându-mă, susține că este „locul meu de muncă”. Și nu greșete foarte mult. Spuneam că nu citesc orice. Mi-am restrâns lecturile, după ce, iată, relativ de curând, am avut din nou prilejul de a constata pe piele proprie, cum se spune, că viața este strigător la cer de vie și de scurtă și că ea, viața, poate fi curmată oricând, se poate opri brusc adică, așa, pur și simplu, printr-un *declic* aproape.

Favoriții mei sunt membrii tribului nordicilor: dostoevskienii și nietzscheenii, adică Proust, Thomas Mann, Hermann Hesse, Nicolae Breban, Iris Murdoch, Musil, D.H. Lawrence, ca să mă refer la creatorii pursânge înainte de toate; apoi, Bertram, Deleuze, Ștefan

Borbély și alți comentatori ai operei nietzscheene, critici și istorici ai mentalităților de prim raft. Probabil, un alt iubitor de Nietzsche - autor iubit de mine, despre care am ținut relativ recent o prelegere la Casa Pogor - și de Dostoievski ar întocmi o listă de scriitori și comentatori substanțial diferită; și ar fi firesc să se întâmple așa, fiindcă, după cum se știe, Nietzsche și Dostoievski fac o școală incredibilă la începutul Mileniului al III-lea, având parte de o postumitate care, pare-se, abia începe, acești uriași sfinți de litere fiind, cred eu, mesageri ai zeilor. Uneori, când zeii văd că umanitatea lunecă, lunecă, lunecă, ne trimite câte un mesager, având grijă să-l ascundă după cel puțin trei măști, având grijă să ne ajute, barem pe unii dintre noi, să rămânem noi înșine, păstrând fidelitatea față de Vocația o dată aleasă. Eu cred că mesagerii trimiși în secolul al XIX-lea nouă, unii dintre ei - atunci au mai fost câțiva - sunt Nietzsche și Dostoievski înainte de toate.

Alte dați zeii iubitori și perversi, un pic răutăcioși și pornit-exacți, ne trimit un alt tip de soli, deghizați sub diferite măști: Boala, Bucuria, Exuberanța, Spaima de ratare, Spaima de moarte.

-Înainte de a fi un scriitor, el este un excelent cititor. Ce citește Aura Christi? Care sunt cărțile tale preferate și de ce?

-Da, Lucia dragă, ai perfectă dreptate: scriitorul este, în primul rând, un cititor împătimit; este acesta, apropo, un amănunt uitat, din păcate, de nu puțini scriitori români. Și aceasta se simte din gesturi, din modul de a se exprima, de a comenta o carte. Citesc, spuneam, cu o foame incredibilă. La *foamea de a fi* mă refer. De curând am citit un roman excelent, *Captiv în epoca de aur*, semnat de Călin Ciobotari. O surpriză absolută pentru mine. E vorba despre jurnalul unui *tânăr domn*, al unui copil, mai exact, de vreo zece ani, cu certe impulsuri geniale. Splendid. Un roman scris cu mult umor, cu personaje distincte, de neuitat, care mi-a dat, între câteva surprize de pomină, și nicaiva probleme de concentrare, firești atunci când... răzi de trei ori pe pagină. Am citit, de asemenea, *La gurile Africii*, de Grigore Iliesi, *Eneida*, de Victoria Comnea, *Furtunile* de Alfonso Armada în traducerea Diane Cofșinski, *Nu trădați, vă rog*, de Corneliu Zeana. Am citit

Clepsidra, de Mircea Gheorghe și *Rapsodie în alb și negru cu Leonard Bernstein*, de Gina Sebastian Alcalay. Am citit cu o plăcere sălbatică splendida carte a lui Eugenio Barba, *Pământ de cenușă și diamant*, tradusă excelent de actrița Diana Cozma; este practic un *bildungsroman* acest opus, care va fi lansat zilele acestea la Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu. Citește numărul 5 al revistei *Contemporanul*, unde am inserat un dosar special - *Hamlet fără prieteni* - dedicat cuplului spiritual Grotowski-Barba și teatrului experimental polonez. Am citit *Arca lui Breban*, de Maria Postu. (Cărțile enumerate de mine au apărut de curând la Editurile Ideea Europeană și EuroPress.) Am citit cu creionul în mână cartea lui Ștefan Borbély, *Pornind de la Nietzsche*, un studiu fundamental, scris scriitor, scriitor. Am citit *Jiquidi* de Nicolae Breban - ultimul volum al trilogiei *Ziua și noaptea*, unul dintre vârfurile romanului postbelic. Am dat bunul de tipar pentru romanul meu, *Cercul sălbatic*. Pe întinderea ultimelor luni, mă surprind citind adesea Proust, Nietzsche și Dostoievski, lecturile mele, în această ordine de idei, urmând să se reorienteze mai apăsător în raza vie, răvășitor de vie a celor doi creatori, dat fiind faptul că scriu la o carte despre Nietzsche, intitulată *Alumnii lui Nietzsche*. Cărțile mele preferate sunt cele semnate de nordici, de membrii tribului Nietzsche - Dostoievski. Mă regăsesc în ele, cu temele majore alese de mine, cu alte nu puține aspecte, care mă fac să mă redescopăr funciar înrudită cu nordicii pursânge și cu tribul distinct, superior, alcătuit de aceștia.

-Ți s-a întâmplat să te regăsești în vreun personaj sau autor? În ce fel?

-Mă regăsesc nu o dată, cu toate vârfurile și stângăciile mele, citind Dostoievski, Nietzsche. Mă regăsesc în scriitorii care mă ajută, mă fac să urc la mine însămi. Știu, poate părea - și este oarecum - arogantă afirmația mea. Văd în pânzele ei de litere, cuvinte, în primul rând, servitute. Evident că vorbesc de vârfuri de neatins, imposibil de depășit. Da.

-Ești atât poetă cât și prozatoare. Să vorbim despre poezie. De ce poezie? Ce înseamnă pentru tine poezia și care sunt poeziile care te-au marcat; prin ce?

-Sunt și poet. Și romancier. Vreau să cred totodată că sunt ceea ce devin, clipă de clipă: un poet. Și romanele mele, după cum au observat nu puțini critici, sunt marcate de metaforă, de Îngerii de plumb ai liricii pure. De ce poezia? Nu știu. Nu știu ce ar răspunde vulturii, dacă i-aș întreba din ce motive preferă să-și tragă sufletul pe culmile vii, înzăpezite. Habar n-am ce răspuns mi-ar da, șopârlițele, care se rătăcesc pe terasa casei familiei mele de la Mogoșoaia, dacă le-aș întreba de unde au aflat că sunt, nopțile, scurse din aștrii somnoși.

Foto: Biserica de lemn Sf. Arhangheli, cu clopotniță, sec. XVII -, sec. XIX, Cuci, Mureș

Nici cerul nu știu ce mi-ar răspunde, dacă l-aș întreba ce se întâmplă de vreme ce, uneori-adeșori, nopțile, aici, la Mogoșoaia, în preajma cartierului Martha Bibescu, pe strada Nichita Stănescu, poate fi atins, fiind atât de aproape, aproape, păstrând aerul unei divine sălbăticii de necuprins în esență.

Ce este pentru mine poezia? E ceea ce era pentru aezii rătăcind printre chiparoși și șerpui de măslini, care încing și-n ziua de astăzi templul lui Apollo: cântec, refugiu, aer, melodie, ritm, un ritm dictat de „sfânta șiroire a sângelui” (e un vers rilkean), tehnică, tehnică, da, tehnică, știință, vârf spiritual, atins rareori. Fulger care se întâmplă o singură dată. O foarte singură dată. Repetându-se mereu altfel. Poeții care m-au marcat? Novalis. Hölderlin. Rilke. Planete distincte, imposibil de atins. Fiecare dintre cei trei romantici au abordat teme majore, având o imensă cultură și civilizație în spatele lor. Temele lor majore nu-mi sunt străine nici mie: dialogul cu Dumnezeu, viața, moartea, iubirea, dialogul cu zeii, nevoia de mască, relația maestru-ucenic, viul etc. Să locuiești planeta pământ ca și când te afli pe ea o singură dată, ca și când șederea ta se va sfârși mâine, adăpostit de aburii salvatori ai zeilor tutelari, ambigui, senini, răutăcioși. Să-ți dorești să părăsești acest colț de rai care este incredibila planetă locuită de noi, fiind perfect conștient de faptul că altundeva va fi la fel de frig. Să rămâi aici, să te bucuri că întârzi... nu, nu fiindcă nu ai putea pleca în altă parte (oricând te pânădește pericolul de a fi luat de aici), ci pentru că alegerea - până la un punct - da, îți aparține.

-Versurile

„Când marea lumină impură
te redă lumii cu limbă de moarte
și ești la doi pași de cerul
îmboldit de recele inger alergător,
când negrul duh al pământului...”
sunt dintr-un poem de-al tău. Care sunt
conotațiile luminii pentru Aura Christi?

-Unii dintre noi înaintea printr-o lumină incredibilă, bubuitoare, forța căreia e o minune că nu ne arde. Cum poți sta ochi în ochi, duh în duh cu Cineva foarte mare și foarte puternic, fără ca privirea Lui să nu-ți pârjolească ochii? Lumina a fost visul și realitatea pe care puteam oricând să le pierd. De aici bucuria enormă de a avea parte de lumină - leagăn, patrie, aer. Știu să mă bucur de totul, totul, totul enorm. Iubesc viața enorm, enorm, enorm. Până la reapariția acelui nod straniu în gât, până la certitudinea că, da, coșul pieptului e prea strâmt, trupul însuși devine neîncăpător, adăpostul unor furtuni pe care uneori-adeșori încerc să le descriu în paginile romanelor mele lungi, groase și, cum spunea zilele trecute un prieten (?), ilizibile.

-Pe foarte mulți scriitori din țară și de
aiurea boala i-a făcut să se aplece și mai

adânc în literatură. Se știe că suferi de o
miopie galopantă. Aceasta te-a marcat, în
ce sens?

-Am avut, în postadolescență, o miopie galopantă, care printr-o suită de intervenții făcute la Chișinău (fără succes) și la Moscova (clinica profesorului Fiodorov) a fost stopată, eu alegându-mă cu o miopie forte și, periodic, cu desprinderi de retină. Una dintre acestea a fost remediată la o clinică din Saint Denis, la Paris. Miopia mea, evident, m-a marcat; m-a izolat, dându-mi otrava și miera singurătății, dându-mi foamea de a fi. Prietena mea, poeta și doamna profesor Riri Manor, și domnul doctor Mircea Filip au grijă ca ochii mei să nu-și piardă lumina. Știu ce anume să fac dacă brusc... lumina va dispărea. Și sper ca intervențiile să fie făcute la timp. Sper să pot până atunci să mă exprim. Sper să fiu iubită. Sunt iubită; poate de aceea bunul Dumnezeu are grijă să pună la încercare rezistența mea prin suferință. Probabil eu n-am suferit destul. Și trebuie să plătesc pentru că n-am suferit destul, suferind. Tot recitesc fraza genială a lui Sofocle, aleasă de mine ca motto pentru romanul meu, apărut de curând, *Cercul sălbatic*, frază spusă pre gura Antigonei: „Dacă așa le place zeilor, să recunoaștem că, de vreme ce suferim, noi am greșit”. Tot caut de milenii interioare unde anume am greșit și, har Domnului, nu reușesc să afl. Ții minte, desigur, că Nietzsche, elogiind suferința, ajunsese să ceară stabilirea unei scări a valorilor în funcție de capacitatea unui spirit aristocratic de a suferi. Eu așa adăuga, dacă mi se îngăduie, și de a exprima suferința.

Percep boala, se vede limpede, în siajul lui Nietzsche, Proust, Rilke, da, ca pe un dar; e adevărat că până să ajungi să tratezi boala ca pe un dar, ai parte de un șoc teribil, inuman, care îți clatină ființa, clatină totul, totul, totul. Dacă ai putere, dacă - nu spun că ai geniu - depășești primele sute de mii de kilometri de suferință, ajungi să începi să iubești suferința, să iubești boala, să o răsfeți, să respiri altminteri, să vezi lucrurile..., cum să zic?, dintr-un alt unghi și să fii recunoscător Celui care ți-a dat șansa de a (re)descoperi boala, iar, prin intermediul ei, spaima de a muri tânăr, spaima de rată. Am învățat enorm din boală. Din boală am crescut milimetric, aplecându-mă peste lucruri care, da, contează cu adevărat: scrisul, muzica, cerul, familia mea (Mama și Andy), „filosoful” clanului: Kolly, iar în ultima vreme rottweilerul meu, minunatul, incredibilul Conte, și grădina mea, începutul de grădină pe care o voi popula cu mesteceni, brazi argintii și roze, multe, foarte multe roze. Boala m-a făcut să descopăr și prietenii, foarte puțini, numărați pe degetele unei singure mâini. Boala m-a disciplinat și m-a făcut să mă adun în mine, în găoacea ființei, ca să dau

tot ce am mai bun și mai temeinic în mine. Boala m-a redus, mă readuce, cu o punctualitate care mă scoate - atunci când eu sunt mai puțin decât eu înșami - din minți, la ceea ce vreau să devin încet-încet: poet. Boala m-a reinventat; m-a îmbrăncit la masa de scris, inoculându-mi încet-metodic obsesia conform căreia, scriind, eu de fapt mă vindec, rămân, întârzi aici; ceea ce - îmi repet, la modul fals, catastrofic și copilăros-naiv, înseamnă undeva, acolo, nu prea departe - poate... să însemne mântuirea. Dacă ai ști cât de greu este și ce bine este că e greu să fii, să fii uneori-adeșori așa, cum să spun, la modul stupid, nebunesc, legat de acest cordon ombilical: foamea de a fi, spaima de a fi luat prea devreme, să fii sub semnul urgenței, să scrii și să publici ritmic... Cât de imposibile sunt visele! Cât de grele sunt visele: ca munții, ca marea. Proust, astmaticul genial, știe la ce mă refer. Și Nietzsche, cel care suferea de migrene cumplite, laolaltă cu alte suferințe fizice, și slăvea în gura mare boala, decăderea, otrava și miera suferinței, dezonoarea - și toate acestea, după cum afirma pustnicul acesta superior, pentru a vedea dacă un spirit rezistă!

Și Rilke cel ce-a murit de leucemie știe despre ce anume vorbesc.

Boala te azvârle în proximitatea morții, aceasta fiind, îți aduci aminte, în percepția lui Hans Castorp, „o mare forță. Când te apropii de ea, te descoperi și mergi cu pas cadentat, în vârful picioarelor”, adică așa cum merg, în viziunea lui Nietzsche, ideile mari. Boala rarefiiază existența, creând un soi de „intensificare a vieții” mai ales pentru personajele cioplite din coasta lui Zarathustra, ucenici zeloși și distrați, cum scriam în altă parte, porniți instinctiv pe urmele unui maestru, disputându-și destinul între vis și „realitatea de prim rang” dintr-un „cămin îndepărtat și străvechi al sufletului”. (Nietzsche)

Boala te smulge din mediocritate; ea m-a făcut să devin atentă la ceea ce Joyce numea „mișcările duhului lătruntric”, iar Proust - „eul profund”; în consecință, am descoperit acolo, jos, foarte-foarte jos... o bogăție sufletească incredibilă, pe care sunt sigură, nevrednică cum rămân, că nu o meritam.

→

Foto: Pictură interioară - Biserica de lemn Sf. Arhangheli, cu clopotniță, sec. XVII - sec. XIX, Cuci, Mureș

Existența, prin urmare, rămâne a fi, clipă de clipă, incredibilă. Iar acest adevăr mă face să stau înmărmurită în fața șansei de a fi în viață, de a fi vie, și să mă minunez, uitându-mă la cerul îndoit sub povara astrilor ezitanți sau la un apus de soare mogoșoian grandios, monumental, eclipsat nu demult, într-o seară, exclusiv de felul cald-pierdut-intempestiv-iubitor în care mă fixa, în acele minute, Conte.

Toate, în cele din urmă, sunt - ca în elegiile rilkeene - o misiune; nu crezi, Lucia?

„Toate acestea au fost o misiune.

Dar o vei îndeplini?! N-ai fost tu mereu de așteptare încă risipit, când ți se anunța o iubită? (Și unde vrei tu s-o adăpostești când și-așa marile gânduri streine intră și ies și adesea rămân peste noapte.)

Dacă ți-e dor totuși, cântă-i pe îndrăgostiți; și sentimentul lor faimos, încă multă vreme nemuritor. Pe aceea tu îi invidiai aproape, părăsiții, pe care îi simțeau mai demni de iubire decât cei îndestulați. Începe mereu de la început acea încoronare de neatins; gândește: rezistă însă eoul, chiar și decăderea sa i-a fost doar un pretext de a fi: ultima sa naștere.” (s.n.)

Traducerea elegiilor rilkeene din care citez nu rareori îi aparține lui Nicolae Breban. Volumul e apărut la Editura Ideea europeană. Elegiile sunt citite de mine și de autorul *Elegiilor pariziene*, cartea conținând un CD.

-Nu vreau să facem apologia bolii, însă, de curând ți s-a diagnosticat o altă boală gravă. Aceeași boală i-au însoțit pe Nichita Stănescu, pe Marin Sorescu și alții. Cum faci față acesteia? Literatura, marea literatură te ajută? Prietenii literare și intelectuale te ajută?

-Boala diagnosticată de doamna doctor Cristina Aura Rădulescu relativ de curând l-a ucis pe Nichita. (Apropos, stau pe strada care îi poartă numele. Mama rottweilerului meu, Conte, se numește Nichita. E un câine prea mare pentru câinii de talie mare; medicul lui glumește că a uitat și uită în continuare să se oprească din creștere. Mi l-a dăruit prietena și medicul meu, Raluca Dumitru, căreia îi sunt recunoscătoare pentru experiența incredibilă pe care mi-a oferit-o; n-am crescut niciodată un câine, eram - și sunt! - o felinomană convinsă. Conte avea pe atunci 1,5 luni. Acum are un an. Și este uriaș. Și foarte-foarte scump.) La început..., când am aflat ce am, previzibil, am fost șocată. Credeam că totul se termină, ia sfârșit. Și gândurile cele mai negre erau legate de două aspecte: 1. Credeam că voi pleca de aici înainte să izbutesc să mă exprim; or, pentru un scriitor cu o vocație puternică aceste e și pedeapsa cea mai cumplită: să plece înainte să dea totul; și 2. Sufeream că o pedepsesc - fără voia mea - pe Mama mea, sfânta mea Mamă, care este o femeie

uriasă, e o femeie incredibilă; deși nu acceptă în esență meseria mea, fiind o burgheză convinsă, ea mă sprijină necondiționat, mă ajută, mă ceartă, mă ține în viață și mă iubește. Un monstru care crede aproape exclusiv în literatură este greu, este imposibil să-l suporti.

Apoi, treptat-treptat, am început să-mi iubesc boala; am început să mă recunosc, da, așa cum mă recunoșteam cu ani în urmă când am avut miopia galopantă, apoi... tuberculoza. Nu știu de ce trebuie să suport aceste experiențe care ar clătina

și un mamut, cu atât mai mult un trup kafkian, un soi de parodie la ceea ce... În sfârșit. Norocul meu este psihicul, spre surpriza mea, puternic. Evident că, a devenit evident cel puțin pentru mine că „numai boala te învață să observi și să înveți, și-ți îngăduie să descompui mecanismele pe care altminteri nu le-ai cunoaște”. (Proust) Boala, cu un pic de noroc, poate fi pintelul dat, spuneam și alte dați, de un nesfârșit zeu răutăcios și perspicace în bolgile luminoase ale destinului. Eu am noroc. Am enorm de mult noroc. Zeii mei tutelari au grijă să nu mă înstrăineze de drumul meu, de vocația mea, transformând iubirile mele de litere, unele dintre acestea, în experiențe esențiale. De pildă, întâlnirea mea cu spectacolul de un dramatism grandios - care este Nietzsche - din întâmplare cred că s-a transformat în destin. Nietzsche face o apologie a viului, transformă *voinea de putere* în pretext de jubilație *întru ființă*. Farsa, una dintre farsele destinului său, era că dragul, iubitul meu sihastru de la Sils Maria a suferit toată viața de câteva boli de care nu se poate face abstracție.

-Vorbește-mi despre prietenii tale literare. Care sunt oamenii cei mai apropiați intelectual pentru Aura și în ce cuvinte îi zugrăvești?

-Despre admirabila Antigona... ți-am vorbit. Cum să nu admir această uriașă definitiv - oho, mă recunosc! - când ea, supusă, iubitoare, își urmează tatăl, Oedip, regele Tebei, care, după cum se știe, se pedepsește pentru crimă și pentru incest, condamându-se la orbire? Apoi, aceeași Antigona, înfruntându-l pe tiran, pe temutul Creon, care o condamnă la moarte, își înmormântează fratele, alegându-și ea însăși propria moarte?!!

Napoleon. Acest ulceroasă genial a răsturnat o lume care părea întârziată într-un tipar.

Dostoievski. Cred că e singurul om de pe fața pământului pentru care aș fi în stare să ucid fără să ezit. Nu știu ce m-aș fi făcut și ce aș fi devenit fără lecturile din acest sfânt epileptic, lecturi făcute concomitent cu Tatăl meu, iubitul Semion, și discutate *en detail* cu părintele meu.

Nietzsche. Un vârful de neatins. Dacă l-aș vedea, i-aș vorbi îndelung despre legătura dintre Groapa Marianelor și eul abisal, revelație pe care am avut-o, citindu-l, recitindu-l la nesfârșit.

Rilke. Incredibilul Rilke.

Proust. Astmaticul genial, care m-a făcut să tratez cu totul altfel gelozia. Eu o credeam, rușine mie!, barbară!!

Cezar Ivănescu. Un mare poet nedreptățit, îmbrâncit în moarte prin campania de denigrare din ultimele-i luni de viață, fiind acuzat, pe nedrept, la modul monstruos, fără dovezi, de colaborare cu securitatea. Mi-a dăruit numele - numele meu, Aura Christi - la auzul căruia am protestat, cedând în cele din urmă farmecului persuasiv cezarian, despre care, Doamne, vorbesc atât de puțini oameni, care l-au cunoscut cu adevărat. Nu puțini se referă la Cezar cel tunător etc. Cezar care a fost un Poet. O personalitate căreia nu-i era străină o combustie inumană, ca să nu zic devastatoare.

Nicolae Breban. Unul dintre cei mai mari scriitori ai Europei postbelice. Opera autorului *Drumului la zid* își așteaptă lectorii avizați. Breban nu scrie decât pentru lectori aleși, pregătiți. Și ei există, da, cu asupra de măsură. Și în domnia sa ei, lectorii aleși, recunosc Autorul, Maestrul, spre deosebire de o parte din lumea literară, prea împărțită în grupuri, biserici, bisericuțe, iată, de douăzeci de ani - detalii care a făcut un rău enorm literaturii române vii, scriitorilor români vii, care în perioada postdecembristă au parte de un genocid cultural nemaiîntâlnit în istoria culturilor europene; și cred că nu numai europene. Despre Breban și opera d-sale aș putea scrie tomuri, fără să-l „epuizez”. În ce fel să epuizezi un munte? Stau uimită în fața lui, a muntelui acesta, încerc să-l descriu; fac exerciții de înțelegere și, de fiecare dată, ajung la concluzia, da, că încăpățănarea mea de a înțelege e o tâmpenie, ca să nu spun o prostie. Cum să înțelegi cerul, iarba, zăpada apocaliptică, furtuna zăcatică? Cum să pricepi un fenomen al naturii? (Breban este un fenomen al naturii!) Absurd. Și atunci... ascultă inima sau „geniul inimii”, ar fi spus iubitul de noi pustnic, Nietzsche: fugi, mâncând pământul... în iubire, bucurându-te de darul de a iubi și de a fi iubit. Luna încolțită de lupii beznii pornite știe de ce.

Un prieten apropiat mi-a scris, la un moment dat, că, da, complicitatea care mă leagă de Nicolae și pe el, pare-se, de mine, prietenia aceasta de litere de durată a circa două decenii... este unică.

→

Foto: Pictură interioară, naos - Biserica de lemn Sf. Arhangheli, sec. XVII, Cuci, Mureș

M-am bucurat că acest lucru *se vede*. Faptele noastre culturale sunt în general cunoscute mediului literar: revista *Contemporanul*, Editurile Ideea Europeană și EuroPress, mesele rotunde, turneele, dezbaterile, CD-urile cu lecturi din Goethe, Rilke. Etc. etc. În curând va vedea lumina tiparului volumul *Sub semnul Ideii Europene*, unde am inserat o parte din dezbaterile gândite și realizate - majoritatea! - împreună cu Nicolae Breban. Și acestea sunt rodul unei complicități de litere puternice. Unii amici, insinuând că întârzii prea mult în umbra unui mare scriitor, îmi sugerează să-l părăsesc, să-l trădez și să-mi văd de drumul meu. Nu înțeleg. Ca să fii tu însuși, este obligatoriu să trădezi? Recunosc: nu pricep. Eu mă numesc Aura Christi, nu Iuda - un ucenic fidel al lui Iisus care și-a îndeplinit misiunea, fiind unul dintre primii dizidenți ai lumii, dar nu numai atât, desigur. În altă ordine de idei, un mare maestru rămâne ucenic până închide ochii; am mai scris asta și alte dați. Punct.

Ștefan Borbély. Un mare critic și istoric literar, care se neglijează; și el știe asta. Un membru al tribului nietzscheenilor.

Irina Ciobotaru. Este un tânăr scriitor foarte talentat. Curat. Curat. Irina are răbdarea să mă suporte și în lumea în care trăim rămâne a fi incredibilă. Ea crede că eu i-am dăruit foamea de a fi, când, în realitate, eu sunt cea care mă hrănesc din curățenia și talentul ei.

Janina și Ion Ianoși. Când vorbesc cu ei rusește, am senzația că sunt acasă.

-Din literatura rusă - *întrebarea nu vine întâmplător din două motive: unul pentru că ești din Republica Moldova, fost bloc sovietic, și apoi pentru că literatura rusă este una extrem de mare și complexă - ce te-a marcat cel mai mult?*

-Bunica mea dinspre Tatăl meu, Semion, avea numele de fată Elena Jușkov și era rusoaică; venea din teritorii aparținătoare Imperiului Austro-Maghiar; babușka îi spuneam. Mama ei, Natașa Jușkov, rusoaică pursânge, este înmormântată în cimitirul Cărmidari, în București. Babușka mi-a citit pentru prima dată, mult înainte de a învăța eu să scriu și să citesc, din Pușkin, Țvetaieva, Ahmatova. Am crescut cu rușii mei iubiți, printre ruși, citind rusește. Curge sânge slav în venele mele, pe care oricât aș vrea să-l ascund - dar nu văd de ce - n-aș fi în stare, căci firea mea mă trădează. Adesea, când încep un nou roman, lucrez la o carte..., eu am în fața mea, în cap, vreau să zic, *Crimă și pedeapsă*, *Elegii duineze* (Rilke a călătorit, se știe, împreună cu Lou Andréas Salomé, de două ori în Rusia cea mult iubită de autorul *Ceaslo-vului*; în raza acestei patimi, poetul austriac de expresie germană, a scris și poeme în limba rusă), imensele păduri de mesteceni rusești, bulevardele moscovite sau *Patetica* iubitelui de mine și de Papa

(Tatăl meu) Ceaikovski... Tot, aproape tot ce gândesc marii ruși... este impunător, în primul rând, ca dimensiune, ca spirit monumental, ca singularitate, ca stil, ca amplexare sufletească. De acord, există o sumedenie de tâmpenii care se spun pe marginea sufletului slav etc. etc. Nu mă arunc în orele astea destul de înaintate - e trecut demult de miezul nopții - în asemenea subiecte. Ceea ce vreau să zic e simplu: tot ce îmi doresc să fac visez să fie..., cum să spun, ca să nu pară că mă flatez?, definitiv. Să nu se clatine. Să rămână. Cred că și aici își spune cuvântul firea mea nordică.

-Ești redactor șef al revistei *Contemporanul*, *îmi poți vorbi despre oamenii pe care-i publici? Nume foarte multe, nume bune vin din Ardeal, revista nefiind doar de literatură. Eseuri excelente a publicat domnul Basarab Nicolescu.*

-Da. Și revista, și Editura Ideea Europeană - în curând sper să lansăm Editura *Contemporanul* - le construiesc, le construim - împreună cu autorul *Drumului la zid*, evident!; și îi mulțumesc și cu acest prilej romancierului Nicolae Breban că mă acceptă și mă suportă, că, iată, de circa douăzeci de ani îmi este complice! - se putea altfel?, cu ardeleni, cu nordici. Avem peste o sută de colaboratori; i-a numărat odată un coleg de redacție, excedat de faptul că telefoanele sună *non stop* aproape. Colaboratorii la care țin și care publică ritmic în paginile *Conte*, unii dintre ei având și cărți publicate la Ideea Europeană, sunt Irina Petraș, Ștefan Borbély, Nicolae Balotă, Ion Ianoși, Janina Ianoși, Lucia Dărămuș, Alex Ștefănescu, Răzvan Voncu, Irina Ciobotaru, Călin Căliman (Mister *Contemporanul*), Dana Duma, Maria-Ana Tupan, Magda Ursache, Adriana Teodorescu, Gheorghe Schwartz, Leon Volovici, Leo Butnar, Basarab Nicolescu, Gabriel Dimisianu, Iulian Boldea... Mi-e teamă că îmi scapă nume la fel de importante, scăpări pentru care îmi cer iertare.

-Ai o triplă valență: poet, prozator și redactor. În care ești mai acasă. Îți publici pe alții, în revistă, dar și la editura pe care o conduci, scrii poezie și proză. Ce conține proza ta, de unde îțiiei subiectele?

-Cele trei ipostaze - de poet, romancier și editor - pentru care nu încetez să mă bucur, îmi dau de furcă nu puțin. Evident că și poetul și romancierul se bucură și suferă în egală măsură. Se bucură de faptul că Ideea Europeană publică titluri foarte bune, de la excelent în sus, am relansat de curând revista *Contemporanul* într-o formulă nouă, într-un tiraj de 3.000 de exemplare bine distribuite etc. În vremurile de azi să construiești o instituție de cultură de prim nivel este echivalentul unui act de eroism, care revine întregii echipe de redactori, colaboratori ai revistei și ai editurii. Nimeni niciodată nu-

mi va putea umbri bucuria de a îngriji cărțile unora dintre colegii noștri; multe dintre cărțile apărute sub sigla Ideii Europene le iubesc și le tratez, ca și când mi-ar aparține.

Poetul și romancierul suferă... Uneori. Am remarcat în ultimii ani că sunt căutată tot mai frecvent în calitate de editor, moderator al unor dezbateri incendiare... care n-au făcut nicio gaură în cer. Scriitorul continuând să treacă printr-un con de umbră destul de grav. Mai întâi am zăpăcit criticii prin faptul că de la poezie și eseu am trecut la *bildungsromane*; acum, ei poftim, de vreo șapte-opt ani... prin forța împrejurărilor, m-am trezit editor - meserie de care mi-a fost foarte teamă. Totul însă este așa cum este și nu există decât motive de a mă bucura de realizările revistei și ale editurii. Sper să fiu iubită în continuare și să ajung să mă bucur și de receptarea cărților mele de poezie și a romanelor mele. Sper. Presimt că acestea vor fi iubite... mai târziu. Poate. Ții minte versul Marinei Țvetaieva: „Moim stiham kak dragoțennâm vinam/ nastanet svoi ceriod”/ „Poemelor mele precum vinurilor rare/ le va veni timpul”? Poate și cărților mele le va veni timpul, dacă acestea au valoare, dacă rezistă. Iar faptul că voi fi cenușă atunci, nu contează. Asta face parte din regulile jocului „de-a literatura”; un joc de o „gravitate disperată”, ar fi spus Rilke, joc regulile căruia eu le-am acceptat din start și pentru că e vorba de „o luptă a caracterelor puternice”, după cum susține Anna Ahmatova.

Am scris și publicat o tetralogie, *Vulturi de noapte*, axată pe o temă majoră: relația maestru-ucenic. Apoi am publicat două romane *Casa din întuneric* (cartea unui adolescent întârziat; un *bildungsroman*) și *Cercul sălbatic* - un fals roman polițist. Supratema tuturor cărților mele - fie acestea poezie, fie roman, fie eseu - am remarcat în timp că este: Viul. O temă imposibilă. Nici pur literară. Nici pur filosofică. Și literară, dar, totuși, mai mult cu tentă filosofică. În această ordine de idei, am publicat acum câțiva ani eseu *Religia viului*, un volum oarecum unic, fiindcă de această temă s-au apropiat foarte puțini. Despre *Religia viului* nu s-a scris, după știința mea, niciun rând.

-Debutul tău literar a fost foarte bine apreciat, totuși Aura Christi nu și-l recunoște, spunând „nu mă reprezintă”. De ce?

→

Foto: Pictură interioară, Biserica de lemn Sf. Ioan, 1761, Petelea, Mureș

-Lasă de dorit tehnica. Construcția este interesantă. În paginile volumului *De partea cealaltă a umbrei*, în chip straniu, se regăsesc toate, aproape toate temele abordate mai târziu.

-Care este masca identitară a poeziei Aurei Christi?

-Grea întrebare, Lucia dragă. Să fug într-o metaforă?

E chiar poezia ei, ca să vorbesc de parcă aş vorbi despre o persoană străină. E necesară precizarea că este vorba de poezia care respinge masca. Spre deosebire de roman. Unde există atâtea măști câte personaje sunt; nu rareori!

-Poetul, prozatorul vine de undeva. Am vorbit despre debut, despre poezie, despre prietenii literare și boli, dar n-am vorbit de familia Aurei. De unde, din ce familie vine Aura? Are amintiri frumoase?

Tatăl meu, Semion, vine dintr-o familie de profesori și juriști, originari din teritorii aparținătoare Monarhiei Austro-Ungare; este absolvent al Școlii Înalte de Aviație Militară din orașul Dvinsk. În urma unui dramatic accident, rămâne, printr-un miracol, în viață; este nevoit să renunțe prematur la cariera de militar în trupele de elită ale aviației, devenind, la 28 de ani, invalid pe viață și fiind pensionat. Se stinge din viață pe 28 februarie 1997, moartea Tatălui marcându-mă profund, clătănându-mă. Mama mea, Liubov, născută Karaman (24 mai 1945), provine dintr-o înstărită familie de burghezi din Nordul Moldovei. Fratele meu, Andrei (Andy îi spun în ultimele milenii), a făcut Colegiul de Muzică și Dans „Șt. Neaga”, secția de Balet și Dans, a fost dansator profesionist, apoi a renunțat la cariera dificilă de balerin, urmând Facultatea de Marketing la Chișinău și, mai târziu, la București. Stăm împreună cu familia la Mogoșoaia. Am stat circa treisprezece ani (în ultimii opt ani, după moartea Tatălui meu, împreună cu familia mea), într-o garsonieră din centrul Capitalei; acolo am scris o bună parte din cărțile mele. Vânzând o parte din proprietățile familiei mele, am construit o casă la Mogoșoaia, fabuloasa Mogoșoaia, unde visez să mă retrag definitiv și să mă dedic exclusiv scrisului, bucurându-mă de acea casă pe care - scriitor român sărac fiind; un scriitor care, e drept, învață să-și poarte sărăcia ca pe o mantie regală - fără sprijinul familiei mele n-aș fi construit-o niciodată.

Am avut o copilărie obișnuită, cu bucurii enorme, trăite la modul disproporționat, definitiv era să zic, cu iubiri „catastrofice”, până la moarte (prima dată m-am „mălitat” la patru ani!), cu bunice și mătuși, care îmi citeau, mă lăseau să mă joc în curte sau prin vecini cu băieții (am fost ani la rând portar!, deci, învățam de atunci s-o încasez), mătuși care ascundeau de mine lucrurile, temele, discuțiile, credeau ele, importante, rezervate

exclusiv „oamenilor mari”, în realitate lucruri, discuții, teme nu rareori banale, care și acum, urmărindu-i pe „oamenii mari”, mă fac nu rareori să nu pricep, dintr-un soi de stranie încăpățănare, ce-i aia maturitate, alegând iar și iar „jucărelele” mele dintotdeauna: scrisul, cititul, muzica, Kolly, grădina mea, Conte. Glumesc bineînțeles. Exagerez. Dar foarte puțin.

Da. Am amintiri frumoase. Cu Tatăl meu, care mă ducea în brațe la grădiniță, fiindcă eram un copil neascultător, o dilie, așa încât umblam mereu cu genunchii și coatele zdrelite. Am amintiri cu Mama; de pildă, când mă gândesc la ea, mă invadează tot timpul fie mirosul de roze (ne plimbam serile prin Valea Trandafirilor, unde visam, nu glumeam!), fie mirosul de nuci verzi; făcea o dulceată de nuci verzi, uahhh, este dulceata aceasta unul dintre solii copilăriei mele. Îi puneam și un pic de mentă! Mi-e foarte dor de buny Axenia, Dumnezeu să-i dea lumină acolo unde a plecat de douăzeci și cinci de ani, și îmi doresc să visez cât mai des raiul ei de mentă și mere de vară, cu un gust acrișor-dulce; le mâncam aproape verzi, căci îmi plăcea la nebunie felul în care îmi făceau gura pungă. Și de bunica Elena mi-e dor, de grădina ei de coacăze. Și de miresele amare. Și de harbujii uriași (pepenii verzi), din miezul încins, cărnos al cărora Semion, iubitul meu Semion, îmi oferea nu rareori câte o halcă.

Și... uitându-mă în urmă, în chip straniu, în mine explodează tot trecutul, umflându-se mereu imens. Imens. Până existența îmi este invadată de anumite scene care se derulează înnebunitor pe ecranul minții. Ceea ce iese, în ultima instanță, în pagina scrisă, e net diferit de biografia mea strictă. În dreptunghiul paginii recunosc, câteodată, mirosul de roze, o privire care îmi aduce aminte de cea a bunicii sau a iubitului Semion, detalii, fragmente dispartate, segmente care insistă, revin aidoma unei manii, în zeci, sute, mii de nuanțe, scene, încât caruselul iscat mă face nu o dată să cred, în cele din urmă, că eu sunt Semion Ruda și tot eu Erika Preda, tot eu sunt Matei Naidin și Carmen Ruda, și Diana Belinski, și Andrei Rogujiv, și călugărul Semion de care se îndrăgostește Diana...

-La ce lucrează acum Aura Christi? Care este șantierul actual de creație?

-Scriu la un volum de eseuri imposibil, intitulat, spuneam, *Alumnii lui Nietzsche*. E în lucru un volum de poeme, *Sfera frigului*. Am început două romane. Subiectele și personajele le port și le voi purta în sânge până voi simți că m-aș îmbolnăvi, aş muri, dacă nu m-aș așeza la masa de scris. Ora aceea, da, presimt, se apropie.

31 mai 2010

LUCIA DĂRĂMUȘ

EU ȘI MOARTEA

A miri de-o noapte – eu și Moartea, -
nfăloșăți

sorbim din potir vecia – fără saț!
nu privim spre nicăiera - dezgustați:
meseni – toți – sleit-au cupa - pân' la zaț!

artă e să mori – să bei din aștri
e beția s-o rimezi în Paradis!
cum să ceri minuni la poetaștri –
cum zarafilor să ceri vreun dar de vis?

cu mireasa Moarte, -n constelații
dânțuim, călcând pe zodii, inspirat:
din călcăi – schimbăm vieți, sorți, lustrații –

în pribeag milog – noi trezim împărat!
...e atât de strâmtă canavaua -n cer:
sfâșiind-o – iar și iar – pictăm mister!

DE CRINI PREALACOMĂ

de crini prealacomă – viața de minuni
ți-o-ngrădește diavolul – cu promisiuni –
...și vine-apoi o seară dezlănătă:
îți privești, palid, mâna descărnată

iar perii albi – creșcuți din coate, - astupă
balada palmei: ce-i făcut – se surpă...
trist stai sub ploaia de urină-a lampei
Morții i-ascuți în creier vocea crampei

din epopeea nălucită-a vieții
ți-a mai rămas cenușa din privire:
au fost incendii mari – hotarul ceții

ți s-a mutat în suflet – peste fire...
...a fost odată o poveste-albastră
dar a ieșit cu fumul – pe fereastră...

GALOPEAZĂ PRIN LUME SATANA

galopează prin lume Satana -n extaz
și bezne se-aștern peste minte și soartă
se despică-n pământ pentru toți câte-o poartă
se sfădesc peste oase talaz cu talaz

galopează prin lume Satana -n extaz
și muntele – vale se face, senil
iar regii cerșesc în incendii, umil –
Dezastrul îl scuipă-ntr-o ochi pe Necaz!

galopează prin lume Satana -n extaz
retina drăcească se-ambuibă cu-atlaz:
o, vraf! de ceasuri ce nu vor fi azi

nici mâine, nicidec, niciodată!
...orbii se-nșiră pe puntea fardată:
osul de rimă și-o stea vinovată

ADRIAN BOTEZ

Pilda valorilor

Într-un oraș concret ca iubita în mâinile altuia, exista o rutină a ceasurilor întoarse și a oamenilor care, ca într-un refren, nu făceau nimic decât se nășteau, iubeau și mureau. Anii treceau, lumea se obișnuia cu ciclicitatea și mai ales fără gândul de a dezerta de la ea. În fond, lună pătrată n-a văzut nimeni!

Trăia aici, având cusurul umbrei sale, un om frumos, bine făcut, cu un surâs care topea orice magmă de indiferență din femeii, ba chiar și din flori și din lucruri. De câte ori trecea prin parcul central al orașului, loc de promenadă sâmbăta pentru urbe, femeile încă necoapte bine suspinau galeș ca de preludiv amorf, ca de divinizare în trup și într-un trup.

Au trecut câțiva ani care l-au răvășit spre copt, a început să înțeleagă clopotele catedralei care până atunci îl deranjau, carnea pe el se stabilizase ca economia în țările sărace. Avusese multe femei, tot la două zile era zărit de Moș Ilie, cel poreclit "cu ploile", vecinul său, că intra cu câte o tânără și trece de poarta care scârțâie. Încă nimeni nu a stabilit dacă mai tare ca viața sa.

Moș Ilie își spusese în gând că nici chiar toate ploile nu se văd în stare să stingă pasiunea lui pentru femeii, om care, desigur, căuta idealul și până atunci, seară de seară, foră în femeii pentru a o găsi pe cea perfectă, pe cea fără de greșală. Din casă dimineața ieșea singular, fiindcă ea,

oricare se întâmpla să fie, pleca devreme, cam pe la cinci, iar el, cam pe la șapte. Ieșea, deci, de fiecare dată singular pe cât de plural intra. Ciudat cuvânt! Tantum.

De ce nu reușea să aibă o femeie, doar una, când avea, de fapt, orice femeie își dorea, dar nu ea, ci una, nu femeia, ci doar una, doar o? Moș Ilie l-a sorcovit ani la rând să-și pună și el de-o casă, de-o nevastă, de copii. Până la urmă și o coadă de topor știe ce să lase în femeie. Avea de unde, avea cu ce.

Dar femeile nu rezistau mai mult de o noapte cu el, deși le plăcea, deși prin pereți se auzeau urlând ca la o transformare în gorilă. Ieșeau satisfăcute, dar nu mai reveneau niciodată. Priveau în urmă cu un fel de jind adânc și ascuns, rupeau un fir de busuioc de lângă casa lui și plecau ca și cum n-ar fi fost.

Nu reușeau mai mult să îl suporte pentru că, după o noapte întreagă de amor hămesit și nebun, acesta transpira. Și transpira petrol. Oricât ar fi fost de potent, oricâtă plăcere puternică le-ar fi dat, ele, fiecare în parte, se simțeau scârbite când vedeau că bărbatul lor fatal transpiră petrol. Nimeni nu înțelegea cum, ce complicitate o fi fost în pământul din care a venit și ce complicitate stă să fie în pământul în care se va duce, dar un lucru era cert: transpira petrol.

Ele se jenau să simtă atâtea petrol noroios și străveziu, înțepător la miros și urât pe corpul alb și fibros al bărbatului lor. Mirosea a garaj, a menghină dopată. Aveau oroare până și să fie îmbrățișate,

ele, care ar fi trecut munții altădată să îl atingă numai. Deși erau conștiente că petrolul îl sine e foarte scump, deși erau conștiente că de el se interesaseră până și americanii, care au trimis un spion femeie, să îl seducă, totuși, nu rezistau. Scârba, disprețul erau mai mari.

Moș Ilie nu înțelegea, dar privea agitația ca de gară de peste gard, cum vin și îl părăsesc femeii pe omul bun, pe omul sincer, care parcă le-ar iubi pe toate sub dorința de a găsi numai una, pe aleasa sa. Și-a propus ca partidele de amor să dureze mai puțin, nu o noapte întreagă, să nu ajungă să transpire și să facă patul mlaștină, dar fie îl bănuiau de impotență și atunci i s-ar fi dus dracului faima, care era bună că îl ajută să-și caute aleasa, fie s-ar fi plictisit ele.

Nu se putea abține să transpire petrol pentru că efortul fizic elimină săruri, ape sau, la unii, petrol. Neînțeles, neajutat, a rămas singur, el, cel cu o mie de femei cel puțin, fiindcă ele știau în sinea lor că petrolul e o valoare, dar ele nu puteau iubi geo-politic, ci doar trupest. Și le era scârba. Groaznic de scârba.

După ani, când ajunsese bătrân, putea fi văzut prin același parc, bătrân și el, vara, cum umbla, încet, pe caniculă și în haine albe, - încet, ca să nu transpire - iar în haine deschise la culoare pentru că se îmbrăcase în steaguri albe în războiul dintre el și el.

DARIE DUCAN

Amintirea unui prieten

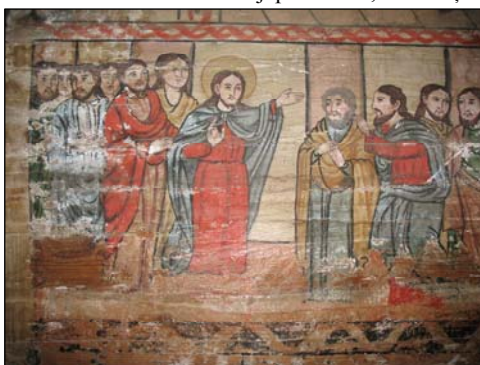
NICOLAE BENEĂ

Tocmai se întorsese la prima sa meserie, cea de inginer constructor, după o activitate îndelungată la compartimentul tehnic de restaurare al Muzeului Național de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca. Îi era dor de agitația, de praful și romantismul șantierelor....

„Nu e nici o diferență între viață și moarte”, scria Naka Toju, iar Nicolae Benea, eseistul, este de acord cu el însoțindu-l pe drumul acesta „pe care poetul singur și-l caută, și-l poartă cu demnitate, mândrie chiar, cu o puternică dorință de-a scăpa de suferința lumească. „Drumul său e singur” – precizează apoi, conștient de duritatea acestuia, de capcanele cu care este presărat, de rarele fericiri...

Nicolae a călcat pas cu pas această cale care însă nu l-a speriat, atâtea doar că, privind mereu spre capătul ei, n-a zărit una din capcane... Nu s-o fi uitat cu destulă liniște, n-a pășit cu destul calm... Să fi uitat regulile artei ceaiului ?, ori viața nu poate avea astfel de reguli?

Să fi omis o clipă o realitate mereu actuală gîngașă floare de cireș ce se înclină teribilei săbii de samurai ?!

A plătit cu viața încercarea - acum cinci ani - de-a salva un muncitor. Întotdeauna gata să ajute, arareori recompensat pentru omenia lui..

Scriind despre arta ceaiului, a pătruns în orizontul vieții japonezului, a măreției sufletului său. După marele pas, fața lui era liniștită și la fel ca Ota - Docan celebrul constructor, părea că spune:

„În clipele de liniște învățăm să privim cu dispreț viața”. Tocmai se pregătea să scrie o cronică la niște cărți noi; se gândea să-și adune într-un volum toate articolele risipite generos în atâtea reviste; avea pregătit un volum de proză care trebuia să se așeze alături de *Culoarea mării*, 1995, *Grădinița de bătrâni*, 1999 și *Dimineața îngerilor*, 2002. A scris haiku și pagini inspirate despre cultura și civilizația japoneză - *Sonya monogatari*, 2000.

Creațiile lui au fost apreciate cu multe premii la concursurile naționale.

Alături de construcțiile pe care le-a înălțat din ciment și nisip și care se vor întoarce iar la ceea ce au fost, scrierile sale vor dăinui ca toate valorile ce țin de suflet și frumusețe, clădiri ce nu se dărâmă niciodată.

IULIAN DĂMĂCUȘ

Foto: Pictură interioară, Biserica de lemn „Înălțarea Domnului”, 1809, Săcalu de Pădure, Mureș

MARIANA PÂNDARU

CĂTRE CEL SINGUR

Stai singur
aplecat peste o viață în decadență
și te rotești în spațiul aceluiași zile
cu aceleași mișcări, cu aceleași
tabieturi
Nu ieși din tiparul învățat cu ochii
închiși
încă din veche pruncie

Iubirea? Vine întâmplătoare și te
vizitează
ca o vulpe șireată luând doar de ici de
colo
câte puțin
ferindu-se cu prudență de cercul
cuvintelor mari.

Vai de planeta bărbatului acesta – îmi
vine să spun
Pe câtă vreme nu vede și nu aude
nimic
din afara sa
Vai de planeta bărbatului acesta – aud
eu ecoul
și mă uit la tine prin fereastra
deschisă
cum te chinui să te privești în oglindă.

ÎN APROPIEREA ARINILOR

1. Noaptea
în apropierea arinilor
liniștea măcinându-se
în gușa unei privighetori

Stau și ascult
învățând să iubesc viața
cât mai mult cu putință

2. Au venit zorile
Cântă cocoșul cântă
Mi-au alungat insomniile
Cântă cocoșul cântă
Pe coloana cerului
Urcă mirosul de iarbă.

3. Un om hăituit
prin lan de secară
Un om cu umbra lui
speriată de moarte

Trecea și nu privea
decât înainte
înmulțindu-și cu fiecare
pas
îndoielile.

4. Îți vorbeam
despre flacăra sufletului

despre devastatorul incendiu
interior
prin care omul
își purifică viața

Dar tu
nu te lăsa de pământul tău
purtându-l în spate
ca pe o povară ascunsă.

VIOARA ALBĂ

Mă aflu pe munte
ascultând cum trosnește zăpada
în pădurea de pin

Inima îmi devenise
albă vioară
la vederea umbrelor
pe calea bătătorită
sub cearcăn de lună

Eram fericită
atât de fericită
încât îmi purtam cântecul
de la o stare la alta
Împovărându-mă.

BURG TRANSILVAN

Venirea mea
în burgul cu Turnul Trompeților
a fost ca o descindere
pe tărâm fabulos

Oamenii

– umbre sub stropii de ploaie –
îmi tăiau calea
grăbiți spre casele lor
– bijuterii încremenite
în oglinda de apă.

Pașii mei molcomi
pierduți prin labirintul
cetății medievale
simțeau o mie de ani
îngropați în pietrele drumului

Și umbra mea creștea
până departe
sub lumina de miere
a primăverii.

ARTISTUL

Singur – artistul –
În fața unor tablouri abstracte
Din care ies ca ventuzele
Culori vii, agresive
îmbrâncindu-l în groapa cu lei
pe propriul lor creator

Îl văd ca prin sită
topindu-se încet, încet
– lumânare aprinsă
în toiul nopții de vară

Și numai ochii – două globuri
De alb chihlimbar
Rămân să-mi vorbească
Despre cel ce nu mai are cuvinte.

O CRUDĂ SECVENȚĂ

În curtea abatorului
stau la rând vitele
neliniștite în sufletul lor
când mirosul de sânge
și carne încinsă
le străpung nările
larg deschise
în adierea de primăvară...

De fiecare dată
când încerc să șterg
din memorie
această crudă secvență
ea se adâncește,
ba, mai mult,
se lipește de-a dreptul
de viața mea
înrouată cu arome
dulcege...

Foto: Biserica de lemn „Sf. Arhangheli – Mănăstirea”, sec. XVII, Sânmărtinul de Câmpie, Mureș

VATRA VECHIE DIALOG cu scriitorul Dorel Cosma

Motto: *“Încerc să mă regăsesc/ în tot pământul/ și apa/ care există sub cer,/ în fiecare stea/ ce sălășluiește sub boltă,/ în fiecare spin al vieții,/ în fiecare picătură/ care întoarce timpul.” (Dorel Cosma)*

Dorel Cosma s-a născut în Bistrița, la 29 octombrie (Ziua Turciei), 1950.

A absolvit Facultatea de Litere, secția română – germană, a Universității “Al. I. Cuza” din Iași. Este doctor în filologie, vicepreședinte al Federației Internaționale de Folclor și președinte pentru Comitetul Național.

A primit premiul Oscar pentru Folclor în Italia, 2008.

A publicat: volumele “Repere culturale”, “Viață visată – viață trăită”, “O lume fascinantă”, “Cultura populară – aspirații și împliniri”, “Realități provocate”, “Pe moșia baronului”, “Rădăcinile eternității”, “Festivalul Nunta Zamferei în imagini și comentarii”, “De la Tirana la Ciudad de Mexico”, “Tendințe ale evoluției interviului în presa românească”, “Bistrița în Revoluție”, “Se naște ceva”, reprezentând studii, eseuri, publicistică, proză, impresii de călătorie, poezie.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

În prezent, director al Centrului Cultural Municipal “George Coșbuc”, Bistrița și în topul celor mai eleganți bărbați.

-Dorel Cosma desfășoară o bogată activitate culturală, în țară și în străinătate. E omul faptelor, mai mult decât al vorbelor. Cu toate acestea, scrie. Când poate, pentru că mereu timpul nu-i este de ajuns. A realizat mai multe în realitate. N-a scris destul. În studenție, scria piese de teatru, pe care le interpreta, apoi, cu alți colegi, pe scena Casei de Cultură a Studenților din Iași. Cum este drumul de la dramaturgie la poezie, pentru că ultima carte, “Se naște ceva”, reprezintă, în

poeme, o rară colecție de sentimente aduse în lumină și pentru că drumul este invers, scriitorii, de obicei, bat mai întâi la ușa poeziei. Să fie vorba de nașterea acelei “lumi fascinante”?

-Poezia a fost mereu pentru mine ceva fascinant – o lume aparte și chiar fascinantă. Am scris poezii încă din anii studenției, poezii pe care le-am considerat însă doar pentru mine. Din când în când, aruncam câte un vers în stânga sau în dreapta într-o discuție, într-un cântec, la o poveste etc. Am considerat că timpul lor încă nu a sosit. O parte din textele de atunci se regăsesc în recentul volum de versuri. Reluate, finisate, prelucrate și adăugate... probabil că s-a născut ceva.

-Bistrița găzduiește, în noiembrie, de ziua lui Liviu Rebreanu, la C.C.M., Festivalul Național de Teatru Profesional, unde vin trupe bine cotate în specialitate. Evenimentul se bucură de recunoaștere și susținere. Orașul, chiar dacă nu are un teatru, nu duce lipsă de stagioni, de spectatori, printre care tinerii sunt cei dintâi. De unde pasiunea pentru teatru?

-Teatrul este o pasiune mult mai veche. Am cochetat mulți ani cu ideea de a deveni actor. Chiar și în clasa a XII-a încă oscilam între actorie - sport – filologie. După cum bine știți, anii noștri de liceu și apoi de studenție nu se compară cu ce se întâmplă astăzi în învățământul românesc. În primul rând, Bacalaureatul era un examen extrem de greu. Apoi admiterea la facultate era o piatră de încercare greu de depășit dacă nu aveai un bagaj serios fundamentat de cunoștințe în domeniul respectiv. Se mai adăugau locurile foarte limitate și concurenții foarte mulți. Ce m-a determinat să renunț atunci la actorie? Teama de a nu reuși și de a păși în rândurile militarilor. Acolo unde mi-aș fi dorit eu să reușesc era, atunci, un singur loc și o nereușită însemna plecarea în armată. Ca urmare, am renunțat la actorie și m-am decis pentru filologie. Dragostea pentru teatru însă a rămas. Ca student, nu am pierdut nicio stagionă a Operei și a Teatrului din Iași. Apoi am căutat să văd

cât mai multe din stagiunile Naționalului bucureștean. Așa m-am împrietenit cu Florin Piersic, Constantin Diplan, Draga Olteanu și alți mari actori ai scenei românești.

La catedră, la Liceul „Liviu Rebreanu”, am înființat o trupă de teatru cu care am susținut spectacole chiar și la Teatre mari din țară. Apoi, la Casa de cultură a sindicatelor, am continuat activitatea teatrală și am înființat Teatrul de cameră Bistrița – un teatru de amatori cu caracter semiprofesionist. Dacă mai adaug că am inițiat tot atunci primul Festival național de teatru cu un juriu care, dacă amintesc doar câteva nume este suficient a înțelege pasiunea mea veche pentru teatru. I-am adus atunci, câțiva ani la rând, la Bistrița pe Țucu Parhon, Tocilescu, Dinu Kivu, Tudor Popescu, Mihai Ispirescu, Bebe Parhon, nume grele din teatrul românesc, de care m-au legat prietenii strânse și de neuitat.

Stagiunea de teatru din Bistrița vine să suplinească lipsa unui teatru propriu și bucuria mea este că într-adevăr tinerii vin spre teatru, dar în același timp trebuie să o spun că oameni care trâmbițează în Bistrița ideea unui teatru vin foarte rar sau chiar deloc la spectacolele Teatrelor Naționale. Un teatru există prin spectatori, prin aplauze, prin susținere. A vorbi doar de dragul vorbelor care dau bine nu este suficient.

-Mi-am imaginat și eu, în stil Borges, călătoriile ca un gen de bibliotecă, locul unde rămâi cu tine și cu ceea ce vezi, prilej de cunoaștere de sine și de alte locuri, de alți oameni, de transformare a eu-lui. Cred că tentația de-a scrie este de nestăvilit. Și, totuși, puține nume cu povestea (poveștile) lor, s-au transformat în carte. De ce au cântărit acestea mai mult decât altele? De ce unele au rămas doar în imagini personale?

Cât de mult regretă un “om universal”, așa cum este și Dorel Cosma, faptul că nu redă mai mult fața lumii în literatură?

-Timpul este o problemă. Am încercat să transpun în carte aspectele cele mai „calde”, mai de neuitat. Există multe alte personaje care încă nu și-au găsit locul în paginile cărților mele. Ele au însă locul lor bine stabilit și la timpul potrivit se va auzi și glasul lor.

-Lumea văzută de Dorel Cosma este sursă de inspirație? Cât îl ajută să înțeleagă mai bine țara de-acasă?

-Categoric da. Lumea pe care am văzut-o constituie o sursă permanentă și foarte importantă de inspirație pentru mine. Ceea ce palpezi direct în lumea noastră europeană sau dincolo de ocean, te face parcă să trăiești altfel, să-i simți altfel pe cei de lângă tine și evident, cel puțin pentru mine, să te gândești mereu acasă și la ce-ar fi mai bine pentru noi pentru ca și românul să poată avea odată și odată o altă poziție în lume.

Foto: Biserica de lemn Sf. Arhangel Mihai, 1750, Subpădure, reconstruită în Târgu-Mureș, în incinta fostei garnizoane de tancuri, 2001

-Cum reușește Dorel Cosma să-și facă/mențină prieteni în multe colțuri de pe glob?

-Este un aspect care probabil ține în primul rând de temperamentul fiecăruia. Apoi a te exprima într-o limbă comună este foarte important. Și nu în ultimul rând a-ți respecta prietenii și desigur a te respecta și pe tine în expresii, gesturi, ținută, atitudini etc.

-Într-o lume de plastic, întoarcerea la tradiții și obiceiuri, păstrarea lor, e ca o gură de oxigen. Este folclorul românesc o carte de vizită de onoare dincolo de granițele țării?

-Mi-aș dori, desigur, ca și România să ajungă la nivelul Germaniei, de exemplu, sau al Franței. Nu știu dacă vreodată din punct de vedere economic vom putea concura cu aceste mari puteri. În sport și în cultură avem însă toate șansele de partea noastră. Folclorul, în special, reprezintă cu adevărat o carte de vizită de mare onoare. Costumele, muzica și dansul nostru popular sunt deosebit de apreciate dincolo de graniță „Un festival fără români – spunea o mare doamnă a folclorului din Franța – nu are culoare”. Păcat însă că în interiorul țării folclorul nu este încă așezat la locul pe care și-l merită. Prea mult ne inspirăm din țăcănitul armelor și din ritmurile drogurilor așa zis elitiste, în timp ce chiar și occidentalii studiați își îndreaptă din ce în ce mai mult atenția spre propriul folclor. Recent, am participat la un mare Festival de folclor din Elveția – care se organizează din 12 în 12 ani. Spectatorii și artiștii toți au venit în costume naționale. Chiar și președinta țării – d-na Doris Leuthard – a fost echipată în costum popular național și s-a adresat țării afirmând că politicienii au datoria de a păstra și promova folclorul. În Grecia, la toate restaurantele mari muzica și dansul popular sunt la mare înălțime și prețuire. La noi ...?

-Pe lângă multe alte activități, la C.C.M. Bistrița ființează și Societatea Scriitorilor “Conexiuni”. Este un lucru minunat ca și oamenii de condei să-și afle un spațiu de manifestare, un ceneclu unde să vorbească aceeași limbă. Instituția pe care o conduceți a fost de multe ori gazda unor frumoase întâlniri cu scriitori. Ce reprezintă ele pentru un om al valului modern?

-Am considerat că instituția pe care o conduc trebuie să ofere un cadru civilizat, modern, elegant și pentru scriitorii bistrițeni. Există în municipiu mai multe grupări și locuri de desfășurare a manifestărilor literare. Eu mi-am dorit și îmi doresc un cadru mai aparte, mai european și, imediat după ce am reușit realizarea acestui cadru, m-am preocupat de extinderea activității pe plan național și

european. Este valul modern despre care vorbești.

-Ce este literatura pentru Dorel Cosma?

-Ca filolog – profesie.

Ca dascăl și om din sfera culturii – educație.

Ca scriitor: „a lăsa iarăși nescrise” aceste fapte...

-Ce au însemnat Antologiile “Scriitori bistrițeni” și Turneele de promovare a literaturii scrise în Europa?

-Împlinirea unui mare vis. În primul rând, faptul că ideea pe care am susținut-o și am promovat-o a găsit aderență și aprecieri la nivel național. Așa se explică câștigarea unui proiect de promovare a literaturii bistrițene, care ne-a permis să realizăm Antologiile „Scriitori bistrițeni” în șapte limbi. Turneele în Europa au fost un adevărat succes. Am citit în limba română și am oferit traduceri din textele citite în Germania, Italia, Spania, Austria, Ungaria, Franța și Elveția. Mai mult chiar, formațiile noastre artistice, care se deplasează în diferite colțuri ale lumii, duc cu ele aceste Antologii, astfel că scriitori bistrițeni sunt popularizați astăzi în Europa, America, Asia și Africa. Știu că lumea scriitoricească este plină de invidie și am mai recepționat și țepi veninoși. Nu m-au deranjat și nu mă deranjează. Atunci când altcineva va face mai mult, mă voi recunoaște învins. Până atunci, mă mândresc cu poziția de lider.

-Care este rolul revistelor culturale/literare, într-un cadru social destul de ne-sigur, cu circuit închis?

-Este foarte adevărat că astăzi se citește mult mai puțin față de anii precedenți. Cred însă că revistele culturale / literare au un rol foarte bine definit. Fenomenul cultural și chiar și cel social – politic transpare sub bagheta artistică în paginile revistelor culturale. Astăzi, poate citesc mai puțin. Am însă convingerea că aceste reviste vor rămâne mărturie peste timp ale perioadei pe care o trăim. Afirm acest lucru, fiindcă întotdeauna oamenii de condei au știut să transmită posterității realitatea zilelor pe care le-au trăit. Nu înseamnă că revistele de azi sunt doar

pentru viitor. Chiar dacă cititorii sunt mai puțini sau dacă sunt cu circuit închis, trebuie să ne bucurăm că există. Orice individ ce se consideră cât de cât intelectual va frunzări, cel puțin din curiozitate, și paginile revistelor culturale. Și cred că aceste reviste se adresează în primul rând intelectualilor adevărați, nu celor de duzină apăruți peste noapte.

-Cum vede Dorel Cosma fenomenul literar bistrițean/ românesc în context european/universal?

-Bistrița este un caz mai aparte în toată sfera cultural – artistică, chiar dacă suntem un oraș mai mic, Bistrița frează de cultură, stârnind invidia unor mari centre culturale din țară. Este un lucru îmbucurător constatat și recunoscut de mari oameni de cultură care ne-au vizitat. Nu aș putea să-mi permit un top, o clasificare. Important este însă că suntem bine recepționați în Europa și în lume.

Totuși, însă, nu se face suficient pentru popularizarea fenomenului literar nici pe plan național și nici internațional. La nivel național, cu excepția postului TVR1 și TVR Cultural, fenomenul literar nu interesează. Nu aduce bani. Pe plan extern, din păcate, pe la Ambasade mai mișună atașai culturali care n-au nimic cu fenomenul literar. Diferite instituții culturale românești din străinătate au alte preocupări și înclinații paralele cu poezia, proza sau dramaturgia. Probabil că este nevoie și aici de o reformă și de cooptarea unor pasionați ai fenomenului cultural în general. Deocamdată să ne bucurăm că există orașe ca Bistrița, unde cultura este la ea acasă – probabil apreciată și dorită.

-Fără Dorel Cosma, viața culturală a Bistriței ar fi mai săracă. În căutarea unui brand cultural al acestui burg transilvănean, Dorel Cosma este, cu certitudine, o destinație de bun augur. Am încercat să creionăm un portret.

Ce-am uitat din acest profil, care va dăinui în timp?

-Faptul că am o familie minunată (soție, părinți, copii, frați, surori), cu piloni puternici, care m-au susținut în promovarea și realizarea proiectelor mele.

Cu sentimentul unui interviu - document și a unor idei ce-și vor găsi ascultare, mulțumesc pentru timpul care ne-a ocrotit.

ELENA M. CÎMPAN

Foto: Biserica de lemn „Sf. Nicolae”, 1750, pictura 1812, Răstolița, Mureș

PRIMĂVARĂ CU MAGNOLII

Ține-mă departe de tine
o vreme
cât înflorește măru
și-n palme ard caiși
până vor stinge focuri
vestale infidele
și câinii tăi de pază
îi voi găsi uciși.

Atunci îmi voi trimite
solie înainte
exilul în sămânță
să-mi pară mai ușor
să-mi spargă muguri coaja
bătrânelor dorințe
când răurile-n mine
se umflă și mă dor.

Și când întoarse iară
prea gureșe prigorii
să cuibărească vrea-vor
în carnea noastră veche
ascunde-mi nerăbdarea
sub pleoape de magnolii
sărutul să-mi rămână
pe trupul tău, pecete.

NAUFRAGIU

Sentimente,
mari creaturi marine,
eșuate pe plajele reci, ale nimănu.
Valuri neputincioase ce încearcă prea
târziu să le mângâie,
după ce le-au aruncat nepăsătoare la
țarm.
Nimeni n-a putut spune deocamdată
dacă marea nu le va fi fost îndeajuns
sau au sfârșit dezorientate
de o utopie prea albastră,
de vreo schimbare
a magnetismului din ultima vreme.
Eu le-am găsit acolo
și-am stat la priveghi
să nu le las singure peste noapte.
Poate va veni cineva, milostiv,
în urma mea
să le-ngroape.

METAMORFOZĂ

Sunt un somon
ajuns la capătul drumului -
mă descompun,
trupul meu ascultă acum
de alte legi, oculte.

Oricum, e bine că
am ajuns până aici
și mi s-a îndeplinit dorința

de a nu muri într-o zi
plictisit.
E bine că
mai aveam atâtea de făcut.

Iată, merg pe ape
și-mi frec burta de pietre
să las un semn
iluzoriu
Pământului.

PERSPECTIVĂ

De mâine o să privesc lumea
dintr-o cu totul altă perspectivă -
voi modifica unghiul sub care
am pus temelia casei și vânturile.
Voi recalcula apoi,
corectând,
curbura luminii pe care irisul tău
o abătea de la linia dreaptă,
după care ar trebui să caut
un înlocuitor pentru Carul Mare
și o nouă orbită să-mi aducă
soarele mai aproape.

În spatele blocului
copiii decapitează orele
dând de-a dura timpul
la care noi, cei mari,
atât de greu slujim.
Lumea întreaga-i un mare
ocean de asfalt.

Deșertificarea continuă.

HOȚI NEPRICEPUȚI

Făceam trafic cu ceasornice vechi
furate
din odăile somnului,
și niciodată nu reușeam să ne oprim
încât să nu fim prinși asupra faptului
și să ne fie confiscat totul,
dar noi perseveram, nu aveam timp
să analizăm unde greșeam mereu
eram doi hoți

nepricepuți până la urmă
și nu vedeam cum secundele
își încordau disperate spinările
gata să sară la gâtul
sentimentelor noastre
care se rostogoleau provocator
chiar printre stalactitele
și stalagmitele
cu care el, timpul,
amenința să ne sfâșie,
făceam trafic cu ceasornice vechi
care băteau orele anapoda
și pe care nimeni
n-ar fi plătit niciodată nimic.

MELANCOLIE DOMESTICĂ

Ne îmbatrânesc amintirile,
mă gândeam
ascultând cum începe să crape în
mine
coaja lor amăruie
iar tu mă priveai speriată
de vârsta în care te pregăteai să intri
ca într-o haină prea mare,
uzată.

Doar amintirile ne îmbatrânesc,
îți spuneam
dar ochii tăi rățăceau acum singuri
într-un loc fără ziduri și porți
numai brațele tale
mă strângeau înfricoșate
să nu ajungă prea curând
la capătul acestor o mie și una
de zile și nopți.

JOGGING CIRCULAR

Începuseră să apară primele fisuri,
se măcina sub bocancii realității
roca
și așa perisabilă
a visului pe care mă cațăr
cu tenacitate de alpinist.
Desigur, el nu are nicio vină
că devine cu fiecare zi tot mai mic
că l-am înghesuit în buzunarele
acestor vremuri
și patria
întorcându-l pe toate fețele
mi l-a găsit învechit,
fără valoare,
imposibil să ajungă pe lista ei scurtă
de priorități.
Ea are nevoie de catedrale
ridicate prin programe Sapard,
de joggingul nostru circular
finanțat cu tichete de masă
pentru o dezvoltare
durabilă.

OVIDIU POJAR

Bărbatul la 40 de ani

89. Proaspăt pensionar la 40 de ani, imaginezi un guvern care ar arde public toate legile, ordonanțele, constituția, codul juridic - tot amalgamul ăsta zăpăcitor ce-ți face praf puținii bănuți, bun, de-acum nu mai au valoare parametrii judecării noastre, să spună, acum ne ghidăm după Cele Zece Porunci, ți se spune să nu furi, să nu ucizi - nu ucide, să nu poțestești femeia aproapelui tău - nu pofti ș.a.m.d. - să nu se precizeze pedeapsa celui care va călca strâmb, să rămână în aer conceptul de justiție.

90. La 40 de ani nu ești nici măcar șomer, n-ai bani să încălzești maghernița unde te-a aruncat soarta - e frig în cameră și ai fuma dar aștepti, acum ai la dispoziție oricâtă vreme, toată viața, nimic mai potrivit pentru unul care nu are de administrat clipe, ore și ani de carton, depozite de sterilitate a timpului, ce zicea Marshall McLuhan: "Tinerii astăzi nu mai vor ținte, scopuri abstracte, ei vor roluri - ROLURI; adică o angajare totală", înțelegi abia după ce ai pierdut lupta cu societatea de ce tot ceea ce realizează aceștia durează atât de puțin, în cazul tău șapte ani; fără o motivație sufletească, orice investiție se reduce la un troc simplu: îmi dai, îți ofer, adică atunci când oferta unuia nu mai este pe gustul altuia, contractul se reziliază și fiecare caută o altă piață, mai avantajoasă, mai sigură, cu alți parteneri, cu noi roluri, când își dau seama că de-a lungul vieții n-au făcut altceva decât să alimenteze diabolicul reactor al acelei relative "angajări totale" e prea târziu, pur și simplu nu li se mai potrivește niciun rol, prostiți de ultima și cutremurătoarea descoperire, înalță rugi fierbinți și brațe tremurânde spre cer, cum faci uneori și tu - restul demonstrației este la Dumnezeu.

91. Numai la 40 de ani se putea ca, în viața ta de pictor provincial, să apară doi tineri șterși - urâței, discordanți: el - înalt, lung, ea - pitică și cu nasul mare, ținându-se de mână, au intrat în sala unde tot felul de domni și doamne de artă asistau la deschiderea acelei expoziții, lovită în moalele capului de neașteptata viziune, asistența s-a retras siderată, se simțea peste tot sindromul ocrotirii, au devenit cu toții de o duioșie curioasă, bolnăvicioasă - ai ieșit din sală și ai cerut, la primul local, un coniac.

92. Ai 40 de ani și în nicio zi, când noaptea târziu te întinzi în pat lângă femeia ta, nu ești îndeajuns de curat - e paradoxal cum într-un timp relativ neînsemnat ai reușit să greșești mai mult decât ea, cea cu mărul și păcatul ancestral, ai și justificare: pedeapsa pe care Adam o descarcă în spatele Evei credule, un fel de întârziată revanșă, cap de familie fiind, cum ai putea suporta multiplul de cap?, doar capul familiei guvernează, întreține relații cu cine e necesar, minte sau fură pentru a asigura stabilitatea materială, Eva nu poate fi egală cu tine, care ai fost doar complicele afacerii cu mărul, nu făptașul în formă și fond, adamii de 40 de ani beneficiază

de circumstanțe atenuante, ar trebui să fie salubrități rapid, dați cu otravă sau cu bomba atomică, să rămână în urma lor doar potopul unei planete de femei - mai poate imagina cineva o dispariție a speciei umane la fel de frumoasă?

93. Luați-vă țara înapoi, nenorociților!, îți venea să strigi la 40 de ani - asta nu-i România mea, asta-i patria voastră depusă la bănci oculte, ăsta-i un ținut ce duhnește a "lucru slab", a tranzacție "curat murdară", fac ceva pe orgoliile și

vicleniile voastre, pe sistemele voastre care nu vor înceta niciodată să găsească ceva de pus la zid, nu dau doi bani pe afacerea asta așa că luați-vă conglomeratul de legi și hotărâri și bateți la alte uși, mai naive, n-am nevoie de toleranța voastră, de argumentele, autoritatea și controalele voastre, îți venea să le arunci în față, dar lângă polițai, primar și reprezentantul guvernului s-a ițit sutana unui popă care, despărțit de proverbialul sobor, avea, între vrăbiuțele oficiale, aerul unui corb gras și plictisit, nu-i chip să te pui de acord cu astfel de grupări neo-naziste, musai trebuie să intri în hora lor, să-i mituiești, să iei mitul de coadă, să le crăpi capetele strălucind de atâta înțelepciune apoi să aștepti liniștit o altă grupare și mai neo-nazistă care să te învețe cu lux de amănunte ce înseamnă să fii cetățean roman, să nu poți scăpa de porecla asta până la moarte, s-o porți cum și-a purtat Isus crucea, iar ei zi de zi să-ți urle-n urechi: Nu ți-ai plătit taxele comunale! Îți tăiem gazul și curentul electric! Te amendăm că n-ai bilet de tramvai! Te amendăm că n-ai viză de flotant! Te dăm afară că nu ți-ai plătit chiria! Chemăm sectoriștii că nu vrei să plantezi flori în fața blocului! Te băgăm la pușcărie că nu dai impozit statului! și alte astfel de lucruri sfinte înghesuite de-a valma sub chipie și uniforme de partid și de stat, hotărât, asta nu-i România mea, voiai să urli ca disperatul, România cu ochii încercănați și trupul metodic atins de pașii celor ce n-au nici pâinea zilnică și al căror număr crește continuu, o pădure de părăsiți despre care numai îngerii păzitori pot da detalii, despre care se va spune încă un secol că sunt "generația de sacrificiu", asta-i patria mea și în numele ei voi da o masă festivă, un banchet la care să participe cu toții ca la o ultimă Cină de Taină, ai vrut să răcnești, așa să fie prins Iuda, așa să dispară de pe hartă România voastră portabilă, transportată de ici-colo în genți diplomat cu cifru - să rămână în urmă doar puhoiul unei superbe zburătăcirii de acte caritabile cum ar fi "păstrarea identității naționale".

94. Ești bătrân ca bătrânii pe care nu i-ai remarcat înainte de-a împlini 40 de ani - în mijloacele de transport în comun îi dublezi pe tinerii ce ocupă scaunele, nu spui nimic, nu ceri locul, aștepti ca și ceilalți boșorogi cu toate că nimeni nu-ți oferă dezinteresat nimic, necum locul, locul din mijlocul de transport, bunele tale maniere par venite dintr-un trecut necivilizat, animalic, dacă ai totuși loc și le cedezi scaunul, bătrânii îngână câte-un "mulțumesc" formal, uneori nici atât - li se pare normal, sigur, apartii lumii lor, acolo, aceste gesturi se fac la

ordinea zilei, n-au conotații de evenimente majore, în metropola asta ai renunțat la dimensiunea efervescentă a timpului, nici nu te așezi pe scaune chiar dacă locurile sunt goale, ți-e groază că lângă tine va apărea vreun bătrân cu buzele strânse și tu, rușinat, vei coborî la prima stație, vei pierde timp, iar pavatorii de la British Council vor rămâne fără materiale, Mike îți va privi muncitorii, din nou, ca pe niște creaturi inferioare care știu doar să spargă betoane și să tragă de timp, Mike este partea engleză a contractului, face alergie la săpătorii de șanțuri și gropi, este derutată partea engleză de întârzierea părții Dăncuș - trășăturile sale de tip germanic se contorsionează, el se strâmbă nemulțumit, devine român.

95. Nici măcar la 40 de ani nu te gândești că-n America ți-ar fi mai bine - pentru a te obișnui cu ideea a fost nevoie de o armată de oameni care să-ți bage "gheara-n gât", să te pregătească, involuntar, pentru confruntarea finală, azi ți-ai dat zi liberă, în țara asta e voie, azi îți vei mângâia noua amantă, îi vei duce flori, îi vei spune că iubirea pentru ea a dezmoștenit universul de uimire, că, din momentul în care a rămas cu tine, ai devenit stăpânul unei alte parcele de timp, până la urmă ce să spui unei femei îndrăgostită nebunește de tine, uneia care participă cu fiecare gest la idolatrizarea ta - aproape ca-n vremurile când femeia era sclava bărbatului - nu egala sau, mai pretențios spus, jumătatea lui.

96. O anumită mojie e proprie secolului în care faci 40 de ani - în compartimentul de tren intră două dame gureșe cu trei copii și într-o maghiară stridentă te întrerup din cititul ziarului, populează mediul cu sticle, sticlute, genți, plase, telefon mobil, furios, nu te rezezi să le ajuți la bagaje, cum ai fi făcut oricând altcândva, îl lași pe un tânăr să le instaleze ceea ce duce imediat la o reacție de dispreț față de tine, cel mai perfect se comportă unul din puști care, deși are locul alăturat, se așează în ciudat lângă tânărul amabil - psihologii n-au greșit observând că în anii copilăriei senzațiile sunt mult mai clare și mai puternice decât la maturitate, când abandonăm cățărul în copaci pentru a ne căța în cărca aproapelui.

97. Localul gării în care te-ai oprit nu mai era ca altădată, când ai vrut să faci 40 de ani pe tren - semiîntinericului cald în care te pierdeai cu plăcere îi luase locul un neon enervant, patronul a adus și un video iar voi, călătorii, vă puteați holba uimiți la luxul de prost gust al unei formații de muzică suburbană, în stația aceea n-ai coborât decât noaptea iar în local n-ai intrat decât cu impresia că pătrunzi într-un alt timp, unul al oboselii și dezamăgirii, vodca și cearcănele consumatorilor făceau dovada celor mai elocvente refugii, iar atmosfera de delăsare generală te moleșea rapid, te alătura lor, te prindea în teascu unui efort comun de-a amplifica motivele renunțării însă pentru tine venea ora plecării, doar nu dădeai atâția bani pe bilet de dragul celui anturaj, ai urcat în tren, în fața și în spatele tău alți călători, nicidecum cei din localul gării - un bărbat relativ tânăr, fără un picior, care te-a șocat cu modul în care a depășit obstacolul scărilor vagonului, o femeie cu pantofii

desperecheați, un funcționar șpilcuit și arogant, conductorul, semnalul de plecare.

98. Oricât ai fi de blazat la 40 de ani, într-o bună zi nu mai suporti mutrele plângărețe ale concetățenilor, ți se acrește de zeama bordeleză a jelaniilor - vrei o expresie răspicată, un răspuns lucid la întrebările tale agasante, dar peste tot numai ambiguități, echivoc, „de la Ana la Caiafa”, superba promiscuitate a umanității care și-a descoperit în sfârșit vocația, pentru a legifera excepția care confirmă regula, ți se oferă pe bandă super-eroi care nu plâng, nu suferă, nu râd, nu iubesc, sunt neînvinși, frumos din partea populației planetei, își exportă unii altora imaginile despre cum ar vrea să fie deși, dincolo de spoială, fiecare bănuiește ce urmează că doar și super-eroul are o familie, un cont în bancă și visuri „de mai bine” - uite că a murit și Michael Jackson și la banii lui nu a sponsorizat nicio carte a vreunui poet român - sigur că nu, n-a putut fi deranjat din văitarea sa scenică.

99. Ești mare, la 40 de ani ți se propune să te întâlnești cu niște scriitori în alt oraș - urmează trei zile în care nu mai ești blasfemiât de banalitate, te rezezi la alcool, fumezi enorm, îți petreci nopțile dansând într-un bar mizerabil, puținele ore rezervate odihnei le valorifici făcând sex și, brusc, după o călătorie cu un tren de noapte, ajungi de unde ai plecat, „s-o sun pe Ioana”, gândești puțin înspăimântat, ea te calmează, vă întâlniți la ora zece, la spital, te prezintă unui cardiolog, coleg de breaslă, „e rudă cu mine, are probleme cu inima”, tânărul doctor te trimite la Camera 15 să ți se facă un E.K.G., peste vreo douăzeci de minute stai pe hol, te uiți ca mâța-n calendar la graficele imprimate pe o hârtie de culoare roz, o cauți pe Ioana, „nu se vede nimic grav”, spune ea, „du-te înapoi și dă-i-o doctorului, e specialist”, să-ți vină o inspirație drăcească și cu hârtia în buzunar, ca unul care și-a isprăvit treaba, să pleci liniștit, dacă în acel moment s-ar întâmpla să cazi pe stradă ai muri cu zâmbetul pe buze - ai trișa o lume întreagă sabotând-o cu acel genaloid triumf.

100. La masa la care stăteai când ai împlinit 40 de ani, s-a vorbit despre Dali, Beckett, Ungaretti, Llosa - îți munceai creierii cum ți-ai putea aduce familia pe str. Luminișului, unde se dădea apă caldă o dată la două zile, așteptând troleibuzul, unul din comeseni te-a întrebat: „Ce-i aia umbertoeco? Da’ zî fuga că-mi vine troleu”, ui’ că apare, oi muri prost”, i-ai „zâs” iute: *Definiție: Umberto Eco îi ăla cu pendulu’. Dăncuș îi ăla cu spânzurătoarea. Conform lui, orice cruce supusă intemperiilor naturale poate deveni, în mijlocul unui câmp pustiu, o spânzurătoare ideală*”, pe mutra lui bleagă a înflorit un rânjete fericit și a urcat mândru scările troleibuzului - de satisfacție a uitat să-și ia bilet și a primit amendă.

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

(Fragment din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Ed. Criterion Publishing)

Dulce harababură...

Cum am încercat să fac un filmuleț despre Fondane

Sincer vorbind, în viața mea nu am depus atâta energie « relațională » ca să obțin ceva, să îmi pun în practică un proiect ca pentru acest film despre care o să vă spun câte ceva în rubrica de azi.

E oarecum paradoxal, căci normal ar fi fost să mă lupt, să mă « zbat » pentru proiecte care să mă pună în valoare pe mine însămi. Nu-i așa că toți facem la fel ?

Și ce m-a apucat cu Benjamin Fondane ? Căci despre el este vorba. Nici măcar opera nu i-am citit-o în integralitate, ca să fiu sinceră. Ar trebui să caut prin arhive și bibliotecii franceze. Și atunci???

Destinul acestui om m-a tulburat atât de mult și mă obsedează într-un asemenea fel încât i-am urmat urmele pariziene peste tot, înarmată cu o cameră micuță de luat vederi și filmând colțuri de clădire, parcuri și alei, corniște și cafenele, imaginându-mi silueta lui fină, costelivă, parcă văzându-i fruntea lată și muncită de gânduri.

Avea o “ fire “ de artist înăscut acest om născut la 1898, la Iași, la 14 noiembrie 1898. Pe numele său de naștere Benjamin Wechsler. Fiul lui Isaac și al Adelei Schwarzfild. Tatăl, comerciant ai cărui părinți veneau din Herța, cea pierdută de noi. Herța pe care viitorul poet avea s-o cânte cu patos emoțional. Mama venea dintr-o familie de cărturari evrei, bunicul din partea mamei fusese un intelectual de excepție și creatorul primei școli evreiești de la Iași. Și unchiul din partea mamei Elias, Moses și Wilhelm, erau erudiți, ba mai mult, primul dintre aceștia a scris o « Istorie a evreilor din România ». De aici pornește destinul lui BF, de la un început de secol într-o școală primară ieșeană, întâi la «Trei Ierarhi», apoi la liceul *Alexandru cel Bun* și *Liceul Național*. Aici începe liceanul să scrie și își alege un pseudonim : Barbu Fundoianu.

Oare de ce ? Valul de antisemitism era deja prezent ? Era mai la modă, mai « patriotic », să te cheme cu un nume românesc ?

Sigur că ne e greu să pricepem azi.

Urmăriți, persecutați, deveniți ținte pentru ca apoi să devină ei îșiși vânătorii propriilor asasini, nedreptățiți ca mai apoi să fie exemplul de discriminare pozitivă perfectă, evreii au constituit un subiect complicat, adeseori controversat, dar în cele mai multe cazuri puțin abordat, privit cu teamă.

Paradoxurile istoriei au făcut ca ei să fie sau prea iubiți sau deloc, ca ei să fie sau extrem de generoși cu istoria sau nu, amalgamul de idei și sentimente se perpetuează astăzi așa cum s-a perpetuat de când știm lumea asta și avem vești despre ea, de la Regele Solomon și de la timpurile nașterii celui pe care îl numim Mântuitorul nostru, născut din trupul unei uimitoare femei de rasă semitică și căreia ne închinăm de două mii de ani.

Dar să revin la BF. E foarte precoce, scrie de pe la 14 ani, colaborează cu regularitate la reviste *Absolutio*, *Revista noastră*, *Zări senine*. (Aici fac o pauză de emoție,

căci și revista școlii noastre de la Bistrița se chema tot *Zări senine*...și noi, mă refer la generația noastră de poeți, tot acolo ne-am publicat primele producțiuni pe hârtie de maculator și bătute la mașină, încopciate apoi în niște tartaje albe pe care scria *Zări senine* și care pe atunci ni se păreau culmea bunului gust.)

În plin război, el scrie deja poeme în idiș și propriile sonete biblice publicând în revistele evreiești *Hatikvah*, *Lumea evree*, *Bar-Kochba*, *Hasmonaea*. Moartea tatălui (în 1917) îl marchează pentru totdeauna (atunci scrie ciclul *Herța*) și îl cunoaște pe Ion Minulescu, care îl încurajează.

Pe de altă parte, Gala Galction îi patronează debutul poetic în presa literară. Iar în 1919 părăsește Iașiul pentru București. De fapt, la București rămâne trei ani, timp în care talentul, cultura și mai ales spiritul său non conformist se remarcă până la limita scandalului. Convingerea sa că literatură română e total influențată și dependentă de Franța, e pe cât de romantică pe atât de adolescentă așa zice : o afirmă în prefața cărții « *Images et Livres de France* ». În 1922 fondează teatrul de avangardă *Insula*, inspirat de teatrul lui Jacques Copeau, alături de sora lui, Lina, care era actriță deja și devenise soția unui regizor : Armand Pascal. Dar teatrul nu ține mult, nevoi financiare și reacții antisemite duc la închiderea lui și iată că la sfârșitul lui 1922 pleacă la Paris.

De aici începând, filmul meu capătă imagini : primul domiciliu e în *Rue des Saint Pères*, în apartamentul lui Remy de Gourmon ; e portar și boibliotecar (un alt bibliotecar celebru, ale cărui urme le-am urmărit cu fascinație și stăruință la Paris, a fost Paul Valéry, care era la fel: bibliotecar pe lângă *Martine de Béhague*, aristocrata pasionată de arte, al cărei *hôtel particulier* avea să fie vândut de moștenitori Regatului României, pentru ca mai apoi să devină sediul Ambasadei României la Paris: Iar uluitoarea bibliotecă circulară, îngrijită de Paul Valéry, avea să devină doar un bibelou sub cheie, care n-a mai slujit de șaptezeci de ani nimănui, așa cum se întâmplă în mare majoritate, când oamenii fac din cărți doar ceva de expus și când opere de artă ajung pe mâna instituțiilor birocratice, țințoase și prost gospodărite de șefi sacrosanți și invizibili.)

De aici destinul lui BF se întrepătrunde cu al surorii sale, instalată și ea la Paris. Au prieteni comuni, frecventează filozofi și artiști, într-un frison de viață pariziană cu accente contradictorii, îl cunoaște pe filozoful Leon Șestov, care avea să îl influențeze mult.

Din 1924, domiciliul se schimbă în *Rue Jacob*. O cunosc bine, e paralelă cu Bulevardul *Saint Germain*, de fapt pe acolo se petrece mai toată viața pariziană a lui BF. (La o aruncătură de băț de cafenelele unde aveau să se întâlnească mai apoi Sartre și Simone de Beauvoir, la *Saint Germain des Prés*.)

În ziua în care am fost să filmez etajul unde locuise în Rue Jacob, un echipaj al poliției făcea o descindere în vecini, o împresurare cum numai poliția franceză știe să facă, cu desfășurări de forțe și un aer preocupat, polițiști și polițiște patrulau (vorbesc despre luna iunie 2010, fac precizarea ca să nu se confunde timpurile literare.)

M-au privit cu reticență și vagă enervare, oricum nu le plăcea o cameră de luat vederi în stradă și la locul descinderii lor. Ar fi fost inutil să le explic de ce filmez un colț de imobil și că pentru mine era domiciliul lui

Fondane din 1924, căci la sfârșitul anului s-a instalat în *Rue Monge*, nu foarte departe. Atunci o cunoaște pe viitoarea soție, căci Ilarie Voronca îl ajută să se angajeze la o companie de asigurări « Albina », unde o întâlnește pe Genevieve Tissier. De aici, viața lui Fondane este presărată cu interviuri și texte publicate, totul e întrețesut cu mișcarea avangardistă, cu Tristan Tzara, Voronca, cu poeme în franceză și texte despre mitica Sonia Delaunay, cu apropieri de grupuri literare precum *Discontinuité*, de scenarii și fascinația cinema-ului, un soi de amestec de poezie, filozofie, gândire franceză și iudaică, pasiune pentru ceva nou și nemaivăzut, prietenie și paradox.

Dacă ar fi să urmăresc șirul traseelor lui Fondane și câte a făcut în acești ani, aș ameți. (Evident o să aflăm mai mult, chiar totul, de la profesorul și scriitorul Mircea Martin, care a obținut o superbă bursă oferită de Ministerul Afacerilor Externe pentru a investiga arhiva poetului, bursă derulată în Statele Unite, din câte am înțeles de la șefii succesivi ai departamentului care se ocupă de diaspora în această instituție).

Dar eu îmi urmăresc șirul imaginilor mele, la Paris, și din *Rue Monge*, văd că Fondane pleacă la Buenos Aires... unde ține conferința « Leon Șestov și lupta contra evidențelor ».

Tot atunci (1929), scrie și despre Constantin Brâncuși în *Cahiers de l'Etoile*. Nu toate merg ca unse, de pildă prima versiune a eseului său *Rimbaud le voyou* este refuzat de *Gallimard*, dar Fondane scrie și publică unde poate, iată că la București apare *Revista Unu*, unde scrie « *Poesie pure P.Valery și T.Tzara.* »

În 1930, îl cunoaște pe Artau și se angajează ca asistent de regizor și scenarist la studiourile *Paramount* în *Joinville le Pont*.

(Deja am ieșit din Paris și decorul s-a schimbat total în acești optzeci de ani care au trecut). Se căsătorește cu Genevieve Tissier, la 28 iulie, și urmează o activitate literară extrem de plină. Colaborări, cărți, antologii, scrie în franceză și în română, publică poezie și filozofie într-o avalanșă de evenimente literare, de întâlniri formidabile.

Dar eu mă duc cu camera mea video puțin mai departe, ajung în 6, *Rue Rollin*, într-un decor în pantă, dar nu departe de *Rue Monge*. Aici vor trăi cei doi soți și va fi perioada cea mai bogată în evenimente. Poeme, articole, notarea convorbirilor cu Șestov, polemica cu Jean Wahl à propos de Kierkegaard, vizita familiei în 1935, mama și sora Rodica, eseuri mai ales, colaborarea cu *Cahiers du Sud*, apoi încă o călătorie în Argentina (mă întreb ce s-ar fi întâmplat cu Fondane dacă ar fi avut impulsul să rămână acolo până când avea să treacă nebunia nazistă, dar nu nu a fost să fie așa.)

Cert ce că în vreme de război Fondane este mobilizat în armata franceză, în 1940, în Regimentul 216 de infanterie la Sainte Assise, aproape de Fontainebleau și cade prizonier. Reușește să evadeze! Apoi e capturat, apoi reușește să obțină eliberea pe motive de sănătate, e operat de apendicită la Spitalul Val de Grace, în septembrie 1940. Din februarie, revine la adresa din *Rue Rollin*, o straduță îngustă la care ajungi după ce urci câteva trepte până la un etaj superior, o piațetă minusculă, nicio floare, niciun arbore, niciun semn de îmblânzire a dalelor care frig.

În 1942, scrie de zor de parcă nu ar fi în război, îi frecventează pe Lescure, Lupsaco, Cioran și asistă la

cursurile lui Bachelard la Sorbona. Prin toamna lui 1942, prietenii lui argentinieni încearcă în zadar să îl determine să părăsească Europa și să se refugieze în America de Sud. În 1943, publică eseuri despre Baudelaire, cronici despre Lupasco și lucrează de zor la « *Exodul* ». Ultimul său text filozofic este « *Le Lundi existentiel et le Dimanche de l'histoire* », aproape premonitoriu, căci la 7 martie e arestat de poliția franceză în același moment ca sora sa, Lina.

Sunt trimiși la Drancy, un fel de « loc de triaj » pentru prizonierii evrei.

Iar de acolo, la 30 mai, este trimis la Auschwitz, cu penultimul convoi, numit **Drancy no 75**.

Încercările disperate ale soției sale de a-l elibera se pare că au o șansă, dar Fondane refuză să o abandoneze pe Lina în lagărul de exterminare. Oricum, nu ar fi putut să trăiască dacă sora sa iubită ar fi fost ucisă, iar el ar fi fost salvat.

La 2 sau 3 octombrie este gazat la Auschwitz-Birkenau.

Considerat în Europa de azi drept un scriitor francez despre care se uită mai totdeauna să se amintească faptul că ar fi fost și român, Barbu Fundoianu a fost un român evreu care a plecat din România de teama antisemitismului, dar și ca să își desăvârșească destinul literar.

Fără Franța lui dragă, nu ar fi fost un scriitor cunoscut, celebru, evocat.

Fără Franța lui dragă, poate că nu ar fi fost nici denuțat ca fiind evreu într-o perioadă de colaboraționism francez feroce.

Nu ar fi ajuns în lagăr, nu ar fi fost ucis în plină maturitate creatoare la 46 de ani.

Fără Franța lui dragă, nu ar fi devenit un nume de referință al literaturii europene, dar poate că ar fi rămas în viață, căci nu cred că în România vreun scriitor celebru a fost ucis de naziști în acest război al doilea, mondial și înfricoșător. Înfricoșător mai ales prin lipsa de toleranță, o lecție pe care ar fi trebuit să o învățăm. Lecția umanistă de a accepta diferența și alteritatea ca pe lucruri care ne îmbogățesc și nu ne despart.

*

Am vrut să fac un film scurt și explicit despre Fondane, să existe pe peliculă urma drumurilor lui, să poată fi văzută și de un public larg nu numai de literații care poate pot să își permită să cutreiere și să vadă.

Am vrut să îl aduc pe Barbu Fundoianu în memoria colectivă. Am încercat aproape totul, cerând, implorând sprijin de la organe, comitete și comiții, de la acest departament « diaspora » al Ministerului de Externe, de la televiziune și prin petiții adresate Ministerului Culturii.

Nu am reușit nimic.

Fiecare te trimite la ...altcineva.

Cred că Fundoianu, alias Fondane, alias Benjamin Wechsler, e prea român pentru francezi, prea evreu pentru români, prea elitist pentru o cultură română aflată în derivă și abandon, prea deranjant pentru memoria franceză în care colaboraționismul e o pată nătângă, prea oricum, prea nu intră în scheme și formatări.

E numai bun ca să fie uitat.

Ca toate amintirile care dor.

Paris, Iunie-august 2010

CLEOPATRA LORINȚIU

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

Ctitorii

Au trecut mai bine de trei decenii de când ortodoxia românească a început a se ctitori în Italia, întemeind în vremuri potrivnice credinței cea dintâi parohie la Milano. Și ctitorii s-au perindat, cum era și firesc, și au lăsat înmulțite semne ale trecerii lor în peninsulă, astfel încât, odată căzute *zidurile reci*, lăcașurile de închinăciune întemeiate “ad aspera” s-au înălțat “per astra” și sporesc de-atunci neostoit. Cum totul ține de marea saga a deschizătorilor de drumuri întru credința străbună, vocație de netăgăduit a neamului românesc, la scurtă vreme după 1990 s-a întemeiat și cel dintâi Protopopiat Ortodox Român al Italiei, ridicat apoi la demnitatea de Vicariat. O constelație de parohii a luat ființă în toate zonele populate de români, cu binecuvântarea Patriarhiei Române, sporirea aceasta culminând cu crearea în 2007 a Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei (inaugurată în 2008). Organizată în prezent în 16 protopopiate, aceasta e parte integrantă a Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale din Paris.

Episcopia Ortodoxă Română a Italiei are sediul la Roma și jurisdicție canonică peste toți credincioșii ortodocși români și moldoveni de limbă românească, aflați pe teritoriul întregii Italii.

Omul sfințește locul, spune un vechi proverb de pe la noi, și locurile în care au durat acești părinți spirituali, purtători de duh sfânt, sunt multe...

*

Cireșar 2010. Drumul e galben-lutos și se rânduiește curat, ca un român duminică. Sunt acasă, în România, pe o colină romană, la sediul episcopiei. Am în minte “peregrinul transilvan” și mă surprind gândind la “rătundul lumii”...și la Ion Codru Drăgușanu. Și conexiunea mentală așează cuminte, în lăcașul știut, numele unui alt sibian, Badea Cârțan, cel venit pe jos acum mai bine de un secol, tocmai din Cârțișoara pentru a cerceta cu ochii lui cetatea Romei și Columna lui Traian și-a înțelege vorbele cronicarului “că de la Rîm ne tragem”. Ei sunt români la care mă raportează acum, nu aș putea spune din ce pricină, gândind la Preasfințitul Episcop Siluan.

Mi-e greu să vorbesc despre Preasfinția Sa, așa cum o fac refe-rindu-mă la alți Oameni

Mari. Nu trebuie decât să-l cunoști, să-i adresezi câteva întrebări și să-l ASCULȚI, ca să-ți dai seama cât e de diferit de tot ceea ce se spune, se zvonește, se șoptește.

Ca să purcedem simplificând

lucrurile și să reducem totul la spunerea unei biografii, ar fi foarte puțin și lipsit de miez. Din punctul meu de vedere, care poate fi foarte bine doar...un punct, ființa umană e oglinda faptelor proprii, iar Preasfinția Sa, chiar dacă mă aștept să conteste cele spuse aici, e pentru mine (și ca mine sunt mulți “ai multului rotund”, cum metaforiza Coșbuc, care gândesc la fel) un ÎNTEMEIETOR, așa că am să las deoparte, pentru mințile mai doctrinare cronologii, prezentări sinoptice și alte asemenea artificii pe care, desigur, orice om scormonitor le găsește în internet.

Nu pot eluda câteva elemente, totuși, de natură biografică, accentuând latura spirituală a acesteia, fiindcă personalitatea cu care încerc un dialog, *nesocratic*, e construită parcă după alte legi decât cele cunoscute. Prin urmare, tiparele, modelele nu funcționează, așa că voi spune doar că Preasfinția Sa Siluan e un om cu vocație de păstor de suflete și de deschizător de drumuri, sibian de origine, dintr-o localitate, Gura Râului. “Gura de rai” din sufletul fiecăruia, aș adăuga, pentru că nimic nu e întâmplător atunci când ai de-a face cu oameni care schimbă fața lucrurilor și-a lumii.

În doar câțiva ani de la hirotonie, 1994, Presfinția Sa

Siluan a lăsat semne ale trecerii lui prin mai multe țări, fiindcă s-a ocupat direct, cu meticulozitatea ardeleanului, de buna desfășurare a vieții monahale în Mitropolie, organizând și rânduind parohiile și comunitățile noastre ortodoxe din Spania, Portugalia și din sudul Franței. În iunie 2004, Preasfințitul Episcop Siluan (episcop vicar la acea vreme al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale și Meridionale) a fost numit episcop vicar pentru Italia, unde existau atunci 34 de parohii. Mai apoi, începând cu data de 1 august 2004, a primit sarcina pastorală, misionară, administrativă și de reprezentare a Bisericii noastre în Italia (Vicariatul Italiei). Urmare a hotărârii Adunării extraordinare a clerului din Italia de a se înființa Episcopia Ortodoxă Română a Italiei (Gavedo, 8 mai 2007),

aprobată de către Adunarea Mitropolitană (Limours, 1 iunie 2007) și de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (București, 21 iunie 2007), a fost ales drept unic candidat de către Colegiul electoral al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei (Paris, 19 februarie 2008), iar Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ales *drept cel dintâi Episcop ortodox român al Italiei* (București, 5 martie 2008). A fost înscăunat de către Mitropolitul Iosif, înconjurat de un sobor de arhieriei din țară și din străinătate, la Lucca, în ziua de joi, 8 mai, 2008.

De la înscăunarea sa, la fel cum a procedat în Spania odinioară, a început și în Italia demersuri cu caracter oficial în vederea recunoașterii juridice de către stat a Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei și a reușit crearea altor noi parohii ortodoxe, numărul lor sporind de la 34 la 122. În acești ani s-au redeschis pentru prima dată după secolul al XI-lea, 4 mănăstiri ortodoxe pe teritoriul Italiei (Adormirea Maicii Domnului, Mănăstirea Bunavestire, Sfântul Ioan Seceratorul-Bivongi și Sfinții Cosma și Damian) și a fost creat un schit (Sfântul Ilie).

Ceea ce îl definește, dincolo de cifre, pe Preasfinția Sa Părintele Episcop Siluan, e aplecarea spre oameni, spre tineri mai cu seamă. E acea parte a personalității sale care nu poate fi prinsă în vorbe, o notă de inefabil care nu se supune spunerii, textului, rigorilor gramaticești.

Aceasta e de fapt trăsătura fundamentală care mi-a dat de înțeles că mă adreșam cui trebuie, că vorbim aceeași limbă și că nutrim același crez în "misia" românilor intelectuali, al căror rost aici e să educe, să culturalizeze, să formeze oamenii.

Spirit modern și luminat, Preasfinția Sa Siluan e o personalitate deschisă înnoirilor, primenirilor, modernizării, dialogului. Fie că a fost vorba despre "a face iscusită zăbavă cu cetitul cărților" ori despre rosturile unor biblioteci cu fond de carte românească la care să aibă acces conaționalii noștri sau că s-a adus în discuție utilitatea unei publicații culturale tipărite, realizate sub egida episcopiei, am desoperit mereu disponibilitatea domniei-sale la dialog.

I-am solicitat Preasfinției Sale Episcopul Siluan să răspundă la câteva întrebări legate de lucrarea de întemeiere pe care biserica ortodoxă română a început-o în Italia în urmă cu trei decenii, și-a rezultat ceea ce se vede în continuare.

MIRELA CORINA CHINDEA

Nota Redacției

"Interviul, ne asigură autoarea, prof. Mirela Corina Chindea, e în exclusivitate acordat revistei "Vatra veche".

PS Siluan nu prea obișnuiește să acorde interviuri. A dat interviuri, precizează M.C.Chindea, pentru ziare și reviste de specialitate și pentru altele de aici, din Franța, din Anglia, din Germania precum și pentru TV Trinitas, de curând.

O face acum în semn de pretuire față de revista "Vatra veche" și față de creatorul și mentorul ei, domnul Nicolae Băciuț".

Mulțumim Preasfinției Sale, Episcopul Siluan, pentru aprecieri și pentru onoarea de a intra în dialog, grație doamnei Mirela Corina Chindea, cu cititorii noștri.

NICOLAE BĂCIUȚ

Calea de acces

Interviu cu

PS Siluan,

Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei

Motto:

"Am fost cuprins de iubire pentru toată zidirea lui Dumnezeu(...)"

Sfântul Siluan Athonitul

-Preasfinția Voastră, cum credeți că poate fi menținută cultura de origine în comunitățile românești constituite în afara granițelor după anii '90? Ce acțiuni concrete socotiți că ar fi potrivite pentru a completa și continua lucrarea începută de biserică și cui ar trebui să-i revină acest rol ?

-Consider că prima condiție pentru a se putea vorbi de menținerea culturii de origine în comunitățile românești este propriu-zis faptul ca acestea să existe efectiv și să aibă la baza constituirii lor motivații "sănătoase" și autentice... Adică să depășească nivelul "grătar, mici, bere, manele"... etc. Apoi cred că este cazul să se definească concret care sunt elementele constitutive ale "culturii de origine", lucru foarte necesar în condițiile de confuzie și relativism cultural în care se trăiește în zilele noastre și pe care le promovează, cu mici excepții, posturile de televiziune și de radio sau ziarele și revistele care se propun spre consum... Pentru a putea cultiva adevăratele valori ale culturii noastre este neapărată nevoie de "surse" care să le promoveze și mai ales să le propună spre "gustare" în locul "subvalorilor" culturale care se cultivă și se propun în general prin mijloacele de informare în masă. Biserica noastră, exemplul prin excelență de "comunitate românească", este promotoarea valorilor autentice tradiționale, acolo unde dispune de spațiul necesar, nu doar pe plan creștinesc și spiritual, ci și pe plan cultural și de tradiție românească autentice. Prin "școala duminicală" pentru copii și prin manifestări publice, organizate atât la nivel parohial cât și la nivel național sau eparhial, se veghează la transmiterea și la promovarea elementelor fundamentale ale culturii noastre. Pentru a putea avea însă un impact cu adevărat puternic asupra comunității, consider absolut necesară acționarea pe mai multe planuri, prin mai multe mijloace: adică și prin intermediul altor instituții "oficiale" sau nu – prin asociații, de exemplu,

care să pună pe planul doi "propriile interese" - și mai ales cu mijloace cât mai variate: televiziune, radio, reviste, ziare, care să fie promotoare ale valorilor autentice, care sunt nu doar "hrănitore" ci și "formatoare" de suflet, de minte, de caracter... Televiziunea și radioul Trinitas, ziarul "Lumina", organele oficiale de informare ale Bisericii Ortodoxe Române sunt exemple, pentru cei care au acces la ele, de promovare a acestor valori prin biserică. Însă cred că e

mare nevoie ca și pe plan local să se lucreze la cultivarea propriilor valori și mai ales la transmiterea lor generațiilor care urmează.

-Românul adult e legat de biserica strămoșească și își regăsește identitatea în cult, în credință. Dar ce se întâmplă cu copiii lui? Mai vorbim despre aceeași realitate? Traversează copiii români o criză de identitate? Ce rol au familia, biserica și comunitatea în soluționarea acestei problematici ?

-Cred că prima și cea mai mare responsabilitate în transmiterea și cultivarea valorilor fundamentale, atât pe planul credinței cât și pe planul valorilor culturale tradiționale, care împreună constituie identitatea noastră, îi privește pe copii. E evident că aceștia nu mai petrec în aceeași realitate ca cea a satului tradițional românesc sau, cel puțin,

într-un mediu românesc... Iar lucrul cel mai îngrijorător este că lanțul "obișnuit" de transmitere a elementelor constitutive ale identității noastre creștinești și românești, adică prin bunici și părinți, este cu totul bulversat prin "absența" bunicilor și prin ocupația aproape permanentă a părinților care, la rândul lor, și atunci când ar dori să dea mai departe ce au primit, nu mai prea au ce să transmită, ei înșiși având carențe serioase sau chiar lacune considerabile, atât în materie de credință cât și în materie de cultură și tradiție românească. Această situație îi expune pe copii la pierderea parțială sau totală a identității "de origine", pe fondul lipsei unui "transmițător" al sistemului "imunitar" al sufletului și al întregii sale persoane. De aceea, comunitatea bisericească, prima "societate" românească pe care copiii o pot întâlni și cunoaște, este chemată să joace rolul pe care nici bunicii, nici părinții nu îl mai pot sau nu îl mai știu juca, în a "preda" copiilor - și, concomitent, părinților - temelia identității lor creștinești și românești. Astfel se reia lanțul întrerupt al tradiției – predaniei – atât la nivel bisericesc – comunitar, cât și la nivel familial, nivel fără de care șansele de a izbândi devin foarte mici...

-În ce valori cred românii trăitori dincolo de fruntarii, Preasfinția Voastră ? E doar "iubirea de arginți", dacă e să-l parafrazăm pe sentențiosul

**B.P.Haşdeu, cea care-i motivează , așa cum se spune ?
Se înscriu ei, psihologic vorbind, în profilul definit
prin dictonul ”ubi bene, ibi patria “?**

→

-Românii trăitori prin străinătăți cred în valorile care li s-au ”predat” de înaintașii lor. Dacă acestea sunt autentice sau nu, ei caută în mod automat să le trăiască și să le transmită mai departe copiilor lor. Fenomenul îmbucurător și încurajator este acela că, acolo unde li se propun valorile autentice, adevărate, ale credinței și ale sufletului românesc, ei au capacitatea să le recunoască și să le redescopere sau să le descopere, deși sunt pe pământ străin. Constatăm că, atunci când sufletul și întreaga ființă se ”hrănesc” cu hrana cea adevărată, persoana, nu doar își regăsește echilibrul și liniștea, atât de prețioase în vacarmul sufletesc în care își petrece viața, dar are și capacitatea de a asimila în mod sănătos și selectiv toate valorile pe care i le transmite societatea în care trăiește, îmbogățindu-se și lărgindu-și astfel orizonturile și integrându-se totodată armonios în aceasta.

**-Considerați util un ziar cultural laic, sub egida
Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei? Ar putea
contribui acesta la atingerea unor obiective cum ar fi
culturalizarea, socializarea, integrarea ? Cum l-ați
vedea realizat?**

-Consider nu doar ”util”, ci necesar un ziar cu caracter cultural, pe care persoanele dăruite cu darul scrisului dar și cu un orizont cultural închegat și matur, să-l constituie într-un organ cu caracter atât formator cât și educativ pentru toți cei ce, fie au uitat, fie nu cunosc, nestematele culturii noastre în toate valențele ei: literatură, istorie, artă, tradiție populară etc... Totodată cred că un asemenea ziar trebuie să aibă și o deschidere către societatea în care trăim și care are ”dreptul” și, aș îndrăzni să zic, ”îndatorirea” de a cunoaște, măcar în parte, izvorul de cultură și de tradiție care stă la baza identității noastre și care poate să îmbogățească patrimoniul ei cultural. Prin urmare, episcopia noastră socotește foarte binevenită și susține o asemenea inițiativă din partea celor care doresc să își pună cunoștințele de cultură în slujba fraților lor care pribegesc pe pământ străin.

**-Vă rog să adresați un cuvânt de încheiere,
Preasfinția Voastră, celor ce vor citi acest interviu .**

-Tuturor cititorilor acestui interviu le pun la inimă faptul că realitatea în care petrec frații noștri care se află pe pământul Italiei este mult mai complexă decât au putut-o descrie cele câteva reflecții pe care le-am făcut mai sus. Este vorba însă de o realitate cu un potențial spiritual și cultural foarte mare, care merită cunoscută din interior și care promite foarte mult, cu condiția ca știința și darurile fiecăruia să se pună în slujba obștească, spre creșterea și împlinirea tuturor deopotrivă. Sperăm că tratarea subiectului de mai sus poate să constituie un stimulent și pentru cei care, deși sunt ”acasă”, riscă la fel de mult să-și vadă diluată identitatea înghițind fără discernământ surogatul de cultură și de spiritualitate care de multe ori li se propune.

-Vă multumesc.

MIRELA CORINA CHINDEA

Tarcento, Italia

Bisericile de lemn, dincolo de timp și vreme

Bisericile de lemn din județul Mureș au beneficiat de o cercetare de mare rigoare și acuratețe. Lucrarea lui Ioan Eugen Man, *Biserici de lemn din județul Mureș*, Editura Nico, 2009 (Ediția I, Editura Reîntregirea, 2004) rămâne o lucrare singulară, fundamentală, pentru cunoașterea unui fenomen definitoriu pentru istoria credinței și evoluția mentalităților în arhitectura populară în spațiul religios mureșean, în dimensiunea sa ortodoxă și greco-catolică.

Cercetarea acestui domeniu are câteva "antecedente", care au fost un punct de sprijin serios pentru extinderea și aprofundarea analizei: *Biserici de lemn, monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei, mărturie de continuitate și creație românească*, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1987, și *Arhitectura de lemn din Transilvania. I, județele Alba, Mureș, Harghita*, Editura Museion, București, 1993, realizate de Ioana Cristache-Panait.

Lucrarea lui Ioan Eugen Man, însă, rămâne de căpătâi, referențială pentru biserica ortodoxă din spațiul mureșean, principala beneficiară a acestui studiu. Dar câștigul este inestimabil, pentru orice întreprindere care vizează domeniul construcțiilor bisericesti de lemn, pentru evaluarea în dinamica sa a unui fenomen deopotrivă de credință și de artă.

Preocupări pentru cunoașterea, evidența, păstrarea, protejarea monumentelor istorice datează încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, finalizate în 1892 prin votarea Legii pentru Conservarea și Restaurarea Monumentelor Publice și a LEGII PENTRU Descoperirea Monumentelor Arheologice. Prima listă a monumentelor istorice din România, incluzând 131 de obiective, apare în 1894, fiind realizată de Constantin Șt. Bilciurescu, aceasta neavând însă un statut oficial. Setul de criterii care au stat la baza elaborării acestei liste diferă în linii mari față de criteriile de azi.

În temeiul legii din 1892, se realizează un „Inventar al monumentelor publice și istorice din România”, care e publicat de-abia în 1903, el bazându-se pe o selecție generată de criteriile stabilite de V.A. Urechia, B.P. Hasdeu și Gr.G. Tocilescu, în 1893. Acest inventar includea 534 monumente publice și 63 monumente istorice.

Inventare s-au mai realizat în 1932, 1938, 1948, iar începând cu 1953, lista care se realizează, incluzând, firește, și bisericile de lemn, capătă valoare juridică prin prin H.C.M. nr. 1160/1955. E o evaluare neocolită de inhibiții ideologice, dar mai ales e o listă care nu a beneficiat, pe de o parte, de suficientă literatură de specialitate, iar pe de altă parte, ea păcătuiește prin omisiuni, dar și erori provenite din documentare precară, fără cercetări extinse de teren.

Departate de realitate, inventarul din 1955, cu 4345 obiective (3359 clădiri, 115 centre arheologice, 405 monumente de artă plastică, 466 monumente de interes istoric), reține, totuși, pe provincii istorice, și un număr de biserici de lemn: Banat - 14; Crișana - 89; Maramureș - 29; Moldova - 141; Muntenia - 51; Oltenia - 126; Transilvania - 188, în total 638 biserici de lemn ca monumente.

Această listă, ca și cea din 1992, realizată pompieristic, cu 21.000 obiective, devine, astfel, sursa unui mare număr de erori, perpetuate până astăzi.

Lista Monumentelor Istorice, din 2004, aprobată prin Ordinul nr. 2314/8 iulie 2004 al Ministrului Culturii și Cultelor

și publicată în Monitorul Oficial, 646 (bis) din 16 iulie 2004, include 29.435 monumente, din care 1015 în județul Mureș.

Nici aceste inventare, nebazate integral pe cercetări temeinice pe teren, nu duc lucrurile spre o necesară, firească recuperare și includere în noile liste a tuturor bisericilor de lemn cu relevanță patrimonială.

Merite în realizarea unui inventar al bisericilor de lemn revin cercetătorilor Ion Radu Mircea și Ioana Cristache-Panait, care ridică numărul de biserici de lemn monumente istorice, la 762, în 1986: Banat - 21; Crișana - 109; Maramureș - 29; Moldova 163, Muntenia - 60; Oltenia - 142 și Transilvania - 238.

Dar lista este una provizorie, cu omisiuni și cu includerea unor biserici care, între timp, au dispărut.

Fenomenul dispariției monumentelor istorice, biserici de lemn, a cunoscut în județul Mureș o amploare dramatică: 154 biserici și 25 de mănăstiri și schituri dispărute și doar 70 biserici de lemn păstrate (după Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn*, p.15).

Constatând interesul manifestat pentru bisericile de lemn, monumente de lemn, din județul Mureș, am considerat utile inventarierea și sistematizarea informațiilor, pentru a veni în sprijinul celor care vor să ia un prim contact cu acest domeniu,

pentru cei preocupați să contribuie la salvarea, la punerea în valoare a acestui patrimoniu inestimabil, în condițiile în care biserici noi, de zid, iau locul bisericilor vechi de lemn, devenite neîncăpătoare, lăsându-le pe acestea în plan secund, acordându-le mai puțină atenție decât atunci când ele slujeau cultului.

Nemaifiind utile activității religioase de zi cu zi, bisericile de lemn pot însă fi introduse în circuitul turismului-religios, ca mărturie de credință, civilizație, artă.

Responsabilitatea pentru această moștenire este imensă, iar inventarierea ei nu poate fi decât de bun augur, parte a unor demersuri conjugate, instituționale – de stat, de cult.

Responsabilitatea primă în ocrotirea acestor monumente revine însă proprietarilor de drept, conform legii.

Informațiile din "Dicționarul de monumente – biserici de lemn" din județul Mureș sunt minimale: numele și hramul bisericii, anul construcției, codul LMI, dimensiuni, structură, particularități. Fiecare biserică beneficiază de câteva fotografii, exterior și interior.

Pe lângă aceste biserici, incluse în LMI, există alte numeroase biserici de lemn care ar trebui incluse pe această listă, dar și un număr remarcabil de noi biserici de lemn, ridicate după arhitectura unor biserici de lemn din zonă. Numai Târgu-Mureșul are 2 biserici de acest lemn, biserica de la Spitalul Nou și cea din cartierul "Tudor".

În listă mai figurează și biserici care sunt dispărute, cum sunt cele de la Band, Deaj, Oroiu-Ungureni, ori distruse ireversibil, cum e cea de la Mura Mare.

Nu figurează nici turnul clopotniță, de la biserica din Cosma, de piatră, dar preluată de ortodocși în sec. XVIII, care i-au atașat la un moment dat turnul, de lemn, fără a exista mențiuni legate de data la care a fost ridicat.

În schimb, a rămas pe listă ca Biserică de lemn, biserica de la Lepindea, înlocuită în 1910, cu una de zid.

Bisericile de lemn reclamă întoarcerea feței către ele, până nu e prea târziu.

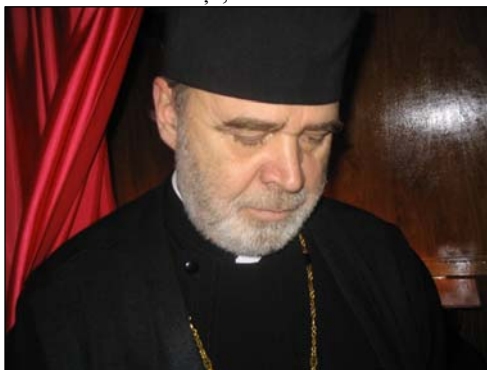
NICOLAE BĂCIUȚ

Foto: Biserica de lemn „Sf. Nicolae”, Sec. XVIII, Nicoleşti, Mureș

Schimbarea la Față

Evangelhia zilei: “Și după șase zile, Iisus a luat cu Sine pe Petru și pe Iacov și pe Ioan, fratele lui, și i-a dus într-un munte înalt, de o parte. Și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina. Și iată, Moise și Ilie s-au arătat lor, vorbind cu El. Și, răspunzând, Petru a zis lui Iisus: Doamne, bine este să fim noi aici; dacă voiești, voi face aici trei colibe: Ție una, și lui Moise una, și lui Ilie una. Vorbind el încă, iată un nor luminos i-a umbrat pe ei, și iată glas din nor zicând: "Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în Care am binevoit; pe Acesta ascultați-L". Și, auzind, ucenicii au căzut cu fața la pământ și s-au spăimântat foarte. Și Iisus S-a apropiat de ei, și, atingându-i, le-a zis: Sculați-vă și nu vă temeți. Și, ridicându-și ochii, nu au văzut pe nimeni, decât numai pe Iisus singur. Și pe când se coborau din munte, Iisus le-a poruncit, zicând: Nimănui să nu spuneți ceea ce ați văzut, până când Fiul Omului Se va scula din morți.” (Matei 17, 1-9.)

Unul dintre praznicile împărătești de peste an, pe care Biserica creștină îl sărbătorește în Postul Sfintei Mării, este **Schimbarea la Față a Domnului, Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos**. În fiecare an, în ziua de șase august. Acest mare eveniment, s-a petrecut în anul treizeci și trei al vieții Domnului Hristos. În ultimul an, al propovăduirii Sale. Domnul, le-a spus ucenicilor Săi, că vor merge la Ierusalim, unde trebuia să pătimească de la farisei, de la arhierei și de la cărturari și să fie omorât. Ucenicii s-au înfricat foarte tare. Iar Petru I-a spus: „**Fie-Ți milă de Tine, să nu Ți se întâmple aceasta**” (Matei 16, 22). Atunci, Domnul Hristos, le-a făgăduit unor ucenici că, după puține zile, le va arăta Slava Sa. „**Sunt unii din cei care stau aici, care nu vor gusta moartea, până nu vor vedea pe Fiul Omului, venind în împărăția Sa**” (Matei 16, 28).

Mântuitorul era pe atunci în Cezareea lui Filip, unde Sfântul Apostol Petru L-a mărturisit ca fiind Fiul lui Dumnezeu cel adevărat. El i-a întrebat pe apostoli : “**Cine zic oamenii că sunt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci.**” (Matei 16, 13-14). Iar Mântuitorul, vrând să scoată din mintea lor această mare greșală, că El ar fi unul din prooroci, și apropiindu-se împlinirea Jertfei de pe Golgota, Îi pregătește pe apostoli spre înțelegerea operei ce avea să se săvârșească prin moartea și învierea Sa. Și pentru a le întări credința în dumnezeirea Sa, Hristos Domnul a luat cu sine pe Petru, pe Iacob și pe Ioan, fratele lui, și i-a dus într-un munte înalt, pe Muntele Taborului. “**Și S-a schimbat la față, înaintea lor, și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina.**” (Matei 17,2)

Așadar, Mântuitorul s-a urcat pe un munte înalt, numit Tabor, unde în liniștea și frumusețea naturii, a arătat, încă odată, că este Fiul lui Dumnezeu. La un

moment dat, cei trei apostoli au văzut că fața Mântuitorului strălucește ca soarele, iar hainele Lui erau albe ca zăpada. La dreapta Lui a apărut Moise, ca reprezentant al legii vechi, iar la stânga Ilie proorocul. “**Și pe când se ruga El, chipul feței Sale s-a făcut altul și îmbrăcăminte Lui, albă strălucind**” (Luca 9, 29), Un nor luminos i-a umbrat, iar din cer s-a auzit glasul lui Dumnezeu Tatăl spunând: “ **Acesta este Fiul Meu cel ales, de acesta să ascultați!**” (Luca 9, 35)

Cei trei ucenici, speriați, au căzut cu fața la pământ, dar Mântuitorul s-a apropiat de ei și le-a spus să se ridice și să nu se teamă. Sculându-se în picioare, ei nu au mai văzut pe nimeni în afară de Iisus care, coborând împreună cu ei, le-a spus să nu vorbească nimănui despre cele văzute până când El nu va învia din morți. Apoi, după mărturia sfântului apostol Matei, Domnul Hristos a spus către cei care erau de față acolo: „ **Sculați-vă și nu vă temeți!**”. Minunea schimbării la Față a Mântuitorului Hristos, a umplut de bucurie inima sfinților apostoli încât ei nu au putut-o uita și i-a însoțit mereu în pelerinajul lor pe pământ. Ei au ascultat pe Iisus și nu au spus-o nimănui până după ce El a înviat. De atunci au început a vesti cele întâmplate pe Tabor, bucurie pe care abia acum au înțeles-o mai bine.

Ce învățăm noi din toate aceste evenimente? Înainte de toate învățăm că Schimbarea la față are loc înaintea Crucii, Morții și Învierii Mântuitorului. Ea este deci o anticipare și o pregătire a acestor fapte. Schimbarea la față este o prefigurare a schimbării la față a întregii lumi, după aceste evenimente.

Pe Tabor, Domnul Hristos ne pregătește cununa de lumină a răsplatei cerești și ne învață a ne ruga în liniște, descoperindu-ne importanța vitală a sfintei rugăciuni. Căci rugăciunea și numai rugăciunea schimbă fața omului, înnoiește sufletul, împacă inimile și casele noastre și îmbracă pe creștini în lumina și în nădejdea mântuirii. Prin rugăciune și iubire pentru aproapele nostru, în această zi și noi ne putem schimba în bine, acoperiți de harul și puterea iubirii lui Dumnezeu.

După cum Învierea Mântuitorului este garanția învierii noastre, la fel și Schimbarea Sa la Față este garanția schimbării noastre, a transformării noastre. O transformare care este atât o reînnoire la starea de strălucire originală a umanității noastre, cât și o îndumnezeire a umanității noastre, petrecută prin acceptarea participării la viața divină pe care El ne-o oferă.

În fața patimei Sale, Mântuitorul dorea să-i întărească pe ucenicii lui iubiți. Așa le-a spus atunci: „**Sculați-vă și nu vă temeți!**” (Matei 17, 7). Domnul nostru Iisus Hristos ne vrea liniștiți. Domnul Hristos vrea să alunge din sufletele noastre orice nesiguranță, orice neliniște, orice temere oricum va fi ea, să avem liniște, bucurii și pace. Și le putem avea pe toate acestea, dacă avem încredințarea că nu suntem singuri. Acesta este cuvântul pe care ni-l spune și nouă: **Nu vă temeți!** Și îl va spune tuturor. În toate veacurile. **Nu vă temeți!**

Mesajul sărbătorii de azi, iubiți credincioși, este acesta: Să nu ne temem. Să nu ne temem de Cruce. Să nu ne temem de suferințe. De încercările vieții. De dureri și de necazuri. Pentru că, așa cum Domnul Hristos a fost alături de apostolii Săi, așa este și așa va fi și față de noi. Acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

În lumea satelor de altădată, oamenii trăiau cu nerăbdare fiecare zi, așteptând și pregătindu-se, din toate punctele de vedere, pentru perioada sărbătorilor. În așteptarea sărbătorilor, oamenii deveneau mai buni, mai generoși și mai optimiști, sperând că Dumnezeu le va aduce sănătate, bunătațe și pace. Sărbătorile, datinile și credințele unui popor sunt mai tenace și mai durabile decât chiar și limba. Există numeroase obiceiuri, credințe, superstitii legate de această sărbătoare.

Schimbarea la Față, numită în popor și Preobrajenia sau Probojenia, este considerată hotar între vară și toamnă. Se spune că acum se răcesc apele, astfel că de la această dată încetează scaldatul până în primăvara anului viitor. În tradiția populară, are loc despărțirea de vară. Oamenii își iau rămas bun de la vară, acum când natura începe a-și schimba veșmintele și se pregătesc de toamnă. Păsările migratoare se pregătesc de plecare, iar insectele și târătoarele se pregătesc să intre în pământ, pentru a se adăposti în perioada rece. Pentru că berzele își pregătesc călătoria spre alte ținuturi, se spune că nu este bine să plece nimeni în voiaj, deoarece persoana respectivă se va putea rătăci și nu va mai veni înapoi.

Oamenii de altădată serbau această zi și pentru ca berzele să poată trece toate mările fără nici un pericol", iar "șerpilor, șopârlele, gușterii și toate jigăniile intră în pământ, în cazul în care mai erau văzute după această dată, mai ales de flăcăi, ele trebuiau neapărat omorâte, altfel existând riscul transformării lor în zmei!".

Oamenii satelor, care la vremea solstițiului de vară (la Sânziene) își scoteau patul pe prispa casei, în cerdac sau în "târnaț", pentru a respira aerul curat al nopții sau pentru a număra stelele, de la Probejenie își duceau din nou patul în casa, căci semnele apropiatei toamne se arătau. Acest gest uman, dependent de mișcarea astrelor și de "curgerea" calendarului, era cuprins în sugestiva sintagmă populară: **"Numa-atâta-i vara vară,/ Cât stă patu mândrii afară"**.

Luna august se mai numește "Secerar", căci în ținuturile intracarpatice, de la Probejenie începe seceratul holdelor, care trebuie încheiat până la Sfânta Mărie Mare, adică la "miezul lunii". În satele Transilvaniei, din Bihor la Mureșul Superior, de la Năsăud la Făgăraș, răsună cântecul "cununii la seceriș": **"De unde cununa vine/ Lasă țarinile pline./ Pe unde cununa trece,/ S-o stropim cu apă rece,/ Să aducă ploile,/ Să sporească holdele..."**

În aceasta zi, se împart struguri și prune pentru sufletul morților. Tot de acum se schimbă fructele, care până la această vreme fuseseră "veninoase", acum apare

"prima" dulceată a lor. Oricine va gusta acum, pentru prima dată în an, struguri, va spune "boabă nouă în gură veche".

Mai sunt de amintit și unele interdicții care le priveau pe tinerele fete: Pe vremuri, acestora le era interzisă spălarea, în ajunul sărbătorii, iar dacă, totuși, se spălau "coadele nu le-ar mai crește, întocmai cum nici iarba nu mai crește" după 6 august".

Despre oamenii care nu-și vedeau umbra capului la răsăritul soarelui în dimineața acestei zile, se credea că vor muri până la sfârșitul aceluia an, în vreme ce despre acela pe care-l dureau capul la Schimbarea la Față, se spunea că îl va durea un an încheiat.

Se mai spune că cine se roagă azi să scape de o patimă, precum cea a beției, are toate șansele să se vindece.

Erau și remedii în medicina populară, plante de leac care erau tocmai acum bune de a fi culese. Printre acestea, sunt amintite avrâmeasa, leușteanul și mușetelul, iar "acestea, împreună cu o crăcuță cu șapte prune și câteva alune, erau bune de vindecă frigurile".

Pentru sufletul morților se dă pomană din "coliva de struguri", alături de colacul sau pâinea din grâu nou, pentru a-i face părtași la rodul anului și bucuria omului. (Dr. Maria Bocșe- Ziarul Faclia, luni 4 august 2008)

De asemenea, există credința generală în spațiul românesc, că până la 6 august trebuie neapărat să te împaci cu toți cei pe care i-ai "probozât", adică certat, de-a lungul anului. În acest context, "copiii ar fi bine ca astăzi să fie mai cuminți decât de obicei, deoarece cei care vor fi "probozați", ocărăți sau muștrați au toate șansele să li se întâmple același lucru și în restul anului". (Marcel Lutic,

muzeograf-Complexul Muzeal Național Moldova-Probajeniile sau Schimbarea la Față).

PROTOPOP PR. NICOLAE GH. ȘINCAN

Foto: Biserica de lemn "Sf. Arhangheli", sec. XVIII, Mica, Mureș

SPINOASA PROBLEMĂ A AROMÂNILOR “VOSHOPOLE”, de NIDA BOGA : Epopeea transfigurării – și singura epopee eroică a neamului românesc...(V)

Întrebarea pe care mi-o pun are în ea un sâmbure tragic: de ce nu au avut aromânii, până acum, ambiția, orgoliul – să semnaleze, măcar (dacă nu să impună), fraților lor români, de la nord de Dunăre, existența acestei mărețe și mistice epopei – SINGURA EPOPEE EROICĂ A ROMÂNILOR!!!:

VOSHOPOLE - epopee în sonete (150 de sonete+bocete ale voshopolencelor, de după masacrul-incendierea Cetății Voshopole – epopee formată din 13 părți, sugerându-se **DEPĂȘIREA VECHIULUI CICLU – 12, PENTRU LUMEA ETERNITĂȚII SPIRITUALE!!!**: I- *Voshopole se-ntemeiază ca târg*; II- *Voshopole în furtună*; III- *La târgul din Voshopole*; IV- *Iată târgul!*; V- *Voshopolea strivită de arnăuți*; VI- *Cum s-au luptat în mahalale*; VII- *În castelul lui Gojdu*; VIII- *După furtună*; IX- *Sfatul bătrânilor*; X- *Ajun de îngropăciune*; XI- *În ziua despărțirii de cei dragi*; *Voshopolencele își plâng morții dragi*; XIII- *Dezrădăcinații* - finisată prin 1950, publicată în românește întâi în antologia *Un veac de poezie aromână*, realizată, în 1985, la Cartea Românească, de **Hristu Cândroveanu** și **Kira Iorgoveanu** - și publicată, autonom, **abia în 1994!!!**, la aceeași editură Cartea Românească – versiunea daco-română: **HRISTU CÂNDROVEANU**, prefată de **Constantin Sorescu**, de **NIDA BOGA** (1886-1974 – numele lui **NIDA BOGA** nici nu este trecut în *Dicționarul enciclopedic*, din 1993, și, bineînțeles, nici în *Dicționarul enciclopedic* din 1964, vol. I – sau în *Micul dicționar enciclopedic*, din 1976...) ? Să fi avut atât de amara conștiință a unei înstrăinări ireversibile, între frații aceluiași Neam-Spirit? Să se fi resemnat să moară, îngropați alături de comoara lor inestimabilă – decât să fie subapreciați sau chiar respinși, atunci când vor fi dezvăluit strălucirea divină a epopeii lui **NIDA BOGA**, sub ochii fraților din nordul Dunării? Știau și ei, cum știm și noi, că marile neamuri se întemeiază pe epopei, pe **MAREA POVESTE A ÎNCEPUTULUI, CU GERMENII VIITORULUI** – și sunt respectate și temute)

de celelalte neamuri, grație unei cât mai mărețe temelii epopeice?

Câtă neîncredere, câtă amărăciune am produs noi, românii de la Nord, fraților noștri de la Sud – prin trădarea noastră față de ei, prin părăsirea noastră, inexplicabilă și impardonabilă, a rădăcinilor noastre, păstrate în limba și fibra fraților din sudul Dunării!... Doamne, iartă, rogu-te, lașitatea noastră milenară – și fă ca ruga noastră de iertare să fie primită de frații aceluiași sânge, aceluiași **LOGOS SACRU** (identic cu al nostru) – **GRAALUL ROMÂNESC!**

Încă de la început, trebuie spus că **VOSHOPOLE** este epopeea unui neam eroic, fixat (după o luptă-rezistență eroică, în fața armatei turco-albaneze – rezistență sfârșită prin măcelul populației și incendierea, de tip **Troia**, a Cetății Sacre - relativa istorie vorbește de cadrul tragediei ca fiind anul 1769...) – în **Absolutul Divin**, în **Eternitatea Sinelui Spiritual al Neamului**. Căci cetatea Voshopole (care avea, pe atunci, cca. 60.000 de locuitori – cam cât Bucureștiul vremii aceleia... – dar, în plus, catedrale, zeci de biserici, o **academie de studii înalte**,

tipografii de cărți în aromânească, biblioteci, castele, palate...) este considerată un **centru material** (invidiat, în egală măsură, de **turci** - Pașa Ali-din-Ianina, de **greci**-Patriarhia Constantinopolitană + Vasilike-metresa-lui-Ali – cât și de către mercenarii, ispițiți și nămiți de turci, întru crima de deicid asupra Sfintei Cetăți Aromânești– **năvălitorii, incendiatorii și masacrații ghegi-albanezi, din acele zile**

tragice ale lui 1769...) – dar, în primul rând, **CENTRUL SPIRITUAL** al aromânilor. Deci, **soarta Voshopolei este arhetipul destinului Neamului** (Voshopole cuprinzând, esențial, spiritualitatea, pură și eternă, gesturile, interioare și exterioare, pure și ritualice, ale aromânilor), **Voshopole este nu doar Ierusalimul, Mecca spirituală a aromânilor – cât, mai ales, Walhalla, “spațiul” edenic, pur spiritual (devenit astfel prin investire spirituală de către eroii Neamului – în frunte cu acest Zeus olimpien al spiritului cultural voshopolean-aromânesc: CAVALIOTTI) – în care sufletele și spiritul aromânesc se retrag, pentru a se reîncărca cu eternitate: infinit triumf al Speranței**. Dacă vrei să recapeți durabilitate, tu, neam aromânesc obosit, spulberat, deznădăjduit – întoarce-te, **regresează spre originar, în STAREA VOSHOPOLE** – Voshopole-Eden, Voshopole-starea de perpetuă rezistență și luptă spirituală a Neamului Aromânesc. Acest statut, subliniem din nou, Voshopole și l-a câștigat prin trei forțe: **înțelepciune ordonatoare, activitate creatoare** – și, mai ales, prin **luptă eroică și plină de credință, luptă transfiguratoare**. Dincolo de mulțimea (cantitativă) a dușmanului etnic, aromânii voshopoleni și-au întrevăzut eternitatea spirituală, victoria întru Spirit, nepierirea veșnică.

→
Foto: Biserica de lemn „Sfinții Voievozi”, 1805, Bernadea, Mureș

De aceea și părăsirea ruinelor materiale ale Voshopolei (a se vedea sfatul preoților și bătrânilor înțelepți), pentru a permite transcenderea Voshopolei, dincolo de formele epuizate – în SPIRITUL EI INEPUIZABIL: în propriul ei arhetip: “Voshopolea-ațea arsă și surpată/L’ia ca s-arsară multu ma mușată/Tu mintea-armânilor di tu xinitie (...)Cu-aistă nividzută nă ciudie/ Ș-Voshopolea și-pitrează agiutorlu/S-armână fara armânească vie”(transpunere de HRISTU CÂNDROVEANU: ”Voshopolea cea mândră, spulberată,/Nepieritor, **ÎN SPIRIT**(s.n.) e-ntrupată, -/Al băjenarilor, al tuturor.(...)/Miracol straniu, nemaipomenit, - /Voshopolea nu numai s-a luptat /**Ci va lupta mereu, la nesfârșit!**”(s.n.) – cf. ultimul sonet, *Miracolul Voshopolei*.

Credem că aceste versuri apoteotice, finale, fac aproape superfluă următoarea afirmație: Voshopole nu poate rămâne doar ARHETIPUL MÂNTUIRII SPIRITUALITĂȚII AROMĂNEȘTI (sud-dunărenilor români) – ci a tuturor **băjenarilor** – adică al tuturor membrilor-indivizi ai Neamului, care membri șovăie și disperă, se rătăcesc în necredință și disperare – față de eternitatea (victoria întru eternitate) a Spiritului Neamului: **Voshopolea este leagănul arhetipal pentru românii de pretutindeni !!!** – în momentele de suportare grea a agresivității neantului spiritual, a forțelor entropice (simbolizate, aici, prin turci, albanezi-ghegi, greci – adică, Biserica Patriarhală Grecească și monahii greci pervertiți, de ură, invidie și lăcomie – Satana fiind, de fapt, **cuplul satanic: Ali-Pașa din Ianina** – turcul – și metresa lui, **Vasilike-grecoaică** sinelui pervertit, devastator, **Dalila greacă** – ce nu suportă durabilitatea monumentalității eroic-spirituale, monumentalitate prin puritate spirituală – haruri pe care grecii le pierduseră, prin trădarea misiunii lor spiritual-terestre, iar aromânii le căpătaseră, prin puritate și credință...). Dar, paradoxal, ca în toate epopeile autentice, **RĂUL are funcție transfiguratoare**: dansul de bucurie al Vasilikei, ATUNCI CÂND AFLĂ DE DISTRUGEREA Voshopolei și de stingerea în sânge a mândriei aromânilor harnici, creator-activi, denși din punct de vedere spiritual – este dansul lui Shiva sau al lui Dionysos. Dezintegrator, în plan material – dar reintegrator, în plan spiritual. Fără neagra încercare, fără tragica încercare a distrugerii Voshopolei materiale – Cetatea Exemplară, strălucită din punct de vedere material – aromânii n-ar fi experimentat transcenderea spirituală, trecerea lor în regim divin, prin VOSHOPOLEA REVELATĂ, devenită ARHETIP AL SPIRITUALITĂȚII ROMĂNEȘTI.

Diaspora aromânească este una aparentă, cum tot aparentă trebuie să fie/rămână despărțirea Neamului Românesc – în românii din Sud și românii din Nord: toți românii se regăsesc, se numesc, peste limitele accidental-istorice, materiale, peste spațiu și timp, peste răutatea și trădarea omenească, peste orice slăbiciune și vrajbă,

slujitoare Satanei – în **VOSHOPOLEA IDEALĂ**. Pentru noi, românii nord-dunăreni, NIDA BOGA, prin epopeea lui extraordinară, **profund creștină** (neasemuilă decât, poate, cu *Ierusalimul liberat*, al lui Torquato Tasso...) a dar un subiect de meditație profundă și foarte gravă: **Voshopolea ne așteaptă pe toți românii, spre a ne uni, în spirit și-n simțire – în vederea împlinirii sacrei misiuni**, de civilizare a barbarilor spirituali din acest Răsărit de Europă, de luminare spirituală a întunericului vijelios, distructiv, din Apus... – de transfigurare a unei lumi omise, minimalizate, persiflate, banalizate – cea balcanică (așa cum apare ea, în specificitatea de viziune, rău-voitoare, de rea-credință, a neamurilor nelămurite, împăclite, orbite spiritual, ale Europei) – o lume discutată, mereu, în termeni peiorativi, o lume adusă, până și de românul Emil Cioran, la sintagma disprețuitoare: “cultură minoră”. Voshopolea ne cheamă, pe toți românii (de Sud și de Nord), să depășim aceste obstacole de înțelegere – **ÎN LUMEA REVELAȚIEI SPIRITULUI**.

Poate că **băjenarii** (cei care au scăpat de sub ruinele arse ale Voshopolei învinse PE PĂMÂNT...), de care spun versurile inspiratului NIDA BOGA – nu vorbesc atât de rătăcitorii, prin lume, aromâni – cât, mai ales, de rătăcitorii încă departe de Adevăr-Revelație (dar care râvnesc și sunt dispuși să se închine, pe ei și viața lor, **ARHETIPULUI ADEVĂRULUI, REGĂSIT**) – din această lume desacralizată. Români și aromâni, deopotrivă. Voshopolea, fără îndoială, ca **Arhetip al Neamului Românesc** (fuzionat în Spirit) – este șansa soteriologică a celor care vor să se lase mântuiți, care vor să se integreze pe traiectoria autentică, gravă, tragică,

inițiatcă – dar triumfătoare, pentru cei care ascund (fără știre) – și apoi vădesc, **cu știre**, stimulați de acest drum inițiatcă – calități spirituale autentice.

**PROF. DR.
ADRIAN BOTEZ**

Foto: Biserica de lemn Sf. Arhangheli, 1726, Cerghizel, Mureș (sus), Biserica de lemn „Sf. Arhangheli”, Glodeni, sec. XVII. Mureș (jos)

(IV)

c. ÎNMORMÂNTAREA

Despărțirea de pământesc și reintegrarea în arhetipal este săvârșită prin apa care eliberează și primenește drumul Marii Trecei. „Apa tulbure”, care apare în vis, este un semn al morții cuiva apropiat¹¹.

Atât în Bucovina, cât și în Moldova, după ce omul a trecut la cele veșnice, se acoperă coafele cu apă, „ca să nu pice sufletul într-înele și să se înece, căci se crede că sufletul trage la apă” (192).

Imagine în oglindă a venirii pe lume, scăldătoarea Marii Trecei se pregătește din „apă neîncepută” și plante purtătoare de semnificații - mintă, calapăr, busuioc, romaniță, sulfină, peliniță, lemnul Domnului: „Drept aceea, fiecare care se apucă de scăldat, după ce l-a spălat acum peste tot corpul, până ce s-a făcut curat cum l-a pus mă-sa în fașă, când l-a pornit la botez, îndată îi taie unghiile, anume ca și sub unghii să-l poată astfel spăla, ca să nu rămâie și sub acestea niciun pic de tină, pentru că dacă nu face acestea, pe cealaltă lume va avea grea răspundere, apoi și pentru aceea ca nu cumva, ducând pământul cu dânsul, din această lume în cealaltă, să fie cunoscut de diavol.”¹²

Apa, în care s-a spălat mortul, se varsă la rădăcina unui copac, într-un loc retras, „pentru ca să nu umble nicio vietate pe locul acela, fiind păcat să se calce cu picioarele”¹³.

După așezarea în sicriu, i se pune în mâna mortului un ban, pentru a avea cu ce plăti „luntrea”¹⁴ ce-l trece în cealaltă lume – obiceiul de a plăti pe cineva ca să-l treacă pe cel mort peste un râu sau apă mare e de sorginte romană¹⁵.

Când se bocește mortul, „punându-și fiecare palmile la ochi, caută cu cea mai mare luare de seamă, ca să nu cadă nicio lacrimă pe obrazul mortului, crezând că lacrimile care ar cădea pe dânsul l-ar frige ca apa cea clocotitoare și i-ar îneca sufletul nevinovat”¹⁶.

Pentru ca sufletul mortului să nu rățească însetat, se pune, pe o năframă, o ulcică umplută cu apă limpede și proaspătă, acoperită cu un colac, deoarece mortul „vine și bea apă din vas ca să se răcorească, iar cu năframa se șterge de sudori”¹⁷, în cele trei seri de după înmormântare. Peste tot, în ținuturile românești, este obiceiul ca oala cu care s-a turnat apă când s-a scăldat mortul să se dea de pomană unui sărac, umplută cu apă proaspătă, împreună

cu o lingură nouă, atunci când mortul este dus la groapă¹⁸.

Până nu se îngroapă mortul, nimeni, din cei ai casei, nu are voie să bea apă deoarece este „apă moartă”¹⁹.

Pe drumul cel fără de întoarcere, este obiceiul ca, la fiecare „stare” (popas), o femeie să verse puțină apă dintr-o oală nouă și să dea peste sicriu un „colăcel” și un ban săracilor²⁰.

În mentalitatea poporului român, există credința că, înainte de a ajunge în împărăția cerului, sufletul celui răposat trebuie să treacă peste o mulțime de râuri și pâraie, unele mai mici, mai înguste și mai lesne de trecut, iar altele mai mari, mai late și mai adânci, peste care nimeni nu e în stare să treacă fără de ajutor²¹. Pentru ușurarea acestei „trecei”, la fiecare „stare” (popas) a cortegiului funerar, „se pune podul”, de-a curmezișul drumului, pe care se pun bani și peste care trece toată lumea prezentă, „podul” fiind „o bucată de pânză curată de casă și cam de trei coți de lungă (...), un ștergar, o pereche de mâneci, ori o năframă”²².

După înmormântare, era datina ca toți oamenii care au luat parte la înmormântare să se spele pe mâini lângă groapă, și numai după aceea se pot întoarce acasă,

întotdeauna, însă, pe un alt drum și nu pe cel pe care s-a dus mortul²³.

A treia zi după înmormântare, „se sfințește apa și casa”²⁴, iar, la masă, oaspeții sunt obligați să bea, mai întâi, dintr-un vas cu apă sau cu vin.

Timp de șase săptămâni, de la înmormântare, se face „o cărare de apă”, iar, pentru „slobozirea apei”, o fată trebuie să ducă apă pe la casele oamenilor²⁵.

Mortul nu trebuie să fie jelit foarte mult, deoarece „din lacrimile vărsate fără seamă se face, în cealaltă lume, un fel de lac sau baltă mare” în care mortul s-ar putea îneca²⁶.

La trei ani de la moartea unui copil, la cinci ani de la moartea unui tânăr și la șapte ani de la moartea unui bătrân, se dezgroapă mortul și i se spală oasele cu apă curată²⁷.

„Celălalt tărâm”, fie că este raiul sau iadul, este străjuit de ape, iadul de „apa Sâmbetei”²⁸, iar raiul de „apa Duminice”²⁹.

Foto: Biserica de lemn „Sf. Arhangheli” și Sf. Nicolae, sec. XVII, Mura Mică, Mureș

¹¹ S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români, Studiu etnografic*, Ediție critică de Teofil Teahă, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, Text stabilit de Teofil Teahă, Editura „Grai și suflet – Cultura națională”, București, 1995, p. 8.

¹² Ibidem, p. 33.

¹³ Ibidem, p. 42.

¹⁴ Ibidem, p. 55.

¹⁵ Ibidem, p. 57.

¹⁶ Ibidem, p. 78.

¹⁷ Ibidem, p. 105.

¹⁸ Ibidem, p. 175.

¹⁹ Ibidem, p. 180.

²⁰ Ibidem, p. 189.

²¹ Ibidem, p. 103.

²² Ibidem, p. 195.

²³ Ibidem, p. 218.

²⁴ Ibidem, p. 237.

²⁵ Ibidem, p. 254.

²⁶ Ibidem, p. 257.

²⁷ Ibidem, p. 266.

²⁸ Ibidem, p. 292.

²⁹ Ibidem, p. 302.

Pe-trecerea din această lume este posibilă prin împărtășirea din cuvântul original, transfigurat în arhetipuri: „Veniți frați și surioare / Și-mi puneți flori la picioare. / Veniți frați și verișori / Și mă-mpodobiți cu flori. / Veniți ai mei veri și frați / Și cu lacrimi mă scăldați. / Și-mi stropiți fața cu apă, / Că de luni mă duc la groapă, / Și-mi stropiți fața cu vin, / Că mă duc la loc străin / Și-napoi n-am să mai vin./ Și-mi stropiți fața cu bere, / Că mai mult nu mi-ți vedere;/ Că nu mă duc să-nfloresc, / Ci mă duc să putrezesc./ Duce-m-o și-oi putrezi / Și-napoi n-oi mai veni / Oare cine m-o boci? / Sora mea cu maica mea / Mai ales ibovnica!”³⁰

Mijlocind integrarea în Marele Timp, ca simultaneizare a lumilor posibile, universalile ontologice creează și re-creează starea mitică primordială, convertind individualul la viețuire cosmică.

2. PĂMÂNTUL

Universul tradițional a fost reprezentat, în cultura universală, ca un centru traversat de axa verticală zenit-nadir și încadrat de cele patru orizonturi. Cerul este rotund, sub forma unui ou, și acoperă ca o sferă pământul pătrat.³¹

La români – și la mai multe popoare europene – pentru a delimita hotarele litigioase ale moșiilor, exista datina de a purta o brazdă de pământ care se impunea mai mult decât o lege scrisă.³²

Un alt obicei, atestat la ucrainenii din Galiția, este punerea în sicriu a unei brazde de pământ din proprietatea celui răposat. Și la români (mai ales în Transilvania, dar și în alte regiuni), se pune, în sicriul mortului, puțin „noroi sau nisip” sau chiar otavă din ogorul său „ca să-i fie mortului calea netedă pe drumul ce-l are de făcut”³³. Pământul, care călăuzește pe drumul înstrăinării, apare și la bulgari: „Celui care pleacă în străinătate îi dau puțin pământ (...), în unele locuri îi dau și apă (...)”³⁴.

„Pământul” din propriul ogor sau din ținutul natal reface legăturile cu o lume pierdută, mijlocind delimitarea unui spațiu sacru.

a. NAȘTEREA

Imediat după naștere, pământul îl primește pe copilul nou-născut ca pe o ofrandă, moașa așezându-l pe pământ sau sub masă, datină moștenită de la romani³⁵.

Pentru a-l feri de deochi, moașa își face cruce, îl scuipe pe copil și bate pământul cu piciorul, zicând: „Să se așeze toate deochituri / Cum se așează pământul / Sub lume,

sub țară / Sub toate cară. / Așa să se așeze / Toate durerile / Tot deochiatul ...”³⁶.

Când începe copilul să meargă în picioare, românele din Țara Românească „taie locul de unde se ridică în sus, de jur împrejur”, sub forma unui cerc imaginar, pentru a-i tăia copilului „piedica” și să poată merge mai ușor.³⁷

O altă credință spune că „la un copil nu se întărește moalele capului, până nu va putea zice piatră”³⁸. Dacă un copil suferă de junghiuri, femeile din Bucovina iau „ața” de la cânepa de vară, toarsă „întors”, dintr-un fuior ce a fost la crucea preotului, cu care a umblat la Bobotează, pe la casele oamenilor, stropind-o cu agheazmă, „leagă locul” unde are copilul junghiuri și afumându-l cu petica în care s-au șters ouăle roșii, rostește: „A ieșit cuconița, / Bosconița. / Boi mândri a înjugat / Și la arat a plecat / Coconița, / Bosconița. / Și a arat cât a arat / Și cânep-a semănat / Și apoi a grăpat. / Și-a crescut cânepa mare / Cânepă mare, frumoasă, / Ca mătasea de aleasă. / Și-a trimes cuconița, / Bosconița / Douăsprezece fete / Și-au cules-o / Și-au uscat-o / Și-au adus-o / Și-au întins-o / Și-au pus douăsprezece fete / Și-o melițat-o / Și-o strujit-o / Și-o răgilat-o / Și-o pieptănat-o / Și-o periat-o / Și-o pus-o în furci / Și-o tors-o / Douăsprezece fete / Cu cuconița, / Bosconița / Și-o rășchiet-o / Și-o depănat-o / Și-o fiert-o / Și-o urzit-o / Și-o țesut-o / Și-o bilit-o / Și-o croit-o / Și

cămeșă o făcut / Și junghiurile o-mbrăcat / Și apoi le-o blăstămat / Și din gură-o cuvântat: / - O, voi, junghiuri mari, / De capul răilor mari / Să rămâneți / Și să vă pierdeți! / N. să fie curat / Și luminat, / Ca de Maica Domnului lăsat!”³⁹.

DRD. LUMINIȚA ȚARAN

(fragment din *Lucrarea de Doctorat, „Poetica imaginii în creația populară din Bucovina, coordonată de Prof. Univ. Dr. DUMITRU IRIMIA*)

Foto: Biserica de lemn „Sf. Arhangheli” și Sf. Nicolae, sec. XVII, Mura Mică, Mureș

³⁰ Ibidem, p. 41.

³¹ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II, De la Guattama Buddha până la triumful creștinismului, traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică, București, 1991, p. 18.

³² Petru Caraman, *Pământ și apă, Contribuție etnologică la studiul simbolisticii eminesciene*, ediție, prefată, note și indice de Gheorghe Drăgan, Editura Junimea, Iași, 1984, pp. 62-63.

³³ Id., Ibid., pp. 114-115.

³⁴ Ibidem, p. 112.

³⁵ S. Fl. Marian, *Nașterea la români*, ed., cit., p. 41.

³⁶ Ibidem, p. 43.

³⁷ Ibidem, p. 212.

³⁸ Ibidem, p. 214.

³⁹ Ibidem, p. 130.

IOAN MICLĂU, AUSTRALIA

**“DASCĂLII, PROFESORII, UNIVERSITARI
ROMÂNI - NU SUNT CU NIMIC MAI PREJOS LA
PREGĂTIREA ȘI CAPACITATEA PROFESIONALĂ:
ASPECTUL DE SUPERIORITATE AR CONSTA,
EVENTUAL, ÎN FAPTUL CĂ ÎNVĂȚĂMÂNTUL
AUSTRALIAN NU E SUB O APĂSĂTOARE ȘI
CONTINUĂ POLITIZARE, LA FIECE MOMENT”**

IOAN MICLĂU (n. 1940). Scriitor român din Australia. Poet, dramaturg, jurnalist, autor de memorialistică literară, promotor cultural de seamă. Fondator de grupări literare în țara de la Antipozi. Cărți reprezentative: „Poezii alese” (vol. I, II), „Teatru”, „Fiica Zeiței Vesta”, nuvelistică. Ioan Miclău s-a distins drept principalul animator al grupării scriitorilor români de la Antipozi, având o acțiune cetățenească uimitor de tenace și de echilibrată. Fondator al Bibliotecii “Mihai Eminescu” din Cringilla, Australia, ridicată și înzestrată cu efortul său generos și neprecupețit, Ioan Miclău a dat un exemplu de “acțiune românească” printre străini și a devenit un model ce va trebui luat în seamă întotdeauna când se vor aminti faptele mari. Și pentru aceasta, scriitorul a fost distins cu Premiul de Excelență al Patrimoniului Românesc, decernat de ARP în 2006.

-Multdragule domn, Uriăș Patriot, Paznic cu Sabie de Foc, tot arătând, cu vârful, către Cărțile Bibliotecii dvs. Românești, căreia i-ați pus numele Aminului Românesc, “Mihai Eminescu”, din Cringilla-Australia, bunule priet al Byblos-ului Valah, transferat la Antipozi, IOAN MICLĂU – ne cunoaștem, parcă, de o vecie! Și când te gândești că nu ne-am văzut decât în poze... - de fapt, da, ne-am văzut cu mult mai bine decât alții: NE-AM VĂZUT (...internetistic, dar și intens intuitiv!) SUFLETELE!!!

...Despre dvs. , Ștefan Dumitrescu scria atât de frumos și atât de profund adevărat: “*DI Ioan Miclău este din acei patrioți rari, cu mare greutate, pe care îi dă un popor spre creșterea și continua lui lucrare în vremi. Din acea categorie din care face parte Badea Cârțan de pildă, și prietenul meu Ion Crișan, unul dintre cele mai înalte exemplare umane date de acest neam.. El este un Badea Cârțan care a trecut oceanele și mările cu desaga plină de cărți, ale neamului său, (cărți în care se găsesc osemintele strămoșilor săi și sufletul neamului său) în spate, și s-a dus în Australia ca să facă acolo cunoscută demnitatea, frumusețea, tragedia, omenescii și măreția neamului său. DI Ioan Miclău este din acestui scriitori pe care eu îi numesc zidari ai templului românesc, slujitori ai Catedralei Ființei naționale.*” Da, un Preot, un Apostol, dar și un “Manole” al Duhului Românesc, ajuns cu propovăduirea în Australia, “la capătul Pământului”...

...Atâtea aș vrea să vă întreb... - dar prima întrebare va fi și cea mai indiscretă: ce anume cataclisme ale istoriei (naționale și personale) v-au adus tocmai de cealaltă parte a pământului pe care-l iubiți cu atâta nesecată disperare? Eu sunt bucovinean, dvs. sunteți ardelean – și amândoi știm, poate mai bine decât alți români, cât de amară este desțărarea...martiriul rupturii de locurile sfinte ale româno-dacismului...

-Stimate Domnule prof. dr. Adrian Botez, stimate Bucovineanule de la Gura Humorului născut, cum făcură Cerurile a găsi dumatile tocmai un ardelean-australian, pentru a-i lua interviu?

Cum se vede, răspunsul meu începe tot cu o întrebare, însă am plăcerea să constat, la o sinoptica privire, că, de fapt, Domnia Voastră a prezentat, extrem de limpede, spectaculoasa noastră cunoaștere. Eu o numesc re-cunoaștere, prin acea iubire de Neam, Limbă și Credință. O vizibila sinonimie, dar care are izvor într-un adânc sufletesc preafrumos, intuiția și sinergiile proprii, cred eu, au favorizat acea posibilitate de împărtășanie, euharistia divină dintre oameni. Dar dacă și alte alese personalități ale culturii române apreciază gândirile și ideile mele, cum ziceți, înseamnă că visul și dorința mea de a fi și de a rămâne un Român de un bun caracter, oriunde aș trăi în lume, devine o realitate de care mă bucur foarte mult - și, bineînțeles, reprezintă un îndem a face la fel și în viitor.

Ca să revin acum la întrebarea Dumneavoastră, domnule Prof. Adrian Botez, căreia îi ziceți a fi ceva mai indiscretă, eu am să recunosc că nu e deloc indiscretă, deoarece orgoliul meu de român curat la inimă și fapte, mă face să țin fruntea sus, căci este o frunte care a transpirat în muncă, nu am a o apleca. Am legate în sfoară groasă toate scrisorile mele și ale familiei – atât cele din Lagărul de Emigranți din Traishircken-Austria, unde m-am refugiat în 1979, cât și cele din Australia, când ceream reîntregirea familiei. Soția și trei copii mici. Din aceste scrisori chiar sper să scot o carte, dar până atunci, oricine va citi aceste scrisori se va convinge. Nu am fost un hoț, nu am fost prin pușcării, nu am fost un vânzător de colegi, am fost așa cum sunt și azi, familist, truditor și mândru de sorgintea mea românească. Îmi este deja lehamite să-mi tot scormonesc durerile fugii mele din Țara-Mamă. Eu simt ceea ce vorbesc, deci nu mă folosesc de un interviu pentru a mă da mare om de cultură. Nu, nu sunt, dar acel har ce mi l-a dat Dumnezeu, este al meu, bun-slab, merg cu el alături fără a-mi fi rușine de scrierile mele. Din copilarie am iubit cartea, îmi plăcea să citesc poveștile lui Petre Ispirescu, mă fascinau într-atâta, încât noaptea visam că eram și eu alături de Făt-Frumos, prin pădurile de-argint și de-aur, colindam pe alte tărâmurii, urmărind zmeii și balaurii. Și azi la ai mei șaptezeci de ani, citesc cu nesăturare poema lui Mihai Eminescu “*Călin, file din poveste*”, cutremurându-mă de frumusețea versurilor:

*“Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăraric,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Și-ale răurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot –
De departe-n văi coboară tângușul glas de clopot;
Pe deasupra de prăpăstii sunt zidiri de cetățuie,
Agățat de pietre sure un voinic cu greu le suie...”*

Apoi, tot de la Eminescu, acea prelucrare folclorică “*Călin Nebunul*”, cu versurile:

*“...De vorbește, cine-ascultă? Știe că nu-i de vo samă,
Toți îi zic: “Ne-aude Tontul”,- da’ pe el Călin îl cheamă,
Cei doi frați se ispitiră și au zis: “Haidem și noi,
Dulce mare-mpărăția, de ne-a-ntoarce înapoi
Dumnezeu din cale lungă. Cine-a fi să le găsească –
Tot voinic din astă lume, de viță pământenească!”
Deci cum vrură să se ducă, zice prostul: “Hai și eu!”
“Hai! Că tot n-are ce face, așa-și îmblă teleleu (...).”*

Părinții mei erau români săraci, neștiutori de carte, dar mă rog și azi Cerurilor și Pământului să le odihnească sufletele și osemintele, pentru că de la ei am învățat ceea ce n-am învățat la toată școala comuniștilor. Părinții mei, din dragostea lor curată, m-au adus în lumea asta, dându-mi viață la anii 1940, m-au botezat la Biserica Ortodoxă Română din satul natal, dându-mi numele Ioan, dar la primăria vremii, unde ordonau cei cu pene de cocoș la pălărie, m-au trecut Ianoș, la catastiful nașterilor, lucru ce nu avea să fie fără importanță, mai târziu.

Nu gândea mama să mă vadă mai târziu și “pionier” și “utecist”, dar am ajuns la aceste “mândrii”, aduse obligatoriu în școli. Ce înțelegeam noi a fi însemnând învățături, care preamăreau sinceritatea pionierului care va informa tot ce face celălalt pionier..., astfel să fie curmate faptele rele! Vezi că noi făceam atunci fapte rele, dacă nu-i iubeam pe noii conducători comuniști, care se cățarau deja la putere. Am ajuns și “utecist”, altă mândrie..., numai că ființa mea se îndoctrina învățăturilor

celor 7 ani de-acasă, învățăturilor părinților mei. Cine a citit sau va citi esul meu *“Pădurea, universul copilăriei mele”*, va înțelege de îndată calea destinului meu. Eu crescusem la vite, dar eram fericit și liber, bucuros de copilăria mea, mai ales când îl vedeam pe tata zâmbind și el satisfăcut, atunci când mama ne umplea blidele cu mămăligă și lapte de capră. La terminarea școlii primare, devenită deja “generală”, tata mi-a zis: *“Tu te du de te fă tâmplar, că e meserie bună, ca a lu’ Hristos!”* Și așa a fost. Am lăsat satul meu natal, Gepiu. În anii 1959, mă înscrisese la Școala de Meserii din Beiuș. De acest oraș mă leagă și mă vor lega, întotdeauna, cele mai frumoase amintiri ale adolescenței, fiindcă, vă reamintesc, trăiam încă în acea libertate sfântă a satului natal, dar nici în vis sau în gând nu aveam ideea de a-mi părăsi vreodată țara mea. După terminarea meseriei, am muncit la TRCLO – Oradea (Trustul Regional de Construcții Locale). La această nefericită hotărâre am ajuns la maturitate, când mi-am văzut zdrobite visele, precum și ceea ce era mai greu de suportat: pierderea libertății de a gândi și activa liber, cu frica răsarită, acum, la tot pasul, să nu scoți vreo vorbă rea împotriva orânduirii, neavând siguranța că nu te toarnă chiar cel mai bun prieten.

Iată rezultatele creșterii pionierilor și uteciștilor cinstiți și devotați. Terminasem, prin 1977, Școala de Maiștri în prelucrarea lemnului, tot la Beiuș; m-am reîntors la noua Fabrica de Mobilă “ALFA”- Oradea. Planuri mărețe comuniste, cincinale, dezvoltări multilaterale, totul la export, nu numai mobila, dar inclusiv roșiile și castraveții serelor Oradiei. Securitate la toate porțile, mici sau mari. O mușenie generală. Sărbători, duminici, nimic! - numai o muncă absurdă, la un plan de producție aberant, mereu crescânde cifre făceau imposibilă realizarea acestuia, astfel se porniră, spre nenorocirea economiei în general, acele rapoarte fictive, care năuciră și băncile, tot plătind fictivitățile. Și toate astea, ca să fie pe placul “organelor superioare de partid”, care, oricum, simțeau cutremurul ce avea să vină curând. Dar presiunile nu încetau, amenzi de tot felul veneau fără milă, de la cei cu controlul calității produselor, de la cei cu protecția muncii, până la pompieri, toți dădeau amenzi, și toate “exemplare”, ca să fie educaționale, cotizațiile de sindicaliști, peceriști, uteciști, ședintele care nu mai interesau pe nimeni, și din toate astea, Maistrul își avea primul partea. Când ajungeam acasă de la fabrică, mă așteptau pe masă facturile de plătit apa rece, curentul electric, copiii cerând săndăluțe, ce mai, să tot trăiești în comunism....! Apoi, pe ultimul plan, rămâneau hrana și hainele, dacă mai aveai vreun bănuț rămas. Din acest moment, începusem a-mi face gânduri negre. Întro, omule? Dar îngerul vieții mele nu m-a lăsat!

Iubite Domnule Adrian Botez, sper să-mi acordați acest privilegiu de destăinuire sufletească: precum frunzele de toamnă ce cad îngălbenite rânduri-rânduri, tot așa gândurile plecării în lume mă bântuiau pe mine tot mai des.

Veni momentul nesperat: în 1979, la o reclamație a unei firme vest-germane, care pretindea repararea unor defecțiuni de calitate a mobilei importate de la noi, am fost trimis eu, așa a vrut îngerul salvării mele! Am muncit bine și conștiincios, dar la sfârșitul reparațiilor m-am oprit la Lagărul de Emigranți din Traischirhen, de lângă Viena, unde am cerut azil politic, economic, cum o fi!

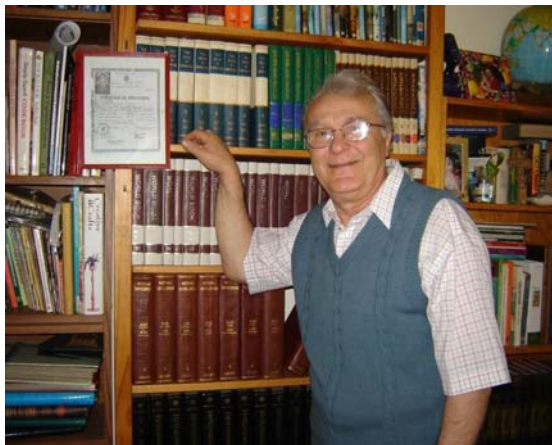
Era în toamna anului 1979. Pe data de 4 ianuarie, 1980, eram în Australia, unde cerusem a emigra. La controalele ambasadei australiene din Viena, care avea, desigur, și rapoartele Poliției vest-germane, nu am avut niciun impediment, de niciun fel, în ceea ce privea persoana mea, emigrarea mea. Dar depărtările nu

au secat izvorul iubirii locurilor natale, ci au prins viață în versurile mele ulterioare!”

-Eu le știu, dar, pentru cititorii noștri, câți vor fi fiind ei, tare vă rog să-mi ziceți: acolo, în adâncate depărtări, cum ați învins străinătatea, cum ați reușit de v-ați re-clădit, cu atâta vigoare, românismul? **Vă rog să-mi descrieți măcar câteva din acțiunile dvs. culturale, din Cringilla/Australia, prin care nu lăsați să treacă în uitare Duhul Românesc....! Regretatul**

Artur Silvestri v-a încununat cu “laurii maximi” ai românismului – Premiul revistelor ARP! V-ați simțit onorat sau ați luat-o ca pe o firească recunoaștere a unor merite atât de evidente, în lupta pentru neuitarea de Neam?

-La această întrebare a Domniei Voastre, vreau să încep, robind numele venerabilului scriitor Artur Silvestri, Românul incontestabil, genială personalitate și efigie aurită, incizată istoriei, culturii și literaturii române, pentru totdeauna. A fost îndemnul în persoană, Omul care a înviat și însușit pe toți cei care-i veneau în

apropiere.

El însuși căuta dinadins oamenii de talent, încurajându-le eforturile creative, împrejurare care, de fapt, mi-a creat și mie fericita apropiere de acest om de geniu.

Da, aveți dreptate, în acea carte minunată, *“Mărturisire de credință literară”*, acea antologie cu scriitori și poeți care, prin eseurile lor, au făcut posibilă împlinirea ideii arturiene, am și eu publicat esul: *“Sunt Român și Punctum, oriunde aș trăi în lume”*. De fapt, prin acest eseu pot să-mi întocmesc acum și un răspuns cât de cât mai întreg, referitor la întrebarea Dvs.

Spuneam la un moment dat: *“Când încerci a face o mărturisire despre tine, despre tine ca individ, și încă trăitor departe de locurile tale natale, dus de destin și împrejurări, psihologia ta capătă valențe ceva mai interesante. Personalității tale i se adaugă sau i se desprind valori care răbufnesc spre a fi exteriorizate, adică spre a te regăsi pe tine, în raport cu lumea din jur”*.

Deci, bunule Profesor dr. Adrian Botez, cam în ce raport mă puteam găsi eu - desigur când zic « eu », zic « familia mea » - eu, soția și trei copii, cinci ființe omenești, fără un ban în buzunar, fără un acoperiș, fără a ști un cuvânt în limba engleză.. - cu această lume nouă, în care intrasem? Luând în seamă însă căldura și bunăvoința cu care ne-a întâmpinat Australia, știam din învățăturile celor 7 ani de-acasă, că trebuie să muncesc. Iar o slujbă așa...mai « sinecură », cum s-ar zice, lucru mai puțin și bani foarte mulți, nu face decât iluzii, celor ce nu acceptă sacrificiul, visându-se dintr-odată stea pe cerul Antipozilor sau ale altor geografii ale Terrei.

Pe data de 24 ianuarie 1980, deci al aceleiași luni de sosire, eram angajat la Oțelăriile din Port Kembla, oraș vechi, pe coasta sud-estică a Australiei. Am acceptat locul oferit, aș fi mers și la pădure, mină, oriunde, aveam 39 de ani împliniți, aveam responsabilitatea familiei. Anii pensionării tot la Port Kembla m-au ajuns, muncind, dar acum eram împlinit, copiii mari, pe la casele lor. După o oarecare pensie din țară, iar nu m-a lăsat cugetul să caut, căci n-ar veni din punga avutului, ci tot din truda sărmanului meu frate român. Asta e!

Acum să revin, din nou, la întrebarea Dumneavoastră, deci pe la începutul anilor 1981, când de fapt pornisem calea studiilor mele, ca urmare a chemărilor interioare, o cale ce mergea paralel cu munca fizică la oțelării. Deci, acea sămânță de har pusă de Dumnezeu striga în mine, îți cerea eliberare, împlinire! Asta se chema a fi învierea Spiritualului. Familia mi-a fost recunoscutoare și m-a înțeles. Adunam, de pe oriunde găseam, o carte... - mi-au dăruit prietenii și cunoscuții, binevoitorii, am cumpărat pe

bani mei, mi-a adus familia din țară - oricum, îmi improvizasem o mică bibliotecă, dar care avea să crească, cu anii. În 1996, am declarat-o deschisă cititorilor români, gratuit, și am botezat-o biblioteca „*Mihai Eminescu*”. La numai un an, în 1997, pe fundalul acesteia, am deschis **Revista de artă și cultură „Iosif Vulcan”**, care a apărut pe hârtie un întreg deceniu. În această perioadă, am urmat și cursurile unui Institut Tehnologic, din orasul Wollongong, iar în 1999, am obținut admiterea la Universitatea din Wollongong, Facultatea de Istorie Modernă, pe care n-am terminat-o din motive de sănătate.

Prima poezie am dedicat-o Port Kemblei și se intitula „Port Kembla's Fire Fortress” - Cetatea de foc a Port Kemblei”, care a fost publicată în „Quarterly”, o publicație a Societății P.E.N-Sydney Centre, al cărei membru devenisem. În 1989, am devenit membru al ASA-Sydney (Australian Society of Authors), iar în anii următori membru al Societății Literare SCWC-Wollongong (South Coast Writer's Centre). La pensionarea mea, această Societate Literară mi-a acordat onoarea de „Life Member” - adică „Membru pe viață”.

În toată perioada asta, desigur că scrierile și cărțile mele primeau viață. Mă bucuram în cadrul comunității românești din zonele Wollongong, Sydney, Melbourne, involvându-mă, cum se zice modern, și în viața comunității mele românești, simțind astfel că trăiesc în legea neamului meu. Cu bucuriile și tristețile aferente vremilor respective. Acum vorbesc despre mine, nu despre alții. Volumul meu de poezii intitulat „Poezii alese” a fost prezentat pe data de 21 ianuarie, 2006, la Consulatul General Român din Sydney, într-o sală arhiplină de români. Consulul General la Sydney pe acea vreme era Dl. Ovidiu Grecea.

Au urmat cartea de TEATRU, cu cele două piese tragic-comice: „Mitreă Sucitu și mireasa” și „Limbuț Strugurel pe post de director”. „Poezii alese” Vol. II, „Scrieri în proză” vol. I, II, „Bună ziua, bade Ioane,” o carte de factură folclorică, plus nenumărate articole pe diferite tematici, pe care nici eu nu știu pe unde s-or mai fi aflând. Pentru mine un lucru era limpede, eram convins că faptele mele trebuie să aibă direcții precise: mândria mea de român respectabil pentru propria-mi familie, pentru imaginea României celei tainice, cum o numea Artur Silvestri, și apoi o referință pentru nepoții nepoților mei, că am emigrat din România și că nu i-am făcut de rușine, nici în România, nici în Australia. Să fie și ei la fel! Baza de referință o vor constitui aceste cărți pe care le scriu acum.

- Vă simțiți aparținător de două culturi (română și australiană, concomitent), sau veți purta, până la moarte, nostalgia unei singure culturi posibile? Doinele din biblioteca dvs. parcă ar da răspuns singure și luând-o înaintea gurii dvs. - dar tot nu abandonez întrebarea, pentru că ea are o continuare: este imposibil ca, trăind mare parte din viață, într-o țară „adoptivă”, să nu fi fost influențat de ea... de valorile ei... Ce anume din valorile australiene este imposibil să nu influențeze pe un român, oricât de „acordat” ar fi el la Carpații lui Orfeu?

-Excepțională întrebare! După cum s-a putut observa din cele zise mai sus, eu începusem împlinirea chemărilor mele înspre ale scrisului, prin a mă apropia și înțelege, a cunoaște și a mă integra noii culturi în care căzusem ca din cer. Cum puteam să-mi evaluez valoarea mea, valoare la care deocamdata numai speram, căci artele-mi dospeau încă în minte și-n vis, fără a avea deci un punct de referință din mediul nou în care aveam să trăiesc și să creez operele mele literare! Azi, judecând judecățile acestea, găsesc că am procedat bine. Azi iubesc în egală măsură

cultura, limba și locul australian, cum mi le iubesc pe cel natal. Principal este să fii OM, oriunde ai trăi. Și, dacă îmi dați voie, însăși revista fondată de mine și numită după numele Iosif Vulcan, face o legătură de afecțiune consimțită între mine și concepțiile acestuia despre viața și condiția noastră de ființă umană.

O operă artistică, zice Vulcan, „are darul de a vărsa lumină, de-a răspândi cultura, de-a ne face să cunoaștem mai bine frumosul, să disprețuim urâtul, să ne închinăm moralei și să ne îngrozim de păcat”. În viața mea literară, m-am străduit să nu părăsesc albia acestor principii vulcaniene. Iar prin metafizica ființei mele, aud versuri ce-mi șoptesc cu mândrie despre un Eminescu cel Sfânt, despre acea voință titanică, orfeică, a acestuia, până la sacrificiu pentru identitatea neamului sau! Deci voi purta dorul doinelor noastre pentru că în leagănul lor m-am născut și am crescut, dar nu voi disprețui niciodată mama adoptivă Australia, ci am să-i port iubire și respect, fiindcă ea mi-a fost Mama-bună care m-a primit la necaz și va fi la fel copiilor și nepoților mei. Deci, în aceasta constă corola valorilor umane australiene de care se bucură un imigrant: „posibilitatea realizării familiei sale, material și spiritual, acces la toate drepturile sociale, doar să le respecte”.

-Scrieți atâtea și atât de frumos... atins fiind, mereu, de aripă de înger...dar și de involburări de viscol, (vă înfurie nu doar impostura, ci și cei care-i rabdă și, deci, îi încurajează pe impostori să se dezvolte...TOT MAI PROFUND ȘI PARȘIV IMPOSTORI!); poezie (și nu una a vremilor, ci una cu esența veșniciei în ea!), proză, dramaturgie...cât despre jurnalistică, sunteți un veritabil „RUG APRINS”! În volumul dăruit mie, printre atâtea regale alte daruri de cărți - mă refer, aici-acum, la *Poezii alese*, vol. II (Ed. „Cuget Românesc”, 2006), ziceți așa, la un moment dat: „*Dar luați Letopiseșii ăstui neam ce îl distrugeți/Mai amarnic ca dușmanii despre care vă tot plângeți!/Ridicați un suflet mare, cârma Țării să o ție/Cel puțin ca să rămâneți c-o fărâmă de mândrie!*”

...Trebuie să fac o mică pauză, pentru că inima mi-a luat-o razna...În primul rând, cum reușiți să vă suprapuneți atât de exact sufletul, de departe (mult mai exact decât majoritatea românilor din... „România lui aici!”), peste Sufletul Țării, rămas, spațial, atât de departe?

...Apoi: Chiar credeți că Neamul nostru va fi capabil, va avea clarviziunea și puterea ca, în următoarele decenii, să-și pună/aleagă „un suflet mare, cârma țării să o ție”? De fapt, ce impresie vă face poporul acesta necăjit și năucit, care, parcă, e blestemat: mereu, alege bicisnici, în fruntea lui? Sau bănuți că nu-i prea alege el? Vă rog să-mi ziceți părerea dvs., cât mai fără cruțare: numai fiind cruzi cu noi, vom putea fi blânzi cu destinul nostru!

- Stimate Domnule Profesor, aceste reflecții la care faceți întrebare, regăsite de fapt în lumea românească de pretutindeni, au într-adevăr o valoare enormă, la care se așteaptă răspunsuri, bineînțeles, și în primul rând de la acei din România care se zice că hotărâsc destinele acestui Neam al nostru, sociologi,

politicieni, economiști, pedagogi, etc., plus marea Opinie publică, care se știe a fi albia celui fluvii viu prin care să se filtreze totul înspre un viitor național și european cât mai favorabil vieții trainice și umane. Dar, pentru că mă întrebați în calitatea mea de poet, departe de locurile natale, dacă eu cred în puterea și clarviziunea

Foto: Biserica de lemn Sf. Arhangheli, 1723, Băița, Mureș, prisma, latura sudică

Neamului românesc înspre viitor, voi răspunde DA, după același răspuns pe care l-a oficializat deja Sfântul nostru Mihai Eminescu: *“VOM ÎNAINȚA CU TOATĂ TICĂLOȘIA NOASTRĂ, FIINDCĂ NU AVEM ÎNCOTRO”*, adică numai a urma calea Crucii noastre sfinte. Tudor Vladimirescu mai face practic o specificare categorică: *“Patria se cheamă norodul, iar nu tagma jefuitoarelor”*, deci din învățătura acestor istorici să ia norodul aminte a-și aleage, “un suflet mare, cârma țării să o tie”. Dar cum în zilele noastre norodul nu se prea grăbește la votare, este un fel de răspuns care nu-i deloc prea folositor, după cum nici a se învrăjbi între ele etniile nevinovate nu este de folosință, fapt ce trebuie să-l aibă în vedere politicienii zilei, mass-media și confesionalii, pentru că, într-adevăr, în judecata urmașilor noștri “să rămânem c-o fărâma de mândrie”. Asta-i tot ceea ce cred eu astăzi!”

- M-am tot codit, de un an încoace, să vă întreb, dar iată că momentul abia acum a venit, se pare: ce anume vă determină, în tot scrisul dvs., nu doar în poezie, să adoptați tonul vaticinar, epopeic, de o gravitate senatorială romană? Cum v-a venit dumnezeiasca inspirație (nu s-o explicați, că doar e dumnezeiască minune! - dar măcar s-o fixați în datele ei de apariție/hierofanie!) de a scrie în așa fel, încât să “coaseți” marginile destrămate, de istorie și chiar de (uneori) greșita înțelegere, din partea unora, a Ortodoxiei noastre, să re-faceți puntea între zalmoxianism și creștinism, între “păgânismul” greco-roman și creștinism?

-Am mai răspuns la această întrebare, recunoscând întotdeauna sincer că doar Pronia Cerească ar fi răspunzătoare de ceea ce primim fiecare, la fel și eu, în această situație!

Dar cum n-am studii teologice, tata nu m-a făcut popă, doar numai prin bun simț și bună creștere pot să afirm cu deplină credință, căci și atunci când pornesc a scrie, aștept mai întâi dezlegarea îndemnului, chemării interioare, și numai atunci reușesc a scrie, desigur după puterile mele, dar fără a mă gândi la ceva epopeic sau la a statua vre-o anume gravitate senatorială! Spre exemplu, cartea mea recentă “Buna ziua, bade Ioane” are tendința să țărănească, cu toate înțelepciunile folclorului nostru românesc care mă inițiază în “a coase marginile destrămate” ale vieții de zi cu zi! Dacă-mi îngăduiți Dvs., să citez un proverb oarecare, luat așa la repezeală, bunăoară: “În fiecare rău există un bine”, s-ar putea vedea acel adevăr cum din suferințe se naște mintea cea bună, filosofice, după cum și din prea mult bine și lux germinează relele; parcă am avea a face cu o adevărată lege naturală!

Vorbind despre acea metaforică punte de legătură între zalmoxianism și creștinism, cât mai ales despre acele origini și tradiții de sihăstrie și cult monahal practicate, observăm o continuitate sacră specifică Daco-Getilor. Astfel izvoarele credinței noastre creștine Ortodoxe își au rădăcini adâncite în istoria formării Neamului, este o religie vie, nu a apărut așa pe un gol oarecare, Apostolul Sfântul Andrei, Patriarh și Îtemeietor al Bisericii Constantinopolitane știa despre faima și bunăstarea vechii Dacii atunci când și-a început misiunea de creștinizare a daco-geților. Nici viitorii împărați ai Romei antice nu erau prea liniștiți de vecinătatea lor cu un stat dacic puternic economic și militar, așa cum era Statul lui Burebista și al lui Decebal. Cu toate legiunile lor militare și zeitățile lor păgâne, zeități pe care ulterior le-au preluat și grecii, nu au zdrobit acest Neam dacic. Dimpotrivă, prin certurile interne de tot felul și mai ales pentru putere, se ajunge la scindarea imperiului roman în două: Imperiul Român de Apus și Imperiul Român de Răsărit, cunoscut și sub numele de Imperiul Bizantin. La fel desfășurându-se și Creștinismul recunoscut de împăratul Constantin cel Mare ca religie oficială, în cele două Biserici creștine surori, Biserica Creștină de Apus și Biserica Creștină de Răsărit. Prima de cult catolic și a două de cult ortodox și care surori pentru supremație până în ziua de azi se gâlcesc.

- Cât de greșit vi se pare sistemul nostru educațional ? - mă refer la cel din România. Care credeți că ar fi cele dintâi măsuri ce ar trebui luate (ca într-o casă care arde!),

pentru a salva ceea ce merită salvat, și să nu se mai zică, precum zice actualul nostru președinte, că “sistemul de învățământ românesc e prost. Și că nu avem nevoie de filosofi ci de tinichigii și ospătari”...?! Sau vor fi voind ei să fie (și, deocamdată, să și credem noi că deja este...) prost și tot mai prost, pentru că peste cei fără de școală mai ușor “domnești”?! Prin ce anume ar fi, de exemplu, învățământul din Australia, superior celui românesc? ...Totuși, genii scriitoricești, plastice, matematice, medicale, tehnice etc., românii au născut și nasc mereu (că nu se investește în aparatură și alte “fierătanii”, asta e altă... “mâncare de pește”...!)...olimpiadele internaționale, la care elevii și studenții români medaliați cu aur și argint se numără cu zecile, dovedesc că nu e totul “la pământ”...încă!

-Stimate Domnule Profesor Adrian Botez, poate că nu sunt eu cel mai în măsură a face aprecieri și a da îndrumări sistemului educațional din România, cu atât mai puțin a cântări valoarea politică în discursurile prezidențiale, în condițiile în care azi nici “mama sărăciei” nu mai înțelege ce se vrea, ce viziuni educaționale de viitor au politicienii Terrei în general. Ordinea firească se înfățișează asemenea unui vâl spumos de mare, ce tot vine și iar se retrage, fără a ieși însă din albia sa veche, așa și unii oameni în lumea veșnicilor lor interese de îmbogățire acceptă minciuna și dezumanizarea. Fiind de fapt vorba tocmai de acel efect datorat, cum bine sesizați, slăbirii calității sistemului de educație la un moment dat. Dar lipsit de inteligență românul nu este, așa cum de asemenea bine se vede, tinerii români, elevi și studenți, la aproape toate olimpiadele internaționale sunt medaliați cu aur și argint. Deci dovedesc suficientă “materie cenușie”, doar să dea Dumnezeu să pătrundă și în viața politică românească asemenea tineri, care să pună preț pe valoarea acestui popor harnic și supus, și nu pe cea a arginților vânzărilor de tot felul, inclusiv a identității proprii.. Dacă am înțeles eu bine întrebarea referitor la învățământul din Australia, comparativ cu cel din România, atunci pot spune că atât dascălii, profesorii, universitarii români - nu sunt cu nimic mai prejos la pregătirea și capacitate profesională, aspect de superioritate ar consta eventual în faptul că învățământul australian nu e sub o apăsătoare și continuă politizare, la fiecărui moment.

La noi în România toată lumea face politică, după vorba lui “badea Ioan”, din aceeași carte amintită mai sus. Toți confesionali fac politică, toți laicii fac escatologie, adică prevăd sfârșitul lumii. Chiar să fie? Prevăd și anul și ziua în care se va prăpădi lumea, auzi, când în Cartea Sfântă, zice să veghem, deoarece data asta nici Fiul nu o știe, ci numai Tatăl Cel Ceresc.

Dar, cum ziceți, încă nu e totul... la pământ, iar din îngrunarea noastră ne vom ridica vulturește, cu aripi întinse spre a ne apăra “sărăcia și nevoile și neamul”.

- Cum se “ține” cultura, în Australia? Că, pe la noi, artiștii au ajuns ultimii milogi... “A fi sponsorizat” echivalează, de cele mai multe ori, cu “a cerși” (rare de tot sunt excepțiile!).

- Dragă Professore, ca oriunde, și pe la noi, cultura este ca o fată frumoasă dar săracă. De fapt, întrebarea asta e tot mai frecventă în interviurile devenite la modă în ziua de azi, dar când vorbim de cultură australiană, trebuie să amintim câte ceva și despre forma de constituire a însăși statului australian, care are o structură etnică atât de bogată încât aproape că nu există țară din lume din care să nu fi emigrat câteva familii. Deci, Australia e o țară născută pe principiul de imigrări, poate unică țara din lume, grădină Edenului, unde adevăratul multiculturalism corespunde definiției. Libertatea manifestărilor culturale etnice e asigurată prin legile Statului.

Guvernul Australian își prevede un fond financiar pentru cultură și arte, distribuind prin Ministerul Culturii fondurile alocate fiecărei comunități etnice pentru ași organiza festivaluri culturale, pentru editarea de ziare și reviste în limbă proprie, stații de radio și televiziune. Cei cu reale aptitudini artistice sunt promovați și recunoscuți, indiferent de etnicitate. În Australia

sunt români de înalte valori profesionale, care în comuniune cu alte comunități etnice, și așa mai departe, alcătuiesc un liant de unitate australiană de admirat. În fiecare familie etnică există libertatea vorbirii limbii naționale, există servicii de traducere peste tot în serviciile publice, dar bineînțeles Limba oficială pentru toți cetățenii australieni fiind Limba de Stat, Engleza.

- Știu că nu aveți decât 1-2 numere (ultimele) din revista noastră, *Contraatac* (care se vrea mai mult decât școlară și mult mai mult decât locală: se vrea ROMÂNEASCĂ!) – și, eventual, posibilitatea să vedeți, pe Internet, câteva (puține...) numere, pe care regretatul Artur Silvestri, în generozitatea și vizionarismul lui (celebre!) le-a postat, într-un parteneriat între revistele ARP și *Contraatac*-ul “sărăcuț”... - de la plecarea lui Artur Silvestri la îngeri, acest parteneriat a încetat...Ce părere vă faceți despre revistele de cultură din Australia?... Ce părere aveți/v-ați format, prin comparație (dacă-mi este îngăduit și nu-s prea îndrăzneala și tupeul...) cu cele de la Antipozi..., despre revista asta românească, totuși, ...din puținul ce vă e cunoscut despre ea și existența ei? Merită să ducem lupta infernală, pentru supraviețuirea ei (de 12 ani, de când am întemeiat-o, din tot sufletul meu., - semestru de semestru, tot “*resuscităm mortul*”...!), pentru ființa/ființarea ei (într-una e amenințată cu asasinarea!), ori degeaba atâta strădanie și “*mâncătorie de suflet*” și de energii?! Oare ajută ea cuiva, face educație cuiva, oare pe cineva ar putea interesa (măcar o rubrică, măcar vreun articol...)... - ori e muncă de-a surda să-i tot pompăm oxigen în plămâni?

-Iubite Domnule Prof. Adrian Botez, de aici de departe, prind rezonanță frământărilor, iubirilor și dorințelor Dumneavoastră, afecțiunea sufletească pentru revista “*Contraatac*”, ca pentru un adevărat prunc căruia ia-ți dat viață, și ca orice părinte bun, nu l-ați lăsa să moară! Eu vreau să vă spun un adevăr de care să fiți siguri că vă este ca o lumină de interior, care vă luminează conștiința și inima în fața tuturor celor ce vor să vă privească și înțelege: “Întotdeauna marii oameni de cultură, arte, știință, politică, atunci când sunt curați și dezinteresați, fac fapte mari în profesia lor, iar când trebuie natural să se retragă lăsând cârma celor mai tineri, o jale sfântă îi apasă”. Să dau un exemplu, potrivit ar fi momentul în care Iosif Vulcan avea să “înfășoare filele revistei sale “*Familia*” la anii 1906; el se destăinuia prietenului său Ioan Bianu care era profesor de Filologie la Universitatea din București, referindu-se la situația revistei sale: “I-am oferit munca unei vieți și i-am jertfit aproape tot capitalul ce am avut. Decenii lungi nimeni nu mi-a dat drept ajutor niciun gologan, nici n-am cerut, am pus tot din al meu până ce am avut. Și am dat bucurios, căci vedeam că nu muncesc degeaba(...)”. La întrebarea Dvs. referitoare la anumite valori comparative între reviste, eu am îmbătrânit, Dle Adrian, la ideea că nu sunt reviste mari și mici, dar fiind vorba de valorile acestora, orice revistă mare care publică neadevăruri și minciuni e în realitate una foarte mică, pe când o revistă simplă, dar care aduce adevăr și lumina opiniei publice, așa cum mi se pare mie a fi revista “*Contraatac*”, este una de foarte mare valoare, adică utilă comunității și vieții de zi cu zi! Dumnezeu să va dea sănătate și voința, iar pământului ajutor și iubire, ca această revistă care aduce cinste Adjudului, să ființeze în continuare!”

-Mulțumim, cu adâncă reverență, predragule mie frate întru Românie, IOAN MICLEA – și, fiind (spre înaltă onoarea noastră!) și fratele nostru de “suferință”, în Colegiul de redacție al revistei *Contraatac*, vă așteptăm, mereu, pentru a completa (câte mii de lucruri au rămas nespuse, azi!) cele mărturisite și revelate, aici și acum!

Interviu de Adrian BOTEZ

MEȘTER FĂRĂ DALTĂ

Din ai nopții ochi opaci
bătrâna Lună, ca un vraci,
din întuneric
face zi...

Măcar din vis
de nu m-aș mai trezi
Nu vreau să cad
printre rețele înnodate
de vise încă ne'ntâmplăte...

Și tot visez mereu
că mor
că mă ridic
după un nor
și că privesc
din altă eră
meschina lume
făcând sferă
din colțuri dăltuite-n piatră
de-un meșter orb
și fără daltă.

EXPERIMENT

M-am jucat cu mine
o noapte întreagă
fără somn

M-am privit
la microscop
puteam să clipesc
mișcam aripile

N-am adormit
dar m-am trezit
în metrul cub
mie rezervat

Cădeam în gol
simțeam plutirea
și nu făceam nimic
să mă opresc

Ieșeam din mine
și intram
cu pași neauziți
repetând cu voluptate
iar și iar
căderea
savurând amărăciunea...

ANICA FACINA

Apropiere de Franța provincială

6 iulie 2009

Pornim cu mașina să facem cumpărături și căutăm un *garage* ca să facem schimbul de ulei la cei 10000 de kilometri înghițiți de *Le petit lion* de la ultima revizie tehnică. Înghițiți cu veselie până la schimbarea electromotorului. După achitarea sumei de 2000 de lei pentru înlocuirea lui, rularea a devenit mai puțin veselă.

La stația service auto ne întâmpină pe o tejghea tot felul de publicații. Răsfoiesc la întâmplare *Le Pays info* din 4 *Juillet* și dau peste un scurt interviu cu... Cine altul dacă nu chiar simpaticul nostru primar de ieri, Jean Pierre Curdi! Ce mică e lumea! Primar din 2008 și până în 2014. Citesc și nu mă dumiresc: *Rencontre avec Jean-Pierre CURDI, maire de Saint Sever de Rustan*. Măi să fie! În fotografia alăturată interviului e un bărbat frumos, tuns îngrijit, bărbierit ca lumea, ce pare a fi Mel Gibson și nicidecum hirsutul nostru artist cunoscut ieri. Se vede că și aici se practică «întinerirea» mediatică nu numai la scriitorii bătrâni de la noi ce-și pun tot poze din junețe prin reviste, pe motiv că nu au altele. Schimbul de ulei și un bec de la far costă 62 de euro. Factura cu antetul *Station Service – Garage 36 avenue Gascogne* este pusă într-un plic și înmănată politicos. Deși mecanicul mi-a completat și lichidul pentru spălarea parbrizului, căci rezervorul acestuia era aproape gol, observ că pe factură nu apare. O fi din partea casei.

Ajungem în piața centrală din Rabastens-de-Bigorre (1337 locuitori), cu monumentul căpriței surprinsă sărind, înălțat pe soclul de piatră din mijloc. E un fel de capră neagră de pe la noi, presupun, întâlnită în Pirineii care azi nu se văd din cauza norilor. În scurt timp plouă. În jurul monumentului e târg de produse alimentare și gherete cu haine, artizanat. Intrăm în supermarketul din apropiere să căutăm făină de mălai ca să facem mămăliguță cu brânză deseară și să arătăm gazdelor una din mâncările tradiționale ale românilor. Nu găsim făină de mălai. Încercăm în următoarea localitate, mai mare, Vic-de-Bigorre (5000 locuitori) tot în zadar și n-am găsit cât am colindat prin Franța. Acest produs nu se comercializează aici. În cele două localități au apărut câteva agenții imobiliare, ziarele fac mare publicitate caselor puse în vânzare, semn că acest tip de afacere merge. Mulți pensionari englezi și-au cumpărat proprietăți prin aceste sate și oferta e generoasă. Deși unele case par dărăpănături, prețurile îmi par ridicate. La întoarcere, ne rătăcim prin satele astea dintre Vic și Rabastens și deodată apare indicatorul Artagnan. Zâmbim de parcă ne-am fi adus aminte de un prieten. E personajul lui Dumas, gascon și el. Pentru a face legătura între ficțiunea literară

și realitate accesez, după revenirea în țară, câteva site-uri. Ce aflu e foarte interesant, de aceea transcriu succint. Artagnan e o comună, noi i-am zice cătun după numărul de locuitori, în Hautes-Pyrénées cu 433 de locuitori. Dar cătunul ăsta e la fel de aranjat ca un oraș, ca toate localitățile prin care trecem. Așa că nu e cătun. Termenul românesc implică și conotații negative ce țin de primitivism și sărăcie. Sărăcie o fi și în Artagnan-ul de azi, dar nu se vede. Se pare că ar fi vorba despre o seniorie în regiunea Bigorre, o instituție medievală ce organiza un ansamblu de terenuri, de proprietăți funciare în vechea Gasconie. Dar D'Artagnan, după numele său real Charles de Batz-Castelmore, conte de Artagnan, a

fost un *homme de guerre français* care a trăit între 1615 și 1673. S-a născut la Castelmore în Gasconia și a murit în asediul de la Maastricht îndreptat împotriva olandezilor din 25 iulie 1673. A fost căpitan de muschetari ai regelui și l-a însoțit pe Ludovic al XIV-lea în călătoria făcută de acesta prin ținuturile sale natale, prilejuind căpitanului de muschetari posibilitatea de a se reculege la mormintele strămoșilor și

căștigând admirația populației. Muschetarii mergeau înaintea trăsorii regale trase de șase cai albi. S-a afirmat ca bun luptător, căzând pe câmpul de onoare. D'Artagnan are o statuie la Auch (comună considerată capitala istorică a Gasconiei) și o altă statuie îi este ridicată la Maastricht, în Olanda. Mă gândesc, *mutatis mutandis*, la următorul aspect. D'Artagnan, dușman al olandezilor, are statuie în Olanda. Când s-a pus problema ridicării unei statui a mitropolitului ortodox al Transilvaniei Andrei Șaguna la Gyula, în Ungaria, dreapta maghiară s-a opus vehement. Nu are importanță că Andrei Șaguna s-a născut la Mișcolț, în nordul Ungariei, și a studiat la Pesta. Nici că pe teritoriul României sunt atâtea statui ale personalităților maghiare ostile românilor. Se vede că în această privință Estul european mai are de învățat. Mai ales are de eradicat radicalismul xenofob, prezent încă, sub multe forme, unele aberante, în UE.

Legătura dintre Charles de Batz-Castelmore, conte de Artagnan (se pare că el a îmbrățișat numele mamei sale) și personajul de roman pornește de la vizita pe care a făcut-o Alexandre Dumas prietenului său din Marsilia, Joseph Méry. Acesta avea o bibliotecă impresionantă. Dumas a găsit acolo *Memoriile* lui D'Artagnan și a fost profund impresionat. La 27 de ani de la moartea contelui de Artagnan au apărut memoriile sale, considerate apocrife. Dumas „împrumută” cartea de memorii și uită să o mai returneze prietenului său. A fost atât de entuziasmat de acest erou încât a simțit nevoia să-l transforme în personaj de roman. Așa a apărut romanul *Cei trei muschetari* și celelalte continuări. În 1998, deci foarte recent, semn că legenda e vie, în comuna Lupiac (300 locuitori) s-a înființat un muzeu dedicat lui D'Artagnan. Moștenirea e copleșitoare și incită imaginația oamenilor de pretutindeni. Francezii dovedesc și prin aceste exemple că știu s-o cultive.

Ne întoarcem dezamăgiți, fără puțința de a oferi gazdelor o mămăligă. Cinăm omletă cu șuncă și tăifăsuim până târziu în grădină, sub panza de cort întinsă între casă și măr, unde picurii reci ai ploii nu au acces. Noi bem bere din sticle de aceeași mărime (250 ml.), gazdele beau rosé din cana de sticlă cu gât alungit. Sholu propune pentru a doua zi o vizită la « o vinărie » chiar dacă știe deja că nu-mi place vinul. A degusta e una și a bea vin e alta. Așa că acceptăm propunerea.

7 iulie 2009

Vremea și-a mai revenit. Nu mai plouă, putem admira grădina gazdelor, plină de flori și plante mediteraneene. Îmi atrag atenția leandrii și smochinul viguros din fundul grădinii. Când privesc pe *Google maps* proprietatea lor, străbătută cu piciorul în zilele evocate aici, devin puțin nostalgic. Cel mai drag mi-a devenit un pui de palmier, aflat la capătul stratului de flori de lângă înaltul gard de beton. În cât timp va ajunge mare ca să-l văd pe ecranul monitorului meu? Din păcate, acum, el nu se prea evidențiază pe harta electronică.

Să revin în prezentul evocării : O urmăresc pe Sholu, care deretică prin grădină, aplecată deasupra stratului de flori. Din loc în loc, pe pământ, sunt cutii din plastic, mici cât niște cutii de conserve, în care Sholu pune bere ca să atragă melcii de culoare portocalie, fără cochilie, acei limacși mari, lipicioși, scârboși, care-i distruge colecția de flori. Melcii sunt atrași de mirosul de bere și pică în plasă, adică în bere. Mor în lichid, Sholu îi aruncă pe cei morți și pune bere proaspătă. Speră să scape de ei, dar genocidul continuă de când și-au reluat în stăpânire casa de vacanță, fără să se vadă rezultatele.

Drumul spre zona viticolă de unde ei au mai achiziționat vin e deosebit de îmbietor pe aceste șosele aerisite, întinse peste dealuri pline de verdeață, cultivate și lucrate impecabil. Când e secetă, moto-pompele sunt puse imediat în funcțiune. De aceea impresia de sănătate a culturilor e generală, înviorătoare, promițătoare. Totul e curat ca într-o farmacie. Câmpurile acestea respiră prospețime, fie că sunt cu floarea-soarelui, cu porumb pentru nutreț sau cu viță-de-vie. De pe marginea drumului ne întâmpină tot felul de panouri anunțând intrarea în țara vinului, adică podgoriile aparținătoare zonei cuprinse între Gave de Pau (la sud) și Garonne (la nord), de unde se obțin « Les Vins du Sud – Ouest ». Citim la întâmplare *Cru du Paradis*, *Les vertus du Madiran*, *Vente de vin*, *Dégustation*. Reclamele nu mai conțin : « Du vin pour vivre : la magie du Madiran » sau « Les Madiran champions de la protection vasculaire » sau « Le Madiran fait vivre plus longtemps ». Poți să nu te lași convins ? Am ajuns în regiunea Madiran, *Vignoble de Madiran* și oprim la Château Viella. Sala de primire e deosebit de cochetă pentru aceste locuri agreste. Proprietarii Alain și Christine Bortolussi oferă spre degustare și cumpărare mai multe sortimente, prezentate de o blondă subțirică, elastică în mișcări, învățată să vorbească și să câștige simpatia clienților. Ea scoate dintr-un frigider fixat în perete câte o butelie cu sticla aburindă instantaneu și toarnă pe fundul paharului cu picior înalt conținutul aromat : *Madiran Tradition*, *Madiran Expression*, *Madiran Prestige*, *Vinosolis*, *Pacherenc sec*, *Rosé de Béarn*. Putem constata cu ușurință de nespecialiști că vinurile de aici au tradiție (peste 60 de ani, ni se spune),

au expresie (și încă ce expresie amănunțitoare !) și prestigiu (mai încape vorbă ?). După comenzile făcute și după ce sticloantele plătite au fost puse în portbagaje, vizităm podgoria, alea ca un tunel acoperit cu viță de vie, trecem pe lângă un șir de chiparoși tineri, ajungând în pas domol, pentru că nu ne mai săturăm admirând simetriile, în fața castelului. Clădirea nu e prea impozantă, dar situarea ei pe sprânceana colinei îi sporește noblețea. Din clădirea administrativă a domeniului (*conciergerie*) iese o bătrânică surzândă, dispusă să ne conducă în pivnițele castelului. Două săli uriașe adăpostesc zeci (poate sute, nici nu mai știu) de butoaie mari, toate pline cu producția de pe proprietatea Viella. Castelul a fost ridicat în secolul al XVIII-lea, e relativ bine întreținut și ca atare poate fi folosit. În toate duminicile din vară sunt programate aici diferite activități muzical-artistice. Bătrânică îmi întinde pliantul cu programul acestor petreceri la castel care mă duc subit cu gândul la vremuri de altădată. Întreb dacă au participanți la aceste întâlniri. « Bien entendu » vine răspunsul puțin ofensat.

Pentru că mi-am lăsat la vinărie adresa de e-mail, luni de zile am primit, după întoarcerea în țară, invitații la concertele de la castelul La Viella.

Ne grăbim să ne întoarcem, deoarece Lucian trebuie să primească prin poșta rapidă franceză *green card*-ul de intrare în USA. A fost înștiințat telefonic de la Poșta din Pau că azi va veni omul cu pachetul trimis de Emily din Dhaka. În graba plecării din Dhaka, Lucian a uitat să-și ia cartea verde și acum așteaptă s-o primească. Ajunși în Saint-Sever-de-Rustan ne ocupăm cu diverse îndeletniciri să treacă vremea. Mark a fost conectat chiar azi la rețeaua de internet și meșterește de zor la aparatele sale până seara târziu. Lucian așteaptă să fie sunat la telefon sau să sune cineva la ușă. Nu se întâmplă nici una, nici cealaltă. Într-un târziu se nervozează și sună el. I se spune că poștașul rapid a fost, a trecut prin fața casei, probabil, a încercat să sune la telefonul mobil pentru a-l contacta pe Lucian, dar n-a fot cu puțință, așa că la fel de rapid s-a întors în Pau. Măi să fie ! Dacă s-ar întâmpla în România nu m-ar surprinde prea mult. Dar aici ? Așa funcționează poșta rapidă din Franța ? « De ce n-a sunat la ușă ? » mă revolt eu. « Avea adresa, numărul de la casă, cum se poate să nu fi găsit numărul ? O fi vreun tăntălău. » Lucian mă ajută să înțeleg după ce îi mai trec nervii : « Adresa o avea, dar număr la casă nu este. Nu are nicio casă număr aici. » Rămân siderat : « N-au număr la casă ? Înseamnă că ăsta e chiar un cătun. » Apoi îmi explică și varianta cu telefonul mobil. Mark, bucuros că i-au introdus cablul de internet, a tot manevrat pe acolo, deranjând semnalul pentru telefonie mobilă. Așa că omul, neavând cu cine să ia legătura, s-a întors. Asta înseamnă că mâine va trebui să mergem în Pau după cartea verde. Un drum spre vest, când noi ne propusesem să mergem în sud, către munți.

8 iulie 2009

Ne luăm rămas bun de la gazdele noastre și-i invităm la Cluj. O tulim spre Pau să rezolvăm cât mai repede cea mai importantă problemă, fără să știm unde vom înnopta. Lucian a vorbit cu cineva care închiriază apartamente într-o stațiune la poalele Pirineilor, dar nu e sigur că vom ajunge până acolo.

ADRIAN TION

La pas CE-AM CĂUTAT ÎN AUSTRALIA

Decembrie 2009

Colindele lăsate copiilor pe drumuri. Modernizarea statului, restabilirea valorilor. Nu va fi liniște. Dreptul la protest. Pe cine să tot accepți să te asasineze? Vă pun ștampilă, ieșiți. Ba încă, nici nu mai eram, nici nu zisesem. O fi post. Crăciun represat-represiv. Ne arătarăți Luna și Jupiter. Pierduși inelul de la mine. Cicăle-mă. Cine se naște, cine se ucide. Dacă ești vie, fă struguri.

Ianuarie 2010

Silvia, noaptea vieții. Nevasta chinezoaică. N-am scris de 31 de ani românește. Dialect bănățean. Coelho. Conceptul de altar legat intrinsec de jertfe. Ceva românesc. Eliade. Harry. Gaiță. Forza Benonino!

Să-ți faci o metodă. Pornești de la personaj. În *Hamlet* e Hamlet, în *O scrisoare...* e Cațavencu, cutare în cutare. I se întâmplă o porcărie, o situație aproape fără ieșire. Zoe șantajată. Am personajul/subiectul, am piesa. Aoleu, îmi vine să mă c... Iartă-mă, mai vorbim.

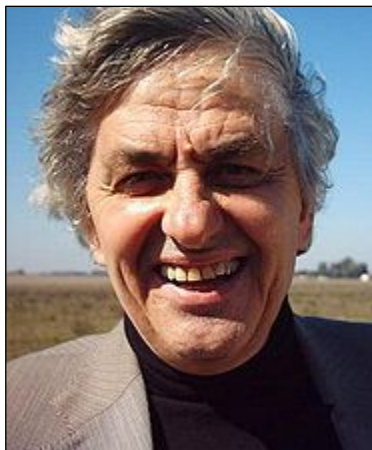
Nae, marți. Par-impair, or o fi zis că voisem s-o văd. Dodii jupiteriene sub Saturn-Pluton, c-ar veni și vremea mea de (n-)oi muri. Neagra, nici măcar Ioneasca. Asasinare holocaustică. Asta depresie. Îți spune ceva numele asta? Se vede că nu. Vor mierli-o în linia întâi. Deținuții penitenciarului Târgu-Jiu îl vor evoca pe poetul Mihai Eminescu pentru menținerea contactului cu exteriorul, sensibilizarea persoanelor private de libertate față de actul de creație, personalitățile, valorile cultural-artistice și educaționale naționale, impact. Fost-am vreodată creștini?

Ban la ban și căruța la țigan. Slab de înger. A filmat și s-a cărat. Încep piesele, nu reușesc să le mișc, e ca atunci când nu ți se scoală p... Mijește. Fac teoria. Când știi foarte mult e foarte greu. N-am fost bun la examen la Savin pentru că prea mult știam. La jaluzele ca jaluzele de gri.

Marton, jder, ba biber, împărat înaripat, viața pe amor, amorul pe libertate. Da' unde e piesa? Momentul de cumpănă. Nu va mai candida. Gelozie. Mioara. Râsul de singur intelectual. Toți dacii nimiciți, 1812. Lexicon, Tentamen. Literatura ca tabu. N-am decât să citez și pe Maiorescu. Îmi fac de lucru. De ce trebuia să fiu zburat discret de la universitate?

Februarie 2010

Venise pe la minister, unde lucram. Îl înșoțea un neam sau securist. Era slab.

Vorbea de o carte a mea. Niscai funcționari făceau repetiție într-o cameră apropiată. S-a dus careva să-i facă să tacă, degeaba. Iar s-a supărat slăbănogul. Încă unul să-i oprească, nimic. Mă duc eu, a zis. Am mers cu el – se vor șoca văzându-l și nu se vor opri, să nu vă supărați. Am intrat, se risipeau, terminaseră corul, ieșeau prin altă ușă. Am intrat în altă aripă, grăunțe pentru pisici pe jos, ele mâncau. A vrut să ies cu el, am mers pe trotuar incognito, tot îi dădeam cu șocatul, dar îl pupincuream că eu am venit la minister pentru el, părea să aprecieze. L-am dus ce l-am dus, m-am întors, am dat de el prăvălit spre un șant mare, sub cârje, l-am ridicat, le-am luat, spusesse rezolut – ce să-l mai sprijine altcineva, da' uite că-l dăramaseră și ele. Ne întorsesem la minister, unde aghiotantul iar îi dădea tonul să-mi laude cartea, ca pe Clarel. Clarel pelerinând Palestina, după revelarea ermetică a păcii ierusalime.

Mostre de măduvă. Im Herzen waren wir Riesen – în inimi au fost uriași. Poetul falnic știutor de multă carte. Democratizarea democrației, viața existenței. Căpitanul filosofic. Fatalitatea etnică. Lăsați pleava să se autoeduce. Murire lămurire. There's no free lunch. Scutecul rusesc pe scutul american. Filosofia național-ortodoxă e un nonsens. Rol.

Capacele de pe gurile de canalizare au fost sodate. Nu vise umede de cancer, ci Boeing 707 (1974). Închisoare pentru provocare de avalanșe. Unbotanium, totem, thanator, wiper wolves. Imaginarium. The Damned United. Crane shot. Final cut. Vidu lunecă și se prăbușește din cupolă. En parapante.

Ce se vede se spune la timpul prezent. Să nu se confunde începutul cu mijlocul și sfârșitul. Să ții interesul asupra trebii. Obosești spectatorul. O treabă care depășește 5-10 pagini are nevoie de un plan. Fără o strategie nu termini cursa. La sprint e o magmă. Îți trebuie forma. Apelezi la conștient. E riscul facilizării. Ideal e să scrii așa o chestie de 3 rânduri,

pe urmă 5, 10, 20, sinopsis. 20 pagini. Bă, am un scenariu. N-am timp, lasă-mi 2-3 pagini, mai discutăm. Interasant. Nuți, ia vezi ce telefon are zăpăcitul ăla, stai, nu, stai, mă, ce p... mea ai în cap, n-am timp, îi dau consilierului meu Puși Dinulescu, și ăla e ocupat. N-ai treabă cu tehnica. Dialogul te fură.

Plajă. Furtună. Întoarcere (drive). Oslo. Pazvante, Pandeles, Vizante. Mari și Vic, de nu Virginica. Elemer parapantist. Fiord. Școala Vahl. Cimitir. Gară. Căutători de mucuri. Catedrală. Singuraticii. Librărie. Vis flash. Dansul morții. Brand, erou sau criminal. I Plajă-fiord-ipse II Sinucidere Biciclistii Fii tu însuși ipse Ibsen III Ondina Odin Pavane Dodism IV Radha-Krishna Houston Honolulu V Reborean Midland Ramayana.

Ibsen Ramayana. Ne rezolvăm pe Ravana et comp. Sinuciderea Sitei ca bărbat? Paparuda în New Orleans? Ce curaj să mai am la dialoguri? Ibsen a murit carbonizat, ba paralizat. Pezmetul Berini îl papă Berni. Hai repede la baia respectivă. Oslo la rând. Povestea abia începe. Ibsen, is wake up call. Fiordul e ca Dracula. Tango în fiord. Linia Oslo-Bergen. Brazi mulți, norvegieni puțini. Digitation is not risk free. Disaster have no respect. Clingende, clinchete. Rună pe zăpadă. Foetuii amnistiați. Man Birjovan, operaen den norske.

Ai șantajat o dată și ai făcut unul din filmele mele. Acum să-l strâng de coaie, îmi eliberez drumul, l-am prins cu un furt. V.I. Lenin, cine e cu noi. Și Isus. Am văzut cum și cât fură – ia mită. Numa în flagrant. Calculul hârtiei. Să umble cu poșta neagră. E meci de curse. L-a șantajat cu vânzare de copii. Bă, copile, stai ușor, dacă eu ies... Că e nasol. Stai cuminte. Povestea să fie concretă. Dacă omul nu înțelege produci disconfort. Scoate zgura, dezvoltă spuma, cum e ploșnița parazită și ai vromat treaba, vorba lui Chitic. Iar dai drumul subimperiului inconștient, ca la aur, mai multe tentații, să-ți iasă mai multe chestii. Lope, arta de a scrie comedii e să scrii o singură poveste. O poveste însărcinată. Cațavencu, șantaj, ăia șantaj, o poveste cu altă poveste în burtă. Noi suntem scriitori. Șantaj cu noroc. L-ai prins. Povestești în două cuvinte. Îmi prezinți întâi o lume. Vizante cu Irina, Oslo, cât mai succint, îi faci o porcărie, îl bagi în căcat, cum se zbate să iasă ori se îngroapă total. Poștașul morții, mesagerul important. Colo la Gabrovo, trei inși. Se cheamă nemții. Ți-l trimit.

Mobile, plane, case de bani și diferite obiecte. Vizitați bazarul obiecte de ocazie. Oltenii în protest împotriva interzicerii lor. Dimineața când e umbră lungă. Piața de usturoi. Ia, neamule, taslaui, ia, neamule, tămăioasa. Dacă aveai un sorț te numeau vânzător. Vorba canibalului, avea și părțile lui bune.

Lewis Carroll, *The Hunting of the Snark. An Agony in Eight Fits*

They hunted till darkness came on, but They found

Not a button, or feather, or mark,
By which they could tell that they stood on the ground

Where the Baker had met with the Snark.

In the midst of the world he was trying to say,

In the midst of his laughter and glee,
He had softly and suddenly vanished away -
For the Snark was a Boojum, you see.

Expatriot. Un actor american, cu apariție de 4 secunde într-un film, proiectează scrierea și producerea unui film în România, împreună cu o actriță (tava dusă lui Dinică într-un film de Verou). Își schimbă pe e-mail, la telefon ori telepatic, replici. Ea îl vizitează în America, el vine în România după ce ea se măritase. Filmul, înscenat eventual de servicii, de exemplu, doborârea ușoară a lui Moby de o Dacie, simetrică doborârii unui cuplu de către un Ford, dar și altor coborâri, precum prăbușirea de pe cupolă a lui Vidu, care asculta predica Papei.

Întoarcerea în Hiroshima foarte bine pregătită, să fie treabă sănătoasă. O desfășurare temporală normală, amănunte, firul poveștii, șmecheria nu ține, aștept în gară să vină cutare, vine, ce i s-a întâmplat, chestie limpede, interior enigmă, bancă de personaje, alegi unul singur, două în *Pescărușul* de Cehov, Trigorin se sinucide, am mulți sinucigași, personaj, grup de personaje, își povestesc visele, roman cu sertare, a tiroir, *Decameronul*, heptam, 1001. O poezie e sprint, o nuvelă semifond, scenariul (nu ca un roman), genul mediu. Poveste cinstită. 60 p. 2-3 fraze, 1-5 p, dialogurile se bagă la urmă, când ai ajuns pe la 20-30 de p. intră gagmanii, chiar la regie, unii numai decupajul, se dă la regie de filmare și pe la story boardman.

După stagiul bucureștean, Moby trebuie să plece (dispare), nu mai dă semne, apare în filme/secvențe lucrate (de Vizante?) sub jocul virtual al lui Moby, ca o prezență. Astfel, în proiectul inițial (incipient) subiectele (întâlnirii) între cei doi (grupuri) nu sunt corecte, se autocenzurează des. Mai rămân câteva. Moby e dat afară din casa părinților Corinei. Proiectul continuă fără el, mai specios, pe pușcărie politică, vapor în ghețuri, amenințare cu moartea.

Se spovedește, a intrat în comă, a crăpat, a fost strigoi. Mai bine nu făceam revoluția (boschetarilor). Dansezi tango (Tanzanian Association of Non-Governmental Organizations). Dacă nu ești șantajabil, nu intri în guvern. Probabil de-asta le e frică străinilor. O țară plină de agenți și dosare. Specialist în autoșantaje, o cotește sau se dă accidentat. Încercați și voi să prindeți ce discută mai mulți deodată și scrieți toate ideile exprimate, inclusiv ideile proprii.

Scenariul n-are fir, nu poveste, doar pasaje rupte, fără cratimă. Și eu sunt expatriot. Nu există mișcare. Fire to Bucharest. Gentlemen and gentlewomen. Diploma de sinucidere. Activitatea obiectivului. Plâng nemișcarea. Tu ești, mă taică? Whitman-Dracula. Hello from the traffic hell. A close shave. Ne împăcăm pe bani. Să-i fie zăpada ușoară.

Scenariu – subiect – schemă și un hăț. Treabă picarească, Lazarillo de Tormes. Orice hăț ține. Partea cu schema – comunicarea cu ceilalți. Bobul merge pe o albie. Problema e o albie. Adu-ți aminte de Fragii sălbatici, o călătorie. Marfa și banii. Vizante să fie el călcat de Bugatti ca Teo Peter.

Martie 2010

Nu s-au supus somației. Faptele s-au prescris. Setznaz. Atâtea corpuri neidentificate. Îți ștergi mucii cu dosul palmei. Să moară toți dușmanii tăi ca să scape de tine. Degeaba trăiești fără creier. Al doilea popor ales. Bucuria comparațiilor filologice. Film în film. Ne faultăm de unii singuri și cerem tot noi lovitură de la 11 m.

Impas de scenariu, tirade rupte, grupuri (ibsenieni, upanișadiști, fulbrighți). Bugatti spre spectatori. Sărăcie de mișcare. Bun cu schemele, n-ai hăț. Te controlezi prea tare.

Vizante Rana, comparatist aflat la un congres în India, primește telefon de la soția lui, Virginica, în legătură cu o scrisoare de amenințare venită din Iran. La întoarcere, doi agenți îl întreabă dacă vrea să intre în diplomație, iar el refuză. Familia Rana găzduiește pe pe Moby Ribb, din Ohio. Fiica lor, acum căsătorită, proiectase mai demult pe e-mail cu oaspetele nepoftit, un film despre întâlnirea unor expatrioți americani cu tineri din România. El are, de fapt, bilet pentru India, București-Mumbay. În primele lui drumuri prin București, o Dacie roșie îl doboară ușor pe Moby, în fața Ambasadei Americane. Înscenare? Receptarea României de către american se schimbă, chiar dacă e întâmpinat cu simpatie în diferite cercuri din București, Brașov, Iași, Constanța. Ajuns în Kerala, urmează tratamente și masaje pentru coloană, pregătindu-se, în patru labe, de întoarcerea în America. Între timp, Vizante ține workshop-uri comparatiste cu tineri, Corina și Ovidiu îl iau la mare, la corturi, când ei sunt plecați se iscă o furtună, iar el, singur, pe alee, un Bugatti cu toată viteza apropiindu-se de el.

Fermez la porte. The oversimplification of Europe. Why are there no Arab democracies? Sinopsisul tău, sunt probleme. Bugatti este destinul, cărămida căzută la cutremur în capul lui Ivasiuc după ce plecase de la Petroveanu. Tangoul tigrlului s-a șters, magia dispariției, nenorocirea perfectă, cum că nu mă mai puneam înaintea vreunui

Bugatti. Unde e mult Hegel (Radio Hegel) este și nebulie. Zidurile dintre personaje s-or fluidiza.

Memoriile se scriu cel mai ușor. La senectute. Și Dinu. Și muzică ușoară. Ivașcu, ce om minunat. Hai, domnule, să scriu, să-mi văd de treabă, da da' degeaba, fără noi nu ajungeți prea departe. Racolare, ciripire. Oricine cu propensiune socială e suspect, nu chestii la vedere, așa-ziși disidenți. O proteză pierdută. Păiața a ieșit pe strasse în populime.

Cuplul V & V primește vizita lui M, care are bilet pentru India, peste două luni. V îl introduce la clubul Fenomen, Miandra îi arată Iașiul. M pleacă în Kerala. V primește amenințare din Iran. Fiecare în căutare de sine, ipse (ipsaționisti labagii). Fulgeră. V mai vede venind spre el în viteză...

Familie conspirată reflex. Diclose to. Cut to. Imaginarium. Parnassus. Polițistul a pus alarmă la pivniță și sună într-una. Se cutremură casa de maneale. Și nu vrei să-l bag în film. Președinte e gardianul. Exploratorium. Doamne, dacă eu uit de Tine, Tu să nu uiți de mine. Personajul nu are toate țiglele pe casă. Caricaturi desenate cu o mână epileptică. Nu voi mai traduce în engleză. Au investit ca înecații în sistemul de contaminare. Munca e sănătate curată, să muncească bolnavii.

Pariez pe cenții tăi. Pumnul în gură. Acceptul scris al candidatului. Ingineri de building care adună gunoiul. Scenariul, prima chestie. Plânge-te că ai ceva de plătit. La fotograf plătești înainte, ce să faci el cu pozele, se cacă pe ele. În general să nu vinzi ceva la un nobelist. Și la service cu mașina, manopera pe oră. Kruger cedează. Atamanul, Călina. Babel, Bulgakov și Șuşkin. Ce e suflul românesc? Capacitatea de alunecare, nu bălțește. Îți trebuie suflu să ții un roman. Că n-am. Tocmai că am. Îți pune etichetă din mers, că dacă nu s-a auzit de mine n-am suflu românesc. Gașca are suflu, o citești cu sufletul la gură. Te-a sunat din Germania, aveai suflu.

Îi jucau ochii de parcă învinsese moartea în persoana dușmanilor săi. În casă vorbim românește cât putem. Poate într-o zi o să am nevoie. Paradisul alungării din paradis sub filtrul seducției. Dictango, șarpele tanghează alterparadisul zburător Evei. Misa Tango. Cum ne-am întoarce etern în paradis spre a fi alungați, asurziți de gloria muzicii. Incantații extatice. Agnus Dei. Benedictus.

Nomine odiosa. I-ai scris. Oricum îți erau dușmani în stare latentă fără să le fi făcut nimic. Își bagă p... în patrie. Ochi de cataractă. Niște greve. Să fiu teafăr și să nu se mai întâmple nimic.

După '90 n-am mai ținut jurnal. Am spus niște aproximații.

Era mai boncoș, agreabil.

M-a îmbobinat Rabelais. Mă compara cu ce știa el. Măhnire până la zi de grea decepție. Iau condeiul și îl las, 5 cuvinte. Amăn o lună. În fiecare zi mă dau cu capul de pereți.

Mare nostrum. Little dark bay. Wheelor. Ambling. Equus caballus. Ți-am tradus mânzul cabal, rabbi. Borges: Tangoul este un cântec trist, dar care se poate dansa. Konzertina. Își dădea cu ciocanul peste degete. Horia Sima și Crișan. Mă, și tu ești în criză, cârpă-n cur. Nu-i bat în ușă. S-au dus la Buda să-l predea. Platner. Își esențializează singurătatea în România. Un artist trebuie să fie bine îmbrăcat. Eu (Pasi) am simțit toată viața pulsul publicului. Bizet. Limbrea. Impichment de copyright. The legend. Mai mult te spionează decât te păzesc. Popor de adunături mondiale. Și nu mai povesti altora chiar toate așa. Of corz.

Aprilie 2010

Regina virtuții, îndoiala scleratei, fenomene funeste. Vierge de doute, essence magique. Solitons and fractals. Comunicarea cu publicul nu cu tine însuși (asta în poezie). Îți taie capul. Îți trebuie o minciună. O minciună trebuie crezută. Schema e clară, se întâlnesc, în actul doi se fut, act trei se despart, metfora jocul de-a vacanța, vis al morții-eterne. În teatru, treaba e mai conservatoare. Visele unora devin deviația altora, vilă medievală în Italia sau vilă nouă în țară medievală.

Poporul e mereu tânăr cu p... calului pe umăr. Tu ești clavecin și eu pian. Frontiera Curtici bate cu 28 la 1 Șoimii Lipova. Juvenal. Cam tot la Vitebsk. Fiu decapitându-și tatăl. Preoteasa i-a luat locul lui Fantek. Panti l-a avertizat pe Ghiță să nu plece (ce facem cu ălalți?). Nu suntem la stomacul multora. Câți ca tine am găurit cu ăsta, numai să nu fie beți, pot să facă orice, monstru și tatăl și fiul și nora adulteră incestuoasă. Numai cazaci bătrâni rămași în sat operau nurorile. Ecaterina, m-aș da la tine dar n-am palton. Corupții din parlamentul românesc trebuia să fie în avionul polonez. Vă urez numai bine, dom' doctor, și poporului român la fel.

Schemă simplă, un bărbat întâlnește iubirea vieții lui, faza a doua, el e extraterestru și i s-a încheiat stagiul. Brodează orice demență. Ea are planuri de concediu la Paris. El îi spune că trebuie să plece, ea nu-l crede, are pe altcineva. Demersuri la centrală (demiurg), el vrea să rămână pe pământ chiar dacă pierde câteva mii de ani. Mai apare un bărbat, ea se încurcă cu el. Lumea toată-i o țigare.

Rabbi, găsii toate cuvintele, minus praepitium. Baragladina godmother. Să-și înșele nevasta în fața poporului, dar nu și poporul în fața nevestei. Spurcat fenomen. A venit să ne amenințe. Să mai

activeze cârțițe până la Tuzla, scutul, cizma. Pedepsită purtarea tricoulului, create instincte managerial-patronale la securiști, figuranți în scenele lor, la coada lanțului trofic. Noroc cu apocalipsa.

Poți să spui de pulă și pizdă da' nu te umpli de malahie. Cele mai sfinte. Pe multe de cuțit. Stelele sunt niște pizde. Disciplină mai mare decât la cuvintele acceptate. Blaga, altă zonă. Rața sălbatică nu e o piesă rea. Hugo are și o teorie. Vulcan erupt, „ca islande caste norii”. Să te liniștești de miasme, să scoți p... și să te piși pe toți. Iolanda, a doua Islandă. La antipozi, la antipozi, la anipozi el a plecat, l-a durut în cur de mine, disperată m-a lăsat”. Mama mă-sii, contaminat de sintagme engleze pe leviatan l-ai înecat. The Three Princes of Serendip (1754).

Australis-southern, Oz, Aussi, terra australis incognita, 1625, hunters-gatherers, belief in Dreamtime, Penal Colony, stolen generations. Driest, flatest. Tinerii mai religioși decât bătrânii. Patrick White. Melbourne, 1835. Athos. Iviron, foc 1856. Vatopedos, copilul din tufiș. Dezlegare la untdelemn. Muntele ispitei. Poporul român m-a dezamăgit. Ai primit și pumni în gură. Bine că n-am un frate. Pozele astea să i le arăți lu' mă-ta în America. Omorâți bătrânii, omorâți câinii, omorâți tot ce puteți, criminalilor. Plec pe 28 mai, ajung pe 29. Didgeridoo. Waltzing Matilda.

Mai 2010

A convict then a free man / I became Australian.

Waltzing Matilda

A.B. Paterson
Cobora cândva un hoinar în billabong
La umbră de eucalipt și
Cânta cu ochii l'al său billy în clocot
Cin' să vină o waltzing Matilda aci

Cor
Cin' să vină o waltzing Matilda cu dor
Cin' să vină o waltzing Matilda aci
Waltzing Matilda s-aducă apă-n urciur
Cin' să vină o waltzing Matilda aci

Coborî berbecul să bea apă din baltă
Sus călătorul îl înșfăca vesel și
Cânta vărându-l în raniță
Cin' să vină o waltzing Matilda aci

Cor

Coborî vâtaful pe cal de rasă
Coborârea poterași un' doi trii
Al cui e mielul din traistă
Să vii o waltzing Matilda de-aci

Cor

Însă hoinarul sus și s-aruncă-n bulboană
Încându-se lângă eucalipt și
Strigoi îl auzi cântând în billabong
Cin' să vină o waltzing Matilda aci

Malurile Condomeinei

baladă de tufiș

Oh, i-auzi, câinii latră, iubire, de ziuă se crapă
Băieții toți plecară în trupă nu mă mai așteaptă
Mă duc și eu cu zorii până ce soarele lumine-i
S-ajung părtașii Roma pe malurile
Condomeinei

Oh, Willy, scumpe Willy, mă lasă cu tine a
veni

Părul de in tăia-mi-voi părtașă tot a fi
Răbojul ți-oi socoate, iubire, în urmă ține-i
Și moleschini spălați-voi pe malurile
Condomeinei

O, Nancy, scumpă Nancy, cu mine nu pot să te
iau

Dădură ordin lorzii femeile că voie n-au
Trup gingaș ai, iubire, nu zdravăn ca mine-i
Să țină piept țigrește pe malurile Condomeinei

Atunci, scump Willy, dragu-mi, rămâi cu
mine-aci

Ne-om ridica rodirea, soată de fermier oi fi
Om dezghioaca porumbul, iubire, ți-oi găti ce
bine-i

Să uiți berbecul Ramstag pe malurile
Condomeinei

O, Nansi, draga-mi Nansi, nu mă lăsa la urmă
Așteaptă toți băieții, trebui' să-i prind la turmă
Aceasta-i sărutarea, iubire, pentru tine-i
La ultim miel părtași fim pe malurile
Condomeinei

Puși: George e prozator adevărat, în
dăra lui Matei. Criminalul ăla de Țepeș.
Cum te cheamă, Stelniță, nume de stea
da' sună ploșniță. Călfar, Steinbeck.
Falsa recunoaștere. George: voluptatea
de a se compromite a multor scriitori
români. Turturică s-a angajat pe șantier
să cunoască viața. Ne-a făcut-o
meseriașul, să i-o facem și noi și furau
mai mult. Piața Ovidiu Picadilly. Prost să
fii, da' să-ți revii. Bă, Catrina era mama
Gherghinei, să nu fim și noi nebuni.
Abocalipsă. Banjo. Adio dodii. Zero e
mult. Aiureli ca-n Isaia ăla. Cul et
pognon. Și ce să faci în stradă? Am să te
strâng de gât, aligatorule. Când nu dorm,
se uită la filme porno. Logica loviturii de
grație.

Eureka. Yarra. Loop. Dome.
Alexandra. Opera (neagră). Cities of
literature: Edinburgh, Melbourne, Iowa.
The Age. Kilda. Kill all. Ni huia tebia.
Angy Pinguins. Dandenong. Doveton.
Wallachian voiode Dracula. Michael
Becheim. Murim sau emigrăm. Visezi
vals vienez cu un mort. Sugetar. Partidul
comunist condamna diaspora. Ne-ați
alungat. Să nu vii în North America. Voi
acolo la kgb lucrați din patriotism. Ești
pa. Frock me. Vintage bolșevic. Ai
semnat ca primarul propria condamnare
la moarte.

Dolarul e hârtie igienică. Îi dai în cap,
chemi salvarea. Ortodoxia. Fiți creatori și
economi în micul spațiu individual.
Arunca-v-ați de pe Statuia libertății.
Nostalgici ai comunismului și

consumismului. Se pune jar în palmă. Ca și democrația, rusaliile sunt o sărbătoare a nimănui. Stai în pytulice. L'avenir du crime. Etnosociologia excluderii imaginare. Violenta contagioasă. Violenta de sine, violenta celorlalți. Wolfgang Doebelin. Să moară satanele. Patroană de bordel reproșându-le angajatelor că nu sunt virgine. Se laudă cu beția ca alții cu două facultăți.

Ura și la Melbourne. Waltzing Matilda. Alertă de tsunami în Pacific. 35 de ore pe drum, în pașii lui nea Romică. Ne blindăm cu declarații. Trebuie mers la Chișinău. Vezi ce faci cu pi..., pi.... de la nevastă e cea mai bună. Etnologie recroivom începând de Sânziene. Voi așterne liber ce să cern la întors, și mirări regizabile. Numai în Australia nu fusesem. Aerofagia antropologia. La întoarcere mă ia Costică. Rusu și Cârligeanu pentru Air Moldova. Acum Ardelean și Maximilenzio. Se apropie plecarea din țară.

Din Austria în Australia. Cloudy day în Viena. Ai dreptate cu Măiastra. Căderea în etnologie în locul turbulențelor. Comandantul Gavril. Star alliance. Vom vorbi mai mult la întors despre ce ne va înfrumuseța bătrânețele sau tinerețea despărțirii. Oaia mea era Gilda, a ta, Pitulicea, Matilda să nu fi fost a lui taică-meu. Fierarul îi pune potcoave la gât, tâmplarul, de-al lui Isus, tot waltzing. Greu de ajuns la sinucidere prin părțile noastre altfel decât să te lași omorât. Și al înecat, preț să nu se dea viu, cum le-ar fi oferit tot moartea. Matilda – viața – tuckerbag, sinuciderea – billabong, descântată-neuciderea. Ți-ai furat mâncarea morții. Înecați la mâna Vienei în sânge iobag mieluşel. Glob valseze-ne oceanul cum s-a născut lumea din coral.

Înecul, formă de acces la profunzime. Ajungem noi în Gallipoli. Enjoy rotary, Gheorghiiță. Lions Club Caritas. Valsă, valsă, moș Martine, că-ți dau canguri cu măsline foarte eucaliptine, bumeranguri, guri de mine și de cine ne pe șine. Cristina, Ionică, Maria canceroși lângă billabong. Valțurile morii, moira muririi. Hai, Vlade, în golfurile sudului, să ne împăcăm. Meals prepared according to Islamic principles.

În moschee, citate din nobilul Coran, ceas-calendar, orarul zborurilor. Rugăți-vă, nu dormiți. Rugăciuni militante. Poate mai mormăiți budhiștii prin toată Nirvana, plus Eminescu. Orice rugător se clatină și desființează spre a fi reconstruit din credință. Ascultând, la plecare, The Band Played Waltzing Matilda, am pantomimat tăierea ambelor picioare. Ci mergem la Melbourne, la antipod, ne vor legăna turbulențele ca ursitorile. Rase amestecate în aeroporturi. Se umple și se golește moscheea aeroportului din Doha. Umbrele reflectate în peretele de sticlă îndesesc rugătorii la răsăritul invizibilității dumnezeiești. Care în

costum, care în courta, care cu copilul, care hindi între arabă, femei în negru împingând copii. Scris de Apolodor, nisipul se luminează slăvind peninsula. Mă dau antropolog zero în materia islamică, de-am iubit Coranul nu o dată. Și câți fac trimitere la sufiști. Din adâncul Arabiei respir Bucovina, discursul etnic, moscheea neoprind respectul efemerului ultim, spor sper. Confund lungul drum cu întâlnirea de sine, altfel pierdere în deșert ajuns oceanului cenușă

Nu mai scriu, văd filme indiene și chinezești peste americane. Benjamine ages backward. She Bungs the Drums. Ghost Town. Did you miss 2010. Catedrala ortodoxă în fostă biserică anglicană, cumpărată. Cor femeiesc. Aprind lumânări. Intru în filmul lui Benedictus. Tatăl nostru cântat. Praznicul tuturor sfinților, mucenicie și sânge, duhul se coboară în chipul focului. Petromanuanțu din Petroma. Mormintele eroilor fugiți. Nu știi că lumânările se aprind separat la vii și la morți. Și lui Eminescu. Două nunți, două botezuri, un invitat, eu. Am zis de sfântul voevod Constantin Brâncoveanu, de sfânta Filofteia și de Eminescu, de victimele pușcărilor comuniste și ale emigrării forțate. Popa, că părul meu plin.

Grija chinezească de român. Southern Cross. Indiae imperatrix died 1901. De ce ai mâna tăiată? Heracles & Apollo. Dodiile sunt surori cu probabilitățile, Harry, vezi și cartea lui Puși, Einstein și îngerul contabil.

Mai toți cu pușcării de transfugi în ideala Australie cu gratuite cursuri de engleză și altele, trăitori din real estate. Sudură 30 de ani, cu banii – film și radio. Pastorul pe camion. Poetul în oțelărie. Imnul l-a făcut un ceh, nu știe nimeni decât refrenul și prima strofă. Ming Ming nu condusese două luni în Shanghai și tocmai la venirea mea a ciocnit o mașină, fără persoană, o să repare. Cui oi fi purtând și eu noroc, cine mi-o fi purtând și mie.

Euphemisms, how not to say what you mean. Aaron's rod the penis, zoo a brothel, academy idem, Acapulco gold marijuana, Acteon one who cuckolds another, visible minority a black, Vatican method contraception, scalp to kill te scalpez la Găești, sauna parlour sapphic, peace a preparation for violence, in Abraham's bossom dead. Fratricide adultery incest in exile. Only a stranger can reveal who we really are. A world where the wolf is always at the door.

GEORGE ANCA

Liniștea din fereastră

Crucea din fereastră
în poziție de horă,
la orice oră.

Interior și exterior
trăirilor mele.

Sfeșnice în nopți
de nesomn.

Spectatoarele păsării
ce sunt,
când despărțirea de cei dragi
mi-o cânt.

Paznicele
acoperișului de vise
când îngeri
se strecoară tiptil,
punând albastru
în cumpăna tisteții.

Altarul,
luminat de soare,
pe care mi-ai sacrificat
cuvânt,
când singură-mi țeseam
veșmânt de crezământ.

Cruce albă, din fereastră,
un mire și o miresă.

Rupea, ianuarie 2009

Unde ești?

Unde ești
când nu te știu,
râu de munte șerpuit?
De te știu,
departe-mi ești,
când mă știi,
aproape-ți sunt.

Tg. Mureș, 7 noiembrie 2008

CORNELIA JINGA HETREA

SECOND HAND

Motto: „Oh! Lucrurile cum vorbesc,

Și-n pace nu vor să te lase:

Bronz, catifea, lemn sau mătase,

Prin grai aproape omenesc.

Alexandru Macedonski, „Rondelul lucrurilor”

Când vin vremurile grele, ies la iveală trăsături pe care nici măcar noi înșine nu ni le cunoaștem. Spre exemplu, fireasca și banala acțiune de a cumpăra îmbrăcăminte poate îmbrăca forme noi: nu ne mai imaginăm spontan cu marfa în mână, mirosind a nou și a curat, nu ne mai vedem probând și căutând prin rafturi, printre umerase, după ceva care să ni se potrivească la stil și la buzunar. Nu și când e restriște. Atunci s-ar putea să se trezească în noi dorința de a cotrobăi febril într-o ladă cu cârpe prăfuite.

Mai nou, o duc bine cei din branșa îmbrăcămintii de mână a doua. O patroană de magazin se laudă la TV cu marfa ei second hand „exclusiv exclusivă” și pomenește fără rețineri nume de personalități care se numără printre clienții ei cei mai fideli. Brusc am devenit toți antirispă, protectori ai mediului ambiant, toleranți și fantastic de sociali, de când nu mai ajung banii pentru toate capriciile. Frumos. Unde mai pui că instinctele atavice de culegători și de vânzători se ascut nemăsurat, odată cu „captura” unui Armani sau chiar a vreunui Chanel!

Dar situația nu e așa de simplă cum pare la prima vedere. Bunăoară, îmi amintesc cum nu la mult timp după eliminarea dictaturii noastre, în București au răsarit ca ciupercile magazinele de îmbrăcăminte de mână a doua. În speță, vindeau articole sosite oficial ca ajutoare. Cu greu am reușit pe atunci să-mi conving o prietenă să facem o escapadă într-o astfel de „consignație”, bineînțeles cu condiția ca nu care cumva să mă scape vreodată gura față de logodnicul ei. Făcând abstracție de mirosul acrisor, de „vechi”, din magazin, ne-a făcut plăcere să cotrobăim printre haine și chiar am cumpărat câte ceva, lucruri în stare bună, la un preț mărunț. Aceleași haine, dar cumpărate la prețul real (pe care oricum nu ni l-am fi putut permite), într-un magazin normal, ne-ar fi provocat probabil un duș grozav de adrenalină. Sunt convinsă că atunci ne-am fi simțit obligate să le purtăm cât mai des, ca să amortizăm banii investiți. Așa le-am îngropat undeva în fundul dulapului, și duse au fost pe vecie, fără muștrări.

Nu e o regulă. Mi se întâmplă adesea să cumpăr sau să primesc drept cadou haine de mână a doua; unele din ele se transformă chiar în piese preferate. Așa se face că, printre puținele lucruri aparent veșnice din dotare se numără un batic cumpărat într-o consignatie din București, un sacou elegant din ajutoare, care îmi vine ca turnat (în schimb, fusta corespunzătoare era

dublu de largă – de mă întreb cum o fi arătat olandeza care le-a purtat împreună?!), un sweater roz de Benetton de la o prietenă austriacă (căreia îi rămăsese mic acum zece ani!) și o superbă rochie de gală de la o alta prietenă, care, la rândul ei, nu mai încăpea în ea.

Dacă depășești ușorul disconfort provocat de gândul că țesătura respectivă a mangâiat candva pielea unei persoane necunoscute, aterizezi cu timpul în extrema cealaltă, ajungând să fii fascinat de cantitatea de istorie immagazinată în banala cârpă. De te-întrebi apoi, cum naiba de te-a găsit exact pe tine, venindu-ți ca turnată. E „învelișul” altcuiva sau ești tu cel care-l umple cu un nou rost? Speculațiile pot merge până la a crede că haina a colindat lumea căutându-te pe tine.

Cam ca rochia mea de gală, care n-a colindat chiar toată lumea, dar o jumătate din planetă tot a parcurs și nu se știe ce-o mai așteaptă.

Istoria vine cam așa:

Ca-ntr-o poveste modernă, se făcea că, undeva pe la Cluj, trăia o pereche de tineri căsătoriți, bine situați, ea profesoară iar soțul activist de partid. Și pentru că nu întotdeauna lucrurile se petrec ca-n basme, ea avea un iubit secret, un tip bine, care era securist. Soțul ei nu știa că-l are, firește.

Pentru că până și în astfel de situații, ușor deviate de la firul idilic, basmul se încăpățânează să continue, soțul primește, ca recompensă pentru buna lui purtare în partid, o deplasare în străinătate. Nici mai mult nici mai puțin decât în Statele Unite. Hotărât să ia lumea-n piept și să se întoarcă victorios la turturica lui, soțul pleacă peste ocean.

În grija lor să nu-l lase singur pe acolo, colegii din partid au rugat un amic bun să-l însoțească pas cu pas în călătorie, din umbră, ca să nu i se întâmple vreo năzdrăvnie printre străini.

Cum dracul își bagă coada peste tot - mai ales în poveștile care i se par prea dulcele - agentul secret cu misiunea de a nu-l scăpa din ochi pe soțul voiajor nu era altul decât securistul, prietenul cel mai bun al nevaste-si, se înțelege.

Soțul își îndeplinește bine datoria, dar pe măsură ce se apropie data întoarcerii acasă îl cuprinde panica, pentru că nu știe ce cadou potrivit să-i aducă minunatei sale soții. Mai bine zis, știe el prea bine ce i-ar plăcea - o rochie absolut superbă, pe care o vede în fiecare zi în vitrina magazinului de lângă hotelul în care e cazat. Dar nu-i ajunge diurna comunistă pentru așa giuvaer.

Iubitul, neavând altă treabă decât să-l păzească de rele pe bietul om, înregistrează automat pauzele lungi din fața vitrinei cu pricina și, în lipsă de altă ocupație, fabulează și el în gând privind rochia de pe manechin pe șoldurile mândrei sale, de care îi e dor. În penultima zi, la trecerea prin dreptul magazinului, soțul înregistrează cu ușurare dispariția rochiei din vitrină și cumpără liniștit un colier. Fericit se întoarce acasă și petrece o primă noapte,

din nou alături de ea, povestindu-i cu de-a fir a păr toate peripețiile lui din America.

După un pahar de vin, îi descrie în amănunt rochia visurilor lui. Tinerei neveste i se încețoșează ochii de ciudă că nu i-a adus-o și blestemă în sinea ei destinul lor de funcționari pârlâți. Dar, la o adică, nici colierul nu e de ici colo. Se face pace. Ce atâta tura-vura, bine ca s-a întors soțul sănătos acasă. Că restul se rezolvă! Unde mai pui că și iubitul e din nou prin zonă, proaspăt întors dintr-o misiune secretă („dacă-ți spun unde am fost, apoi e musai să te omor”).

Nu-i de mirare că, a doua zi, la întâlnirea cu iubitul, tânăra cade în extaz la vederea cadoului adus: o rochie superbă, exact așa cum i-o descriesese soțul. Îi vine perfect, ca pentru ea făcută. Rămâne neconsolată că n-o va putea îmbrăca niciodată. Nu poți să-ți riști căsnicia pentru o rochie, oricât de frumoasă ar fi ea.

După un stagiul scurt în dulap, ascunsă cu mare grijă, rochia ia drumul pribegiei și e vândută unei foste colege de facultate din București, ca să fie cât mai departe...

Mulți ani mai târziu locuiam într-un apartament de bloc, împreună cu o prietenă cu niscăi ani mai în vârstă decât mine. Pentru mine, cei zece ani dintre noi erau ca un soclu la care mă uitam în sus. Vedeam lumea Capitalei ca pe un caleidoscop periculos de pestriț, din care prietena mea știa să citească de parcă ar fi deschis o carte. Venită dintr-un liniștit oraș de provincie, nici prea mic dar nici prea mare, cu vocație medievală molcomă – chiar dacă nu era chiar Clujul – eram de-a dreptul șocată de viața trepidantă a Bucureștiului. Prin contrast față de mine, prietena stăpânea un întreg arsenal de cunoștințe, experiențe și explicații menite să-mi reveleze pe zi ce trece dedesubturile mozaicului care ne înconjură, ca pe soluții matematice ale unor ecuații complicate. Și mai avea prietena mea o rochie superbă, despre care știa să povestească cu lux de amănunte o poveste incredibilă. O rochie cu o poveste fantastică. O rochie care n-o mai încăpea...

Pentru a completa imaginea Capitalei de pe atunci, trebuie spus că, precum orice sistem aflat în prag de colaps, totul era strident și exagerat. Anturajul nostru – mai bine zis întreaga societate – era dominat de personaje îndoielnice. Puterea și bunăstarea se concentră în mâna activiștilor corupți, a securiștilor privilegiați și a câtorva comercianți cu dexterități pe sub tejghele. Clasa cea mai nefericită era cea a intelectualilor – adică a noastră – care, spre deosebire de clasa muncitoare, mulțumită cu traiul călău, avea discernământul necesar pentru a realiza abisul, dar nu dispunea de instrumente pentru a se răzvrăti împotriva stării de fapt. Situația se lăsa manevrată pe muchia suportabilului cu ajutorul unei rețele de sfori pe care le trăgea fiecare după puteri, cât mai discret posibil.

În cercul ăsta general și-n regia unui haos cu valorile întoarse pe dos, omul de bine blestema sistemul nedrept și opresiunea văduvitoare de demnitate elementară, dar același individ se considera printre norocoși dacă poseda în agendă telefoanele câtorva diplomați străini (o cutie de

ness, un săpun „Lux”, un Kent – țigară medicinală, pentru medici - un garaj...), un securist-doi, acolo, pentru o pilă sau o informație semisecretă, un șef de restaurant samdp. Într-o astfel de lume, simpla posesie a unui bun de proveniență occidentală îl putea propulsa pe posesor pe culmile succesului sau, după caz, îl putea distruge pe viață. Dacă obiectul cu pricina era mai mult decât o cutie goală de țigări și mai venea și de departe, de peste ocean, avea toate șansele să schimbe câteva destine.

Nu e deci de mirare că prietena mea nutrea sentimente contradictorii pentru rochia ei superbă, de satin negru, cu căptușeală vaporosă, cu decolteul măiestrit împletit între săni și cu umerii goi, care plutea imponderabil în jurul genunchilor. Pe scurt „rochia din America”. Un vis de rochie, până și pentru o cetățeană bine situată, din cel mai dușmănos occident capitalist, darămite pentru o profesoară dintr-o țară modestă, în curs de dezvoltare!

Lăsând la o parte faptul că ocaziile pentru îmbrăcatul unei asemenea rochii erau practic inexistente în lumea noastră, rochia mai avea și marele dezavantaj că de mult n-o mai încăpea pe trupeșă posesoare.

Așa a vrut Dumnezeu să mi se potrivească mie rochia buclucașă, pe care am obținut-o după o serie de tatonări și care mai târziu mi-a adus admirație în câteva ocazii festive. Poate doar Mona Lisa să fi zâmbit mai ambiguu decât mine, când răspundeam evaziv întrebării „de unde o ai?”. Mai rar așa podoaabă!

Haosul poate crea istorii fascinante, mult mai dolidora de tâlc decât câte un roman bine gândit, cu prolog, intrigă, deznodământ și epilog. S-ar putea ca peste ani, povestea rochiei mele de gală să fie pe alocuri mai palpitantă decât curriculumul vieții mele complete.

Acum a sosit timpul s-o dau mai departe. Oare rochia mea o avea vocație universală?

GABRIELA CĂLUȚIU SONNENBERG

Foto: Biserica de lemn Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, sec. XVIII (1743), Bobohalma, aparținător de orașul Târnăveni, Mureș

Comunicarea în presa on line...

Cât de importantă este comunicarea în presa scrisă, dar cu presa on-line?

În ultimul timp, numeroase publicații tipărite și-au încetat activitatea, tocmai (spun ele, datorită crizei economico-financiare globale), care s-a făcut simțită pretutindeni, marile publicații optând și pentru ediții on line.

Care este avantajul noilor formate? Dar dezavantajul? Oare o publicație tipărită este „mai serioasă” decât una on line? Care din cele două oferă o credibilitate mai mare, dar o informație vastă accesibilă cât mai multor cititori?

În acest moment, internetul este din ce în ce mai utilizat, iar scara de fructificare a informațiilor pe această cale este vizibilă.

De obicei, obiectivul este de a convinge cititorul să acționeze, implicit pentru a afla mai multe despre produsul pe care îl oferă, și anume, informația. Acest lucru se poate face prin mai multe mecanisme: să se aboneze la newsletter, să se înscrie la un concurs, să participe activ la comentariile materialelor publicate etc.

Putem susține teoria succesului jurnalismului on-line pe baza următoarelor argumente: internetul, publicațiile și blogurile sunt deja existente și funcționabile, ele oferă în același timp și metoda cea mai rapidă de informație, cititorul fiind doar la un click distanță de situl respectiv, fără să realizeze un efort prea mare.

Avantaj al internetului mai este și faptul că, într-un timp record, poți avea cititori din toate colțurile lumii, nemaipunând în calcul și faptul că orice informație poate fi copiată, apoi imprimată.

Nu trebuie omis că o informație (știre) cu cât trece mai mult timpul de la publicarea acesteia, interesul cititorului scade, fiind uitat evenimentul respectiv, știrea fiind acaparată de noile știri „fierbinți”. Unii specialiști spun că viitorul presei va fi pe internet, iar acest lucru este valabil și datorită cererii din ce în ce mai mare de informații, produse cu costuri relativ mici, față de tipărirea unei publicații, și distribuirea ei.

O altă fază importantă a știrilor se referă la impactul pe care acestea îl au. Dacă ești posesorul unui site, îți va fi foarte ușor să afli prin diverse motoare de monitorizare cât de mulți clienți / beneficiari au citit știrile din acea zi, de câte ori a fost afișat un material, dar nu în ultimul rând, țara de unde provin cititorii, durata vizitei pe site și chiar programul folosit la căutarea acestuia (materialului).

Internetul a cunoscut în ultimii ani o dezvoltare spectaculoasă, iar numărul utilizatorilor lui e tot mai mare, numărul cititorilor on line

crescând de până la cinci ori în ultimii ani.

Shoppingul pe Internet sau alte servicii sunt acum o realitate. În aceste condiții, publicitatea pe Internet a început să crească tot mai mult.

Cititorul este din ce în ce mai atras de ziarele on-line, datorită posibilităților multiple ale acestora față de presa scrisă: conținut original, fotografii, arhive, posibilități de participare a utilizatorilor, stratificarea conținutului, navigare facilă, forum, convergența mediilor, posibilități de „customizare” și încă un amănunt, deloc de neglijat: gratuitatea informației.

Avantajul publicității presei on - line se referă la faptul că se pot face schimburi de link-uri, parteneriate reciproce, prin care partenerii să-și promoveze pagina, oferind astfel fiecărui individ interesat posibilitatea de ați cunoaște site -ul.

Dar acum ne întrebăm: vor dispărea publicațiile tipărite?

Cu siguranță, nu. Așa cum bibliotecile virtuale nu au dus la eliminarea cărții tipărite, tot așa nici presa electronică nu va fi grogarul celei tipărite. Plăcerea de a ține un ziar în mână îi va face pe oameni să ceară în continuare acest gen de presă. Dar cu siguranță importanța presei electronice față de cea scrisă va crește considerabil.

Marile nume de pe piață nu vor avea de pierdut de pe urma migrației cititorilor pe internet. Un brand renumit va rămâne același, chiar dacă-și transferă informația și pe alte suporturi. Provoacarea viitorului va fi însă o combinație a presei scrise cu presa video și cea electronică.

**JURIST
IONELA VAN REES-ZOTA**

**Biserica de lemn „Buna vestire”,
sec. XVIII, sat Deag, Mureș (sus)**

**Biserica de la Maiorești, acum la
Mănăstirea Sf. Maria, Techir-
ghiol, Constanța, transferată de
la Maiorești, Mureș (jos)**

Un român în India

file de jurnal

(IV)

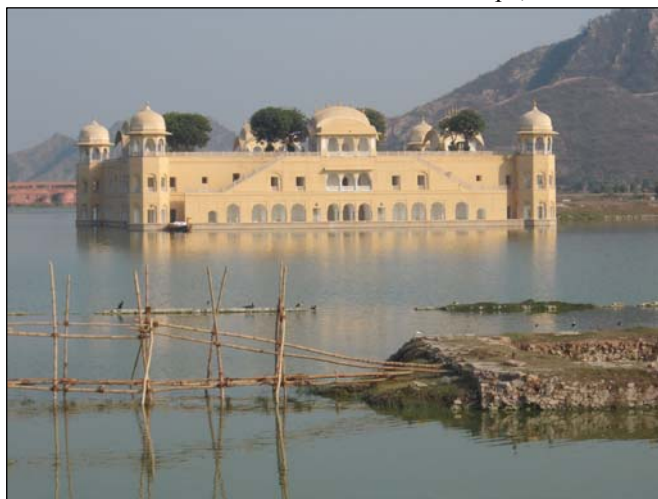
decembrie-ianuarie

Nu s-ar spune că iarna în New Delhi este una greu de suportat. Rareori temperatura coboară sub zero grade Celsius. Problema e alta. Apartamentele indiene nu au niciun fel de sisteme de încălzire, iar geamurile au un mecanism de închidere destul de rudimentar. Prin urmare, gradele de afară se resimt în interior. Îmi cumpăr două radiatoare electrice și încerc să le plasez strategic în așa fel încât cel puțin dormitorul să fie bine încălzit. Indienii care mă vizitează au grijă să mă sfătuiască mai mereu că radiatoarele ard oxigenul în timpul nopții, deci nu e tocmai sănătos să dorm cu ele în priză. Îi întreb dacă îmi pot oferi o soluție alternativă. Da, desigur: pot dormi îmbrăcat ceva mai gros, adăugând noaptea câteva păături în plus. Ei așa procedează. Ideea că aș putea dormi cu pulover, căciulă, șosete (eventual mănuși) și cu vreo trei păături peste nu e deloc una atractivă. Cât despre ce e sănătos și ce nu, și aici avem opinii dintre cele mai diferite. Pentru ei, sănătoase sunt, printre altele, plimbările în jurul blocului la 5 dimineața, mâncărurile picante și, desigur, yoga. La primele ore ale dimineții poți vedea oameni făcându-și exercițiile yoga. Mulți dintre ei arată jălnic: trupuri ușor diforme, dantură lipsă... așa că, din două una: ori își fac incorect exercițiile, ori yoga, ca atâtea alte lucruri în această țară, este o metodă a cărei eficiență e mult supralicitată.

Pentru mine, în India, sănătatea echivalează cu dușuri cât mai multe și un somn odihnitor. Când aud și că spălătul frecvent pe dinți sau cap nu e tocmai sănătos, mă lămuresc pe deplin și aleg să dorm cu cele două radiatoare în priză. După primele

dimineți, constat că oxigenul nu s-a evaporat. Mă simt destul de bine așa că aleg, odată în plus, să ignor sfaturile indienilor. Oricum, la cât oxigen pătrunde printre geamurile apartamentului meu, nu cred că mă aflu în pericol.

Apa e o altă problemă. În primul rând, nu e potabilă. Apoi, constat că fiecărui apartament îi corespunde un rezervor plasat pe acoperișul clădirii, rezervor care se umple manual în fiecare zi. Sau, mă rog, așa ar trebui. De fiecare dată când rămân fără apă,

trebuie să depun o plângere scrisă și în două-trei zile se rezolvă. Pentru că de când mi-am cumpărat mașină de spălat consum cam mult, se întâmplă frecvent să fac astfel de plângeri. În cele din urmă, după o lună-două, omul însărcinat cu umplerea rezervorului realizează că sunt un consumator serios și fidel, prin urmare problemele sunt din ce în ce mai puține.

În apartamentul de deasupra locuiesc cinci germani implicați într-un proiect de traducere a unei cărți din hindi în limba germană. La ei dușul nu funcționează, iar apa e adeseori un lux. Așa că încep să mă simt privilegiat. Ca fapt anecdotic, încerc la un moment dat să vorbesc cu ei despre Hesse și Mann. Constat că

am deschis cutia Pandorei. Habar nu au despre ce e vorba. Aflu mai apoi că niciunul dintre ei nu știe hindi și îi întreb cum pot traduce o carte fără a cunoaște limba în care aceasta a fost scrisă. Îmi spun pe cel mai natural ton posibil că lucrează cu studenții indieni de la secția germană. Aceștia traduc iar mai apoi vecinii mei șlefuiesc textul german. Deci, așa se traduce o carte!? În naivitatea mea, credeam că lucrurile ar trebui să se petreacă altfel... Da, naivitate de est-european! Mai am un vecin care avea să-mi producă un alt șoc cultural. D.R. e francez. Un don Juan încă student care ține câteva seminarii la Delhi University. Într-o seară, poate din dorința de a epata (era o petrecere la care consumaserăm relativ generos ceva bere indiană), citez, într-un context de care nu îmi mai aduc aminte, celebrul vers al lui Villon: „Mais ou sont les neiges d'antan”.

D.R. mă privește inocent și mă întreabă ce e asta. Îi răspund: „știi... François Villon”. Tânărul filolog nu își schimbă expresia. Îi mai ofer câteva indicii: poet de secol XV, spânzurat pentru furt. D.R. are aceeași figură de școlar prins fumând în curtea școlii. Schimb subiectul. Un alt mit se prăbușește, o altă naivitate de est-european iese la iveală! Ceva mai târziu aveam să citesc în cartea-testament a lui Adrian Marino („Viața unui om

singur”) că francezii contemporani nouă nu mai au multe în comun cu marea cultură franceză. Fără această mică experiență personală aș fi crezut că Marino exagerează. Desigur, trebuie să evit pericolul generalizărilor excesive. Asta a fost marea greșală a secolului XIX: ne-am apucat să judecăm națiunile în corpore și să stabilim ierarhii stupide și arbitrare.

După aproape trei luni în Asia, mă întorc în Europa pentru sărbători. Polonia cu arhitectura ei coerentă, aerul de normalitate și sărbătoare pe care le regăsesc în orașul polonez Poznań mă fac să uit o vreme de prăfuita Indie. Mă întreb adeseori ce-ar fi gândit Gandhi dacă și-ar fi văzut țara așa cum arată ea azi, la mai bine

de 60 de ani de la cucerirea independenței. El luptase pentru abolirea diferențelor dintre caste, visase la un spațiu al non-violenței. Astăzi, India are una dintre cele mai numeroase armate din lume și castele sunt încă puternic reprezentate în mentalul colectiv al indienilor. Modul în care a murit Gandhi reprezintă în sine un eșec de proporții al proiectului utopic căruia își dedicase o mare parte din viață.

Întoarcerea în India (în ianuarie) nu e deloc mai puțin șocantă decât contactul inițial cu această țară. M-aș fi așteptat ca neplăcutul sentiment al naufragiului într-o non-lume să fi fost depășit până acum. În mijlocul apartamentului mă așteaptă impasibil un șarpe de mici dimensiuni venit cu siguranță prin cine știe ce țevi întortocheate ale canalizării. Îi spusesem menajerei să nu curețe apartamentul în lipsa mea din teama ca nu cumva să-mi fie furate din lucruri. Mare greșală. În primul rând pentru că – aveam să mă conving în timp – S., fata de 18 ani care se ocupă de curățenie în schimbul a 800 de rupii lunar, nu fură. Și mai apoi, nu anticipasem că două săptămâni fără ștergerea prafului și spălătul podelei au un efect catastrofal asupra locului.

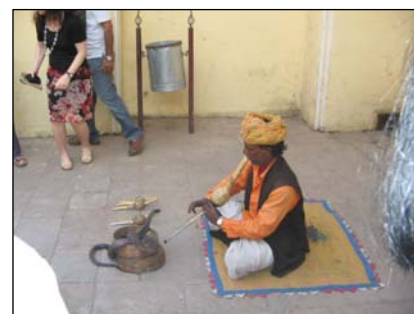
Delhi are aspectul unui imens șantier. Indienii se pregătesc pentru găzduirea jocurilor Commonwealth-ului. La cum avansează lucrările, va fi un eșec de proporții. În fața apartamentului meu, la aproximativ 300-400 de metri se ridică o clădire care – se pare – va fi noul sediu al Facultății de Drept. Muncitorii, femeii și bărbați deopotrivă, cară cimentul și cărămizile în niște lighene de mari dimensiuni pe care le poartă pe cap. Sunt aici împreună cu familiile. Noaptea, fiecare familie doarme într-un soi de cort improvizat, iar dimineața se spală pe dinți folosindu-și degetele. Copiii se joacă în mijlocul mormanului de gunoarie și fecale. Clădirea în care locuim noi, lectorii străini, e despărțită de șantier printr-un gard înalt. Două lumi supraviețuiesc, așadar, la mică distanță una de alta, într-un aparent calm. După o vreme, imaginea aceasta a copiilor goi în timpul verii se estompează, ajunge să facă parte din decor. India, atât de sentimentală la nivelul simplului individ, e – privită ca un întreg – de un cinism greu de imaginat. Sărăcia e, aici mai

mult decât oriunde, sinonimă cu lipsa oricărei demnități. Cei care aparțin castelor inferioare sunt bătuți în plină stradă, sunt ignorați în spitale sau în secțiile de poliție, sunt oameni fără niciun fel de opțiune reală. Ianuarie e o lună deprimantă. Afară, frig și ceață, pe trotuare oameni care dorm acoperiți cu câte 3-4 pături. Mă tem, însă că nici celelalte luni nu vor aduce ceva nou din acest punct de vedere.

Ne hotărâm să mergem spre Jaipur. Este prima călătorie prin India și în același timp prima călătorie cu trenul. Prea multe premiere pentru o singură zi. Gara din Delhi e un spațiu suprarealist. Mizerie inimaginabilă, oameni întinși pe ciment, nefamiliarizați cu dușul, mirosuri care ele însele sunt suficiente pentru a te trimite direct în spital. Bilete e aproape imposibil să cumperi din gară. Indienii se îmbulzesc și urlă, trebuie completate formulare, totul e o nebulă. Noroc că ne-am luat bilete din timp. Călătoresc împreună cu S.C., lectorul de portugheză, C.B., lectorul de italiană, T., studentul german, M.S și A., doi studenți indieni. Ne înghesuim într-un compartiment insalubru, 6 oameni pe două banchete inconfortabile. După zeci de minute de așteptare, trenul se pune în mișcare. Unii indieni circulă agățați de ușile trenului și îngrămădiți pe

culoare. Studenții cu care călătorim scot o sticlă de votcă. Deja anticipez următoarele ore de călătorie. A. se îmbată primul. Își pierde echilibrul, devine patetic și scena are ceva de un grotesc indescritibil. Ajungem în Jaipur seara și suntem instantaneu înconjurați de un grup de 10-15 indieni care au ceva de oferit. Urmează obișnuitele parlamentări și în cele din urmă găsim un Guest House convenabil. Nu foarte curat, dar, conform standardelor indiene, raportul preț-calitate e mai mult decât convenabil. În Jaipur în această perioadă a anului are loc un Festival de Literatură. Anul acesta, invitat de

onoare a fost scriitorul Hanif Kureishi. Nu citisem nimic scris de el. După ce l-am auzit vorbind, cu un amestec de cinism, ironie și poză bine jucată, am cumpărat trei cărți semnate Hanif Kureishi. Una dintre ele avea să fie, la o lună distanță, o revelație absolută. „Something to tell you” e romanul perfect; nimic nu lipsește din această poveste a unui psihiatru cu un trecut tumultuos. Surprinzător este modul în care Kureishi poate scoate literatură din subiecte minore. Are, desigur, și el toate obsesiile imigrantului sfâșiat de două culturi, deși, acum, la vârsta maturității, tranșează problema identității personale cu o naturalețe de invidiat.

Avem o discuție realmente incitantă cu proprietarul Guest House-ului. India văzută de el e chiar mai deprimantă decât India mea (iar eu sunt deja considerat un ultra-cinic atunci când e vorba despre țara aceasta). Lângă el se află o tânără daneză, V., care își face iluzii în legătură cu un posibil mariaj. V. a început să călătorească cu un an în urmă în jurul mapamondului și s-a oprit în India, unde, zice și (mai grav!) crede ea, și-a găsit... adevărata dragoste. Cât despre indian, el e deja un om matur și rutinat care are cu totul și cu totul alte gânduri decât acelea legate de întemeierea unei familii. Mergem în camerele noastre pe la 4 dimineața complet bulversați. Tot ceea ce încercasem să interpretăm în cheie optimistă fusese imediat deconstruit de interlocutorul nostru; ceea ce rămâne e un gust amar, imposibil de înlocuit. Poate doar un somn bun mai ajută la ceva... deși, pare insuficient.

OVIDIU IVANCU

Foto: City Palace, imagini din Jaipur

“Rostul școlii este să pună în circulație valori”

-Stimate domnule profesor, dincolo de prezentarea formală, cum v-ați caracteriza?

-Sunt un vechi slujitor al școlii și, ca atare, măcar unele dintre cele pe care vi le voi spune s-ar putea să nu convină. „Vechimea” mea mă face din capul locului incomod, fără să mai spun că poziția care mi-a plăcut cel mai mult a fost cea de incomod. Un caz simplu: mi-au displicut mereu manualele școlare, fără să le discreditez în fața elevilor. Totdeauna am crezut însă că drumul cel mai simplu și mai eficient în formarea deprinderilor de descifrare și interpretare a textului literar îl poate stabili profesorul în compania grupului său de elevi, manualul incomodându-mă, constrângându-mă și impunându-mi o poziție să-i zicem oficială. I-am rămas profund îndatorat lui Nicolae I. Nicolae, cunoscut autor de manuale în vreme, a cărui poziție îl onora: am făcut manualul, spunea el, pentru cei care nu se pot descurca fără el. E ușor de înțeles de aici ce șansă au acum profesorii în manualele alternative, obligând pe fiecare să aibă propriul său manual, adaptat la personalitatea profesorului și a grupurilor de elevi încredințate spre formare. Măcar una dintre probleme își poate găsi rezolvarea, dacă profesorul are măcar atâta minte să nu aducă în fața clasei toate sau măcar câteva dintre manualele destinate clasei respective, cum, din păcate, se mai întâmplă.

În sfârșit, nu pot trece mai departe fără să atrag atenția asupra ortografiei mele, deficitară în raport cu ortografia oficială, dar fără cusur în esența ei; prefer să folosesc ortografia de până la „revoluție”, mai coerentă și mai lipsită de contradicții decât cea actuală, pe care aș prefera să nu o caracterizez. Am făcut-o în mai multe ocazii, fără ca cineva interesat de soarta scrisului românesc să mă ia în seamă. Și nu numai pe mine sau, mai curând, nu în primul rând pe mine. Cred că regretatul Ion Coteanu nu și-a iertat nicio clipă faptul că nu a luat

prea în serios curentul ce reclama schimbările din ortografie, pe motive de ordin politic, crezând mereu în proverbul „cine rade la urmă rade mai bine”, scris cu **â** fără semnul diacritic, cum începuse a se impune prin calculatoare.

Acum trebuie să ne ocupăm de lucruri serioase, dacă vrem să nu fie prea târziu. Numai că problematica este cu mult prea complexă pentru a ne permite să o abordăm fără metodă și disciplină.

-Dialogul nostru a pornit de la proiectul Legii educației. În acest context, dar nu numai, care credeți că ar fi cea mai gravă problemă a școlii românești?

-Prima problemă pentru orice slujitor al școlii, cu un minimum de personalitate, este cea a **rostului** școlii, în condițiile în care, mai toată lumea este astăzi de acord, de data aceasta parțial și eu, este cea a **pierderii rostului** școlii. Știu că documentele oficiale folosesc un alt limbaj, dar, ca persoană neoficială, eu înscriu școala printre toate lucrurile menite să ne rostuiască viața. Mai nu e zi lăsată de la Dumnezeu să nu aud vorbindu-se despre situația jalnică în care a ajuns astăzi școala, iar primii care „trag semnalul de alarmă”, în privința nevoii de „reșezare a școlii pe baze noi” (ambele secvențe făceau carieră în politica anilor '80, redeșteptându-mi stări sufletești nu prea confortabile!) sînt guvernanții, din care o bună parte sunt tot atât de străini de învățământ, pe cât sunt eu de astronomică. Ei, guvernanții, știu tot ce i-ar trebui învățământului pentru a fi performant. Ei ar putea transforma învățământul la modul revoluționar dacă nu i-ar încurca personalul didactic, singurul vinovat de starea actuală a învățământului. Iar aici e un dram de adevăr: dacă din învățământ a mai rămas ceva se datorează eforturilor nebaneuite pe care corpul profesoral (aici încadrez și învățătorii sau institutorii) le

depune pentru a salva ce se mai poate salva.

-În ce constă acest rost de care vorbiți?

-Într-un cadru lipsit de stabilitate nu se poate construi nimic durabil. Aceasta este prima lecție a școlii. **Rostul ei e de a construi durabil.** Iar acest rost a fost bine prins în cuvinte de cel mai de seamă reformator al școlii românești, Spiru Haret: „Cea dintîi datorie a școlii, care trece înaintea oricărei alteia, este de a forma buni cetățeni, și cea dintîi condiție pentru a fi cineva bun cetățean este de a-și iubi țara fără rezerve și de a avea încredere nemărginită în viitorul ei”. Azi s-ar spune că e prea general, prea abstract, fără repere concrete. Poate. Că sunt vorbe mari! Poate! Dar ei credeau în spusa lor și cu aceste vorbe înaripau oamenii, cu aceste vorbe au făcut din răspântia de veacuri o răscruce de drumuri, punând România pe un drum fără de întoarcere, sau măcar credeau așa. Școala a fost în stare să declanșeze energii care au făcut din România, doar în câțiva ani, între care au fost și cei de criză, una dintre cele dintîi țări ale Europei, cu un nivel economic la care cu 20 de ani mai înainte nimeni nu visa măcar.

Au trecut 20 de ani de când românii au început să speră că vor putea să uite umilințele la care fuseseră supuși vreme de patru decenii. Rosturile cultivate de societatea „multilateral dezvoltată” a comunismului au fost abandonate cu tot firescul lucrurilor. Numai că societatea înaintea prin construcție, nu prin demolare. Lozinca „unica soluție – înc-o revoluție” a rămas mult prea multă vreme pe frontispiciul țării, uitându-se un lucru elementar: rostul oricărei revoluții este de a repune în drepturile ei firești evoluția. Rostul școlii este să pună în circulație valori situate dincolo de orice îndoială, din orice punct de vedere. Niciun cadru didactic nu-și poate permite să lanseze de la catedră idei lipsite de viabilitate dacă nu vrea să se facă de răs. Or acum tocmai asta s-a întâmplat pe toate planurile activității școlare: planurile de învățământ de la început de an nu aveau nicio legătură cu cele de la finele anului, examenele prinse în planul de învățământ, indiferent de natura lor, au început a fi contestate, iar ca urmare erau schimbate de câteva ori pe an,

programa materiilor pentru examene a devenit și ea obiect de târguială și multe altele.

-De unde această degringoladă?

-Ca totdeauna în cazul nechemaților, s-a produs o confuzie între doi termeni, **continuitate** și **conservatorism**. De teama conservatorismului, am uitat de continuitate, iar cele mai multe neajunsuri aici își au obârșia. Ca orice instituție socială, școala este obligată să răspundă nevoilor sociale, căci răspunde de măsura în care pregătește azi oamenii de care societatea va avea nevoie în perioadele următoare, dînd soliditate lanțului pe care îl formează generațiile în curgerea lor. Ruperea acestui lanț reprezintă un pericol pe care chiar și comuniștii l-au sesizat de la o vreme: după perioada când singurul model de urmat era cel al școlii sovietice, a reapărut ideea legării școlii românești de experiența precursorilor. Repusă în circulație cu sau fără convingere, ideea a prins. Școala românească începea să prindă din vechile rădăcini, ceea ce a făcut ca după 1965-1970 să apară alte rezultate, confirmate în confruntări internaționale. Nu eram noi buricul pământului, dar spiritul locului, pe care tinerii începeau să-l redescopere, se dovedea creator de valori.

-V-ați început cariera didactică în învățământul preuniversitar. Dacă ar fi s-o luați de la capăt...

-Spun sincer că nu știu dacă aș mai fi capabil să lucrez în învățământul preuniversitar în situația în care omul de la catedră a devenit un robot ce trebuie să nu gândească decât la modul de a pune în practică directivele care se schimbă de la o zi la alta. Trăiesc un sentiment de profundă admirație pentru toți slujitorii catedrei și pentru fiecare în parte de fiecare dată când aflu că cineva a reușit să mai ducă la capăt o acțiune (acum se spune proiect!) cu școala și aproape nu mai prezintă interes dificultățile prin care a trecut cel în cauză pentru a-și vedea isprava împlinită. Parcă toate sunt puse să-i stea împotrivă. Impresionată de situația elevilor fără familie, o profesoară a organizat repetate acțiuni cu copii din fostele case de copii, fără a pretinde ceva de la autorități decât autorizare, în cadrul convenit cu conducerea instituțiilor respective. Nu le mai face. Consuma mai mult timp pentru obținerea autorizațiilor decât

pentru acțiunile în sine. Ce să le spună copiilor care dădeau sau încă mai dau telefon întrebând când se mai întâlnesc? Încă un rost pierdut.

-Eclipsând discuțiile referitoare la Legea educației, în această perioadă se pune problema pensionarilor, ajunși povară pentru statul român. Cum vă simțiți în postura de „om gras care stă pe spatele altuia mult mai slab”?

-De câțiva ani mă număr printre cei față de care guvernării se simt obligați să spună mereu că Statul face eforturi enorme să le asigure pensia, eforturi care apasă greu pe umerii celor ce muncesc (**iar** clasa muncitoare, **iar** eu din nou nu muncesc!). Este cea mai gravă umilință pe care am simțit-o vreodată. Mai umilit și ca atunci când un activist de partid se arăta contrariat în ședința de partid în care eram citat negativ pentru rezultatele negative obținute de studenți la disciplina pentru care tocmai multiplicasem cursul: bine, tovarășe, dacă studenții ăștia nu știu nici măcar limbă română contemporană, ce știu!? Avea o scuză: confunda limba organ anatomo-fiziologic cu limba mijloc de comunicare. Dar să nu știe guvernării că decenii de-a rândul am contribuit la bugetul statului cu sume nu convenite, ci impuse de Stat, iar acum nu fac decât să pretind să mi se restituie, în cote stabilite tot de stat, părți din acei bani... Există însă o explicație: divide et impera!

*-Să revenim la **rostul** școlii, al dumneavoastră...*

-Pierderea rostului școlii se înscrie perfect pierderii rostului multora dintre instituții. Nu vorbesc despre parlament, ale cărui rosturi nu le mai

intuiesc de mult, părând că singura lui rațiune este de a toca timpul discutând lucruri cu sau fără de care ar fi cam tot atâta. Scuze, vorbeam despre parlamentul nostru, nu despre PARLAMENT. Acesta ar avea treburi serioase, printre care și stabilirea rostului sau a rosturilor școlii.

Nu vorbesc nici despre presă. Ce poți aștepta de la reprezentanți ai presei, autoconsiderată singura adevărată și poate singura putere din stat, care promovează ideea că nimic în țara asta nu mai are vreun rost, că țara însăși a rămas fără vreun rost. Exclamația „mi-e silă”, laitmotiv de ciut acu, ridicat la rang de principiu de un alt ilustru gazetar de colțul străzii, dar cu posibilitatea de a-și arunca sudalmele prin teve, devine corolar, iar atunci te întrebi cum de nu li-e silă acestor oameni de propria silă! Răspunsul pare simplu: propria silă sunt ei și lor le e silă de orice, dar nu de ei, când cu ei ar trebui să înceapă. Asta, se vede, e mai greu.

Cu ceva vreme în urmă apăruse o epigramă despre rost și rostul rostului: Ca subaltern pe lumea asta am și eu un rost; / Să par ca șeful meu mai prost! / Dar, nu știu cum, o fi chiar de mirare? / Eu n-am puterea lui de concentrare.

Cât despre mine... Am crezut mereu în rostul meu la catedră, pentru că am crezut în rostul școlii. Acum cred că rostul meu este să fac guvernul să nădușască pentru a-mi plăti pensia, iar la rostul școlii nu renunț. Dacă aș fi renunțat, acest schimb de opinii nu ar fi avut loc. Rămîne la latitudinea dumneavoastră să-mi spuneți dacă are rost să continuăm. Ar fi însă păcat să renunțăm, căci abia am început. Poate că, merită să sperăm, toate au un rost.

RODICA LĂZĂRESCU

Foto: Biserica de lemn „Sf. Ioan Botezătorul”, 1749, Porumbeni, Mureș (sus), clopnița bisericii (jos).

Vatra veche dialog Iulia Scutaru-Cristea

Visul de duminică

- Doamnă Iulia, mă bucur că ne așezăm din nou la masa interviului, să aflăm și eu mai multe despre dumneavoastră. La prima noastră întâlnire nu mi-ați spus mai nimic cu caracter personal.

- Nici nu era cazul, Raia. Ne avusesse față în față un eveniment excepțional, el era subiectul cel mare, nu mai rămânea loc de altceva.

- Vă propun să ne întoarcem la ziua aceea, să înnodăm firul discuției și să mergem mai departe, ce ziceți?

- Zic, scurt, da, și te trimit la înaintare, ca să folosesc o expresie simpatică din argoul sportiv, pentru că te-ai numărat printre protagoniștii acelei zile. Inițiativa și realizarea au fost meritul poetei Reneta Verejanu, președinte de atunci a Filialei *Constantin Stere* Chișinău a Asociației Pro Basarabia și Bucovina. Ea a lansat ideea de a sărbători din nou la Chișinău, după o întrerupere de aproape cinci decenii, ziua de 27 martie în anul de grație 1918, când Basarabia revenea la România, făcând primul pas spre Marea Unire de la 1 Decembrie. Ultima sărbătorire, la Chișinău, a avut loc în 1943, în prezența Mareșalului Ion Antonescu. Erau condiții grele, războiul luase un curs nefavorabil, totuși, nu s-a trecut peste marcarea aceluia eveniment copleșitor din istoria noastră.

Jurnalul cinematografic din epocă a surprins figura ascetică de un dramatism conținut, a Mareșalului, care, brav ostaș și mare patriot, era îngrijorat de ce va să vină peste Țară.

După numai trei ani, în 1946, un corespondent de presă american, Reuben Markham, acreditat la procesul grupului Antonescu, nota, în jurnalul său, că a părăsit sala procesului cu sentimentul că, odată cu Mareșalul, era dată în judecată întreaga națiune română. Acea expresie de grijă îndurerată pentru soarta României, o surprinsese operatorul pe fața Mareșalului în 1943. Puține expresii faciale m-au mai impresionat așa. Una a fost a Regelui Mihai, când, de Sfintele Paști ale anului 1992, se întorcea acasă, după despărțirea de Țară de peste patru decenii, ce-i fusese impusă. Alta, a Cancelarului Helmut Kohl, la ceremonia Reunificării Germaniei.

- Să-i mulțumim lui Dumnezeu că ne-a ajutat să ajungem la 27 martie 1991. La ziua aceea ați venit la Chișinău în fruntea delegației Asociației Pro Basarabia și Bucovina, ca să luați parte la festivități.

- Îmi amintesc că sosisem cu întârziere și, de la gară, ne-am dus direct la Piața Marii Adunări Naționale, unde era convocată adunarea populară. Când am urcat pe estradă și ne-am trezit în fața unei mări de oameni, mi s-a tăiat răsuflarea. Zeci de mii de ochi ne priveau cu un amestec de speranță, așteptare, curiozitate vie într-o atmosferă de bucurie colectivă și de solidaritate iradiantă. Am cântat împreună *Hora Unirii*, am comunicat prin fluidul nevăzut, dar clar perceptibil, care circula între estradă și spațiul vast supraocupat al Pieței. Iar când poeta Leonida Lari a venit lângă noi și a rostit un discurs fulminant, încheiat cu istoricul ordin antonescian, adaptat la împrejurare: Români, vă ordon: treceți Prutul!, în mulțime s-a produs o descărcare emoțională, ca o erupție a sufletelor.

- Ce zi! Ca o continuare a Marii Adunări Naționale din 31 august 1989, când românii basarabeni și-au recâștigat Limba, Alfabetul și Drapelul.

- Chiar era o continuare, se mai recupera ceva identitar.

- În starea aceea, de trăitoare a unui moment istoric, v-am luat interviul expres, centrat pe miracolul ce se producea sub ochii noștri. Așa ne-am cunoscut. De astă dată, sunteți subiectul exclusiv al interviului, pe care vă rog să-l prefațați cu un scurt CV.

- Dragă Raia, la vârsta mea de bilanț general, scurt CV-ul, după modelul celui de uz administrativ, nu mai ține tempi passati! Ca personaj-martor, care, cu voie sau fără voie, sunt și care duce cu sine o întreagă istorie, cam tot ce am de spus, este într-un fel sau altul, CV-ul. Unul mai aparte, să-l numim confesiv. Și te previn că răspunsurile nu vor fi scurte.

- Cu atât mai bine! Vă ascult.

- M-am născut în România Mare, în comuna Albota de Sus, județul Cahul, la 26 februarie 1930. Tata, Ioan Scutaru, era medic, mama, Olga Fazli-Scutaru, era profesoară. Au avut o unică soră mai mică, Valentina Scutaru-Ciurez, economistă, care a murit, împreună cu soțul ei Vasile Ciurez, în tragedia seismică

din 4 martie 1977. Ne-a lăsat o nepoată iubită, Alina, care ne-a ajutat să rezistăm. Eram o familie ca o singură ființă, complexă, așezată pe un soclu trainic, cu rădăcini adânci. S-au petrecut toți: tata în decembrie 1977, mama în martie 1982 - cu durul de Basarabia și cu durerea imposibilei întoarceri. În august 1997, când am venit la Chișinău, la sărbătoarea Limbii Române, am avut ocazia să iau parte la slujba de pomenire a doi membri iluștri din Sfatul Țării: Elena Alistar-Romănescu, singura femeie deputat din acel Parlament, și Ion Inculeț, primul lui președinte,

ținută în frumoasa comună învecinată Rezeni, de care cei doi erau legați prin naștere sau prin viețuire. Am dat și eu pomelnicul meu, și când, sub bolta bătrânei biserici basarabene, am auzit numele alor mei, am avut sentimentul alinător, că i-am adus acasă.

- Cunosce Rezenii, cunosce biserica, în curtea ei odihnesc părinții lui Mateevici, scuzați-mă că v-am întrerupt, vă rog să continuați.

- Primele trei clase primare le-am urmat la Albota, a patra și tot liceul, la Institutul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române din Galați, oraș care venea aproape, doar treceam Prutul. Era o școală de elită, cum erau toate din lanțul înființat și patronat de Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, sub președenția Principesei Alexandrina Cantacuzino.

Toate cele trei mari examene școlare, ca un blestem, le-am susținut în momente grele pentru Țară: admiterea la liceu, în iunie 1940, când agresivul ultimatum sovietic din 26 iunie, echivalent cu o declarație de război, ne-a alungat în primul refugiu, capacitatea, adică examenul de trecere din cursul inferior de liceu în cel superior, în 1944, în al doilea refugiu, bacalaureatul a fost ultimul examen înregistrat la acea școală prestigioasă, care a făcut cinste exigentului învățământ românesc și a cărei matricolă, cu inițialele în fir de aur, ale numelui ei prescurtat: I.S.O. - Institutul Societății Ortodoxe, am purtat-o cu mândrie. În 1948, așa-numita reformă a învățământului, în fapt distrugerea lui premeditată, sub dictat sovietic, cum se făceau toate atunci, a desființat școlile cu profil religios. Dureroasă despărțire, grea pierdere!

În toamna aceluiași an, 1948, am intrat la Facultatea de Litere a Universității din București, având șansa să mai prind galeria marilor profesori Alexandru Rosetti, Iorgu Iordan, Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Alexandru Graur, Edgar Papu, Ion Coteanu. La absolvire, n-am primit repartitie, așa cum se obișnuia, la o catedră școlară sau altundeva, fiindcă proveneam dintr-o familie "fugită de regimul sovietic". Totuși am reușit să mă angajez la revista *Veac Nou*, unde eram cunoscută, lucrasem o lună-două în ultimul an de studenție. Am început ca reporteriță

frenetică, am făcut de toate, mi-a plăcut să fiu pălmaș al presei, până am trecut definitiv la gazetăria culturală, pe care am practicat-o până la pensionare și după aceea. Am avut două locuri de muncă stabile: *Veac Nou* și *Redacția Publicațiilor pentru Străinătate*, care edita în limbile franceză, germană, spaniolă, rusă, chineză, însă am colaborat la multe alte publicații: *Viața Românească*, *Secolul 20*, *Flacăra*, *Cinema*, *Femeia*, *Suplimentul literar al Scânteii Tineretului*, *Caietele Studiului "Nicolae Iorga"*, *Opus*, *Cuvântul Românesc*, *Pro Basarabia și Bucovina*, am trecut și pe la *Literatura și arta*, pe la *Glasul Națiunii*. Dar să-mi mai trag sufletul.

În aproape o jumătate de secol, am scris mii de articole, de toate genurile: reportaje, interviuri, eseuri, cronici: literare, teatrale, cinematografice, muzicale, plastice, articole de opinie, editoriale și tot ce mai încapă în cadrul acelei mari secțiuni ziaristice. În plus, am tradus romane, memorii, proză scurtă, am prefătat și lansat cărți, am vernisat expoziții, semnând prefata catalogului, am conferențiat pe teme literare, și, mai ales, istorice, am făcut parte din corpul de traducători al Cinematografiei Române. Destul, nu?

- Destul ca să vă împlinescă destinul de creație pe care l-ați ales sau v-a ales pe dumneavoastră.

- N-am trecut linia subțire care desparte gazetăria de literatură. Peste ani, când am luat cunoștință de afirmația unui distins om de cultură român, că s-au scris atâtea cărți bune, încât chiar dacă, timp de un secol, nu s-ar mai scrie nimic, tot am avea ce să citim, m-am bucurat că am stat atât în banca mea publicistică și m-am dat în voie plăcerii alese a lecturii. Raia, pune repede o întrebare ca să mă oprești.

- E vorba de domnul Brâncuși sau de domnul Cristea? Sau și de unul și de altul.

- Într-un fel și ei ar fi putut spune acest lucru.

- Nu aș fi vrut deloc să vă opresc, dar am o întrebare mai dificilă. Ați trăit calvarul a două refugii. De ce s-au temut părinții dumneavoastră să rămână în Basarabia?

- Ai dreptate, este o întrebare gravă, însă pur retorică: o iau cu titlu de provocare. Toți ai noștri care nu s-au refugiat au fost deportați, fie pe cele două rute principale de decimare a populației românești din teritoriile ocupate, Siberia și Kazahstan, gerul și arșița, fie pe căi secundare, cu nimic mai blânde. Despre ce am avut de tras, îți dau un exemplu de infern, pe care l-am aflat de la un unchi supraviețuitor, dus tocmai în localitatea transpolară Vorcuta. Într-o seară, când amărâții se întorceau de la lucru, gardienii, cu chef de distracție, au îndreptat asupra lor furtunul cu apă. La temperatura medie de minus patruzeci și cinci grade a locului! Or fi vrut să vadă în cât timp se poate transforma grupul într-un calup de piftie umană. Pe drumul arșiței, am avut rude și acolo, deportații erau "hrăniți" cu pește sărat, fără a primi apă, încât, nici pur, nici simplu, ajungeau să moară de sete. În general, indiferent de direcție, în convoaiele tixite, oamenii mureau pe capete, iar morții, aruncați din vagoane, își amestecau oasele cu zăpada și praful drumurilor nesfârșite. Ce ironie tragică! În același timp, când în ograda lor se petreceau astfel de monstruoziități, la Nürnberg, judecătorii sovietici, alături de colegi americani și englezi, judecau pe alții, pentru crime de război și împotriva umanității. Că ale lor erau crime de pace și pentru umanitate! Nu, ei, fluturau, cu mare tam-tam, sloganul, de un cinism fără seamăn: Omul, cel mai prețios capital.

- Cunoșc și eu destule exemple, de te apucă groaza și rușinea pentru condiția umană, că s-a putut întâmpla așa. Chiar nu demult, la Biblioteca O.Ghibu din Chișinău au fost lansate două cărți, pe rând, care te cutremură, titlurile vorbesc de la sine: *Victimile terorii comuniste din Basarabia*, de Alexandru Moraru, și *Asasinări în masă din RASSM în perioada Marii Epurări(1937-1938)*, de Ion Varta, Tatiana Varta și Igor Șarov.

- Părinții mei știau ce ne așteaptă dacă rămâneam. În afară de faptul că se mai răsuflase câte ceva despre metodele NKVD-KGB-ului, era istoricește cunoscută vechea și slăvita ostilitate rusească împotriva României și a românilor, manifestată încă de

pe vremea când țării Alexandru și Nicolae visau să ne treacă, fie în prima formă, de principate separate, fie în cea de a doua, a Principatelor Unite, direct în imperiul lor. Istoria secolului al nouăsprezecelea, cu prelungire în secolul douăzeci, a fost una a ocupațiilor repetate ale teritoriilor românești de către "aliații" rușisovietici – pronunț anume legate cele două cuvinte, fac un tot. În vecinătatea blestemată în care suntem plasați, răspunzătoare, în mare parte, de zbuciumata noastră istorie, am fost mereu tentație, țintă și spină iritativă: ba că ne-am sustras miraculos procesului de adaptare, care în jurul, nostru a reușit, aproape peste tot, ba n-am vrut să fim gubernie rusească, nici sub țării albi, nici sub țării roșii, ba am avut îndrăzneala să ne ridicăm pentru eliberarea pământurilor noastre, ba nu ne resemnăm cu ciopărtirea Basarabiei și Bucovinei, în beneficiul Ucrainei, care dovedește talent imperialist și adaugă propria ostilitate la adresa noastră. În cele două refugii, familia mea a pierdut tot. Dar dacă am trecut, cum am trecut, peste pierderi și răsturnări catastrofale: de destine colective și individuale, de situații sociale și familiale, de relații comunitare și personale, peste răul făcut destinului național nu pot să trec. Am să plec din lumea asta cu durerea că România n-a fost lăsată să meargă până la capăt pe drumul deschis în 1918, pe care pornise atât de promițător. Că ne-a fost spulberată ora astrală, așteptată de atâtea generații, când Țara, până atunci risipită pe hartă, se întregise, când axul eminescian: De la Nistru până la Tisa, devenise o realitate geografică și statală, când forțele creatoare ale popoului erau strânse mănunchi. Ce demonstrație de potențial creator au făcut românii, în mica insulă de timp dintre cele două războaie mari! Prin realizările lor excepționale, în toate domeniile, au fixat vârful cel mai înalt în existența noastră statală de până acum și au impus caracterizarea perioadei interbelice drept "Renaștere românească".

- Întrebarea mea, inevitabilă, v-a trezit amintiri dureroase și a atins strunele sensibile. Îmi pare rău că v-am tulburat, dar a meritat să provoc răspunsul dumneavoastră. Mă tem că nici următoarea întrebare nu-i mai ușoară. Ce ați lăsat la Albota – dor, casă părintească? Și ce a însemnat Albota pentru dumneavoastră?

- Răsucesă cuțitul în rană! Da, am lăsat dor, casa părintească nu mai este. Iar Albota... A început ca o colonie germană, de șvabi, una dintre cele câteva, înființate de stăpânirea rusească în sudul interfluviului Prut-Nistru, ocupat, după, sfârșirea Moldovei, la 1812 și rebotezat Basarabia pentru mascarea raptului. De la Petru cel Mare încoace, Rusia a rămas fascinată de Germania, mai ales după ce a avut o împărăteasă ca nemțoaica Ecaterina a doua. În zilele noastre, prim-ministrul Putin și-a exercitat profesia de bază în Germania și se vorbește că președintele Medvedev e pe cale să constituie o nouă axă europeană cu cancelarul Angela Merkel.

Albota, ca așezare omenească, era amprentată nemțește: ordine, disciplină, casele, cu ceva geometrizarant în linia și poziționarea lor, bifurca pârâul, împărțindu-și simetric teritoriul comunei, salcâmii înșiruindu-se în linii lungi și drepte. Românii au încălzit peisajul, au înviorat și spiritualizat viața pragmatică, austeră, a obștii. Se crease o osmoză fertilă, armonioasă, fiecare parte aducea, dădea, rotunjind întregul.

Conștiința deplină a acelei bune convețuiri s-a cristalizat după despărțire. În vara anului 1940, Hitler, știind ce înțelegere făcuse cu Stalin, i-a repatriat pe etnicii germani din Basarabia. Nu și pe cei din Bucovina, din simplul motiv că Bucovina nu figura în funestul protocol adițional, fără precedent în istoria tratatelor internaționale, al pactului sovieto-german. Ocuparea jumătății ei nordice a fost inițiativa aliatului, atletul lui ordinar, cum se număra cu sutele în anele expansiunii rusești. Și ar fi înghițit provincia toată, dacă Hitler, luat prin surprindere, nu s-ar fi burzului. Așa a rămas la noi Putna lui Ștefan, Ucraina se oprește în pragul ei.

- Fac o completare în ordinea celor spuse de dumneavoastră. Ciopărtirea martirice Moldove acolo a început cu partea ei nordică. Austriei au ocupat-o la 1755,

o vreme au numit-o Moldova Austriacă, dar au rebotizat-o Bucovina, când și-au dat seama că prea îi spuneau furtului pe nume. Așa ne-am ales cu trei provincii, create dintr-un singur Principat al Moldovei.

- Cu atât mai jenant și mai întristător a fost modul în care s-a sărbătorit, la Chișinău, împlinirea a 650 de ani a Principatului Moldovei. De parcă Bogdan ar fi întemeiat nu Principatul, ci direct Republica Moldova! Mă întorc la mica istorie a Albotei mele. După repatriere, consătenii noștri au ținut legătura cu noi ani de zile, mai ales prin scrisori. Încă își aminteau cântece și poezii românești, învățate la școală sau din convetuirea cu noi, serbările de 10 mai, de Ziua Eroilor, serile de muzică și dans, organizate de mama, cu un patefon și multe plăci spre încântarea tineretului german, dornic să iasă din viața lui austeră. Nu uitam Ziua Sădirii Pomilor – da, exista o astfel de zi, ea se adresa în primul rând școlarilor, urmărind să cultive în ei dragostea și grija de natură. Ce utiă ar fi azi, când pădurile sunt hăcuite fără milă.

- În Basarabia există o așa zi în primăvară, se face cu fast, participă de la vlădică până la opincă, adică de la parlamentari și guvernanți, la simpli cetățeni, dar mai ales școlarii.

- Corespondența și tot ce primeam din Germania era o dovadă vie a interesului acelor oameni pentru modelul cultural român, pe care și-l asimilasera în anumită măsură. Într-un sens mai larg, fenomenul era propriu întregii provincii, Basarabia recupera totul, se racorda la cultură, la realitatea românească, dornică și capabilă să-și potrivească pasul cu pasul Țării. Parcă simțea că n-are mult timp!

- Și n-a avut! Ați mai revăzut pe vreunul din consătenii germani?

- Da. Un coleg de clasă primară, Friedrich Keller, ajuns înalt funcționar de bancă, situație ce îi permitea să colinde lumea, prefera să vină în România, se aproviziona cu cărți românești și neapărat pleca la Galați, ca să se uite, de pe malul lacului Breteș, pe malul basarabean al Prutului. Chiar dacă nu vedea Albota, măcar vedea Giurguleștii, mai ales seara, când se aprindeau luminile. O bună prietenă, Irmgard Reinhol, care venea destul de des, a adus-o o dată și pe mama ei, iar bătrâna doamnă Reinhol nu putea să uite cum colindau copiii români de Crăciun, că nu aveau tradiția colindatului.

- De ce religie erau?

- Luterană. Luteranii n-au icoane, dar gazdele noastre, știind că noi cântam în față la icoane, aveau grijă să ne orienteze spre perețele de răsărit. Întorcându-mă la exemplele de mai sus, vreau să mai adaug unul: soția preotului luteran, Alma Mayer, care a corespondat cu mama până la moarte, având ca subiect predilect "sărbătoarea salcânilor" la Albota, nu fusese instituită o astfel de sărbătoare, însă doamna Mayer nu greșea în esență. Mama mea, care se bucura ca oamenii să mai iasă din cotidianul absorbitor, avea grijă ca să nu trecă neobservat momentul înfloririi salcânilor. Și încetul cu încetul, albotenii au devenit mai atenți la minunea exploziei albe, când șirurile lungi de salcâmi se încărcau de ciorchini grei și răspândeau "un miros de bună mireasmă duhovnicească", mai frumos decât această propoziție liturgică, nu pot să spun! De atunci, de acolo, mi se trage dragul de copacul modest, mai puțin luat în seamă de poeți cu frumoasa excepție a Leonidei Lari. De câte ori îmi amintesc de salcâmi din Albota, gândul mă duce la iubirea susținută, care o purta Eminescu teiului, copacul înobilat de geniul său, căruia îi spunea, ca într-o rugă, "sfânt". Salcâmi din Albota sunt teiul meu sfânt.

- Vreau să spun că și salcâmul n-a fost trecut cu vederea de Eminescu. Vă amintiți de "sub un salcâm, dragă, m-aștepti tu pe mine" sau "se scutură salcâmi de ploie și de vânt" din poeziile Seara pe deal și Mama, mai sunt și altele. Dar ați mai văzut salcâmi de la Albota?

- A, e o poveste întreagă! În 1981, profitând de o ședere mai lungă la Moscova, m-am hotărât să plec la Albota. Cu orice risc, nu mai rezistam. O părăsisem la 8 ianuarie 1944, când, împreună

cu sora mea, ne-am întors la Galați, la școală, după vacanța de Crăciun, ultima vacanță petrecută în Basarabia. "Cu orice risc" nu era o vorbă goală. Tu știi ce înseamnă să te deplasezi pe teritoriul URSS fără viză. Eu aveam doar viză de Chișinău, cerusem una de Cahul, dar îmi fusese refuzată. Nu conta, m-am pornit! De la Chișinău am luat o mașină particulară, orarul autobuzului de Cahul nu se potrivea cu puținele ore de care dispuneam. Proprietarul mașinii, un ucrainean, versat în cele materiale, s-a lămurit repede ce plească îi pică, mi-a cerut o sumă solidă. Am plătit-o fără să clilesc, numai să ajung la Albota! Și am ajuns! Și am intrat într-o psihonevroză, de am crezut că am să capotez! O anticipare: am avut un singur moment de relaxare, la întoarcerea la Chișinău, când mătușa mea, la care trăsesem, profesoară pensionară și persoană cu umor, auzind cât i-am dat taximetristului, mi-a spus: "Mai bine te duceam eu în cârcă, ieșea mai ieftin". Pensia ei lunară era sub ceea ce plătisem pe taxi, și numai la dus, că, de întors, m-am întors cu autobuzul. Șocul revederii cu Albota a fost atât de puternic, încât nu știu ce am văzut. Umblam buimăcat de colo colo, căutam repere, numai erau sau nu le găseam, sau nu le recunoșteam. În starea aceea, am ajuns în dreptul unei clădiri care îmi spunea ceva, dar ce? Ucraineanul meu, simțindu-se dator să mă ajute, s-a adresat, rusește, bineînțeles, unei femei în vârstă, care se rezema cu coatele de gardul clădirii. N-am auzit întrebarea, însă am auzit răspunsul femeii, că nu știe, că nu-i din Albota, într-o rusească precară, care m-a făcut să intervin imediat în limba noastră maternă comună. Păstrez forma de dialog: "Da de unde sunteți?". Femeia a tresărit, surprinsă, și, după o mică pauză de revenire, mi-a sus, cu oarece reținere: "nu știți niavoastră, că nu sunteți de-aici". "Ba sunt de-ici!", am replicat cu o puternică mândrie locală. Nu m-a crezut, am repetat și atunci mi-a pus întrebarea decisivă: "Da de-a cui sunteți?". Când i-am spus de-a cui sunt, aproape că a strigat: "Fata lui dom' doctor?" și a izbucnit în plans. Cum, între timp, intrasem în curte, cu o mișcare rapidă mi-a apucat mâna dreaptă și mi-a sărutat-o. Eu, jenată, mi-o trăgeam, dar ea, ținând-o strâns, a dus-o la inimă și s-a pornit ca într-o litanie: "tătica neavoastră m-a întors din moarte, mămica neavoastră, ce femeie bună, mi-a spus să te faci bine. Și m-am făcut". Mă înfior și acum.

M-am mândrit cu părinții mei, ca oameni și ca profesioniști, s-au bucurat de stima societății, am primit multe dovezi de prețuire, dar manifestarea spontană de neuitare și recunoștință a acelei femei simple, greu încercate, care, după o viață, îi mai păstra în memoria și în inima ei, era cel mai frumos omagiu ce le putea aduce amintirii lor sfinte. Revin. Clădirea, pe care nu o recunoșteam, era fosta școală, în care am urmat primele trei clase primare, transformată în ambulatoriu. Pe femeie o chema Paraschiva Chiriac, era din Sofieni, un sat vecin și venise, parcă anume ca să ne întâlnim, cu un necaz de sănătate. Își amintea tot: oameni, întâmplări, evenimente, cu o căldură și un dor, care răscumpărau atâtea minciuni și mancurtisme dezgustătoare. Pare ficțiune, nu? Ce subiecte scrie viața, Raia!

- V-ați mai întors la Albota? Cel puțin după 1990. Ați mai revăzut-o pe Paraschiva Chiriac?

- M-am întors, după zece ani, în alte condiții legale, și după ce am străbătut-o în lung și în lat, dar tot nu mi-am îndestulat sufletul, și tot n-aș putea să descriu cum arată – am pornit spre Sofieni și începe o altă poveste.

- Cred că tot una care îndreptățește vorba, că viața bate filmul!

- Și încă cum îl bate! Chiar de la intrarea în Sofieni, am aflat că Paraschiva Chiriac murise. În dimineața aceea i se făcuse parastasul de patruzeci de zile. Dumnezeu s-o odihnească! Omul care m-a informat, mi-a mai spus ceva, că n-am înțeles imediat: "Da, las" că știu eu unde să vă duc, o să vedeți!". Și m-a dus la capătul celălalt al satului, a intrat într-o casă, de unde s-a întors însoțit de un bărbat voinic, cu privirea încruntată. "L-am deranjat", m-am gândit. Bărbatul m-a poftit înăuntru, s-a recomandat, cu o voce sugrumată: "Gheorghe Machedonschi. Știu cine sunteți și, îmbrățișându-mă, a izbucnit în hohote de plans, care i-au

zguduit făptura masivă minute în șir. Privirea încruntată era efectul efortului de a nu plânge afară, știa cine sunt, de la bărbatul care mă condusese și care, la răndu-i, se lămurise, atunci când m-am interesat de Paraschiva Chiriac, ea povestise în tot satul despre întâlnirea noastră. Adolescent, îmi cunoscuse bine familia, ne știa pe toți, tata fusese în casa lor cu urgențe medicale. Pe atunci, neamul de gospodari frunțași Machedonschi număra doisprezece membri. Din lunga deportare siberiană, s-au întors doar doi. Ca și Paraschiva Chiriac, Gheorghe Machedonschi nu se mai sătura să învie amintiri, se agăța cu disperare de singurii ani frumoși din viața lui chinuită, se întorcea mereu la "perioada de aur a Basarabiei românești", în care parcă se cufunda ca într-o apă vie. La un moment dat, s-a ridicat de la masă, a adus din odaia alăturată o hârtie groasă, împăturită și mi-a înmănat-o cu o expresie de solemnitate, dar și de mulțumire pentru bucuria pe care știa că mi-o face. Întra-devăr, când am despăturit foaia, să leșin! Era o hartă amănunțită a Albotei, întocmită de un albotean, plecat, copilându, când cu repatrierea, dar care nu-și uitase locurile de baștină și ținea legătura cu prietenul din copilărie. Cu ochii pe hartă, într-o străfulgerare, am avut viziunea limpede a Albotei, așa cum mi se întâpărise pe retina de copil: cetatea mitică a magicei mele copilării basarabene, care mă purta spre seninătăți fericite. Și am înțeles, în casa neuitatului Gheorghe Machedonschi, care îmi făcuse un dar neprețuit, că nimic nu va clinti imaginea aceea, de dincolo de realitate, rămasă sub pleoapele mele, care nu va pleca decât odată cu mine – Albota mea, scăldată în lumină și în mireasmă de salcâm, așa cum continuă să-mi apară în vis, visul meu de Duminică. Scuză-mă, Raia, dacă ți-am părut excesiv patetică, dar m-ai întrebat ce înseamnă Albota pentru mine. Asta înseamnă. Și nu pot vorbi despre ea, despre Basarabia, decât cu patos, în sensul originar, grecesc, de suferință, al cuvântului.

- Ce scuze, doamna Iulia, când eu nu știu cum să vă mulțumesc pentru mărturisirea dumneavoastră emoțională! Mai știți ceva despre Gheorghe Machedonschi, mai aveți harta?

- Nu. La plecare am stabilit să-i trimit o invitație oficială, încă necesară, ca să poată veni încoace, mult își mai dorea! I-am trimis-o și nu din București, ci din Chișinău, mi s-a părut mai prudent, să nu trezească suspiciuni dăunătoare fostului deportat. Nu știu dacă a primit-o, dacă i-a fost sau nu aprobată, nu mi-a răspuns, iar eu n-am mai ajuns acolo. Întâlnirea cu Gheorghe Machedonschi este o amintire răvășitoare.

- Aveți fotografii din perioada alboteană?

- O, sunt piese de tezaur! Când a trebuit să părăsim casa, rămasă intactă, de parcă ne-am fi dus coala, la vecini, părinții au luat câteva cărți de căpăți, albume de familie, nu neapărat cerceii și inelele, și am trecut Prutul, în orele, mult mai puține decât cele 48, prevăzute în tratat, pe care ni le-a lăsat ocupantul. Dar când s-a ținut de cuvânt?! Multă vreme m-a urmărit imaginea de casă moartă, din care a plecat sufletul și în care nu va mai intra nimeni niciodată. O asociaz mereu cu imaginile clădirilor din orașul mort Pompei, conservate sub lava Vezuviului, pe care le văzusem într-un album. În fond, și pe la noi se revărsase o lavă ucigașă.

- Ce fel de fotografii aveți, s-au păstrat, eventual, și ale casei?

- Nu una integrală, ci pe mici porțiuni. Celelalte sunt de tot felul: individuale, de familie – domni gravi, cu pălărie și baston, femei frumoase și elegante, copii fericiti, surprinzând evenimente de importanță locală și națională, și obștești, de la serbări școlare până la picnicul foarte popular, cu care se încheia, în pădurea apropiată, aniversarea Zilei de 10 mai, Sărbătoarea Națională a României. Printre ele una sau două, cu o mică istorie. Un sat vecin, Hârtop, n-avea școală și copiii învățau în condiții impropriet. Părinții mei, a căror autoritate morală de lideri era recunoscută, nu s-au împăcat cu situația și au luat inițiativa construirii unei clădiri adecvate. S-a înființat o comisie, sub președinția tatei și, din contribuțiile benevole ale funcționarilor, din donații, de la serbările cu "intrare" și balurile cu "tombolă",

din pușculițele copiilor chiar ca gest simbolic – ce mândră eram eu și sora mea! – s-au adunat bani necesari și s-a trecut la treabă. Fără niciun ajutor, fără nicio intervenție din afară, nici măcar autorizație sau aprobare, cu forțe proprii din Albota, Hârtop și satele din jur. Așa s-a ales Hârtopul cu școală. Mai există oare? O mai fi funcțională? Or mai fi hârtopenii care au apucat acele zile? Directorul școlii era un bun învățător și un om destoinic. Așa erau și confrății lui, și preoții din părțile noastre, i-am cunoscut bine. La fel pot să spun despre dascălii care m-au îndrumat pe lungul traseu școlar, de la grădiniță la bacalaureat. Își făceau datoria cu competență, cu responsabilitate, și nu în ultimul rând, cu patriotism, în așa măsură, încât numele lor mi-au rămas în conștiință ca însăși formula respectivelor profesii, așa cum H₂O este formula apei.

- Răsfoiți des albumele?

- Mai rar acum. Dar ce le mai răsfoiam, răsând și plângând, când familia mea și prietenii – nedespărțiți, cu care am venit de acolo: din Albota de Sus și din Albota de Jos, din Hârtop, din Tartaul, din Hagiești, din Golești – erau în familie completă. Acum, când mă întorc la lumea aceea care s-a stins, la ceea ce a rămas viu și tăcut în mine, dintr-un trecut fabulos, nu mai este curată fericire, ci o tot mai chinuitoare nostalgie, pe măsură ce golul din jurul meu se mărește. Ca în versurile Otiliei Cazimir: "Îmi port cu mine morții mei/ Și-s tot mai mulți, și-s tot mai grei".

- Mergem înainte, doamna Iulia. În prefața cărții *Basarabia, pământul misiunii noastre*, a preotului Sergiu Roșca, de asemenea, de origine basarabean, consacrați un capitol celor care au ținut Basarabia "în regim de actualitate" Cum?

- În sensul cel mai propriu. N-am lăsat Basarabia să alunece în trecut, să se îndepărteze de noi, am ținut-o alături, în prezent, așa cum am putut. Orice prilej era bun pentru asta: celebrarea unor date istorice, comemorarea unor personalități, sărbătorirea unor evenimente, inclusiv particulare, de familie. Exemplu ce urmează ar putea să pară cam deplasat, vreau să se știe cum ne agățam de orice, ca să ajungem unde ținteam, vreau să spun că până și înmormântările de basarabeni, prohodire, cărora preoții noștri le-o făceau fără nicio pretenție bănească, începeau cu "Rolul lui Dumnezeu" și se încheiau cu "Să nu uităm Basarabia!"

O permanență în valoare exponențială o constituiau, și încă o mai constituie, hramurile a două mari școli chișinăuene, nume de referință ale învățământului românesc: Întâmpinarea Domnului, la 2 februarie - Hramul Seminarului Teologic și Întrarea în Biserică a Maicii Domnului, la 21 noiembrie – Hramul Școlii Eparhiale de Fete. Creștineasca pomenire a profesorilor și elevilor celor școli, dar și a unor personalități din afara lor, în primul rând a făuritorilor Marii Uniri, era, totodată și totdeauna, lecție de istorie, o istorie care nu se învață la școală. Gazdă ne-a fost timp de decenii, gazdă ne este și azi, Biserica Precupeții Noi, ai cărei preoți au stat lângă noi cu înțelegere creștină, cu iubire de neam și, nu în ultimul rând, cu mare curaj. Curtea Bisericii adăpostește un monument ridicat în amintirea victimelor stalinismului din Basarabia, nordul Bucovinei și din plasa dorohioiană Herța.

Această lungă activitate, neferită de risc, a fost susținută de o generație excepțională de preoți și de laici basarabeni. Preoții: Vasile Țepordei, Sergiu Roșca, Dimitrie Balaur, Gheorghe Cunesco, Anatolie Brumă, Vasile Prisăcaru, Ioan Timuș, Anatolie Lefter, Timotei Brânză; laicii: Vasile Harea, Grigore Filip-Lupu, Alexandru Chiriac, Nicolae Radu Halipa, Nicanor Jereghie, Vlad Dumbravă, Nicolae Șciopu, Nina Gorceac, Gheorghe Sârbu, Alexandru Niculescu, Victor și Victoria Livezeanu, Nicolae și Toma Istrati, mai tânărul Valeriu Graur, Elena Anton, Valentna Antonescu. Și într-un caz, și în celălalt, lista ar fi mult mai lungă. O închei cu regretul că nu-i pot aminti pe toți cei alături de care, "lupta cea bună am luptat".

Un reper de însemnătate excepțională în rezistența noastră, în efortul nostru de a ține Basarabia în regim de actualitate, a fost Studioul de istorie *Nicolae Iorga*, organizat și condus de ingi-

nerul și scriitorul Alexandru Chiriac din Vorniceni Lăpușnei, ajutat de soția sa, doctorița Irina Chiriac. Am început cu cenaclul literar, însă la un moment dat nu ne-a mai fost suficient și, prin 1979-1980, i-am schimbat profilul și numele. Au fost ani extraordinari, ne-am spus acolo toate durerile și toate speranțele, întreținând flacăra adevărului istoric. Am mers așa până la 15 noiembrie 1987, data revoltei muncitorilor din Brașov, când Studioul a fost desființat, nemaifiind permise adunările mai mari de oameni. A fost o lovitură zdravănă, dar, după ce ne-am revenit, nu ne-am lăsat și am găsit soluția: am mutat Studioul la noi acasă, cu acordul, sprijinul și participarea entuziastă ale soțului meu, Ștefan Cristea, originar din Fălciu, bătrânul târg cantemiresc de pe malul drept al Prutului, oprit din splendoarea-i înflorire de ruperea în două a Moldovei, cu mână rusească, la 1812. Înainte de a-mi fi coleg de facultate și partener de viață de aproape șase ecenii, Ștefan mi-a fost vecin de județ: el, din Fălciu, eu, din Cahul. Niciunul nu mai este pe harta României: județul Cahul a rămas peste Prut, județul Fălciu a fost desființat prin reforma administrativă comunistă.

Sigur că Studioul de apartament n-a mai avut aceeași amploare. Ne adunam în grupuri mici, căutam justificări calendaristice, ca să nu devenim suspecti că am fi etichetați dret “casă corporativă”. În această formulă riscantă, am menținut totuși Studioul până în ianuarie 1990, când i-a luat locul Asociația Pro Basarabia și Bucovina, printre ai căror membri fondatori mă număr și eu.

- Mai am o întrebare legată de prefața dumneavoastră la cartea amintită a părintelui Sergiu Roșca: vă referiți la o poezie a lui Liviu Damian, care v-a răscolit sufletul.

- Da, este poezia *Nume de familie*, în ale cărei printre strofe, autorul nu face decât să însereze nume de consăteni, ca atestat înatacabil de românită a locului. Efectul este impresionant, și nu numai prin ineditul ideii și valoarea documentară a componentei onomastice, ci și în plan estetic: numele acelea vechi românești, care se urmează ca într-o litanie. Într-un fel asemănător a procedat cunoscutul regizor Andrzej Wajda, când a organizat comemorarea muncitorilor polonezi, căzuți în revolta de la Gdansk: Le-a citit numele - Atât! Dar ce emoții a stârnit!

- Cu ce alți scriitori basarabeni ați venit în contact? Și cum îi apreciați?

- Cu șaptezecistii. Liviu Damian era unul dintre ei, grupați de critică, de mentorul ei, Mihai Cimpoi, și sub numele de “Generația Ochii lui al Treilea”, după titlul unui volum de poezii al lui Nicolae Dabija. Ochii al treilea, adică ochiul sufletului, care vede și ceea ce rămâne în veci inaccesibil ochiului anatomic; ochiul sufletului, în a cărui oglindă convexă timpul dispare ca măsură a faptelor mărunte și intră într-o albie eternă. Am mers spre ei cale lungă și treptată. Era vreme, când forțele Basarabiei, ale celorlalte pământuri românești ocupate, erau închise ermetic pentru restul țării, și culegeam informațiile cum și pe unde puteam: am început cu presa, cu nava-amiral *Literatura și arta*, cu *Nistru*, cu alte publicații, pe când mai erau tipărite cu litere rusești. Apoi am ajuns la scriitori. Numele lui Grigore Vieru l-am descoperit într-o rubrică din revista *Flacăra*, a profesorului universitar Ion Coja, despre cuvintele pe cale de dispariție. Profesorul îl cita pentru o informație pe care i-a furnizat-o. După aceea, a apărut volumul lui Vieru *Steaua de Vineri*. Într-o revistă, tipărită, încă, cu alfabet rusesc, am citit o poezie închinată lui Mateevici, semnată Nicolae Dabija. Treptat, am auzit de Liviu Damian, de Leonida Lari, de Dumitru Matcovschi, și țin minte de atunci un vers al lui, frumos și trist: “Că în atâta veșnicie/Suntem atât de muritori”, de Ion Hadârcă, de Gheorghe Vodă, de Ion Vatamanu. Și tot așa până la “explozia” din 1987: apariția, în prestigioasa Editură *Viața Românească*, a antologiei *Constelația Lirei*. Adevărat desant al poezilor basarabeni: șaiszeci și cinci de nume în aproape patru sute de pagini! Știind așa de puțin unii de alții, a fost pentru noi, cei de aici, o surpriză enormă să ne trezim în fața unui front liric atât de puternic, care îmbogățea și onora întreaga literatură română. Apariția antologiei s-a impus ca un eveniment, în egală

măsură, literar, cultural și național: încăpea apropierea! Eu, una, am trăit sentimental minunat, că primeam întâriri!

Meritul generației șaptezeciste rămâne de-a pururi dublu. În fruntea intelectualității basarabene, compuse ea însăși din nume grele, a trezit conștiința națională, a salvat limba, intrând în istorie. Iar după ce și-a făcut datoria, a rămas ce a fost: Poetii Șaptezecisti Autentici.

Pe foarte puțini îi cunosc personal. Pe unii doar i-am văzut. Pe alții, nici atât. Cel mai mult mi-a plăcut împrejurarea în care l-am văzut pe Ion Hadârcă. În 1990, în zilele acelea de puternică virație patriotică, eram la Chișinău, în mulțimea din jurul Statuii lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Lângă mine se agita un grup de bărbați în puterea vârstei, unii chiar cărunți. La un moment dat, unul spune categoric: “Nu hotărâm nimic, până nu vine bădița Ion!”. Mă așteptam să văd un domn respectabil, încărcat de ani și de conștiința răspunderii sale. Când colo, vine un tinerel, subțire la trup și fragil, cu chip senin și zâmbet timid. El era bădița Ion! Oamenii, acolo, chiar când vorbeau între dâșii despre liderii lor naționali, iar scriitorii erau lideri naționali, chiar când îi depășeau ca vârstă, nu le spuneau pe nume, ci îi întâmpinau, cu particola de respect “bădița”, înalt model de politețe de sorginte țărănească. Nu-i spunea și Creangă, lui Eminescu, “bădie Mihai”, deși era cu zece ani mai mare decât Poetul?

- Doamna Iulia, credeți că mai este vie ideea Unirii?

- Ce întrebare îmi pui, Raia! Știu că exemple contra sunt cu duimul, știu că trăim într-un timp și într-o lume care se leapădă de idealuri, dar eu Cred! Cred în destinul național, cred în miracole naționale, cred în timpul lung al României, cred în legea lui Dumnezeu asupra noastră. Cred!

- Și totuși, ce bucurii, ce dezamăgiri vă încercă? Ați fost martorul atâtor evenimente!

- Balanța, din păcate, nu înclină spre bucurii! Mă bucur că bisericile sunt pline, mă bucur că în conducerea de la Chișinău sunt minunați oameni pe care îi știm. M-a făcut fericită răspunsul antologic al domnului Mihai Ghimpu într-o emisiune a excelentului realizator Radu Moraru *Nașul* de la București TV. Se discuta, la un moment dat, despre taberele proromână și antiromână de peste Prut. “Sunteți proromân, desigur”, a conchis logic Radu Moraru. “Nu sunt proromân – a venit replica lui Mihai Ghimpu – sunt Român!”. “Și punctum” – îi completa, reușit, mândra afirmație, Poetul. Ce mă dezamăgește? Mai mult: mă sperie, mă revoltă, mă îndurerează? O-ho! Lumea noastră post-modernă, cum îi place să se definească, fără angajamente mari, fără responsabilități majore, fără elanuri idealiste, de un relativism absolut! Imensa arlechiniadă a civilizației actuale și atât absorbitorul interes pentru consumism, pentru pâine și cuțit, altfel spus. Manevra abilă de a ne împiedica să ne regăsim deplin și să ne asumăm, cu mândrie idealurile naționale. Ura viscerală, nesecată a lui Vladimir Voronin împotriva României și a românilor. Ațâțarea spiritelor, în Republica Moldova, prin zgândărirea “mândriei moldovenești”, cu acuzația lipsei de “patriotism moldovenesc”, formă periculoasă de autodistrugere, de proprie negare, de atribuire a unei identități false. Și ar mai fi destule, dar mă opresc.

- Cum doriți să încheiem? “Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie” sau Basarabie?

- “Dulce Românie” ajunge, acolo sunt și Basarabia, și Bucovina toată, și Herța Dorohoiului. Eminescu avea 17 ani, când a scris poezia. Șaptesprezece! Să ai, la vârsta aceea, o conștiință atât de clară a unității naționale și a legitimității statale a României, și asta la niciun deceniu de la primul pas spre unirea într-o singură țară, mica unire din 1859. Urării lui, făcute acestei Țări, multiubite, peste care nu se poate spune ceva mai frumos, țin să adaug doar, tot o urare, întru eternitatea dăinuirii noastre: “Nu e nicio moarte/care ne-ar muri/Nu e nicio moarte”. Amin!

- Doamna Iulia, vă mulțumesc mult pentru această convorbire de suflet, prin care ne-am răvășit, dar și împlinit sufletele, dormice de o astfel de spovedanie întru dezvăluirea adevărului istoric care ne leagă de vecie.

RAIA ROGAC

ȘARPELE DE VÂNT

tot mai multe cârțițe
în lanul cu flori albastre
un animal bubos
se târăște-n amiezi

păsări fără pene
scurmă haotic
născocind alte dureri

ce risipă de stele
în cenușa ierbii

#

și spinii sunt frumoși
în taina nunții
când despletii de rouă
prind aripi

uit posibile răni
într-o lungă ...
pătimașă îmbrățișare

tipătul înflorește roșu ...
arde în mine
blestemul clipei

#

în noapte
șerpi pe asfalt
înfioară carnea

fulgere înghețate
în dansul morții
otrăvesc cerul

am încremenit
în zidul plângerii
stând în genunchi

în oglindă
femeie și prunc
culeg flori de măr

#

frământ cu piciorul
lutul din mine

urme adânci
amprentează inima
ca o vâltoare
înșurubând timpul

timpane sparte
năruie pereții
în noaptea din sânge
ochi rătăciți
mai caută încă
loc pentru suflet

#

mori de nisip
înghit râuri
maluri abrupte
cască știrb

mătrăguna
transpiră otravă
în colții urii

poduri zadarnice
leagănă singurătatea
ruginii

#

în echilibru
peste culori
de la roșu la violet

toamna pândește
pasul îngerului orb

în palma verii
drumuri întretăiate
taie un munte de sare
spre osânda
tâmplei cărunte.

#

curg înserări peste
fluturi ...
pe glezna frunzei
cioburi de cer

păsări albe
strâng orizontul
în colțul batistei

mii de cârțițe
în clopotul nopții
scurmă stele

o lamă subțire
fereastra ascunsă
în palma odihnei .

ANA ZEGREANN

Literatură și film

COLINE ARHAICE ȘI DRUMURI DE SARE

Euripide avea un loc preferat în apropierea țărmului, într-o stâncărie unde se afla o grotă cu vederea spre mare. Așa ne spune Liviu Rusu în cartea *Eschil, Sofocle, Euripide*, apărută la Editura Tineretului, București, 1968. El își găsea acolo inspirația. Pasolini s-a inspirat din *Medeea* lui Euripide, realizând filmul cu același nume în 1969 (titlul filmului conține un singur „e”). Piesa a fost jucată în anul 431. Iason merge în Colchida, să găsească lâna de aur. Acolo e fiica regelui, Medeea, care se îndrăgostește de el, îl ajută să obțină lâna, își omoară fratele, sacrifică totul și pleacă împreună cu străinul care i-a cucerit inima. Numai că Iason o părăsește mai apoi, căsătorindu-se cu Glauke, fiica lui Creon. Urmează o răzbunare cruntă. Apelând la magie, Medeea își elimină rivala și își omoară copiii.

Pasolini s-a simțit atras de această tragedie a barbariei, explorând totodată marile mituri. Regizorul afirmă că piesa „este confruntarea universului arhaic, hieratic, clerical cu lumea lui Iason, rațională și pragmatică”. Drama constă în opoziția a două culturi, dintre care una trebuie să moară. Maria Callas (o femeie mit) o întrușipează în film pe Medeea. În alte roluri: Massino Girotti, Laurent Terzieff. O mare picturalitate, culori primare, stil arhaizant, vorbe puține, vânt, tropot de cai, furtuni de nisip, amestec de verde, albastru, alb, negru...Decorul ireal conține grote inegale, ca un mușuroi alb, gigantic. Un fel

de munte, ca un cașcaval uriaș, cu găuri neliniștitoare, locuite. Drumurile par de sare, iar albastrul se îngemănează cu albul.

În anul 1988 regizorul Lars Von Trier realizează filmul *Medea*, cu Udo Kier, Kirsten Olesen, Ludmila Glinska etc. A pornit de la un scenariu conceput de Dreyer, oferind un film de excepție, cu amestec de foc, apă, aer, pământ, atingând poetic lumea arhaică a mitului. La Pasolini întâlnim și scene insuportabile... fizic (când sângele victimei este distribuit oamenilor în farfurii). Ca și la Lars Von Trier, se inoculează un panteism, de parcă Dum-nezeu lasă urme în parfumul ierbii ori în răcoarea apei. La Lars există acel greiere premonitoriu, dar și vântul înghețat, neliniștea câinilor, dar, mai ales, o colină foșnitoare, ca o scenă a tragediilor tivite cu întinderi de ape invadate de pământ firav.

Pasolini a mizat pe spectatori avizați, care cunoșteau textul lui Euripide. El sugerează, completând literatura cu imagini inefabile. Finalul pare brutal, expedit, ca o lovitură de sabie. Fără drept de replică. Imi amintesc cum Pasolini a fost ucis pe o plajă, în același fel. Așa cum descrie Dominique Fernandez în cartea *Îngerul destinului*, tradusă la noi de Aristița Negreanu, la Editura Rao, 1995, „ultima tăcere astrală așternută până în cele patru colțuri ale universului, după triumful morții și izbăvirea prin neant de toate cele”.

ALEXANDRU JURCAN

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Vă mulțumesc pentru interesanta *Vatră veche* și vă doresc succes și puterea de a continua,

ANA BLANDIANA

Stimate domnule Nicolae,

Observați ora târzie la care vă scriu? În estul Ca-nadei e aproape dimineată. Numai dumneavoastră sunteți de vină, trimițându-mi minunata dumneavoastră revistă, cu atâtea materiale de excepție. Norocul meu - astăzi este sâmbătă și voi putea să recuperez ceva somn, dacă nu cumva frământările și subiectele din "Vatra veche" se vor prelungi în mintea mea trează până la ziua.

Felicitări, aveți o revistă unică! Keep up the good work, s-ar zice pe aici. Cu stimă,

ALEXANDRU CETĂȚEANU

PS. Dacă veți găsi timp, răsfoiți și revista noas-tră, *Destine literare*. Pe internet se poate deschide la www.scriitoriiromani.com în stânga.

Mi-a plăcut revista. Frumoaăăă fooooooc ! I-am trimis-o și lui Michel. Când îmi împărtășește impresiile și le transmit și ție.

*

Am oprit la un motel în Tg. Secuiesc. A fost foarte greu drumul. Ce bucurie că au posibilitate de conectare la internet cei de aici! Îți rezum ce a scris Michel astăzi: "Ce bucurie, ce onoare, ce fericire mi-ai făcut ocupându-te de această prezentare, în această prețioasă revistă. Mulțumește-i de mii de ori directorului din partea mea."

Poate timpul ne va oferi șansa unei întâlniri eveniment cu Michel la Tg. Mureș. Gândește-te la acest aspect ca la un proiect.

GABRIELA MOCĂNAȘU

Mulțam frumos pentru excepționala revistă VATRA VECHE. Cele bune și succes în continuare!

ȘTEFAN DORU DĂNCUȘ

Cred că e numărul cel mai reușit. O asemenea revistă...în aceste vremuri...ca o metaforă delicată a solidarității artistice în fața rinocerizărilor de tot felul.

ALEXANDRU JURCAN

Bună ziua,

Am citit cu plăcere nr. 7 al revistei... de apreciat constanța cu care se realizează. Despre subiectul sensibil al diasporei, aș sugera colaborarea și reciprocitatea cu publicațiile românești care apar în străinătate. Adaug câteva linkuri orientative: <http://conexiuni.net/>, <http://www.agero-stuttgart.de/> și, în general, <http://www.genium.ro/ziare-si-reviste/ziare-si-reviste-diaspora.html>

Cu stimă,

MARIAN DRUMUR

Dragă Domnule Băciut,

Vă mulțumesc din suflet pentru *Vatra veche* nr. 7 și pt. faptul că m-ați publicat! Am savurat paginile de mare calibrul intelectual, care cuprind și redau un vast domeniu al culturii române.

O să revin, în legătură cu intenția D-voastră de a discuta problema culturii române din diasporă (după 1947 sau după anii 60-70?).

Cu deosebită stimă,

CORNEL DIMOVICI

Stimate Domnule Băciut,

Întoarsă de câteva zile dintr-o călătorie, am avut bucuria descoperirii numărului nou al *Vetrei vechi*, pentru care meritați toate laudele.

Deschisă și către lumea școlii, așa cum o dovedește această nouă apariție, revista își asigură un loc deloc de neglijat în atenția și preocupările multor dascăli.

În spiritul acestei deschideri, îmi permit să vă propun (mai e atât de puțin și se redeschid școlile, și reîncep disputele, și o Lege a educației

încă nu avem!!) un dialog cu dl prof. univ. Gheorghe Moldoveanu despre ROSTUL ȘCOLII.

Urându-vă multă putere de muncă și sănătate, vă asigur de toată stima mea,

RODICA LĂZĂRESCU

Vă mulțumesc din suflet pentru bucuria ce mi-ați făcut-o prin lectura inegalabilei Dvs. reviste. Vă felicit și rog pe Bunul Dumnezeu să vă dea putere să continuați această muncă de apostolat pentru istoria, limba și cultura română. Dacă nu le aveți, vă pot oferi adresele scriitorilor Theodor Damian din SUA și Ioan Miclău din Australia.

Dacă găsiți ceva demn de publicat în „Scrisoare pastorală”, vă rog folosiți. Sănătate, pace și bucurii să vă dea Dumnezeu!

PR. AL. STANCIULESCU-BARDA

Frumos număr, mulțumiri pentru tinerii mei colegi publicați! *Alpha* pe care o propun este absolută de Cluj, doctorandă la tânărul Ștefan Borbely !

MIRCEA MOT

Merci și felicitări pentru ținuta serioasă a revistei. Cu amicitie,

ANGELA NACHE MAMIER

Stimate domnule Nicolae Băciut,

În primul rând vreau să vă mulțumesc pentru bucuria ce mi-o oferiți de fiecare dată, de a citi paginile revistei "Vatra veche", din care aflu lucruri foarte interesante și să vă felicit pentru toată strădania ce o faceți de a promova actele de cultură românească. Așa cum poate știți, la Sighișoara se va desfășura în perioada 1-14 august, Festivalul de Muzică Academică și Academia de vară, ajuns în acest an la a 17-a ediție, organizat de Primăria Sighișoara, Fundația Elan București, pe care o reprezintă, și de Asociația Cultura viva, din Elveția, reprezentată de d-nul Alexandru Gavrilovici. Poate vă amintiți că ne-am cunoscut cu ani în urmă, când dumneavoastră, ca reprezentant al TVR, ați contribuit la mediatizarea acestui eveniment cultural, devenit emblematic pentru orașul meu natal, Sighișoara. Am fi onorați dacă în cadrul rubricii "Meridiane muzicale" din cadrul revistei, ați dori să scrieți despre acest important eveniment. Vă stăm la dispoziție cu detalii atât eu cât și domnul Alexandru Gavrilovici. Cu deosebită stimă,

TCACENCO LUMINIȚA, PhD

Stimate domnule Nicolae Băciut,

Mulțumesc mult pentru ultimul număr din revistă. Felicitări pentru materialele despre Alecsandri, Sebastian, Mateiu Caragiale, Cărtărescu. Ele dau soliditate trunchiului revuistic pe care sunt așezate apoi crengi și frunze. Între ram și limb am dat de codița care tinde să se solidifice în creangă, numită de Alexandru Jurcan. Consider că prezența lui Alexandru Jurcan în acest număr e benefică și poate schița un profil de scriitor autentic, prolific. Pe deplin de acord cu semnatarul cronicii la ultima lui carte (I. Grigore) care face o delimitare între umorul grosier din scrierile în care apare Jojolica și structura acestui mic roman pe care și eu l-am citit recent cu o mare plăcere. E în favoarea autorului cărții să țină seama de aceste păreri. Eu mă bucur că în revista Dvs. am aflat că și altcineva îmi împărtășește observația. Cealaltă dimensiune a lui Jurcan, de publicist incisiv și rafinat iubitor de film, am savurat-o spre final, la rubrica Literatură și film. O frunzuliță verde în vânt, învățată să absoarbă razele culturii cinematografice. Cred că această rubrică trebuie menținută. Felicitări!

Vreau să vă propun un fragment de jurnal în Franța provincială, partea sudică, pentru următoarele numere. Am trecut în revistă câteva întâmplări de vacanță (de anul trecut), când am făcut o incursiune pe la poalele Pirinei și chiar în Pirinei. În timpul disponibil, mai croșetez alte evocări din acel ghem al amintirilor. Vă trimit și o fotografie făcută cu prilejul acestei excursii în Pirinei pe malul lacului Gaube de la trecătoarea numită Pont d' Espagne, aproape de granița cu Spania, poate o veți folosi. Gânduri senine și vatră încinsă de căldura comunicării vă doresc

ADRIAN ȚION

Cu sincere mulțumiri și binemeritate laude...

IOAN SENI

Stimate si tare drag inimii mele, domnule NICOLAE BĂCIUȚ - Vă mulțumesc, cu recunoștință, pentru trimiterea revistei dvs., *Vatra veche*, nr. 7/2010! - cât și pentru continua dvs. grijă ca serialul aromân să nu înceteze...pentru toate cele atât de bune și frumoase și înțelepte, plămădite ascuns și ivite luminat, sărind ca scânteile Domnului Cel Făcător de Lume, din miraculoasele pagini ale *Vetrei (cele) vechi!* ...O inițiativă extrem de interesantă, aceea privind "luarea pulsului" Duhului Românesc, prin români de Duh și de Folos Lucrare, din diaspora!!!

Vă rog a-mi îngadui să vă trimit și eu, două interviuri, cu doi MARI ROMÂNI - doi oameni de cultură româno-australieni, GEORGE ROCA și IOAN MICLĂU (cred ca pilduitoare, interviurile cu pricina, prin mărturia unor Modele de Duh și Comportament, ale celor intervevați de mine, la mulți ani după plecarea din matca geografică - dar BUNE ȘI DE FOLOS ȘI PENTRU CEI RĂMAȘI!!! - ...e povestea a doi români plecați de mult, alungați de necazuri și năpaste și de o istorie nefericită! - dar ne-uitându-L pe Dumnezeu și nici Neamul - Matca Mistică - deci nesimțindu-se, nicio clipă, "debransați" de la DATORIA ROMÂNISMULUI și de la NĂDEJDEA ÎN MAI BINELE NEAMULUI ROMÂNESC!!!).

Doamne-ajută!

Cu, mereu, aceeași prețuire și caldă prietenie,

ADRIAN BOTEZ

Stimate Domnule Profesor Nicolae Baciut,

Vă trimit eseu *Umanism și cultura* cu rugămintea de a-l publica în prestigioasa Dvs.revistă. Cu deosebită considerație,

GEORGE POPA

Stimate Nicolae Băciuț,

După cum scrie Ioana Alex, de la Ziarul Românilor din Grecia, numărul 7 al revistei este într-adevăr "superb". Iată ce îmi scrie : "Liliana, ce să spun....minunat! M-ar interesa dacă ai putea sa-mi trimiti în Word materialele de la pag.62....jurnalul de călătorie al unui român în India și interviul cu Gabriela Crețu, de la pag.70. Felicitări!

Interviul cu Gabriela Crețu l-am trimis deja, ați putea să îmi trimiteți varianta word a jurnalului de călătorie în India? Eu îl voi redirecționa spre Grecia, pentru a fi publicat în ziarul de acolo. Mulțumesc!

LILIANA MOLDOVAN

Multe mulțumiri. Totuși o întrebare: n-au mai încăput cele două recenzii ale mele (expediate, bănuiesc, de Eugen) ? Doriri de bine,

A.I.B.

Este o revistă dozebit de valoroasă și interesantă, prin diversitate. Te felicit ! Sunt mândră că sunt contemporană cu tine! Am fost în Bulgaria la un festival internațional de dansuri populare. A fost foarte frumos! Să scriu ceva ?

SORINA BLOJ

Mulțumesc, domnule Băciuț! Uitasem de poemul acesta, așa că am fost extrem de surprinsă când am citit titlul, gândindu-mă că, uite, a mai avut cineva ideea asta..., dar era scrierea mea...Am derulat între 17 și 24 iulie un parteneriat cu elevi și profesori din Criuleni, Basarabia (Am citit și materialul doamnei Viorica Rusu, din Criuleni, în prezenta "Vatra

veche"). Voi scrie ceva și trimit materialul. Vă doresc să vi se împlinească totul și "Vatra veche" a dumneavoastră să fie tot mai tare.

ANICA FACINA

Bună! Suntem deschiși pentru colaborare în domeniul culturii. Avem o asociație culturală, "Cultura fără frontiere", prin care am organizat: turnee de teatru românesc în Scandinavia. Cu ocazia spectacolelor, am organizat prezentări de cărți și scriitori români chiar și picturi și pictori români.

Dacă vi se pare interesantă activitatea noastră, putem continua cu un dialog în această privință. Suntem într-o relație de prietenie cu Florin Țene. Cu prietenie,

ZOLTAN SCHAPIRA

Domnule N. Băciuț,

Confirm primirea revistei și vă mulțumesc. Este un număr interesant, cu teme diverse și atractiv, reflectând corect scrierile autorilor și punând în lumina talentul și personalitatea lor.

Toate cele bune!

C. STANCU

Domnule Băciuț,

Mă bucur ca v-ați amintit de mine! Voiam să vă trimit o carte care a apărut de puțin timp. De câteva zile, numai asta fac: trimit cărți. Nu mai am timp să scriu. Poate numai luni reușesc să o duc la poștă, dar am adresa pe revistă. Nu e o problemă.

Mulțumesc pentru că îmi trimiteți revista. O voi citi imediat ce voi putea să o salvez. Am un calculator vechi și conexiune slabă la internet. De obicei, dimineața pot lucra mai bine. Aseară am postat ceva pe blogul meu, iar azi vreau să aranjez puțin materialul. Nu îmi place cum s-a aranjat în pagină. Dacă vreți să citiți, www.mtirenescu.blogspot.com. Toate cele bune! Cu prietenie,

MARIA TIRENESCU

Dragă Băciuțule,

Mulțam, cu întârziere (din motive tehnice - ba calculator virusat, ba internet care pică pe când ți-e lumea mai dragă și ești cât pe-acți să crezi în el!) pentru a șaptea *Vatră veche*! La mai mare!

Mulțam și pentru publicarea integrală a eseului (știu că era o țără cam lung, tocmai de-aia mă bucur că nu l-ai tranșat... în două numere).

Revista e tot mai faină și mai bogată. Felicitări!

Pe curând (s-ar putea să ajung în vacanța asta o zi-două la Mureș, la Nina, poate ne vedem atunci) și salutări Codruței,

MIHAELA MALEA

Felicitări, domnule Băciuț, este extraordinar că perseverați și dați dovadă de atâta pasiune. Bravo!

VERONICA ANGHELESCU

Stimate domnule Băciuț,

Mă bucur nespun ca mi-ați trimis revista dvs. prin mail. Este cu adevărat impresionantă! Felicitări !

Sper ca, vreodată, să pot deveni și eu membru al asociației dvs.

Cu drag, de la malul mării,

DIANA ADAM,

fondator și coord. al revistei didactice "Colțul Profesorului"

Foto: Biserica de lemn "Sf. Arhangheli", 1723, Băița, Mureș, Poarta de la intrare

„Duminica migranților români” marcată în Patriarhia Română

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în ședința de lucru, din zilele de 25-26 februarie 2009, instituirea în Patriarhia Română a „Duminicii migranților români”, în prima duminică după 15 august. În ziua de 22 august 2010, la nivelul întregii Patriarhii Române va fi marcată „Duminica migranților români”. În toate parohiile și mănăstirile în timpul Sfintei Liturghii, la ectenia întreită, vor fi înălțate rugăciuni de mulțumire pentru binefacerile primite de la Dumnezeu, rugăciuni de cerere și de ajutor de la Dumnezeu pentru păstrarea credinței ortodoxe, pentru sănătate și spor în viață, pentru înmulțirea dragostei între părinți și copii, între soț și soție, între membrii familiei plecați din România și cei rămași acasă, precum și rugăciuni pentru călătorie și bună înțelegere cu cetățenii țărilor în care lucrează sau studiază românii plecați în străinătate, cultivând totodată identitatea lor românească și prietenia cu alte popoare.

De la comunicare, la marea bătăieală

(în țara lui „ASTA E!”)

P. Ricœur (Paul Ricœur, n. 27 februarie 1913, Valence- d. 20 mai, 2005, Châtenay-Malabry, important filozof francez, fost profesor la mai multe universități din Franța [Strasbourg, Sorbona, Nanterre] și din America de Nord [Montreal, Yale, Chicago], situându-se în descendența fenomenologiei lui Edmund Husserl și a filosofiei lui Karl Jaspers), precizează că omul conferă sens lucrurilor, realităților, dar în același timp își conferă sieși sens, prin comunicare. Acest lucru l-a făcut de la începuturi, prin conversația față în față, prin mitologii, filosofii, utopii, literatură, artă, mai nou, prin presă, fie ea scrisă, audio sau audio-video etc. Trebuie amintit, din capul locului (lapidar, ce-i drept), că, în timpul unei comunicări, se transmit nu numai informații, mesaje, ci și simboluri, semne, semnificații, cu alte cuvinte, se transmit și se recepționează „înțelesuri”, cunoaștere. Din acest motiv, comunicarea de orice fel presupune un angajament care, de fapt, este o relație ce implică un comportament. De asemenea, trebuie să precizăm că, în procesul comunicării, doar informațiile înțelese dau sens existențial. Pierderea lui (a sensului), adică constatarea că viața e absurdă, că preocupările noastre zilnice nu ne dau un „rost”, reprezintă înstrăinare umană. Altfel spus, lipsa sensului existențial ne face să ne simțim și să trăim, de la o zi, la alta, și din ce în ce mai mult, sentimentul și starea de insolită.

Nu putem evita, în demersul nostru, nici faptul că, de pildă, marele raționalist al lumii, Kant (Immanuel Kant, n. 22 aprilie, 1724, Königsberg/Prusia Orientală - d. 12 februarie 1804, Königsberg, filozof, unul din cei mai mari gânditori din perioada iluminismului în Germania), leagă comunicarea de adevăr. „De la «calea ideilor», la «calea cuvintelor» este, pe scurt, formularea perspectivei kantiene la nivelul teoriilor contemporane ale limbajului și comunicării”, ne spune I. Pârvu (Ilie Pârvu, n. 6 iunie 1941, Strejești, Olt, profesor de filozofie la Facultatea de Filozofie, Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române). Fundamental pentru analiza comunicării, insistă în prelegerile sale, gânditorul român, este programul de reconstrucție a filosofiei, formulat de Kant în *Critica rațiunii pure*, și apoi, în a treia *Critică, Critica puterii de judecată*. În Secțiunea 21 a „Analiticii Frumozului”, din această *Critică*, Immanuel Kant precizează: „Cunoștințele și judecățile noastre împreună cu convingerile care le însoțesc, trebuie să poată fi universale comunicabile, căci, altfel, nu ar exista concordanță între ele și obiect; ele ar fi, în totalitate, un simplu joc subiectiv al reprezentărilor, exact așa cum pretinde scepticismul. Dar dacă cunoștințele trebuie să fie comunicabile, atunci și starea de spirit, adică acordul puterilor noastre de cunoaștere, în vederea unei cunoașteri în genere, și anume proporția necesară pentru a face dintr-o reprezentare (prin care ne este dat un obiect), o cunoștință, trebuie să fie universal comunicabilă. Căci, fără această stare de spirit, ca o condiție subiectivă a cunoașterii, cunoștința, ca efect al ei, nu s-ar putea naște: comunicabilitatea universală a cunoașterii noastre este presupusă în cazul oricărei logici și al oricărui principiu de cunoaștere care nu este sceptic” (Imm. Kant, *Critica facultății de judecare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 131.). Mai simplu spus, dar în conformitate cu judecățile anterior emise, ceea ce nu este adevărat nu poate fi comunicat, devine, de la sine, fals, minciună.

Pe de altă parte, A. Codoban (Aurel Codoban, n. 1948, Negreni, Cluj, doctor în filosofie [1984], profesor la Facultatea de Drept a Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” din Cluj-Napoca și la Universitatea „Babeș-Bolyai, specialist în domeniul semiologiei, hermeneuticii și filosofiei religiilor.), emite ideea conform căreia, specific zilelor noastre este „Tematizarea comunicării” care ar reduce realul la ce poate fi comunicat sau semnat, sau la limbaj. Nu există decât „ceea ce este exprimat, comunicat, semnat”.

Și pentru că spațiul nu ne permite (comunicarea, acest segment nou în cadrul cunoașterii contemporane se află, după Th. S. Kuhn [Thomas Samuel Kuhn, n. 18 iulie, 1922, Cincinnati - d. 17 iunie, 1996, Cambridge, Massachusetts, filozof al științei, și epistemolog de excepție], într-o stare preparadigmatică și, în același timp, paradoxală, adică, pe de o parte, „beneficiază de o recunoaștere și un suport din partea instanțelor sociale și politice, iar pe de altă parte, ea nu și-a dobândit un fundament epistemologic solid”), mai amintim doar că majoritatea cercetărilor menționează ca principale reguli ale comunicării, maximele conversaționale ale lui H. P. Grice (Herbert Paul Grice, n. 13 martie, 1913, Birmingham, England - d. August 28, 1988, Berkeley, California), în care se concretizează celebrul său PRINCIPIU AL COOPERĂRII sau al comunicării:

- maximele de cantitate, care cer locutorului să nu dea nici mai mult, nici mai puțină informație decât o cere scopul comunicării;
- maximele de calitate, care cer locutorului să nu afirme lucruri pe care le crede false și pentru care nu are dovezi;
- maximele de relație, care cer locutorului să facă în așa fel, încât contribuția sa să fie pertinentă;
- maximele de mod, care cer locutorului să contribuie la conversație, într-o manieră ordonată, și să evite ambiguitățile, prolixitatea și obscuritatea.

Autorii olandezi Frans van Eemeren și Rob Grootendorst aplică variantele prescurtate ale Principiului comunicării, în felul următor: „Fii clar, cinstit, eficient și pertinent” (F. van Eemeren, Rob Grootendorst, *La Nouvelle dialectique*, Éditions Kimé, Paris, 1996, p. 60.)

Pentru claritatea demersului nostru, trebuie, totuși, amintit faptul că, în actul comunicațional, trebuie să funcționeze, obligatoriu, triada comunicare – înțelegere (cu baza lumescă a sa) – acțiune, altfel, starea de fapt este compromisă.

La nivel social, comunicarea, în societatea modernă, depinde, extrem de mult, de forma politică a statului și, în acest context, înțelegerea depinde, fundamental, de normele interacțiunii. Mai precis, în societatea modernă, formulată prin prisma elementelor specifice „capitalismului târziu” (asta care ne bântuie și pe noi), comunicarea și înțelegerea între parteneri se realizează în acordul privind justetea normelor (norme care intermediază comunicarea). Mă tot întreb dacă la noi o fi?

Norme, bineînțeles, că, în rest, este „tot ce vor mușchii unora”!

Înțelegerea și recunoașterea se ating în limbajul curent, iar sensul, din perspectiva lui J. Habermas (Jürgen Habermas, n. 18 iunie, 1929, în Düsseldorf, filozof și sociolog german, cunoscut mai ales datorită lucrărilor sale în filozofia socială), se constituie în mediul intersubiectivității, creată prin comunicarea verbalizată, limba – locul în care se constituie raportul omului cu lumea înconjurătoare. Altfel spus, înțelegerea și recunoașterea se concretizează, la nivelul individului, în interiorizarea rolurilor și, la nivelul societății, în „cadru instituțional”.

Și, pentru faptul că, în scurtul demers științific, am tot tras focul pe turtă noastră pentru a auzi cine trebuie și pentru a ne face și înțelegi (sperăm !), musai să privim (măcar cu un ochi) și să gândim (o facem chiar dacă nu vrem), la comportamentul comunicațional al instituțiilor din țara noastră (când prezidențiale, când guvernamentale, când... etc.), puse mai de grabă pe șotii (ar spune unul cu umor negru), decât pe treabă. Treabă ? Întrebare (de douăzeci de ani sau, cel puțin contextual), la noi, retorică. [Pentru a convinge (tot cu umor negru, bineînțeles !) amintesc spusa evreului (pus și el pe șotii, dar în alt sens) : „dacă muncești și tot muncești, de câștigat când mai câștigi ?” (Tradusă, [un fel de a spune], din ebraică, în limba română, zicala cu pricina, pentru mai mari neamului (lor), ar suna astfel: „dacă muncești și tot muncești, de furat când mai furi ?”)]. Lăsând la o parte gluma (fie-mi iertat cuvântul!), preocupate când de una, când de alta, scaunele sus puse (că ele comunică – vorba lui Eugen Ionescu (n. 26 noiembrie -13 noiembrie- pe stil vechi, 1909, Slatina - d. 28 martie, 1994, Paris; cunoscut în afara României sub numele de Eugène Ionesco, scriitor de limbă franceză, originar din România, protagonist al teatrului absurdului, membru al Academiei Franceze - fotoliul nr. 6), spun (repet, scaunele), când una, când alta, sau una zic și alta fac. Iar ca treaba să fie oablă (și brambureala la ea acasă), mai tot timpul, nu știe (sau nu vrea a ști), dreapta ce face stânga (și invers pentru a nu fi vreo fisură în sistem, fie ea și întâmplătoare). Nu de alta, dar cică ar fi mai bine așa! Și asta, câtă vreme, la noi, marea bătăieală, la rang de politică sta! E, vedeți, oameni buni, abia acum înțeleg vorba de duh a „înțeleptului”, dată ca nuca în gard, la ceas aniversar : În vremurile de astăzi, carte multă nu se cere, să fii prost, să ai putere (politică), și ești om mare, în termenii unor media (de trei lulele!), personalitate. E, aș! Dar câtă vreme aici, e țara lui, „ASTA E!” Mai ști? Și atunci, bineînțeles că tendințele noastre, de la începutul demersului, pot fi și ele simple bătăieli, că tot nu interesează pe nimeni științificul. Nici măcar pe universitarii „lui” pește”, conștiințele prezentului (vorba vine!). De ce să fii clar, cinstit, eficient și pertinent, câtă vreme mege și așa, (tot suntem obișnuiți de pe vremuri. „Cine muncește ori e prost, ori nu gândește!”), vă aduceți aminte, nu?). Nu trebuie uitat însă că „limitele limbajului nostru sunt limitele gândirii noastre” și, probabil, de-acolo, din limitele noastre, ni se trage chestiunea cu „vine valul și-ți ia calul, ia și scroafa din coteț...”! Dar asta e altă poveste!

Of, fir-ar să fie! Fraților, în acest caz, (ca să revin), de la comunicare, la marea bătăieală (românească și nu numai), nu mai e nici măcar un pas! Iar România, țara lui „ASTA E”, (cocoșată de te miri ce vremuri, neamuri etc.) asta e! Și nu e bine.

NICOLAE BĂLAȘA

Asterisc

DE CE VATRA VECHЕ?

Credeam că lucrurile sunt clare pentru toată lumea în legătură cu apariția revistei **Vatra veche**, când iată, un personaj rătăcitor pe traiectoria destinului literar, campion al ratărilor în toate genurile în care a vrut să performeze, se trezește să repete buimac o frază de dânsul inventată, ca să-l parafrzez pe Eminescu.

Cât de legitimă era revendicarea continuității revistei **Vatra**, fondată de Slavici, Caragiale, Coșbuc, în 1894, de către cei au inițiat seria 1971 a revistei? Cine erau ei în raport cu iluștri înaintași? De ce atunci să nu fie legitimă apariția revistei **Vatra veche**, ca o continuare a programului acelei serii, program neantizat în ultimele două decenii.

Nu vreau să intru în detalii pentru a justifica de ce era nevoie de o publicație culturală la Târgu-Mureș. Voi puncta doar câteva lucruri, la îndemâna oricui să le evalueze. În tradiția **Vetrei** lui Romulus Guga, nicio carte a vreunui autor local nu era trecută cu vederea, niciun spectacol de teatru, niciun concert nu erau ignorate, niciun eveniment cultural important nu rămânea neconsemnat. Erau rubrici în care se regăsea întreg orizontul cultural al zonei, ca parte a întregului fenomen cultural românesc și nu numai.

Ce justificare poate avea o publicație culturală din Târgu-Mureș, care nu este publicație privată și care se tipărește în bună măsură din bani publici, să nu scrie despre zeci de scriitori mureșeni care și-au tipărit cărți în ultimii 10 -15 ani? Măcar un rând, ca la „mica publicitate”: a apărut cartea X semnată de autorul Z. În condițiile în care cei ignorați nu sunt chiar de ici colo, unii membri ai Uniunii Scriitorilor: Mihai Sin, Grigore Ploșteanu, Lazăr Lădăriu, Valentin Marica, Mariana Cristescu, Răzvan Ducan, Darie Ducan, Gheorghe Șincan, Samuel Cernovits, Cristian Stamatoiu, Laura Bogdan, Sorina Bloj, Ilinca German, Serafim Duicu, Dumitru D. Silitră, Mioara Kozak, Aurel Rațiu, Liviu Ovidiu

Ștef, Irisz Menyei, Traian Dușa, Romeo Soare, Andrei Vornicu, Petre Curticăpean, Dimitrie Poptâmaș, Marcel Naste, Dorin Borda, Ioan Torpan, Cornelia Jinga Hetrea, Maria Bogdan, Ioan Burdulea, Lucreția Bogdan Ința, Aurelia Victoria Baltaru, Lolita Dobroiu Chirileu, Maria Borzan, Ștefan Neagu, Mihai Gherghel, Daniela Moldovan, Ilie Bucur, Ioan Eugen Man, Diana Nițulescu, Nicolae Balint, Ilarie Opriș, Maria Boboș, Maria Tereza Socol, Irina Bara Moldovan, Irina Șoneriu, Varo Eniko, Emilia Albu, Valer Pop, Ștefan Fuli, Cristina Sava, Mircea Dorin Istrate, Ioan Găbudean, Julien Tănase, Niculiță Chiș Brânzeanu, Ana Munteanu Drăghici, Gabriella Costea... Și lista mai poate continua...! Cine poate considera că atâtea zeci de nume de autori de beletristică sau lucrări de specialitate sunt scăpări redacționale? Suntem chiar atât de bogați ca să putem trece cu vederea atâtea nume? Sigur, sunt nivele și nivele, valori ori contribuții modeste, dar chiar să fie complet insesizabili, să nu reprezinte toți acești autori nimic pentru revista care ar fi trebuit să fie principalul promotor, susținător al culturii mureșene? E greu de înțeles și, în ultimă instanță, de acceptat!?

Unde sunt rubricile în care să se regăsească spectacole, actori, regizori care s-au manifestat pe scenele teatrale mureșene ori ale Filarmonicii?

Pentru că o bună parte a vieții culturale mureșene nu s-a mai regăsit în revista care e a tuturor, a apărut

Vatra veche. Fără să conteste vreo altă publicație din zonă, fără să dea la o parte vreo altă revistă, fără să ceară cuiva bani (publici ori privați) pentru a putea fi editată. Cu toate acestea, revista și-a deschis paginile oricui a dorit să-și facă cunoscute preocupările culturale.

Viața literară nu e un teritoriu neted, au fost întotdeauna dispute, polemici, controverse etc. Revista **Vatra**, seria Romulus Guga, a jucat un rol important în modelarea și în întreținerea unui climat literar, deziderat considerat de unii poate perimat. **Vatra veche** și-a propus să recupereze valori uitate, ignorate, disprețuite, din rațiuni cu totul altele decât cele literare. Va fi întotdeauna loc pentru mai mult și pentru mai bine. De doi ani, revista **Vatra veche** a publicat peste o mie de pagini de literatură și artă, s-a difuzat la mii de destinatari în format electronic, se regăsește în marile biblioteci ale țării tipărită pe hârtie. În redacția ei se află un membru fondator al **Vetrei** seria 1971, alți scriitori care își leagă numele de împlinirile acelei serii.

E cineva care nu încapă de **Vatra veche**? Să facă alta mai bună! Parcă ne-am câștigat acest drept al liberei exprimări și nu e cazul să cerem cuiva voie să spunem ce avem de spus. Timpul va cernă ce va fi să rămână, iar sita e deasă. Dar trebuie pus ceva în această sită. Iar revendicarea tradiției și continuității unei anume direcții literare nu ne-o poate interzice Dan Culcer.

Frustările și complexele lui Dan Culcer, care trâmbează acuze la adresa **Vetrei vechi**, în stilul diversionist care l-a consacrat și care e singura lui împlinire (apropo, ce fapte culturale au rămas de pe urma lui în Târgu-Mureș?), nu ne produc decât milă. Bietul om se agață de orice ca să fie luat în seamă. Cât privește competențele lui în a face reviste, n-avem ce comenta. „Opera” lui în acest domeniu e sublimă, admirabilă... Restul e treaba lui Caragiale.

NICOLAE BĂCIUȚ

Foto: Biserica de lemn „Sf. Arhangheli”, 1723, Băița, Mureș, Clopotnița

OCHIUL CICLOPULUI

Biserica de lemn, Târgu-Mureș, în turnul căreia, în 1866, o noapte, a dormit Mihai Eminescu

Valeriu Iordan Popescu Executantul

În dimineața unei zile toride de august, biroul șefului TAPL de pe strada Postavarului era scaldat în raze roșietice de soare. La secretariat, ca de altfel în toate birourile, deasupra mesei de serviciu atârna, într-o ramă de mahon elegant, portretul lui Gheorghe Gheorghiu Dej. Secretara ieși cu deferență din biroul

Director de onoare
MIHAI SIN

Redactor-șef adjunct
VALENTIN MARICA

Redactori:

Eugen Axinte, A.I.Brumaru, Mariana Chețan, Elena M. Cîmpan, Mariana Cristescu, Melania Cuc, Răzvan Ducan, Eugen Evu, Mioara Kozak, Lazăr

șefului și așeză ordonat, pe masa de stejar mat, corespondența. O voce răstită se auzi în interfon: "Să vină la mine Ferenz". Secretara confirmă ordinul și ieși din birou căutându-l pe impricinat.

Mathe Ferenz ocupa de mulți ani poziția de șef al producției. În această calitate era considerat, ochii și urechile conducerii. În dosarul său de cadre, pe care directorul îl cunoștea bine, figurau lucruri compromițătoare, care făceau din el un colaborator atent, slugarnic, gata să răspundă prompt ordinelor stăpânului.

În tinerețe intrase în rândurile fostei poliții secrete maghiare a lui Horthy din Ardeal, iar după război a scăpat ca prin urechile acului de "judecata aspră a poporului". Întâlnirea sa, în vederea angajării, cu directorul Florescu a început cu tatonări reciproce, el fiind gata să se vândă necondiționat și să servească orice persoană care prin poziția sa i-ar fi asigurat siguranță și imunitate. Chiar și în acea perioadă de început de deceniu se mai înregistrau cazuri de arestări brutale, la miezul nopții, când victimele dispăreau fără urmă și fără judecata în cine știe ce închisoare a regimului.

Ferenz întâi tiptil, își aruncă ochii către stăpân și luând poziția de drepti, articulă lingușitor

- Ordin ?

Florescu îl fixă scurt, atent, scuturând scrumul unei havane care ardea mocnit, interpellându-l.

- Noutăți?

- De la București m-a sunat Sandu. Este posibil ca Gheorghiu să vină la munte la sfârșit de săptămână. Ministrul Târziu a rezervat o masă la Aro, iar directorul general Trifan roagă să ne ocupăm în mod deosebit de organizare, sunt în joc anumite interese comerciale. Apoi am rezervat o cameră la Aluniș pentru Livezeanu, directorul general de la minister.

Nota cu rezervările făcute o împinse cu mare atenție, înclinându-se, pe birou. Patronul îl atenționează cu aplomb :

- Să ai pregătită sala mare de la ARO Palace pentru orice eventualitate. Personalul să fie verificat medical și atenționat și să dispui de un menu bogat. Ai înțeles, drăguțule?...

Cuvântul malițios de drăguțule, sublinia starea de spirit a patronului, în general bună, și încheierea de fapt a discuției. Ferenz se înclină servil și părăsi încăperea. Florescu trase din trabuc, scuturând scrumul pe jos, și-și aruncă ochii spre Gheorghiu Dej. Trebuia să pregătească bine întâlnirea cu el, deoarece avea de gând să-i solicite aprobarea pentru extinderea hotelului ARO. Era sigur că o să întâmpine o anumită rezistență mai ales că pentru oportunitate trebuia mutată o biserică. Bossul în genere se lăsa greu, dar într-o ambianță plăcută, pe bază de argumente, în general ceda.

(**Fiul Ploii**, fragment dintr-un roman trăit)

Lădarius, Cleopatra Lorințiu, Mihaela Malea Stroe, Liliana Moldovan

Corespondenți : Bianca Osnaga, Iulian Dămăcuș, Darie Ducan, Ioan Matei, Menuț Maximilian, Victor Știr, Claudia Șatravca, Raia Rogac (Chișinău), Mirela Corina Chindea (Italia), Andrei Fischhof (Israel), Alexandru Jurcan, Ionela van Rees-Zota (Germania), Gabriela Mocănașu (Paris), Dwight Luchian-Patton (SUA)

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte Sergiu Paul Băciuț

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Cuza Vodă nr. 57, România. Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. Copyright© Nicolae Băciuț 2010 *Email : nbaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com *Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 * telefon: 0365407700, 0744474258. Materialele nepublicate nu se restituie. Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

